

איזהו נשך פרק המישי בבא מציעא

קעג א מו"י פ"ה מהל' מלוה הלי"א יב יג סגג לאוין קסס טושי"ע י"ד פ"י קס טע"ף ו :
קעד ב מו"י שס הלי' יג טושי"ע שס טע"ף יב :

קעה ג מו"י שס פ"ד פ"ג ג סגג לאוין קסג טושי"ע י"ד שס טע"ף ה :

קעו ד מו"י שס הלכה א :

קעז ה מו"י שס פ"ה הלי' יב סגג שס טושי"ע י"ד פ"י קס טע"ף ה :

קעה ו מו"י שס פ"ד הלכה ב :

קעט ו מו"י פ"ה שס פ"ג ג סגג לאוין קסג טושי"ע ח"ג מו"י פ"ו טע"ף ב :

קפ ה ט ו מו"י שס פ"ב הלכה ד סגג טע"ף ג טושי"ע ח"ג מו"י פ"ו טע"ף ה :

א ב מו"י פ"ט מהלכות שכיכות הלכה ד סגג טע"ף ג טושי"ע ח"ג מו"י פ"ו טע"ף ה :

ב ל מו"י שס ועוין כהנאות וכו"מ טושי"ע שס טע"ף ה :

[גכב אלס וברא"ש וכן גילקס יתח' לטק דולאידך לא תשיך וכו"ג שיהו הג"י לפני הכותב'ם שלא הביא רק שני לאוין ופי"ן כה"ס פ"ד מהלכות מלוה דין ג]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ס גר"י כ"ב ובמסכת ד' פ"ב דמערט שני גורס לריד הוא לשון יבש כמו לריד מנחות פ"ט :

ערב ועדים חזן עוברין אלא משום בל תשימון וימנין ועברי נמי אלפני עור לא חתן משכול כגון שלא היה מלוה בלא ערב ועדים אבל עור תשימון פסיקא ליה אבל לפני עור וימנין דלא עברי כגון שהיה מלוה לו בלאו הכי כי הכי דמושיט כוס של יין לגזיר לא עבר אלא היכא דקאי בתרי עברי נהרא שלא היה שותיה אס לא היה זה (ט"ז 97 ו') :

הדרן עלך איזהו נשך

השובר את האומנין

משמע ליה בין בשכיר יום בין בקבלנות אבל בפרקין דבתר הכי (97 פ"ג) נקט פועלים משום דפועלים לא משמע אלא שכירי וס דכהני מיירי כדאמר הסס בזמן שאמר להשכיס ולהעריב ורב נמי דקאמר (לקמן ע"י) פועל יכול לחזור אפילו בתנאי היום וקא' בשכיר יום איירי ולא בקבלן כדמוכח בשמעתין ולקב' נקט פועל ולא אומן ואל"ס דתמיל לקמן בשמעתין (שס) השוכר את הפועל ובתנאי היום שמע שמע לו מת או לחזתו חמה אס שכיר הוא כו' ואס קבלן הוא כו' כיון דכרייתא מיירי בין בשכיר בין בקבלן אמאי נקט פועל ה"ל למינקט אומן דמשמע תרווייהו וי"ל דה"ק אס שכיר הוא כדאמר השוכר את הפועל ונותן לו שכרו ואס קבלן הוא קד דינו ומשום דבעי למתני ובתנאי היום וחתי היום לא שייך למתני אלא אשכיר יום :
את הקרר - בשני רישין והוא בעל קרון ולספרים דגרסי קדר י"ל דלהכי נקט קדר לפי שקדרים רגילין להיות להס קרומות :

פרייפרין

דבר האבוד חשיב לה שעתה זמנו הוא לעשות ואזיל

כל ימי גרוד אחד בלימי רביעה אחת לא יאמר לו הרוש עמי בגרוד ואני אחרוש עמך ברביעה רבן גמליאל אומר איש רבית מוקדמת ויש רבית מאוחרת כיצד נתן עיניו ללוות הימנו והוא משלח לו ואומר בשביל שתלוני זו היא רבית מוקדמת לזה הימנו והחזיר לו את מעותיו והוא משלח לו ואומר בשביל מעותיך שהיו במילות אצלי זו היא רבית מאוחרת ר"ש אומר יש רבית דברים לא יאמר לו דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני *ואלו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים והכמים אומרים *אף תקח מאתו ומשום לא תהיה לו כנושה ומשום ולא תשימון עליו נשך ומשום *ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך *אני ה' : ג' תניא ר"ש בן יוחי אומר מנין לנושה בחבירו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום *שאסור להקדים לו שלום ת"ל *נשך כל דבר אשר ישך אפילו דיבור אסור : ואלו עוברין : אמר אב"י מלוה עובר בבולן לזה עובר משום *לא תשיך לאחריך *ולא אחריך לא תשיך ולפני עור לא תתן *מכשול ערב והעדים אין עוברין אלא משום לא תשימון עליו נשך תניא ר"ש אומר מלוי רבית יותר ממה שמרויחים מפסידים ולא עוד אלא שמשמימים משה רבינו חכם ותורתו אמת ואומרין אילו היה יודע משה רבינו שיהיה ריוח בדבר לא היה כותבו כי אחא רב דימי אמר מנין לנושה בחבירו מנה ויודע שאין לו שאסור לעבור לפניו ת"ל לא תהיה לו כנושה *ר' אמי ורבי אסי דאמרי תרווייהו כאילו דנו בשני דינין שנאמר *הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים *אמר רב יהודה אמר רב *כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול וריש לקיש אמר *גורם קללה לעצמו שנאמר *תאלמנה שפתיה

ההרכבת באנו באש ובמים *אמר רב יהודה אמר רב *כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול וריש לקיש אמר *גורם קללה לעצמו שנאמר *תאלמנה שפתיה

שקר הדוברות על צדיק עתק אמרו ליה רבנן לרב אשי קא מקיים רבינא כל מה דאמור רבנן שלח ליה בהדי פניא דמעלי שבתא לישדר לי מר עשרה זווי דאתרמי לי קטינא דארעא למזבן שלח ליה ניתי מר סהדי ונכתב כתבא שלח ליה אפילו אנא נמי 'שלח ליה כל שבן מר דטרוד בגירסיה משתלי וגורם קללה לעצמי תנו רבנן שלשה צועקין ואינן נעניין ואלו הן מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים והקונה ארון לעצמו ומי שאשתו מושלת עליו קונה ארון לעצמו ממי היא איבא דאמרי תולה נכסיו בנכרי איבא דאמרי הכותב נכסיו לבניו בחיזו איבא דאמרי דביש ליה בהא מתא ולא אזיל למתא אחריתא :

הדרן עלך איזהו נשך

השובר את האומנין והטעו זה את זה *אין להם זה על זה אלא תרעומות ישבר את החמר ואת הקדר להביא פרייפרין וחלילים לכלה או למת ופועלין להעלות פשתנו מן המשרה וכל דבר שאבד וחזרו בהן מקום שאין שם אדם *שובר עליהן או מטען השוכר את האומנין וחזרו בהן ידם על התרתונה

כל ימי גרוד אחד בלימי רביעה אחת לא יאמר לו הרוש עמי בגרוד ואני אחרוש עמך ברביעה רבן גמליאל אומר איש רבית מוקדמת ויש רבית מאוחרת כיצד נתן עיניו ללוות הימנו והוא משלח לו ואומר בשביל שתלוני זו היא רבית מוקדמת לזה הימנו והחזיר לו את מעותיו והוא משלח לו ואומר בשביל מעותיך שהיו במילות אצלי זו היא רבית מאוחרת ר"ש אומר יש רבית דברים לא יאמר לו דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני *ואלו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים והכמים אומרים *אף תקח מאתו ומשום לא תהיה לו כנושה ומשום ולא תשימון עליו נשך ומשום *ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך *אני ה' : ג' תניא ר"ש בן יוחי אומר מנין לנושה בחבירו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום *שאסור להקדים לו שלום ת"ל *נשך כל דבר אשר ישך אפילו דיבור אסור : ואלו עוברין : אמר אב"י מלוה עובר בבולן לזה עובר משום *לא תשיך לאחריך *ולא אחריך לא תשיך ולפני עור לא תתן *מכשול ערב והעדים אין עוברין אלא משום לא תשימון עליו נשך ותניא ר"ש אומר מלוי רבית יותר ממה שמרויחים מפסידים ולא עוד אלא שמשמימים משה רבינו חכם ותורתו אמת ואומרין אילו היה יודע משה רבינו שיהיה ריוח בדבר לא היה כותבו כי אחא רב דימי אמר מנין לנושה בחבירו מנה ויודע שאין לו שאסור לעבור לפניו ת"ל לא תהיה לו כנושה *ר' אמי ורבי אסי דאמרי תרווייהו כאילו דנו בשני דינין שנאמר *הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים *אמר רב יהודה אמר רב *כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול וריש לקיש אמר *גורם קללה לעצמו שנאמר *תאלמנה שפתיה

ההרכבת באנו באש ובמים *אמר רב יהודה אמר רב *כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול וריש לקיש אמר *גורם קללה לעצמו שנאמר *תאלמנה שפתיה

הדרן עלך איזהו נשך

השובר את האומנין והטעו זה את זה *אין להם זה על זה אלא תרעומות ישבר את החמר ואת הקדר להביא פרייפרין וחלילים לכלה או למת ופועלין להעלות פשתנו מן המשרה וכל דבר שאבד וחזרו בהן מקום שאין שם אדם *שובר עליהן או מטען השוכר את האומנין וחזרו בהן ידם על התרתונה

ההרכבת באנו באש ובמים *אמר רב יהודה אמר רב *כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול וריש לקיש אמר *גורם קללה לעצמו שנאמר *תאלמנה שפתיה

הדרן עלך איזהו נשך

השובר את האומנין והטעו זה את זה *אין להם זה על זה אלא תרעומות ישבר את החמר ואת הקדר להביא פרייפרין וחלילים לכלה או למת ופועלין להעלות פשתנו מן המשרה וכל דבר שאבד וחזרו בהן מקום שאין שם אדם *שובר עליהן או מטען השוכר את האומנין וחזרו בהן ידם על התרתונה

[לעיל ספ. פא.]:

[גכ"ב קג.]:

[כ"ב קג.]:

[אבל אם עשו הסכמה, שא' אמר עדר עמי היום הזה של יובש, שאין הגשמים יורדים, ואעדר עמך ביום פלוני של יובש, שכן] כל ימי היובש, אחד [הם, וחז"ל לא דקדקו בדבר לחוש שמא יום אחד ארוך מחבירו או קשה מחבירו. וכן אם אמר עמי היום הזה של גשמים, ואעדר עמך ביום פלוני של גשמים מותר, שכן], כל ימי רביעה, אחת [הם]. לא יאמר לו: חרוש עמי ביובש ואני אחרוש עמך ברביעה [שימי רביעה קשין למלאכה בשדות]. רבן גמליאל אומר: יש רביית מוקדמת, ויש רבית מאוחרת, כיצד. א' רצה ללוות מהשני, והוא שולח לו [מתנה] ואמר [שנתן את זה] "בשביל שתלוני", זו היא רבית מוקדמת. לוח הימנו והחזיר לו את מעותיו, והוא משלח לו [מתנה], ואומר [נתתי את המתנה הזה] "בשביל מעותיך שהיו בטילות אצלי", זו היא רבית מאוחרת. רבי שמעון אומר: יש רבית דברים, [לכן] לא יאמר לו "דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני".² ואלו [שעושה המעשים אלה] עוברין בלא תעשה³: המלוה והלוה והערב והעדים, וחכמים אומרים: אף הסופר, עוברים משום "לא תתן" ומשום "אל תקח מאתו", ומשום "לא תהיה לו כנושה", ומשום "לא תשימון עליו נשך", ומשום "ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך אני ה'".

גמרא. למדנו, רבי שמעון בן יוחי אומר: מאיפה אנחנו יודעים לנושה בחבירו מנה, ואינו רגיל להקדים לו שלום, שאסור להקדים לו שלום,⁵ מלמד הנאמר "נשך כל דבר אשר ישך", אפילו דיבור אסור.

ואלו עוברין. אמר אביי: מלוה עובר בכולן [פי' בכל אלה האיסורים הנמנים במשנה, שהרי הוא נותן בנשך בשעת הלוואה, והוא לוקח בשעת פירעון והוא לו כנושה, כשתובעו ודוחקו, והוא שם עליו נשך בשעת פיסוק התנאי, ונותן מכשול לפני הלוה להעבירו על לא תשיך לאחיך שהיא אזהרה ללוה], לוח עובר משום "לא תשיך לאחיך" ו"לאחיך לא תשיך", ו"לפני עור לא תתן מכשול". ערב והעדים אין עוברין אלא משום "לא תשימון עליו נשך".

למדנו, רבי שמעון אומר: מלוי רבית יותר ממה שמרויחים, מפסידים [כנ"ל ע"א ע"א שנכסים מתמוטטים], ולא עוד אלא שמישימים משה רבינו [לא] חכם ותורתו [אינו] אמת. ואומרים: אילו היה יודע משה רבינו שיהיה ריוח בדבר לא היה כותבו.⁶

כאשר רב דימי הגיע [מארץ ישראל] אמר: מאיפה אנחנו יודעים לנושה בחבירו מנה, ויודע שאין לו, שאסור לעבור לפניו, מלמד הנאמר "לא תהיה לו כנושה" [פי' לא תראה בעיניו כנושה בו, שיראה ויבוש]. רבי אמי ורבי אסי שניהם אמרו: כאילו דנו בשני דינין, שנאמר "הרכבת אנוש לראשנו [דורשים אותו מלשון נושה] באנו באש ובמים".

אמר רב יהודה אמר רב: כל מי שיש לו מעות,⁷ ומלוה אותן שלא בעדים, עובר משום "ולפני עור לא תתן מכשול" [שעולה על רוחו של לוח לכפור]. וריש לקיש אמר: גורם קללה לעצמו, שנאמר "תאלמנה שפתי שקר

¹ עי' שר"ע (יר"ד סי' קס"ו): אסור להקדים הרבית או לאחר אותו. כיצד, נתן עיניו ללוות ממנו והיה משגר לו דורון (ופירש בשביל שילוה, או שהוא מתנה מרובה דמסתמא הוי כאילו פירש לו) בשביל שילוה זו היא רבית מוקדמת. לוח ממנו והחזיר לו מעותיו, והיה משגר לו דורון בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, זו היא רבית מאוחרת ואם עבר ועשה כן, ה"ז אבק רבית.

ביאור: ופירש כו' - לפי הרמ"א הכא קאי אזהרת האיסור על הלוה שהוא יודע שהוא שולח בשביל ההלוואה שילוה ממנו ואפ"ה אין איסור א"כ מפרש ולמחבר אסור אפי' בסתם אם מכיון לכן אבל כל שהלוה נותן סתם אמרינן בודאי לא בשביל הלוואה הוא דמסתמא אינו עושה איסור (ט"ז), דברי הרמ"א מדברים על רבית מוקדמת ומאוחרת ואפילו אם פירש לו הוי אבק רבית ואינה יוצאת בדינינים ועי' לקמן (סי' קס"ז-ז-?) (ש"ך), ו"א שזה רבית קצוצה, אלא צ"ל דמיירי שאינו מתנה כן בתנאי גמור, רק שאומר לו הריני נותן לך מתנה ואם תרצה תלויני לכשאצטרך, ודומיא דמתנה מרובה שכתב דהוי כפירש לו, ובמתנה מרובה בשלא פירש ודאי דאף אם לא ילוה מוחלט לו המתנה אבל כל שאמר שאינו נותן לו רק בשביל שילוה רבית קצוצה הוא ומש"כ הש"ך (סק"?) דאפילו אחר הפירעון כשמתכוין הלוה לשם רבית אפילו בסתם אסור, קשה ד"א דאם פירש בשביל שילוה דוקא, מותר בסתם אפילו במתכוין (ח"ד).

או שהוא כו' - אפילו היה רגיל מקודם במתנה מרובה אסור משום דהוי מילתא דפרהסיא דדמי לזירת חצירו ושימוש בעבדיו דלקמן סעיף ז' (ש"ך).

² עי' שר"ע (יר"ד סי' קס"ב): לא יאמר לו: הודיעני אם בא איש פלוני ממקום פלוני. הגה: וכן שאר רבית דברים בעלמא, אסור. ואפילו לטובת הנאה בעלמא, כמו שיתבאר בסוף הסימן. אסור לקדש אשה בהנאת מלוה, כגון שהיא חייבת לו ומרויח לה הזמן כדי שתקדש לו.

ביאור: לא יאמר לו הודיעני - פירוש שבזה שמצוה עליו והוא נכנע לו הוה רבית דברים ועל"ג דרך עולם לכבד אכסנאי באכילה כדי שאם יבוא הוא שם יחזור וכבדו או שעושה כן מצד גמילות חסד וכאן שבא המלוה להזהיר הלוה שיעשה כן אף על פי שהוא היה עושה כן מעצמו ואין כאן רבית ממון מ"מ מה לו לזה שיצווה על זה אלא ודאי סומך על שהוא לוח שלו והוה רבית דברים שמצוה עליו דברים בשביל ההלוואה (ט"ז).

הדוברות על צדיק עתק" [כשתובעו וזה כופר הכל, מקללין אותו ואומרים שהוא דובר על צדיק עתק].

אמרו הרבנים לרב אשי: רבינא מקיים כל מה שחכמים אמרו. [אז רב אשי ניסה אותו ו]שלח לו בערב שבת אחת: תלוה לי עשרה שוש שנזדמן לי קרקע קטנה לקנות. ענה לו: שתביא עדים ונכתוב שטר. שלח לו: [וכי] אפילו אני [צריך עדים ושטר]. שלח לו: כל שכן אה, שאתה עסוק בלימוד ותשח ו[אם] אני אלוה לך ללא עדים אני גורם קללה לעצמי.

הרבנים למדו: שלשה צועקין [בבית דין של מטה] ואינן נענים² [שהם גרמו לעצמן את צערותם], ואלו הם: מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים, והקונה אדון לעצמו, ומי שאשתו מושלת עליו.

מה הוא הקונה אדון לעצמו. יש אומרים: תולה נכסיו בנכרי [ואומר: מעות שאני משתמש בהן של פלוני נכרי הם, שלא להשביע עצמו, ופעמים שהנכרי שומע, ומעמיד עדים, ותובעו בדיניהם], ויש אומרים: הכותב נכסיו לבניו בחייו, ויש אומרים: שרע לו במקום זה ולא הולך למקום אחר.

הדרן עלך איזהו נשך.

משנה. השוכר את האומנים והטעו זה את זה,⁸ אין להם זה על זה אלא תרעומת [ולא שום זכות תביעה בבית דין]. השוכר את החמר⁹ או בעל קרון להביא עצים לעשות חופה או חלילים לכלה או למת [היינו חלילין לקונן עליו], או פועלין להעלות פשתן שלו מן המשרה [המקום שבו שורים את הפשתן], וכל דבר שנפסד [אם לא עושים אותו בזמנו], וחזרו בהם, מקום שאין [מצוין] שם אדם [אחר לשכור אותם כפועלים והפשתן נאבד והוא סמך עליהם], שוכר עליהם [פי' שוכר במקומם אנשים ביוקר, והם ישלמן] או שתטעה אותם. השוכר את האומנים וחזרו בהם [לאחר שעשו מקצת], ידם על התחונה¹⁰ [שאם הוקרו פועלים, ואינו מוצא מי שיגמרנה בשכר שהיה מגיע לאלו על העתיד לעשות, מעכב משכר ממה שעשו כל מה שיצטרך להוציא עד שתגמר מלאכתו בשכר שפסק עם אלו. ואם הוזלו פועלים וימצא שיגמרנה בפחות, יתן להם מה שעשו, ויתן להם מה שפסק, עשו חציה, יתן להם חצי שכרן, ואין יכולים לומר לו הרי פועלים אחרים תחתינו לגמור מלאכתך, ותן לנו כל שכרינו חוץ ממה שנטלו אלו]

רבית דברים - אדם חשוב אסור לקבל מתנה ממי שהלוהו בעודו בעל חובו כיון דקיי"ל באשה כה"ג מקודשת ש"מ דין ממון יש בו דה"ל כמתן מעות כ"ש לענין רבית דלא בעינן מעות שאפילו רבית דברים אסור. ומה נקרא אדם חשוב לענין זה היינו כל שאינו מקבל מתנה משום אדם זולת זה אם נזהר במעות צריך להיות נזהר במעות ואם אינו מקבל כל דבר אפילו מנות של מאכל ומשקה צריך הוא לזהר גם כאן בכל (פ"ת).

³ עי' שר"ע (יר"ד סי' קס"א): הוב"ד לעיל הערה.

⁴ עי' רמב"ם (מ"ל פ"ד ה"א): נשך ומרבית אחד הוא שנאמר את כסף לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך ולהלן הוא אומר נשך כסף אוכל נשך כל דבר אשר ישך, ולמה נקרא שמו נשך מפני שהוא נושך שמצער את חבירו ואוכל את בשרו ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין.

⁵ עי' שר"ע (יר"ד סי' קס"א): אם לא היה רגיל להקדים לו שלום, אסור להקדים לו.

⁶ אלו היה יודע שיש בו ריוח. פי' מצוה זאת אינה כמו שאר מצוות רק הוא במו"מ ואומרים כי אדרבא הוא טובת המלוה והלוה במשא ומתן ומפני כך כל האומות מתיירין הרבית שאומרים שהוא טוב למלוה וללוה גם כן, ולפיכך משימים משה חכם ותורתו פלסתר. ובוודאי האמת הוא כך שהרבית הוא טובת שניהם רק שאיסור רבית אינו בשביל קלקול משא ומתן רק גזירת הכתוב הוא ולא בשביל שום קלקול משא ומתן. ואף על גב שאמר ז"ל לעולם ימכור האדם את בתו ולא ילוה ברבית (קידושין דף כ' ע"א) התם כשאפשר לו למכור בוודאי טוב למכור את בתו לאמה ולא ילוה מעות ברבית, אבל אם אין לו טוב יותר ויותר שילוה ברבית משלא יעשה דבר. ולכן אומרים אלו ידע משה שיש ריוח בדבר לא היה כותבו (מהר"ל).

⁷ עי' שר"ע (ח"מ סי' צ"ב): אסור לנגוש את הלוה לפרוע, כשיודע שאין לו, ואפילו להראות לו, אסור, מפני שהוא נכלם בראותו למלוה ואין ידו משגת לפרוע.

⁸ עי' שר"ע (ח"מ סי' שלג ס"א): הוב"ד לקמן הערה 11.

אם בעל הבית חוזר בו, ידו על התחוננה (פי') הוא חייב ליתן להם לפי מה שעשו, ואם הוזהר מלאכת פועלים, על כרחו יתן להם כמה שפסק, חוץ ממה שצריך להוצאות בהשלמתה. כל המשנה [כגון: הנותן צמר לצבע לצבעו אדום וצבעו שחור], ידו על התחוננה⁹ [אם השבח יותר על היציאה, אין נותן לו שכרו משלם, אלא דמי יציאת עצים וסממנים, ואם יציאה יתירה על השבח, נותן לו את השבח], וכל החוזר בו, ידו על התחוננה¹⁰.

גמרא. לא כתוב [חזרו זה בזה] שמשמעותו שהוא בין הבעל הבית לפועלים או בין הפועלים לבעל הבית, אלא "הטעו זה את זה". [היינו] שהפועלים הטעו א' את השני. איך מדובר. שאמר בעל הבית [לא' כשליח]: לך ותשכור לי פועלים, והלך הוא הטעה אותם. איך מדובר. אם שאמר הבעל הבית [לשליח לשכור פועלים] בארבעה [זו ליום], והוא הלך ואמר להם [שהבעל הבית ישכור אותם] בשלש [זו ליום, קשה מה שכתוב שיש להם] תרעומת [זה על זה, הרי] מה הוא עשה. [הפועלים] ידעו, וקבלו.

אם שאמר בעל הבית [לשליח לשכור פועלים] בשלש [זו ליום], והוא הלך ואמר להם [שהבעל הבית ישכור אותם] בארבעה [זו ליום], איך מדובר. אם [מדובר שהשליח] אמר להם [אחריות] שכרכם עליי, הוא [חייב] להביא להם משלו [פי' מרכושן]. שלמדנו: השוכר את הפועל לעשות [בשדה] שלו, והראהו [לעבוד] [בשדה] של חבירו, [המשכיר] משלם לו שכר שלם, וחוזר ונוטל מבעל הבית מה שההנהו. לא [מדובר] כך, אלא] צריך [להעמיד את המקרה], שאמר להם [אחריות] שכרכם על בעל הבית. וטראה פועלים איך נשכרים [אם הם נשכרים בארבעה זו ליום, הבעל הבית חייב לתת להם ד' זו בעל כרחו, שכן כתוב שהמשכיר לוקח מבעל הבית מה שהנהה אותו, ואף על פי שלא צוהו, והרי הנהה אותו בכך, ואם נשכרים בשלשה איזה תרעומת יש]. לא [מדובר כך, אלא] צריך [להעמיד את המקרה], שיש שנשכרים בד' ויש שנשכרים בג'. שאמרו [הפועלים לשליח]: לולא שאמרת לנו [שהוא רוצה לשכור אותנו] בארבעה [זו ביום], היינו טורחים ונשכרים בארבעה.

ואם תרצה לומר: כאן מדובר בבעל הבית [בפועל שיש לו לעצמו שדות שהן שלו, ואינו נשכר למלאכת אחרים] אם לא ביותר על דמי שכירות, והיינו תרעומת, שאמר לו: לולא שאמרת לנו בד' זה היה מזולל אצלי הדבר להיות נשכר.

ואם תרצה לומר: לעולם מדובר בפועלים [הרגילים למלאכת אחרים], שאמרו לו: כיון שאמרת לן בארבעה, טרחנו ועשינו לו עבודה טובה. וטראה את עבודתם [אם באמת היא טובה או לא. מתוך הגמ', מדובר, שהעבודה היתה לעשות] חריץ [סביב השדה, ואין מלאכתם נכרת. מקשה הגמ', הרי] גם בחריץ ניכר [אם עשו עבודה יפה או לא. מתוך הגמ' שכאן מדובר שהחריץ] נתמלא במים, ולא ידוע [אם עשו עבודה טובה או לא].

⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שו ס"ג): נתן צמר לצבע והקדיחתו יורה, נותן לו דמי צמרו. צבעו כעור, או נתנו לו לצבעו אדום וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום, נתן עצים לחרש לעשות מהם כסא נאה ועשה כסא רע או ספסל, אם השבח יתר על ההוצאה, נותן בעל הכלי את ההוצאה, ואם ההוצאה יתירה על השבח, נותן לו את השבח בלבד. (ומה שהיה ראוי להשביח אילו לא שינה הוא בכלל הקרן, וחשבינן השבח (וההוצאה) בלא זה). אמר בעל הכלי: איני רוצה בתקנה זו אלא יתן לי דמי הצמר או דמי העצים, אין שומעין לו. וכן אם אמר האומן: הא לך דמי צמרך או דמי עציך ולך, אין שומעין לו, שאין האומן קונה בשבח כלי שעשה: ביאור: והקדיחתו יורה - פירוש, שהרתיחו יותר מדאי ומכאן זה נשרף ונתקלקל ולא היה בו שבח מעולם (סמ"ע).

נתן צמר כו' נותן לו דמי צמרו - דוקא שהקדיחתו יורה קודם שנפל בו הצבע, אבל לאחר נפילה שהשביח, נותן לו דמי צמרו ושבו (ש"ך), זהו רק אי חזותא לאו מלתא, אבל לדידן דמספקא לן, אין לחייב להצבע מספק, דלמא יש שבח סממנים על גבי הצמר והוי כמוסיף נופך משלו דלא קנאו בעל הצמר לאותו שבח עד שיבוא לידו, אא"כ הקדים לו שכרו (רע"א), עיין לעיל ס"ק שזה הוי ספיקא דדינא ואינו נותן לו רק דמי צמרו. אמנם זה דוקא כשהסממנין של פועל, אבל אם הצמר והסממנין הן של בעל הבית והצבע רק מקבל שכר מעשיו ידיו, לכ"ע אין האומן קונה בשבח כלי (נתה"מ).

צבעו כעור - פירוש, שצבעו בשירי צבע מהפסולת שנשאר בשולי היורה (סמ"ע).

אם השבח יתר על ההוצאה כו' - היינו אם הבעל הבית נתן להצבע צמר שוה י' דינרים והצבע הוציא בסמנין ובשאר הוצאה י' דינרים, אם הצמר כמו שהוא צבעו שוה יותר מעשרים, היינו שבח יתר על ההוצאה, ונותן לצבע ההוצאה דהיינו י' דינרים, ואם הוא שוה י"ח דינרים אינו נותן להצבע אלא השבח דהיינו ח' דינרים (סמ"ע).

ומה שהיה ראוי להשביח - שאם נתן הבעל הבית להצבע צמר וסמנין שוין י' דינרים וקצב לו שכר י', ואילו צבעו כמו שאמר לו היה שוה כ"ה, אין לו לצבע כלום אא"כ שוה יותר מט"ו, שאותו ה' דינרים שהיה משביח הן בכלל הקרן, לפיכך אם השבח יתר על הוצאה [יציאה קרוי להשכר שהיה עליו להוציא וליתנו

ואם תרצה לומר: באמת [מדובר] שאמר לו בעל הבית בארבעה¹¹, והוא הלך ואמר להם בשלשה. וזה שאמרת שהם ידעו וקבלו [לעבוד בג' זו ליום], שאומרים לו, וכי אין אתה [חייב ב] "אל תמנע טוב מבעליו" [ואם כן, לא היה לך לפחות לנו מהשכר שאמר בעל הבית].

זה פשוט, שאם אמר לו בעל הבית [לשכור פועלים] בשלש, והוא הלך ואמר להם בארבעה, ו[הפועלים] אמרו לו [לשליח, שאנחנו מסכימים לעבוד] כמו שאמר בעל הבית, דעתם עליו¹² [וכוונתם לומר, נאמן אתה עלינו שרצון בעל הבית להוסיף על שכרנו יותר משאר פועלים].

אבל אם אמר לו בעל הבית [לשכור פועלים] בארבעה [זו ליום], והוא הלך ואמר להם בשלשה, ו[הפועלים] אמרו [לשליח, שאנחנו מסכימים לעבוד] כמה שאמר בעל הבית, מה [דינו]. הם סומכים על דבריו, שאומרים לו, את הנאמן לנו שכך אמר בעל הבית [ואין להם זכות חוץ מג' זו, ותורעמות של "אל תמנע טוב וכו'"], או אולי, הם סומכים על דברי בעל הבית [ולא ידעו שזה בפחות, ומגיע להם ד'].

בא ושמע: [אשה שאמרה לאדם, אם תמצא את בעלי - אמור לו שישלח לי את גיטי בידך, ותיעשה שלוחו של בעלי לגרשני כשמיגיע גט לידי, דשליח להולכה על הבעל לעשות, והאשה מתגרשת כשיגיע גט לידה] הבא לי גיטי¹³ [והשליח מגיע לבעל ואמר] אשתך אמרה "התקבל גיטי עבורי" [שהאשה שליח לקבלה, וברגע שמגיע לידו, היא מתגרשת], והוא אומר "הילך כמה שאמרה". אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר רב: אפילו הגיע גט לידה אינה מגורשת [רואים שהבעל סומך על דברי השליח, והבעל לא עשה אותו שליח להולכה, והרי אין כאן שליחות, והבעל לא נתן לו בתורת שליח קבלה]. לומדים מזה: שהוא סומך על דיבור שלו [והבעל נתן על דעת מה שהשליח אמר, ולא על מה שהאשה אמרה], שאם תחשוב שהוא סומך על דיבור שלה, מאז שמגיע גט לידה שתתגרש [שכן היא אמר לו להיות שליח להולכה].

אמר רב אשי:

להצבע אם היה צובעו כמו שאמר לו] כגון שהשביח בין הכל כ"ו, נותן לו י' דהיינו היציאה, ואם היציאה יתר על השבח כגון שאינו שוה אלא כ"ד, נותן לו את השבח דהיינו ט', ואם אינו שוה אלא ט"ו לא יתן לו כלום, דשונה מירוד לשדה חבירו, דכיון דנותן לו לצבוע כל מה שהוא עתיד להשביח חשוב כאילו כבר השביח. ואומן שפשע ושינה חייב לשלם לו הכל, ואפילו הוציא הצבע הוצאות אפ"ה אינו נוטל האומן אפילו כדי הוצאתו עד שיטול הבעל הבית תחילה שיעור שבח הראוי, וצ"ע למה הרמ"א לא כתבו בלשון "וי"א" (סמ"ע), וי"א שמאחר ואין הכרח שהמחבר חולק על שיטת הרמ"א לכן לא הביאו בלשון "וי"א", ועכ"ז עיקר כמחבר (ש"ך), וי"א דהעיקר כדברי הסמ"ע. האי מאן דהיב זוזי לחבריה ופשע ולא זבין לו משלם לו כדקא אזיל אפרוותא דזול שפוט, אע"פ שלא קיבל עליו בפירוש, כיון שנתן לו מעותיו וסמך עליו חייב לשלם, דבהאי הנאה דסמך עליו ואלמלא הוא היה לוקח ע"י אחרים נשתעבד מדין ערב, וזה ענין שכירות פועלים שחייבין לשלם להבעלים מה שמפסידין בחזרתן, וכן הבעל הבית לפועל, דכיון שסמכו זה על זה נתחייבו זה לזה וכו'. והוא מטעם דהוי כמקבל שדה והובירה דחייב לשלם (סי' שכ"ח ס"ב) מטעם דהוי כאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא דחייב אפילו וכו'. ומסיק שם דאפילו אליבא דהלכתא אם נתן לו יין להוליך חייב לשלם לו מה שהפסיד ביום השוק, [עי' דבריו סי' של"ג סק"ל]. ולפ"י בהך דלצבעו אדום וצבעו שחור, מחויב הפועל לשלם לו מה שהיה יכול להרויח כיון שהיה בידו וסמך עליו, ומשלם אפילו מביתו, אף דליכא עכשיו שום שבח בהצמר כשצבעו שחור, ואפשר דגם בצבעו שחור צמר זה אינו משלם מבינתו כיון דאפשר להשלים עוד הרויח ע"י צביעת צמר אחר מחדש, ולא דמי כל כך להא דאם אוביר, ומ"מ מנכה לו משכרו, ואין הפועל נוטל שבח עד שנוטל מקודם הבעל הבית מה שהיה יכול להרויח בצביעת אדום, כיון דמ"מ לא דמי לשאר יורד שלא ברשות, דבשאר יורד שלא ברשות יש להבעל הבית שבח, משר"ה צריך ליתן להפועל עכ"פ ההוצאה שיעור שבח, משא"כ הכא דעי"ה השבח שהשביח הפועל הצמר בצביעת שחור לא השביח כלל להבעל הבית, דהא אדרבה הפסידו, דהא כשלא היה צבוע שחור היה יכול לצבוע אדום ולהרויח ה' זחובים, נמצא דהצביעת שחור אינו שבח להבעל הבית רק הפסד להבעל הבית (נתה"מ).

עי' שו"ע (ח"מ סי' שלג ס"ה): הוב"ד בהערה ג.

יב אב מ"י פ"ו מה"ל
גירושין הל' יב סמ"ג
ע"ש כ טו"ט"ע א"ש"ע פ"א
קמ סע"ף ט :

יג ב מ"י ט"ז :

יד ה מ"י פ"ט מה"ל
שכירות הל' ד סמ"ג
ע"ש פט טו"ט"ע ח"מ פ"א
ס"ג סע"ף ט :

טו ו מ"י ט"ז טו"ט"ע
ס"ג סע"ף ט :

טז ח מ"י ט"ז טו"ט"ע
כ"ה גמ"ד וצמ"ד
משה טו"ט"ע ט"ז סע"ף ט :

יז מ"י ט"ז טו"ט"ע
סע"ף ז :

יח כ ל מ ט"ז טו"ט"ע
טו"ט"ע ט"ז סע"ף ט :

הגהות הגר"א
[א] [ב] גמ' וא"ש סלע .
כ"ב שקל כ"ל : [ג] שם
לריפוק נכסם בגליון פ"א
לחזקת כ"ו . כ"ב אהל
המכ"ס מפרש להשקות
שדה : [ד] רש"י ד"ה
הא דסיירא . והולך כ"ו .
כ"ב ומכ"ס מפ"ש
שהנ"ע ביקר בעמ"ס
מכ"ס שאלו לא פסקו ומה
כ"ד לעשות :

הכי שפחה בשלמה אי איסור איפכא התקבל לי גיטי ואשתך אמרה הבה לי גיטי ואמר רב נתחן כו' . כלומר ועלה שמעת לרב נתחן לחומר מגורשת היה לך ללמוד לפי דבריו שילמד בהגעת הגט לידו או לידה ליהו גירושין או לחיבורא לדידה סמין או לחיבורא לדידה סמין כולל חומר רב נתחן חס משיגיג גט לידו דשליח מגורשת יש ללמוד לחיבורא לדידה סמין ולא לו החמין ומתראה למסרו לו בתורת שליח לקבלה כדברי האשה והבעל עמ"ס גירס ואי הוה חומר רב נתחן עלה כשיגיג גט לידה מגורשת ולא בקבלת השליח יש ללמוד לחיבורא לדידה סמין ומיהמנת לי דהכי אמרה קאמר ליה ועשאו שליח להולכה והשליח נתראה להיעקר מתורת שליחות של אשה לקבלה ונעשה שליח לבעל לגרס והרי עשה שליחותו והגיעה לידה : **אלא הס"ס** .

למה זה על זה אלא תרעומת . קשה לר"י דהא קי"ל כר"מ דדלין לדיח גרמי בהגזול קמא (כ"ב) דף ק' א"כ אמאי לא יתן להם כפועל בטל כיון שעל ידו נתבעלו אהו היום וי"ל דמירי עקשחורו בו עוד ימלאו להשכר ומכל מקום יש עליו תרעומת שנתה לא ימלאו אלא ע"י טורח וכי מפליג בהמון בין לא הלכו החמרים להלכו ומלאו שדה למה הוה מזי לפלוגי אף בלא הלכו כלל בין יכולין עוד להשכר בין חוזר בו אחר שלא מלאו עוד להשכר אלא אורחא דמילתא נקט דבהלכו לא שכיח שימלאו עוד להשכר וא"כ לא הלכו מסתמא כשבא לחזור חוזר מיד בעוד שימלא להשכר :
דאגר

אבל אינו דומה הבא מעון לבא ריקן עושה מלאכה ליושב ובטל 'בד"א שלא התחילו במלאכה אבל התחילו במלאכה שמין להן מה שעשו כיצד קבלו קמה לקצור בשני סלעים קצרו חציה והניחו חציה בגד לארוג בשני סלעים ארגו חציו והניחו חציו שמין להן את מה שעשו היה יפה שישה דיגרים נותן להן סלע או יגמרו מלאכתן וימלאו שני סלעים וא"כ סלע נותן להם סלע ר' דוסא אומר 'שמין להן מה שעתידי להעשות היה יפה שישה דיגרים נותן להם שקל או יגמרו מלאכתן וימלאו שני סלעים וא"כ סלע נותן להם סלע 'במה דברים אמורים בדבר שאין אבוד אבל בדבר האבוד שוכר עליהן או ממען כיצד ממען 'אומר להן סלע קצתי לכם באו וטלו שתים *ועד כמה שוכר עליהן עד ארבעים וחמישים וזו 'במה דברים אמורים בומן שאין שם פועלים לשכור אבל יש שם פועלים לשכור ואמר צא ושכור מאלו אין לו עליהן אלא תרעומת תני תנא קמיה דרב נותן להם שברן משלם אמר ליה חביבי אמר אילו אנא הוא לא הוה יהיבנא להן אלא 'כפועל במל ואת אמרת נותן להם שברן משלם והא עלה קתני 'אינו דומה הבא מעון להבא ריקן עושה מלאכה ליושב ובטל לא סיימיה קמיה איכא דאמרי סיימיה קמיה והבי קאמר חביבי אמר אי הואי אנא לא הוה יהיבנא ליה בלל ואת אמרת כפועל במל אלא קשיא תך לא קשיא 'הא דסיירא לארעיה מדאורתא הא דלא סיירא לארעיה מאורתא כי הא דאמר רבא 'האי מאן דאגר אגרי *לרפקא ואתא מטרא ומלייה מיא אי סיירא לארעיה מאורתא פסידא

הרי זה לא ושכור אחרים ומיהו תרעומת איכא שיהו גריכיס לחזר זה אחר פועלים וזה אחר שכרם וצביעת מומן ליכא דהא דברים בעלמא פיהו : בד"א . דלין להם עליו ממון חס חוזר הוא : בשלם סלכו . למקום המלאכה ובכרך אמר להן חוזרי בי : **אבל אם סלכו** . אלא המלאכה כגון חס חמרים הן ששכרן להביא לו תבואה ממקום אחר והלכו ולא מלאו או חס פועלים חס ששכרם לעדור שדה והלכו ומלאו שדה שהיא לחס צמים וחינה רחוייה לעידור : **נותן להם שברן** . של כל היום משלם כפי הראוי להם וכדמפרש ואזיל : **אבל אינו דומה הבה טעון להבא ריקס** . ואומדים את החמרים כמה אדם רוצה לפחות משכרו של אותה הדרך לבא ריקס מלבד טעון : **עושה מלאכה ליושב ובעל** . ואומדן את הפועלים כמה אדם רוצה ליתול שכרו פחות ולישב בטל מלעדור כל היום וליטול כך וכך : בד"א שלא הפחיתו במלאכה . ארישא קאי ועד השתא פריש מידי דשכירות והשתא פריש מידי דקבלנות : בד"א . דהיכא דחזרו בהן או הוא חזר אין להם אלא תרעומת בזמן שלא התחילו במלאכה : **אבל הפחיתו במלאכה** . יש דין אחר ביניהם מהו הדין שמין להן מה שעשו לפי התנאי ויקבלו כפי חשבון שעשו : ארגו חליה . ומגיע עבדן סלע לפי תנאס : **היה יפה ו' דיגרים** . שא"כ היה צא לשכור שכיר חליה אינו מולא בפחות משקל דיגרים ומלאו נפסד בעל הבית כמה שעתידי להעשות אפ"ה אין הולכין אחר העתיד להעשות אלא שמין להן את מה שעשו לפי חשבון תנאו ונותן להם סלע דלית ליה להאי תנא הא דתנן במתניתין כל החוזר בו ידו על התחטותה : וא"כ סלע . וא"כ אין יפה אלא סלע דמלאין פועלין לעשות חליה השני כבעל : **נותן להן** . במה שעשו סלע ולקמן (דף ע"ג) פריך פשיטא : **שמין להן הפעמי להעשות** . רבי דוסא סבירא ליה כתנא דין לחומר החוזר בו ידו על התחטותה ויעכב שכר מה שעשו כדי לשכור פועלים ולגמור כפי תנאי הראשון : **היה יפה** . העתיד להעשות ו' דיגרים : **נותן להן שקל** . כדי שתהא נגמרת בשני סלעים : **ואם סלע נותן להם סלע** . לקמן פריך פשיטא : בד"א . דלין החוזר נפסד אלא לפי חשבון לר' דוסא ולרבנן מקבלין במה שעשו : **בדבר שאינו אבוד** . ורש"י דלין פועלים מלויין עכשיו כדמוקי ליה כפיפא שאינו מולא לשכור ימתין עד שימלא ואזיל ודבר שאינו אבוד הוא : **אבל בדבר שהוא אבוד** . חס ימתין ואינו מולא לשכור בכדי שכר פועלים אפ"ה לפי הווקר שנתקיימו : **שוכר** . פועלים אחרים עליהן ביותר מכדי שברן : או מטען . אלחו : **במה דברים אמורים** . דשוכר עליהן בשאינו מולא לשכור : **תני תנא** . בההיא דלעיל הלכו חמרים ולא מלאו כו' : **חביבי אמר** . דודי ר' חייה : **אי אלא הוייתא** . אי איני שוכר לא הוה יהיבנא כו' : **והא עלה קתני** . נמי דכפועל בטל הוה דסקלו : **לא סיימיה קמיה** . לא סיימו סוף הברייתא לפניו : **לא הוה יהיבנא כלל** . דמזלייהו גרס ואחינה גרס נמי הוה להו לאסוקי בטל הוה דעתייהו *שלא ימלאו שדה לחס : **הא דסיירא לארעיה מאורתא** . [א] והולך הפועלים חס ורחוה ולא הביע חליה לחס או 'שיירדו גשמים בליה לית להו כלל דהא חזו אינהו גופייהו ועל מנת כן נשכרו לו והרי לא יכולין ולא היה להן ליקר בכרך : **לא סיימיה מאורתא** . עליו היה לתת לב לדבר ולהודיעם חס תמלאו שדה לחס לא חסן לכס כלום ויהיב להו כפועל בטל :

[לקמן ע"ה]

פ"י [ג] לחזקת
חייבין ואחא
מיטרא שאין
יכולין לחזקת

וכי עכשיו [זה מובן], הרי אין הנידון דומה לראיה. זה מובן אם למדנו להיפך [היינו שאם האשה אמרה לשליח] התקבל לי גיטי, ו[השליח בא לבעל ואמר לו] אשתך אמרה הבא לי גיטי. והוא אומר [פי' הבעל אומר לשליח] הילך כמו שאמרה¹⁰, ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר רב: משיגיע גט לידו [של השליח] מגורשת. רואים ש[הבעל] סומך על דבריה [והוא נתן לשליח כשליח לקבלה]. או אפשר לומר אחרת: משהגיע גט לידה מגורשת, רואים ש[הבעל] סומך על דבריו [ונחשב שבעשה את השליח לשליח להולכה]. אלא [אין ללמוד ממנו אם הנותן סומך על דברי השליח או המשלח] ושם [שונה], משום שהשליח עקר השליחות שלה לגמרי¹¹, שאמר לו: אני אהיה שליח לקבלה [ולא אטרח להביא את הגט אליה], ולא אהיה [שליח] להולכה [ולכן אפילו אם השליח שינה את דעתו והביא לה את הגט, אין זה שליח שניתן לגירושין, שכשקבלו לא קבלו על מנת כן].

ואם תרצה לומר [עוד תירוץ על תחילת הפרק]: התנא הזה גם קורא "חזור" "הטעו" [זה שכתוב במשנה הטעו זה את זה היינו שהפועלים או הבעל הבית חזר, ולא שהפועלים הטעו א' את השני]. שלמדנו: השוכר את האומנים והטעו [והרי כאן הלשון "הטעו" היא לשון של חזרה] את בעל הבית¹¹, או בעל הבית הטעה אותן, אין להם זה על זה אלא תרעומת [שהרי הבעל הבית יכול להגיד להם, שתכירו עצמכם לאחרים, וכן הם יגידו לבעל הבית תשכיר פועלים אחרים, אבל יש תלונות שכן הבעל הבית צריך לחזור אחר פועלים, וכן האומנים צריכים לחזור אחרי משכיר, אבל אין תביעת ממון, שכן הם רק דברים בעלמא].

במה דברים אמורים, שלא הלכו [האומנים למקום העבודה, ובעל הבית אמר, אני חוזר בן], אבל הלכו חמרים [ששכרן להביא לו תבואה ממקום אחר] ולא מצאו תבואה, [אז] פועלין [הלכו לשדה שצריכים לחרוש אותה] ומצאו שדה כשהיא לחה, [אז הבעל הבית חייב] לתת להם שכר שלם [של יום שלם כפי הראוי להם], אבל אינו דומה הבא טעון לבא ריקן [ואומרים את החמרים כמה אדם רוצה לפחות משכרו של אותה הדרך לבא ריקן מלבא טעון, וכן אינו דומה] עושה מלאכה ליושב ובטל [ואומדין את הפועלין כמה אדם רוצה לטול שכרו פחות, ולישב בטל מלחרוש כל היום וליתור כך וכן].

[ע"כ הגמ' דברי בשכירות, שמשלמים לפי היום, ומכן מדברים בענין קבלנות, שהוא עבודה לפי המשימה] במה דברים אמורים¹², שלא התחילו במלאכה, אבל התחילו במלאכה, שמים להן מה שעשו [ומשלמים לפי החשבון שעשו]. כיצד. קבלו [העובדים] קמה לקצור בשני סלעים, קצרו חציה והניחו חציה, [או שהעובד קיבל] בגד לארוג בשני סלעים, ארגו חציו והניחו חציו, שמים להן את מה שעשו. היה שוה [גמר העבודה] ששה דינרים [שאם היה בא לשכור שכיר לחציה השני, אינו מוצא בפחות משה דינרים, היינו סלע וחצי, ונמצא נפסד בעל הבית במה שעתיד להעשות,

אפילו הכי אין הולכין אחר העתיד להעשות, אלא שמים להן את מה שעשו לפי חשבון תנאון], ונותן להן סלע, או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים [והתנא הזה לא סובר כמו המשנה שלנו, שכל החזור בו ידו על התחנותה]. [וכן] אם סלע¹³ [פי' שימצא פועלים שיגמרו בסלע], נותן להם סלע.

רבי דוסא אומר: שמים להן מה שעתיד להעשות, היה שוה [העתיד להעשות] ששה דינרים, נותן להם שקל [היינו חצי סלע, כדי שתהא נגמרת בב' סלעים], או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים. ואם סלע¹⁴, נותן להם סלע [היינו כמו המשנה שלנו שכל המשנה ידו על התחנותה].

במה דברים אמורים [שאין החזור נפסד אלא לפי חשבון לר' דוסא, ולרבנן מקבלין במה שעשו], בדבר שאין אבוד¹⁵ [ואף על גב דאין פועלים מצויין עכשיו, כדלקמן, ימתין עד שימצא, הואיל ודבר שאינו אבוד הוא], אבל בדבר האבוד [אם ימתין ואינו מוצא לשכור בכדי שכר פועלים, אפילו לפי היוקר שנתייקרו], שוכר [פועלים אחרים] עליהן [ביותר מכדי שכרם] או תטעה אותם. כיצד מטעה אותם. אומר להן: קצצתי לכם [שתעבדו ב]סלע, באו וטלו שתיים [והוא אינו חייב לשלם השניים].

ועד כמה שוכר [פועלים אחרים] עליהן [ביותר מכדי שכרם], עד ארבעים וחמשים וזו. במה דברים אמורים [ששוכר עליהם], בזמן שאין שם פועלים לשכור¹⁶, אבל [אם] יש שם פועלים לשכור, ואמר [הפועל שחזר בן] צא ושכור מאלו, אין לו עליהן אלא תרעומת.

תנא אחד לימד לפני רב: נותן להם שכר שלם. אמר לו: דוד שלי [ר' חייא] אמר: אילו אני הייתי [השוכר], לא הייתי נותן להם אלא כפועל בטל, ואתה אמר לתת להם שכר שלם. והרי למדנו על זה: אינו דומה הבא טעון להבא ריקן, עושה מלאכה ליושב ובטל. לא סיימו [סוף הברייתא] לפניו.

ויש אומרים: סיימו [את הברייתא] לפניו, וכך נאמר: דודי אמר: אם אני הייתי [השוכר] לא הייתי נותן להם כלל [שמולם גרם והם היו צריכים לחשוב שאולי ימצאו השדה לחה, ואי אפשר לחרוש אותן], ואתה אמרת [לתת להם] כפועל בטל. אלא קשה [לדברי רב בשם רבי חייא, הברייתא] הזה [החולקת על דברי רבי חייא, כי מפני מה לא ישלם לו כלל, והרי הפסידו, שהרי יכול היה להשכיר עצמו לאחרים]. לא קשה: זה [שכתוב שלא ישלם להם כלום מדובר] שהפועלים בקרו בקרקע בליה [וראוה], ולא הבינו שהיא לחה, או שירדו גשמים בליה, שהרי הם ראו בעיניהם, ועל תנאי כן נשתכרו לו, ואינם יכולים לעבוד, ולא היה להם ללכת בבוקר, וזה [שכתוב שמיגיע להם כפועל בטל מדובר] שלא בקרו לשדה בערב [ועל הבעל הבית לתת לב לדבר ולהדיעם אם מצאו שדה לחה לא אתן לכם כלום].

[הגמ' ממשיכה שהלכה זו היא] כמו זה שאמר רבא: מי ששוכר פועלים לחרוש ובעל גשם ומלאה [השדה] מים [ואי אפשר לחרוש אותן]. אם בקר לשדה מערב,

¹⁰ ע"י ש"ע (אה"ע סי' קמ ט"ט):

¹¹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שלג ס"א): השוכר את הפועלים והטעו את בעל הבית או בעל הבית הטעה אותם, אין להם זה על זה אלא תרעומת. הגה: ויש אומרים דאם משך בעל הבית כלי אומנות שעושה בהם מלאכה, אין הבעל הבית יכול לחזור בו ולא הפועל אם הוא קבלן, אבל אם הוא שכיר יום יכול לחזור כמו שנתבאר, מיהו יכול לעכב כלי אומנתו ולשכור אחרים. במה דברים אמורים: בשלא הלכו, אבל הלכו החמרים ולא מצאו תבואה, פועלים ומצאו שדה כשהיא לחה, או ששכרם להשקות השדה ומצאוהו שנתמלא מים, אם ביקר בעל הבית מלאכתו ממערב ומצאה שצריכה פועלים, אין לפועלים כלום ומה בידו לעשות, ואם לא ביקר נותן להם שכרן כפועל בטל פירוש: ששמן מי שהשכיר עצמו למלאכה זו וכן חמר שהשכיר חמור להביא משאוי כמה היה רוצה לפחות משכרו ולישב בטל ולבא ריקן, שאינו דומה הבא טעון לבא ריקן ועושה מלאכה לבטל: ביאור: אלא תרעומות - ואין בו חסרון של מחוסרי אמנה (ע"י לעיל סי' רד ס"ז), ויש חולקים (סמ"ע). שיכול בעל הבית לומר לפועל השכר עצמן במקום אחר, וגם הפועל אמר לבעל הבית צא ושכור לך פועל אחר אלא שיש על החוזר תרעומות בשביל הטורח, ולא בגלל שינוי דעתו, ולכן באופן שאין טרחא, כגון שמוצאין בעל הבית אחר להשכיר את עצמן, אין להן עליו אפי' תרעומות, וע"י לעיל סי' של"ב ס"ק ע"ש (ש"ך), אמנם כל מקום שיש לבעל הבית טענה רבה לחזור בו [כגון ששכרו להביא ממקום למקום, ועצר בעל הבית בחצי הדרך ומכר דבריו, והשוכר יכול להשכיר את עצמו במקום החדש], אין לו עליו תרעומות אפילו אם יש לפועלים טורח למצא עבודה (קצה"ח).

¹² ו"א דאם משך - אין בזה מח', ומש"כ "ו"א" לאו דווקא (ש"ך), ויש חולקים (נתה"מ).
דאם משך הבעל הבית כלי אומנות כו' - ואפי' החזירו לפועל אחר המשיכה מ"מ מחשבה המשיכה לקנין דאין יכול לחזור זה בזה (סמ"ע ש"ך וט"ז), שונה מפועל שחזר לתנו רשות לחזור אפי' באמצע המלאכה כדי לקיים מ"ש כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים (סמ"ע ש"ך). הוא הדין אם לא משך, רק שנתנה לחצירו של בעל הבית קנאה הבעל הבית, שרשותו קונה כמו משיכה. אמנם אם היה כבר אצלו כפקדון, לא מהני מידי לענין זה (ט"ז).

ולא הפועל כו' - ואפילו אם התחיל במלאכה לא יכול לחזור בו (ש"ך). אין להקשות דמאי קמ"ל הש"ך, ד"ל דקמ"ל דהוה אמנא דלא עדיף מדבר האבוד דאינו שוכר עליהן רק כדי שכרן (לקמן סעיף ה' ו'), קמ"ל דאינו יכול לחזור בשום ממון. ונראה דהמשיכה אינו קונה, אלא רק מעות קונות, דהיינו אם הקדים שכר אפילו לא נתן רק פרוטה לפועל לקנין קנהו ואינו יכול לחזור, ואף דמדרבנן מעות [אינו] קונה, היינו דוקא במקום דשייך לומר נשרפו חטיף בעליה, אבל בשכירות מטלטלין דלא שייך החשש דנשרפו חטיף מעות קונות, ומכל שכן בשכירות פועל. ובשוכר עכ"ם אומן ודאי דקונה בכסף, אם שכרו עם כלי אומנות או עם שוורים, תלוי במחלוקת בסיומן קצ"ד (ע"י סמ"ע ס"א ד"ה עכ"ם). ואם משך האומן הכלי שנתנו לו לתקן לכ"ע קנה ואין שניהם יכולין לחזור בהן (נתה"מ).

מיהו יוכל לעכב כלי אומנתו כו' - ור"ל כשעדיין כלי אומנתו דפועל בידו דבעל הבית (סמ"ע). יש מקום לומר שאינו יכול לעכב כלי אומנות, ולכן ירא שמים יחמיר בדבר ויחזיר להפועל את שלו (ש"ך). יכול לעכבו עד שיעשה את הפעולה, דיכול לומר שכרתי הכלי אומנות שיהיה בידי עד שתעשה את העבודה בו, אבל אינו יכול למכור את כלי העבודה ולשכור אחרים בדמיו (נתה"מ).

בד"א שלא הלכו - רבים ששכרו מלמד או יחיד העושה על דעתו, אף דלא התחיל, אינו יכול לחזור, דרבים לא בעיאי קנין, וג' מקרי רבים (רע"א), כל דבר הנעשה ברבים או ע"י שלשה טובי העיר לא שייך בחזרה (רע"א בשם הרמ"א). שלשה ששכרו מלמד א"צ קנין, דכל מיילי דרבים א"צ קנין. ומהתיימה שלא הובא זה בכל פועלים. ששלשה ששכרו פועל דאין יכול לחזור, ואפשר דדין זה אינו רק במלמד שהוא דבר מצוה ודמי קצת לנדר שהורד ברבים ועל דעת רבים (נתה"מ). החמרים ולא מצאו כו' - ר"ל כשהפועל היה חמר להביא לו תבואה הלך ולא מצא, וכשהפועל היה רוצה לחרוש שדהו, הלך ומצא לחה, ואינה ראויה אז לחרושה (סמ"ע).

שנתמלא מים - פי' ואינו צריך להשקאתו (סמ"ע).
אם ביקר בעל הבית מלאכתו כו' - היינו שבדק את השדה בליה, וע"י כל זה לקמן בס"י שלד (סמ"ע), ע"ל סי' של"ד סעיף ב' ומ"ש שם (ש"ך).
ע"י המשך בהערה יג.

{ עז ע"א }

ההפסד של הפועלים [ולא נותן להם כלום, שמזלם גרם, אבל אם] לא בקרו לשדה מערב, ההפסד של הבעל הבית, ונותן להם כפועל בטל [שיכולים לומר לו, מי אמר שלדעת הקרקע הזה שכרת אותנו].

ואמר רבא: מי ששוכר פועלים להשקות [שדה], ובא גשם [והשקה אותה, ואינה צריכה], ההפסד של הפועלים¹². [אבל אם] בא הנהר [פי' גדל הנהר ועלה, ונכנס בחריצין העשויין בשדה ומהן היא שותה, ואינה צריכה להשקיה], ההפסד של בעל הבית [שכן הפועלים אינם יודעין במנהג שדהו שיהא נהר עולה להשקותו, אך הוא היה יודע], ונותן להם כפועל בטל.

ואמר רבא: מי ששוכר פועלים להשקות [שדה], ונפסק הנהר [שממנו משקים] בחצי היום¹³. אם לא רגיל להפסיק, ההפסד של הפועלים. [אבל אם הנהר] רגיל להפסיק, אם [הפועלים הם] בני המקום [ומכירים מנהג הנהר], ההפסד של הפועלים, [אבל אם הפועלים] אינם בני המקום, ההפסד של הבעל הבית.

ואמר רבא: מי ששוכר פועלים לעבודה ונשלם בחצי היום, אם יש לו [לבעל הבית] עבודה שהיא יותר קל [ממה ששוכר אותם עבורו], נותן להם, או, [אם יש לו עבודה שקל] כמותה, נותן להם. [אבל אם אין לבעל הבית עבודה רק מה] שיותר קשה ממנה, לא נותן להם, ונותן להם שכר שלם. למה [הוא נותן להם שכרם שלם] שיביא להם כפועל בטל. רבא דיבר בפועלי מחוזא [עירו של רבא], שאם לא עובדים נחלשים [הרגילים לשאת משאות תמיד, וכשיושבין בטלים קשה להן].

אמר רב: [מה ששנינו לעיל בברייתא, שלקבלנים החוזרים בהם לאחר שהתחילו במלאכה] **שמים להם את מה שעשו, כיצד. היה יפה ששה דינרים, נותן להם סלע.** [רואים] שהרבנים סוברים: יד פועל על העליונה [ואפילו הוא חוזר בו].

[עוד מש"כ שם בברייתא] **או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים.** זה פשוט. [זה] לא [פשוט, אלא] צריכים [להעמיד את הצירוף], שנתייקר העבודה ופועלים פרשו, והבעל הבית פייס אותם [בהרבה תחנונים]¹⁴. מה הייתי אומר, [שהפועלים] יכולים לומר לו [לבעל הבית]: כאשר נתפייסנו, על דעת הוספת שכר, לכן לומדים [שלא, אלא שהבעל הבית] יגיד להם, על דעת לטרוח עבורכם באכילה ושתייה.

סלע נותן להם סלע. זה פשוט. [זה] לא [פשוט, אלא] צריכים [להעמיד את הצירוף], שעבודה היתה יותר זול בתחילה [כששוכר אותם], ושכרם

¹² עיי' ש"ע (ח"מ סי' שלד ס"ב): שכרו להשקות שדהו ובא מטר בלילה בענין שאינו צריך אינו נותן לו כלום, וכן אם בא בחצי היום, אינו נותן לו מחצי היום ואילך כלום, אבל אם בא הנהר נותן להם כל שכרן מן השמים נסתיעו. הגה: שכר פועלים לחפור שדהו ובא מטר בלילה בענין שאינו יכולין לחפור, אם לא ראו הפועלים הקרקע פסידא דבעל הבית הוא דה"ל להודיעם שלא יבאו. יש אומרים דאם ביקר בעל הבית המלאכה מבערב וראה שצריכה פועלים פטור בכל ענין, ועיין לעיל סימן שלג סעיף א' וב'. יש אומרים הא דאמרין דאם אירע אונס הוי פסידא דפועלים היינו ששכרם למלאכה ידועה, אבל אם שכרן סתם יכול לומר תן לי מלאכה אחרת כזו:

ביאור: שכרו להשקות - היינו דווקא בפועל, אבל בקבלן מקבל שכר משלם (ש"ך בשם הראב"ח).

אינו נותן לו כלום - ג"ז מטעם הנ"ל דרוב השדות שבעולם אם ירד הגשם א"צ להשקותו נמצא דבעל הבית ופועל שוים בידיעתם, ואמרין ביה המוציא מחבירו עליו הראיה אפי' אי לא הראה הבעל הבית השדה להפועל קודם לכן. משא"כ במניעת המטר חפירת שדהו המובא ברמ"א, דאין רוב השדות נמנעות מלחפור מחמת המטר שירד עליהן והבעל הבית היודע דרך שדהו היה לו להתנות (סמ"ע).

אבל אם בא הנהר נותן כו' - הא דלא מפליג גם בזה בין דרכו לבא לאין דרכו לבא, או אם הפועלים מבני העיר או לא כמו שמחלק בסעיף א' בשכרו להשקות השדה מן הנהר ופסק הנהר, משום דסתם נהר עשוי לבא, דלכך עושין החריצין להוליך המים בכל השדה, והבעל הבית הוא היודע דרך שדהו וחריציו, משא"כ הפועלים, דאע"פ שהן מההוא אזור, אינן יודעין אם עשה בעל הבית חריציו לשדהו, שיביא דרך שם. אבל אם פוסק הנהר או לא, זה יודעין כל בני העיר (סמ"ע).

דאם ביקר הבעל הבית כו' - פי' אפי' לא הראה השדה להפועלים בשעת שכירתו אותו, מ"מ כיון דהבעל הבית ראה שדהו ומצאו שהיה ראוי לחפור, תו לא מקרי גרם הזיק לפועלים, דמה היה לו לעשות. משא"כ כשלא ראה הוא שדהו קודם לכן, דה"ל להעלות על דעתו שמא אינה ראויה לחפור אותו מחמת ליחות הקרקע, ואיך שכר פועלים לחפור, דנראה מדעתו שדעתו לשלם להם עכ"פ (סמ"ע).

למלאכה ידוע כו' - צריך לשוכרן לשדה ידוע, דאל"כ יכול הפועל לומר לבעל הבית תן לי שדה אחר שראוי לחפור, דמי ימר דאשדה זו שכרתני. ועי' לקמן ריש סי' ש"ה דכמו שהרשות ביד הפועל לומר תן לי מלאכה אחרת כזו, כן יש רשות ביד בעל הבית לשנותו למלאכה אחרת כזו, אם כלה לו זה המלאכה (סמ"ע).

בתוספת זז¹⁵ [שכן אלו לא רצו להשתכר כשאר פועלים, והוסיף להם זז (פי' רבע סלע) כשפסק להן סלע על חציה, לא היה ראוי אלא לשלשת רבע סלע], ולבסוף נתייקר העבודה, ועמד בתוספת זזו [כמו הפועלים האלה]. מה הייתי אומר, [שהפועלים] יכולים לומר לו [לבעל הבית]: אמרת לנו תוספת זזו, תן לנו תוספת זזו [על שאר הפועלים שהיא זזו יותר ממה שסכמנו]. לכן לומדים [שלא, אלא בעל הבית] יאמר להם, כאשר אמרתי לכם תוספת זזו, לא הייתם יודעים [שתהיו ראויין ליטול סלע, ואני בכך היה אפשי לשכור, וראיתי בדעתכם שלא תתמצו בפחות מסלע, ואמרתי להוסיף זזו על שכר פעולה כדי ליטול סלע להשלים רצונכם], עכשיו שרציתם [על יותר מזה לא התניתי להוסיף].

רבי דוסא אומר: שמים להן את מה שעתיד להיעשות: היה יפה ששה דינרים נותן להם שקל. [היינו שרבי דוסא סובר] סובר: יד פועל על התחתונה.

או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים. זה פשוט. [זה] לא [פשוט, אלא] צריכים [להעמיד את הצירוף] שהעבודה נהיה יותר זול, ובעל הבית פרש, והפועלים פייסוהו. מה הייתי אומר, יכול [בעל הבית] לומר להם [לפועלים]: שכרתי אתכם [פעם השני] על דעת פחת [שכר], לכן לומדים [שלא יכול בעל הבית להגיד, כך, שהפועלים] יגידו, על דעת לעשות עבודה טובה [הסכמנו להמשיך לעבוד].

סלע נותן להם סלע. זה פשוט. אמר רב הונא בנו של רב נתן: [זה] לא [פשוט, אלא] צריכים [להעמיד את הצירוף], שהבעל הבית [שכרם בפחות זזו מתחילה, ולבסוף העבודה נהיה יותר זולה. מה הייתי אומר: אמרתי לכם [שאני שוכר אתכם] בזו פחות, ואני אביא לכם זזו פחות [מהרגיל, והוא עוד זזו פחות ממה שסכמנו]. לכן לומדים [שלא יכול, שהפועלים] יגיד לו, כאשר אמרנו לך בזו פחות כי לא הסכמת, ועכשיו שהסכמת [לשכור אותנו בזה, לא סכמנו בעוד פחות].

אמר רב: הלכה כרבי דוסא. וכי רב אמר כך, והרי רב אמר: פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום. ואם תאמר: רבי דוסא מחלק בין שכירות לקבלנות [שכן לענין שכירות יש טעם דעבדי הם ולא עבדים לעבדים, ולכן כל פועל יכול לחזור בחצי היום, אבל בקבלנות, אין זה עבד אלא לעצמו]. וכי מי מחלק ביניהם. והרי למדנו: השוכר את הפועל¹⁶, ולחצי היום שמע שמת לו מת או שקיבל חום, אם שכיר הוא,

¹³ עיי' ש"ע (ח"מ סי' שלד ס"א): השוכר את הפועל להשקות השדה מזה הנהר ופסק הנהר בחצי היום, אם אין דרכו להפסיק, או אפילו שדרכו לפסוק והפועל יודע דרך הנהר, פסידא דפועל ואין בעל הבית נותן לו כלום אע"פ שגם בעל הבית יודע דרך הנהר, אבל אם אין הפועל יודע דרך הנהר ובעל הבית יודע, נותן לו שכרו כפועל בטל. הגה: וכן בכל אונס שאירע לפועל בין שניהם היו יודעין שדרך האונס לבא או שניהן אינן יודעין הוי פסידא דפועל, אבל אם בעל הבית יודע והפועל אינו יודע הוי פסידא דבעל הבית, ואם הוי מכת מדינה עיין לעיל סימן שכא. מי ששכר בית לדור בו ומת בתוך זמן השכירות, אין צריך לשלם לו רק מה שדר בו דבעל הבית הוי כפועל והוי לו להתנות, מיהו יש חולקין, לכן אם קבל השכר כולו אין צריך להחזיר כלום כן נראה לי, אם ברחו מחמת שינוי אויר, הוי כשאר אונס והוי פסידא דפועל או המלמד:

ביאור: ופסק הנהר כו' - צ"ל דלא נהרא רבה קאמר דאם לא כן הוה מכת מדינה וכל ההפסד על בעל הבית, עיי' לקמן ס"ק (ט"ז).

פסידא דפועל ואין הבעל הבית נותן לו כלום - פי' אפי' כפועל בטל אינו נותן לו, ולעולם לא יתחייב בעל הבית אלא אם כן הוא היה יודע והפועל לא היה יודע, שהיה לו לבעל הבית לגלות לו ולהתנות. אבל אם שניהן יודעין או שניהן אינן יודעין, הפועל מפסיד שהמוציא מחבירו עליו הראיה וידו על התחתונה (סמ"ע). אם חזר בעל הבית ואח"כ אירע אונס, צריך לשלם דכבר נתחייב להם (רע"א).

וכן בכל אונס שאירע כו' - אחר שנגמר ביניהם קנין השכירות אין אחד מהם יכול לחזור, גם טענת אונס לא מהני כלל, ואפילו אם השוכר יש לו מחלה מדבקת (ש"ך בשם שו"ת רמ"א), וכן של המשכיר שלא פטרו מצד האונס אלא כשהפסידה היא ביטול מלאכה לבד אבל הפסידות אחרות חייב לשלם כל השכירות (ש"ך בשם המב"ט).

ואם היה מכת מדינה - מקור דיני מכת מדינה באמת בסי' שכב, ומזה שציין לסי' שכא לרמז על מה שכתב שם בסי' שפ"א ס"א דבמכת מדינה לפעמים יד הפועל על העליונה, ועיי"ש דברינו ס"ק (סמ"ע), וי"א דאין דעת הרמ"א כאן דבמכת מדינה משלם כל שכרו כמ"ש בסי' שכ"א ס"א, רק כוונת הרב דפועל שאירע לו אונס כגון בפסק הנהר ויש לו טירחא יתירה או שנתמעט הטירחא שניהם חוזרים, והיינו אף אם הפועל רוצה לעבוד שיוסיפו או שימעטו לו משכירותו והבעל הבית אינו רוצה, או שהוא להיפך שהבעל הבית רוצה והפועל אינו רוצה, אין אחד יכול לכופף לחבירו. משא"כ מכת מדינה, שם הדין שמנכים ממשכורתו, וכל אחד יכול לכופף לחבירו שיגמור העבודה (נתה"מ).

עיי' המשך בהערה יט.

השוכר את האומנין פרק ששי בבא מציעא

כתב א מיי פ"ט מהל' שכינות הלכה ד ועיין במשנה ובמגיד משנה סגן פשוט פט טו"ש ח"מ ס' טל טע"ף ס' קט"ו ב מ"י פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל ג ש נהג"ס :

לא ד מיי פ"ט מהל' מלוה ולוה כ"ל סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"ח :

ל ב ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל א ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל ב ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל א ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל ב ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל א ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל א ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל ב ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל א ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל ב ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל א ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל ב ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל א ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל ב ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל א ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל ב ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל א ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל ב ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

ל א ה מיי פ"ח מהל' מבינה הלכה ב סגן עשין פט טו"ש ח"מ ס' קט"ו פ"י :

רב פליג עליה בחדא . ור"ת בפי הגדול קמח(ה) (ב"ק קני . ופי) דאמר דהלכה כמתני' דכל המשנה ידו על התחנותה משום דתני לה בדהי הלכתא פסיקתא דכל החוזר בו והלא אין הלכה כדך דכל החוזר בו (ב) וסמכתא הלכה כרב דפליג עליה וי"ל

נותן לו שכרו אם קבלן הוא נותן לו קבלנותו מני אולימא רבנן מאי איריא שמע שמת לו מת או שאחותו חמה דאנים כי לא אנים נמי הא אמרו רבנן יד פועל על העליונה אלא לאו ר' דוסא היא וש"מ לא שאני ליה לרבי דוסא בין שכיחות לקבלנות א"ר נחמן בר יצחק "בדבר האבוד ודברי הכל *תנן כל המשנה ידו על התחנותה וכל החוזר בו ידו על התחנותה בשלמא כל המשנה ידו על התחנותה דסתם לן תנא כר' יהודה אלא כל החוזר בו ידו על התחנותה לאתויי מאי לאו לאתויי פועל ובר' דוסא אלא ר' דוסא תרתי קאמר ורב סבר לה בוותיה בחדא ופליג עליה בחדא איבעית אימא כל החוזר בו ידו על התחנותה לכדתניא כל החוזר בו כיצד יהי שמכר שדה לחבירו באלף וזו נתן לו מעות מהן מאתים וזו בזמן שהמוכר חוזר בו יד לוקח על העליונה רצה אומר לו תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגד מעותי מהיכן מגביהו מן העידית ובזמן שלוקח חוזר בו יד מוכר על העליונה רצה אומר לו הילך מעותיך רצה אומר הילך קרקע כנגד מעותיך מהיכן מגביהו מן הויבורית רשב"ג אומר מלמדיו אותן שלא יחזרו כיצד יכותב לו אני פלוני בן פלוני מברתי שדה פלונית לפלוני באלף וזו נתן לי מהם מאתים וזו והריני נושה בו ח' מאות וזו קנה ומחזיר לו את השאר אפי' לאחר כמה שנים : אומר מר מהיכן מגביהו מן העידית קא ס"ד מעידית דנכסיו ולא היא אלא ב"ח ותנן *ב"ח דינו בבינונית ועוד הא ארעא דיהיב וזו א"ר נחמן בר יצחק^[א] מעידית שבה ומזיבורית שבה רב אחא בריה דרב איקא אומר אפי' תימא מעידית דנכסיו סתם מאן דזבין ארעא באלפא וזו אוזולי מזויל ומזבין נכסי' והוה ליה בניוק ותנן *הניזוקין שמזין להן בעידית : רשב"ג אומר מלמדיו אותן שלא יחזרו כיצד כותב לו אני פלוני בן פלוני כו' : מעמא דכתב ליה הכי הא לא

כתב הכי לא קני והתניא *הנותן ערבון לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בי ערבוני מחול לך והלה אומר אם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך נתקיימו התנאין דברי רבי יוסי רבי יוסי למעמיה דאמר אסמכתא קניא רבי יהודה אומר דיו שיקנה כנגד ערבונו אמר רבן שמעון בן גמליאל בר"א בזמן שאמר לו ערבוני יקן אבל מכר לו שדה באלף וזו נתן לו מהם חמש מאות וזו קנה ומחזיר לו את השאר אפי' לאחר כמה שנים לא קשיא הא דקא עייל ונפיק אוזוי הא דלא קא עייל ונפיק אוזוי דאמר רבא 'האי מאן דזבין מדי לחבריה וקא עייל ונפיק אוזוי וקא עייל ונפיק אוזוי קני ואמר רבא האי מאן דאזופיה מאה וזו לחבריה ופרעיה וזו וזו פרעון הוי אלא דאית ליה תרעומת גביה דאמר ליה אפסדתניה מינאי ההוא גברא דזבין ליה חמרא לחבריה ופש ליה חד וזו וקא עייל ונפיק אוזוא יתיב רב אשי וקא מעיין בה כי האי גוונא מאי קני או לא קני אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אבימי מהגרונאי משמיה דרבא 'וזוא כווי דמי ולא קני אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי והא אמרינן משמיה דרבא קני אמר ליה רב

תתרגם שמעתין בזמור שדכו מפני רעמה . ונראה דהשתא אפילו נפיק ועייל בזלוה וזו קני ולא וקא חד וזו כדאמרי' בזמור ולא פרע וזבין במאיתס וקא עייל ונפיק אוזוי כמוכר שדכו מפני רעמה דמי או לא :

נתן לו שכרו אם קבלן הוא נותן לו קבלנותו מני אולימא רבנן מאי איריא שמע שמת לו מת או שאחותו חמה דאנים כי לא אנים נמי הא אמרו רבנן יד פועל על העליונה אלא לאו ר' דוסא היא וש"מ לא שאני ליה לרבי דוסא בין שכיחות לקבלנות א"ר נחמן בר יצחק "בדבר האבוד ודברי הכל *תנן כל המשנה ידו על התחנותה וכל החוזר בו ידו על התחנותה בשלמא כל המשנה ידו על התחנותה דסתם לן תנא כר' יהודה אלא כל החוזר בו ידו על התחנותה לאתויי מאי לאו לאתויי פועל ובר' דוסא אלא ר' דוסא תרתי קאמר ורב סבר לה בוותיה בחדא ופליג עליה בחדא איבעית אימא כל החוזר בו ידו על התחנותה לכדתניא כל החוזר בו כיצד יהי שמכר שדה לחבירו באלף וזו נתן לו מעות מהן מאתים וזו בזמן שהמוכר חוזר בו יד לוקח על העליונה רצה אומר לו תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגד מעותי מהיכן מגביהו מן העידית ובזמן שלוקח חוזר בו יד מוכר על העליונה רצה אומר לו הילך מעותיך רצה אומר הילך קרקע כנגד מעותיך מהיכן מגביהו מן הויבורית רשב"ג אומר מלמדיו אותן שלא יחזרו כיצד יכותב לו אני פלוני בן פלוני מברתי שדה פלונית לפלוני באלף וזו נתן לי מהם מאתים וזו והריני נושה בו ח' מאות וזו קנה ומחזיר לו את השאר אפי' לאחר כמה שנים : אומר מר מהיכן מגביהו מן העידית קא ס"ד מעידית דנכסיו ולא היא אלא ב"ח ותנן *ב"ח דינו בבינונית ועוד הא ארעא דיהיב וזו א"ר נחמן בר יצחק^[א] מעידית שבה ומזיבורית שבה רב אחא בריה דרב איקא אומר אפי' תימא מעידית דנכסיו סתם מאן דזבין ארעא באלפא וזו אוזולי מזויל ומזבין נכסי' והוה ליה בניוק ותנן *הניזוקין שמזין להן בעידית : רשב"ג אומר מלמדיו אותן שלא יחזרו כיצד כותב לו אני פלוני בן פלוני כו' : מעמא דכתב ליה הכי הא לא

נותן לו שכרו . והואיל ולטוס הוא אין לקנסו ולעשות ידו על התחנותה ונותן לו חלי דמי שכרו : וש"מ . מדנקט אונס בתרתייהו הא לא איתני לא ורפי' שכירות נמי : אמר ר"ג בר יאסף . לעולם שאני ליה ומודה הוא בשכיר דידו על התחנותה והא דנקט אונס בשכיר אפי' רבנן מני אמרי לה דלי לא איתני

לא הדר כ"ס ר' דוסא והא דמתניין בדבר האבוד עסקין ודברי הכל אין הפועל יכול לחזור בו : כר' יהודה . פלוגתיהו בפי' הגדול ענין (ב"ק ק) לזבוע לו ארוס ולזבוע שחור וכו' ולקמן בפירקין (97 מה) מיייתי לה :

לאו לאתויי שכיר יוס' דרישא דמתני' תנא אומנין דמשמע קבלנות והנא בהן ידו על התחנותה הדר תנא כל החוזר לאתויי פועל : ואיבעית אימא כל החוזר בו . לאו לאתויי פועל דרמנא חקיל גביה אלא לאתויי דך חזרה דתניא וכו' : מהיכן מגביהו .

מגבה לו חובו : מן העידית . ולקמן מפרש טעמא : מלמדיו אותן . לכל הלוקה ואזן לו מעות בזמן דבר מקלן לעשות בנייהס תחלה לרב קיוס שלא יוכלו לחזור : ופרי אני נושא בו . דכיון שעשאת עליו מלוה הוה כאילו נטלם והלווס וקרקע נקנית בכסף : מעידית דנכסיו . דשאר נכסיו שאס יש לו קרקע יפה מזו יטול בה בשה מאתים : לא היא אלא בעל מוצ' . לא היא לוקח זה דיו קל אלא אפי' הוא חמור כבעל חוב שיש לחוש בו לנעילת דלת אף הוא לא יפה כחו ליטול עידית אלא בינונית : ספס מאן דזבין ארעא (לחכרית) באלפא וזו אוזולי ומזבין .

סתם איש הקונה קרקע גדולה ויקנה כו' אין כל כך מעות מלויות לו אלא אם כן מכר מטלטלין ושדות קטנות ורריך למכור בזול וכו' חוזר בו מוכר נמלא זה ניזק על ידו : וסגן הניזוקין שמזין לן בעידית . לזבוע מעידית נכסיו של מזיק כדכתיב (שמות כב) מיטב שדכו יתלם : דכתיב סני . שקופו עליו בזמלוה : כד"א . שיכול לחזור בו ולא יטול זה אלא כנגד מעותיו : בזמן . שנתנו לו בתורת ערבון ולא בתורת תחלת פרעון :

דאמר ליה ערבוני יקון . יקנה הכל והאי לא אוזיל גביה למכור לו כל הקרקע בך : אבל . נתנו לו בתורת תחלת פרעון הוה לכו השאר מלוה עליו : קנס . הקרקע כולו : ומחזיר לו אם השאר . אפילו לאחר כמה שנים : הא דעייל ונפיק אוזוי . הא דקתני דלי לא זקפו עליו במלוה חוזר בדעייל מוכר ונפיק ומחזיר אחר הלוקה יתן לו מעותיו גלי דעתיה דזווי אנסויה למכור וכיון דלא יהיב ליה וזו בשעת דקחן ארעמא דהכי לא זבין ליה : דזבין ליה סמרא .

*ממור : ופס' . גבי לוקח חד וזוא : וקא עייל ונפיק . מוכר אהוא וזוא : כי פלי גוונא . משום חד וזוא מו אמרינן דמני למיכר : מפני

נתן לו שכרו אם קבלן הוא נותן לו קבלנותו מני אולימא רבנן מאי איריא שמע שמת לו מת או שאחותו חמה דאנים כי לא אנים נמי הא אמרו רבנן יד פועל על העליונה אלא לאו ר' דוסא היא וש"מ לא שאני ליה לרבי דוסא בין שכיחות לקבלנות א"ר נחמן בר יצחק "בדבר האבוד ודברי הכל *תנן כל המשנה ידו על התחנותה וכל החוזר בו ידו על התחנותה בשלמא כל המשנה ידו על התחנותה דסתם לן תנא כר' יהודה אלא כל החוזר בו ידו על התחנותה לאתויי מאי לאו לאתויי פועל ובר' דוסא אלא ר' דוסא תרתי קאמר ורב סבר לה בוותיה בחדא ופליג עליה בחדא איבעית אימא כל החוזר בו ידו על התחנותה לכדתניא כל החוזר בו כיצד יהי שמכר שדה לחבירו באלף וזו נתן לו מעות מהן מאתים וזו בזמן שהמוכר חוזר בו יד לוקח על העליונה רצה אומר לו תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגד מעותי מהיכן מגביהו מן העידית ובזמן שלוקח חוזר בו יד מוכר על העליונה רצה אומר לו הילך מעותיך רצה אומר הילך קרקע כנגד מעותיך מהיכן מגביהו מן הויבורית רשב"ג אומר מלמדיו אותן שלא יחזרו כיצד יכותב לו אני פלוני בן פלוני מברתי שדה פלונית לפלוני באלף וזו נתן לי מהם מאתים וזו והריני נושה בו ח' מאות וזו קנה ומחזיר לו את השאר אפי' לאחר כמה שנים : אומר מר מהיכן מגביהו מן העידית קא ס"ד מעידית דנכסיו ולא היא אלא ב"ח ותנן *ב"ח דינו בבינונית ועוד הא ארעא דיהיב וזו א"ר נחמן בר יצחק^[א] מעידית שבה ומזיבורית שבה רב אחא בריה דרב איקא אומר אפי' תימא מעידית דנכסיו סתם מאן דזבין ארעא באלפא וזו אוזולי מזויל ומזבין נכסי' והוה ליה בניוק ותנן *הניזוקין שמזין להן בעידית : רשב"ג אומר מלמדיו אותן שלא יחזרו כיצד כותב לו אני פלוני בן פלוני כו' : מעמא דכתב ליה הכי הא לא

לעיל טו .

כע"ל מ"ז .

גישין מה .

[סג]

לעיל מה .

[ע' מכ"ס]

נותן לו שכרו [על מה שעשה לחצי היום, ואין קונסים אותו לעשות ידו על התחונה מאחר והוא אונס], אם קבלן הוא, נותן לו את קבלנותו. מיהו [מחבר של זה]. אם תאמר הרבנים, מה קרה [שהעמידו את זה בדווקא] בשמע שמת לו מת או שקיבל חום, שהוא אונס, גם כאשר לא אונס הרי אמרו הרבנים יד פועל על העליונה. אלא [מחבר של הברייתא] לא, רבי דוסא, ולומדים מזה, שרבי דוסא לא מחלק בין שכירות לקבלנות. אמר רב נחמן בר יצחק [באמת אפשר לומר שר' דוסא כן מחלק בין שכירות לקבלנות, שבשכיר ידו על העליונה, אבל הברייתא מדבר] בדבר האבוד ודברי הכל¹⁵ [שרק בגלל אונס הוא מקבל שכרו].

למדנו במשנה: כל המשנה, ידו על התחונה, וכל החוזר בו, ידו על התחונה. זה מובן כל המשנה ידו על התחונה, שהתנא [של המשנה] סתם כרבי יהודה [ולא כרבי מאיר]. אלא כל החוזר בו ידו על התחונה [שכתוב בתחילה "אומנים" משמע קבלנות, וכתוב שידים על התחונה, ואחר כך כתוב כל החוזר], מה זה בא לרבות, וכי לא לרבות פועל וכרבי דוסא. אלא, רבי דוסא אמר שתי [הלכות], ורב סובר כמותו באחד וחולק עליו באחד [רב סובר כרב דוסא בזה שקבלן החוזר בו ידו על התחונה, וחולק עליו באחד, בפועל החוזר, שלדעת רב יכול לחזור בו באמצע היום, וידו על העליונה. ועל כן פסק שפועל חוזר בו בחצי היום].

ואם תרצה לומר: כל החוזר בו ידו על התחונה [לא בא לרבות פועל אלא בא לרבות ההלכה] שלמדנו: כל החוזר בו, כיצד. הרי שמכר שדה לחבירו באלף זוז¹⁴, ונתן לו מאתים זוז מהם, בזמן שהמוכר חוזר בו, יד לוקח על העליונה, רצה, אומר לו "תן לי מעותי, או תן לי קרקע כנגד מעותי". מאיפה הוא גובה [את חובו], מן העידית [שבקרקע זוז]. ובזמן שלוקח חוזר בו, יד מוכר על העליונה, רצה, אומר לו: "הילך מעותיך", רצה, אומר: "הילך קרקע כנגד מעותיך". מאיפה הוא גובה [את חובו], מן הזיבורית [שבקרקע זוז].

רבן שמעון בן גמליאל אומר: מלמדין אותן שלא יחזרו [לכל הלוקח ואין לו מעות כולן אלא מקצתן, לעשות ביניהם תחלה דבר קיום]. כיצד. כותב לו "אני פלוני בן פלוני מכרתי שדה פלונית לפלוני באלף זוז, ונתן לי מהם מאתים זוז, והריני נושה בו שמונה מאות זוז". קנה [כיון שעששם עליו מלוה הוא כתיב] וטלים והלווים, וקרקע נקנית בכסף, ומחזיר לו את השאר אפילו לאחר כמה שנים.

אמר רב: מאיפה הוא גובה [את חובו] מן העידית. חשבתי מעידית ד[שאר] נכסיו [שם יש לו קרקע יפה מזו, יטול בה כשורה מאתים, וזה קשה, שכן] לא יהא אלא כבעל חוב, ולמדנו במשנה: בעל חוב דינו

בבינונית¹⁵. ועוד: הרי [הלוקח] נתן כסף [על] קרקע [זו]. אמר רב נחמן בר יצחק: [מה שכתוב שגובה מעדית או מבינונית, היינו] מעידית שבה, ומזיבורית שבה. רב אחא בנו של רב איקא אמר: אפילו אפשר לומר מעידית נכסיו, סתם אדם שקונה קרקע [גדולה ויקרה כזו] באלף זוז, [אין כל כך מעות מצויות לו אלא אם כן] מכר נכסיו [מטלטלין ושדות קטנות וצריך למכור] בזול, [וכאשר חוזר בו מוכר, נמצא זה ניזק על ידו], והוא כניזק, ולמדנו במשנה: הניזקין שמים להן [לגבות] מעידית¹⁶ [נכסיו של מזיק].

רבן שמעון בן גמליאל אומר: מלמדין אותן שלא יחזרו, כיצד. כותב לו: אני פלוני בן פלוני כו'. הטעם [שקנה] שכתב לו כך [שזקפו עליו במלוה], הרי אם לא כתב כך, לא קנה. [וקשה, הרי] למדנו: הנותן ערבון לחבירו ואמר לו: אם אני חוזר בי, ערבוני מחול לך, והוא אומר: אם אני חוזר בי, אכפול לך ערבונך. נתקיימו התנאים, דברי רבי יוסי. רבי יוסי לטעמו, שאמר אסמכתא קונה. רבי יהודה אומר: מספיק שיקנה כנגד ערבונו. אמר רבן שמעון בן גמליאל: כמה דברים אמורים [שיכול לחזור בו, ולא יטול זה אלא כנגד מעותיו], בזמן שאמר לו "ערבוני יקון" [פ' יקנה כקנין כסף, שאז הוא קונה כנגד מעותיו בלבד]. אבל מכר לו שדה באלף זוז ונתן לו מהם חמש מאות זוז [פ' שנתנו לו בתורת תחלת פרעון, והשאר מלוה עליו], קנה [כל הקרקע], ומחזיר לו את השאר אפילו לאחר כמה שנים.

אין קושי [וסתירה בין שתי ההלכות]. זה [שכתוב שלא קנה הקרקע מדובר שהמוכר] נכנס בחזרה [אצל הלוקח] עבור כספיו [שגילה דעתו שהכספים אנסוהו למכור, וכיון שלא נתן לו כסף בשעת דחקו, לא על דעת כן מכר לו]. וזה [שכתוב שקנה וחייב לו כסף מדובר שהמוכר] לא נכנס בחזרה [אצל הלוקח] עבור כספיו. שרבי אומר: מי שמוכר דבר לחבירו נכנס בחזרה עבור כספיו, לא קנה, [אבל אם המוכר] לא נכנס בחזרה על כספו, קנה.

ואמר רבא: מי שהלוה מאה כסף לחבירו ופרעו זוזו זוז, פרעון הוי, אלא שיש לו תרעומת עליו. שאמר לו: אתה מפסיד אותם ממני [אילו קיבלתי מידך בבת אחת היו נשמרים יותר בידי, ולא הייתי מבזבזם].

איש אחד מכר חמור לחבירו, ונשאר לו [אצל הלוקח] זוז אחד [חוב למוכר, והמוכר] חוזר אחריו עבור הזוז. רב אשי ישב ועיין בה: כעין זה מה [דינו, האם], הוא קנה או לא קנה [והמוכר יכול לחזור בו על זוז אחד]. אמר לו רב מרדכי לרב אשי: אבימי מהגורוני אמר כך בשם רבא: אדומה לכסף [הרבה], ולא קנה [ויכול המוכר לחזור בו]. אמר רב אחא בנו של רב יוסף לרב אשי: והרי אומרים בשם רבא שקנה. אמר לו: תתרגם השמועה שלך במוכר שדהו

עשרה משלם לו המזיק בדמי חצי נבילתו דהיינו שנים, שהרי על הניזק לטפל בנבילתו כדלקמן, ונמצא דלא נשאר על המזיק ליתן לו אלא שמונה וק"ל [סמ"ע]. עי' שר"ע [ח"מ סי' תיט ס"א]: כשבית דין נזקקין לגבות לניזק מנכסי המזיק גובין מהמטלטלין תחילה, ואם לא היו לו מטלטלין כלל או שלא היו לו מטלטלין כנגד כל הנזק, גובין השאר מהקרקע המעולה שבנכסי המזיק, וכל זמן שימצא מטלטלין ואפילו סובין אין נזקקין לקרקע, ואפילו שיש לו כסף יכול לפורעו בסובין דכל מטלטלים מיטב גינהו. ושמן אותה כמו שיכול למוכרה מיד ובמקומו, וכשמשלם מהקרקע, אפילו היתה זבורית של מזיק טובה כעידית של ניזק אינו מקבל ממנו, אלא מגבין לו מעידית שבנכסי המזיק:

ביאור: כשב"ד נזקקין כו' - ניזקין גובין ממשועבדים אף שלא עמד בדין דיש קול לניזקין, וליכ' הסמ"ע לעיל סי' ק"ט ס"ג ד"ה וגובה. מיהו יש חולקין ועיין מה שכתבתי לעיל סי' ס"ו סעיף ל"ה, על דברי הסמ"ע שם [ש"ך].

גובין מהמטלטלין תחלה - אף דבהלואה יד המלוה על העליונה, דאם יש ללוה כסף או מטלטלין צריך לשלם ממנו ולא כל כמיניה לשלם לו מקרקע אפילו מעידית, ה"ט דהמלוה הלוה לו מעות משר"ה דינו ג"כ במעות, או במטלטלין שקרובים למעות שיכולין לטלטל ולמכרם אפילו במקום אחר אי לא מזדבני בהאי מתא, אבל בניזק יד המזיק על העליונה, דאף אם יש לו כסף או מטלטלי, אם ירצה לשלם בקרקע צריך הניזק לקבלו, אך שיתן לו מעיית שבנכסיו. ומ"ש גובין מהמטלטלין תחילה, היינו משום דמסתמא ניחא למזיק לשלם במטלטלין מבקרקעות שהוא בר קיימא, ומשר"ה קאמר כשב"ד נזקקין משלמין מהמטלטלין, ולמדנו דאף אם אין המזיק לפנינו לגלות דעתו לשלם במטלטלים, אמרינן דמסתמא ניחא למזיק לשלם ממטלטלים, ואף אם הניזק צועק לשלם לו מקרקעות כמשמעות הקרא ממיטב שדהו, אין ב"ד שומעין לו, אבל ודאי אם המזיק גילה דעתו וניחא לו טפי במטלטלים ורוצה לשלם לו בקרקעות והניזק רוצה דוקא במטלטלין, יד המזיק על העליונה [סמ"ע], ויש חולקים דאי בעי הניזק מטלטלים צריך המזיק ליתן לו [ש"ך], וי"א שזה מחלוקת ומכיון שאין לנו הכרע, אין כח לניזק לכפות למזיק שיתן לו מטלטלין [ט"ז].

מהקרקע המעולה שבנכסי המזיק - יש להסתפק אם היינו אותן נכסים שהיה לו בשעה שהזיק דחל החיוב לשלם ממיטב שלו, אבל למה שקונה אחר שהזיק קודם העמדה בדין, ליכא עלייהו דין תשלומי מיטב כו', או לא [פ"ה]. כמו שיכול למוכרה מיד כו' - עיין לעיל סימן קא ס"ט ד"ה למכרם, וד"ה ולא שיצטרך וסי' קג ס"א ד"ה כפי הזמן, מה שכתבתי בביאור זה [סמ"ע].

¹⁴ עי' שר"ע [ח"מ סי' קצ ס"ו]: הוב"ד לעיל הערה 362.

¹⁵ עי' שר"ע [ח"מ סי' קב ס"א]: בא המלוה לגבות קרקע, מגבין לו מן הבינונית שבנכסי הלוה, דבשלו הם שמין.

ביאור: מגבין מן הבינונית - דבר תורה בעל חוב דינו בזיבורית, אלא שחז"ל אמרו בעל חוב בבינונית כדי שלא תנעול דלת בפני לווין [סמ"ע].

דבשלו הם שמין - כגון אם היה לו עידית ובינונית וזיבורית, אפילו אם הבינונית שלו טובה כעידית דשאר העולם, מגבין לו ממנה. והיינו לחומרא דנתבע, וכ"ש דאזלינן בתריה לקולא, כגון אם היתה עידית דלוה כבינונית דעלמא ובינונית דלוה כזיבורית דעלמא, דנותן לו מבינונית דלוה [סמ"ע].

¹⁶ עי' שר"ע [ח"מ סי' שפט ס"ב]: וכמה משלם: אם הזיקה בדברים שדרכה לעשות תמיד כמנהג ברייתה, כגון בהמה שאכלה תבן או עמיר, או שהזיקה ברגלה, או בדרך הליוכה, חייב לשלם נזק שלם מהיפה שבנכסיו, שנאמר [שם כב, ד] מיטב שדהו ומיטב כרמו ושלם, ואם שינה ועשה מעשים שאין דרכה לעשות תמיד והזיקה בהם, כגון שור שנגח או נשך, חייב לשלם חצי נזק מגוף המזיק עצמו, שנאמר [שם כא, לה] ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגו':

ביאור: מהיפה שבנכסיו - כבר נתבאר [סי' ת"ג ס"א וכן סי' ת"ט ס"א] דאם משלם לו במטלטלין משלם לו המזיק כמה שירצה, אלא שבאם משלם לו קרקעות צריך לשלם לו מהיפה מנכסיו. וגם שבדברים שהוא מועד בהם אינו משתלם מגופו של שור המזיק לחוד [ושבאם נגב או נאבד השור לא יצטרך לשלם לו המזיק מביתו או לא ימלא לו דמי נזקו על דמי השור המזיק וכדן תם], אלא צריך לשלם מכיסו וכמו שבאר והולך [סמ"ע].

וחצו את כספו - וכתבי בתריה וגם את המת יחצון, והתורה איירי בשור שוה עשרים שהזיק שור שוה עשרים והמיתו והנבילה שוה עשרה, שכשיחצו ויטלו כל אחד חצי החי וחצי המת נמצא שנשתלם זה חצי נזקו דמעיקרא, דאף שלא נחסר לו מעיקרא אלא עשרה והוא נוטל מהחי שוה עשרה, מ"מ הרי המזיק נוטל מהנבילה חמשה, ואותן חמשה שהוא כדי חצי נזקו דמעיקרא הוא אשר יחסר לו. והתשלומין דחצי נזקו יהא בענין זה דחמשה גובה מגוף המזיק וחמשה השניים המזיקים ישלם לו אותו כמה שירצה, או משורו החי או מהנבילה שזיכתה לו התורה המניזק. והמשינים למד לשאינם שוים וכמ"ש וזאיל כסעיי שאחר זה, שכשינגח שור שוה מנה לשור שוה עשרים והנבילה שוה ארבעה, כשיחצה הניזק הנבילה עם המזיק וקיבל ממנו שנים, והמזיק צריך לחצות עמו שור השוה כ"כ כמו שהיה שוה שור הניזק דהיינו עשרים ויתן ממנו עשרה לניזק, ועל אותן

מפני רעתה¹⁷ [שכולנו עדים שללא אונס כסף גם כן היה מוכרו, וזה שחזור אחריו עבור כספו, שהוא ממנה לגבות כספו, שהלוקח לא יחזור בו]. זה פשוט, [שאם המוכר היה צריך למאה זון] ורצה למכור [שדה שוה] מאה [זון] ולא מצא, ו[לכן] מכר [שדה יותר גדולה] במאתים, וחזור אחריו עבור כספו, שלא קנה¹⁸. אלא, [אם המוכר היה צריך למאה זון] ורצה למכור [שדה שוה] מאה [זון] ולא מצא, ואם היה טורח היה מוצא, ולא טרח, ומכר [שדה יותר גדולה] במאתיים, וחזור אחריו עבור כספו, מה [דינו, האם המוכר הזה נחשב], כמוכר שדה מפני רעתה או לא [כיון שהוקלה עליו למכור אותה ללא דוחק, וראים שלא חביבה עליו הקרקע]. תיקן.

שכר את החמור ואת הקדר וכו' שוכר עליהן או מטען. עד כמה שוכר עליהן. אמר רב נחמן: עד כדי שכרם¹⁹ [אם עשו אצלו קצת המלאכה, ולא קיבלו כלום - שוכר עליהן, כל מה שהוא חייב להן יוסיף לאחרים ויגמורן]. רבא שאל שאלה לרב נחמן מברייאתא: עד ארבעים וחמשים זוז. אמר לו: כאשר למדו אותו, שחבילה [של הפועלים] בידו [של בעל הבית], כדרך האומנים המקבלים עליהן מלאכה מביאים כלי אומנות לבית בעל הבית. משנה. השוכר את החמור להוליכו [בראש] הו[ן] הפועל שינה [הוליוכו בבקעה, [או ששכרו להוליכו] בבקעה והוליוכו בהר] [אף על פי שהדרך חלק ישר], אפילו זו עשר מילין וזו עשר מילין, ומתה, חייב. השוכר את החמור להוליכה בהר והוליוכה בבקעה, אם החליקה, פטור [שבהר היא ראויה להחליק יותר, שראש ההר חד ומשופע לצדדין], ואם הוחמה, חייב²⁰ [שהבקעה מעלה הבל, לפי שההרים סביבה, ואין אויר שולט בה. וכן אם שכרו] להוליכה בבקעה והוליוכה בהר, אם החליקה, חייב, ואם הוחמה,

¹⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קצ ס"א): הוב"ד לעיל הערה ה.

¹⁸ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קצ ס"א): לקח שדה שוה מנה במאתים ונתן לו מקצת דמים והמוכר נכנס ויוצא לתבוע השאר הרי זה ספק אם הוא כמוכר שדה מפני רעתה אם לאו ולפיכך הרוצה לחזור משניהם אינו יכול לחזור ואם תפס המוכר ממקח שמכר כנגד המעות שנשארו לו אין מוציאין מידו:

ביאור: כמוכר שדה מפני רעתה - דמשום שמכר לו ביוקר ירא שיחזור בו, אף שמן הדין אינו יכול לחזור בו מפני שאין אונאה לקרקעות. אי נמי למאן דאמר שבכפל יכול לחזור בו אף בקרקע ע"י לקמן (סי' רכז ס"ט), ומאיר המשפט (שם) (סמ"ע).

אינו יכול לחזור - ואין להקשות נימא דמוקמינן בחזקת מרא קמא, כדאמרין בהמחליף פרה בחמור סימן רכ"ג ס"א דעל הלוקח להביא ראייה, שאני התם דיש ספק בגוף הקנין, משא"כ הכא דכבר יש מכר גמור בקנין או שטר או ע"י תניתן מקצת המעות, דאלו שוין הו, רק שע"י אומדנא דהמוכר עייל ונפיק אזוזי אמרין דנתבטל המקח למפרע, וכיון שיש כאן ספק אין לנו כח לקלקל המקח הברור אף אם לא תפס הלוקח את הקרקע תחת ידו אלא יד שניהם אין שולטת בה הוי של לוקח, ודלא כסמ"ע ס"ק (ט"ז).

הרוצה לחזור משניהן כו' אם תפס כו' - כנגד הדמים שנתן אינו יכול לחזור עכ"פ, ואף נגד הדמים שלא נתן יכול לתפוס, דהיינו אם קיבל מאה זוזובים על המקח שמכר לו שוה מנה במאתים, אם גברה ידו של המוכר אינו נותן לו מן השדה כלום עד שיתן לו עוד כל המנה שנשארו בידו, ואם נתן לו על המקח מאה וחמשים זוזובים א"צ ליתן לו אלא החציה מהשדה. וה"ה אם נתיקרה השדה עד ששוה שלש מאות והמוכר בא לחזור, יכול הלוקח לתפוס על דרך זו (סמ"ע), ועיקר כו"ט בסק"הקודם, דהא מבואר בכללי תפיסה (סי' כ"ה ס"י) דאם תפס וטוען ברי על הספק שמסופק בש"ס דאין מוציאין מידו, והטעם כשהמוכר תופס מהני, דהא המוכר טוען ברי שהיה עייל ונפיק אזוזי בשביל דוחק המעות, משום הכי מהני דהוי כטוען ברי נגד הספק שבש"ס, מה שאין כן תפיסת הלוקח לא מהני דהא הלוקח טוען שמא, דהלוקח אינו יודע בשביל מה היה המוכר עייל ונפיק אזוזי, ובטוען שמא לא מהני תפיסה. אבל נגד דמים שנתן בודאי אינו יכול לבטל, דאפילו אם בודאי עייל ונפיק אזוזי המקח קיים כנגד מה שנתן (נתה"מ).

ע"י ש"ע (ח"מ סי' קצ ס"ד): בקש למכור שדה במאה ולא מצא קונה לשדה שוה מאה והוצרך למכור במאתים וקבל קצת מהדמים ועייל ונפיק אשאר לא קנה ושניהם יכולים לחזור בהם אבל אם הוא בענין שאם היה רוצה לטרוח היה מוצא למכור שדה במנה ולא טרח ומכר במאתים הרי זה ספק לפיכך הרוצה לחזור משניהם אינו יכול לחזור ואם תפס המוכר ממקח שמכר כנגד המעות שנשארו לו אין מוציאין מידו:

ביאור: והוצרך למכור במאתים וכו' עד לא קנה - הטעם, דודאי עייל ונפיק אזוזי הנשארים כדי לקנות בהן קרקע אחרת שנזדמנה, שהרי לא ברצונו מכר כל קרקע שלו (סמ"ע).

ולא טרח כו' הרי זה ספק - פירוש, הוא ספק אם הוא כמוכר שדה מפני רעתה, שגם כאן נראה שמכרה מפני שהיתה רעה בעיניו, דאל"כ לא היה לו למכרה כולה מפני מעט טירחא (סמ"ע).

ואם תפס המוכר ממקח כו' - כנ"ל ס"ק (סמ"ע).

¹⁹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שלג ס"ו): כיצד: שוכר עליהם [שוכר] פועלים וגומרין מלאכתן שלא תאבד, וכל שיוסיף לאלו הפועלים האחרים על מה שפסק לראשונים נוטל מהראשונים. עד כמה, עד כדי שכרן של ראשונים, ואם היה להם

פטור, אם מחמת המעלה [פי' הוחמה בעלותה מרגל ההר לראשון], חייב²⁰ [שהמעלה גרמה לה, והוא שינה להוליוכה בהר]. השוכר את החמור והבריקה, או שנטלוה לעבודת המלך²⁰, אומר לו [משכיר לשוכר]: הרי שלך לפניך [ואינו חייב להעמיד לו חמור אחר, שאף מזלך גרם כמו מזלי. אבל אם] מתה או נשברה [שמפסיד כל שכרו], חייב [המשכיר למכור העזר והנבילה לכלבים, ולהוסיף מעות] להעמיד לו חמור [אחר או ישכור לו אחר בדמי נבילה, שהרי חמור זה שיעבד לו, או יחזור לו שכרו].

גמרא. מה שונה התחלת [המשנה] שלא מחלק [בין הוחלקה להוחמה], ומה שונה הסוף שמחלק. אמרו בבית מדרש של רבי ינאי: ההתחלה [מדבר], שמתה מחמת אויר [לא הוחלקה ולא הוחמה ומתה מעצמה, הואיל ושינה בה - יכול לומר לו לא מתה זו אלא מחמת אויר, לא היתה לימודה ליגדל באויר הר וקשה לה, או לא היתה לימודה באויר בקעה וקשה לה], שאומרים אויר של ההר הרגה ואומרים אויר של הבקעה קטלה.

רבי יוסי בר חנינא אמר: כגון שמתה מחמת עייפות [הוליוכה בהר - יכול לומר לו עייפות המעלה שעלתה לראש ההר הועיל לה מתחילה, על כן עייפה לה לאחר זמן כשהלכה בדרך החלקה, ויגיעה תחת משאה ומתה, ואם שינה להוליוכה בבקעה, ואף על פי שלא ראינו אותה מזעת ולא היום חם מאד לומר הוחמה - יש לומר: אם הלכה בהר היה האויר שולט שם ונותן בה כח ולא תגיע תחת משאה, בבקעה לא שליט בה אויר, והיא היתה חסירת כח, ויגיעה לה]. רבה אמר: כגון שהכשיה נחש.

רבי חייה בר אבא אמר בשם רבי יוחנן: מיהו [מחבר של המשנה], רבי מאיר היא, שאמר: כל המעביר על דעת של בעל הבית

ממון תחת ידו, שוכר להשלים המלאכה עד ארבעים או חמשים זוז בכל יום לכל פועל, אע"פ ששכר הפועל בשלושה או ארבעה. הגה: ואם לא שכר עליהם אחרים, אין הפועלים חייבים לשלם לו הזיקו. ויש אומרים הא דשוכר עליהן עד ארבעים או חמשים זוז, היינו דוקא שתפס כל אימונתם, אבל שאר דברים לא, ודוקא בדבר האבוד שאינו ממון כגון מלמד או כדומה לזה, אבל בדבר האבוד של ממון צריך לשלם לו כל הזיקו:

ביאור: כיצד שוכר עליהן - צ"ל כיצד שוכר עליהם, שוכר פועלים כו' (סמ"ע). וכל שיוסיף כו' - כלומר כפי מה ששכר את הראשונים יכול להוסיף לאחרונים ונוטל מהראשונים אפי' לא נתן להם עדיין כלום כגון ששכרן בב' סלעים וחוזרים ועדיין לא נתן להם כלום שוכר אחרים בד' סלעים ונוטל מהראשונים ב' סלעים (ש"ך).

עד כדי שכרן של ראשונים - אם שכרו להפועל בב' דינרין ליום וחזר באמצע היום שוכר עליהן ונותן להשני ב' דינרין, ו"א עד כדי הכפל משכר ראשונים ואין חילוק בין כבר נתן להן השכירות או לא נתן עדיין (סמ"ע), אפי' ממון אחר שאינו כלי אומנתו ו"א דוקא חבילתו והוא ה"א שכתב הרמ"א, ולפע"ד הוא דעת יחיד נגד רבים (ש"ך), מסתפקנא אם פשתן שרוי במים בעצמו שוה רק דינר. והשכירות פועל ב' דינרים ואורגים ממנו בגד ושוה אח"כ למכור בה' דינרים וחזרו ומצא אחרים לשכור בג' אם שוכר עד כדי שכרן. או כיון דהאבוד הוא רק דינר א' יכול לומר הנני משלם לך כל הפשתן (רע"א).

ואם היה להם ממון כו' - אפי' לא נתנו לו הממון בתורת משכון ולא הקנו לו הממון בקנין (ש"ך), מיירי דלא משך הבעל הבית הכלי אומנות. וגם לא נתן בדרך קנין שיוכה הבעל הבית אלא האומן הביאו שם לצורך מלאכתו וליכא קנין (רע"א).

עד ארבעים וחמשים - כשיעור שדרך בעלי בתים לשכור לעת הצריך למלאכתן שלא תאבד, ושיעור מ' ונ' ל"ד הוא אלא כפי דרכו של בעל הבית וכפי הענין של הדבר האבוד להוסיף או לגרוע משיעור מ' ונ' (סמ"ע וש"ך).

ואם לא שכר עליהם אחרים - והפסיד עי"ז (ש"ך). היינו דוקא שתפס כלי אומנתו - וסמכה דעתם טפי ולכן יכול לתפוס אפי' יותר מכדי שכרן מה שחייבים לפי הדין, אבל שאר דברים אינו שוכר עליהם עד מ' ונ' אלא עד כדי שכרן, ו"עד כדי שכרן" אפי' דבר אחר יכול לתפוס (ש"ך). ודוקא בדבר האבוד שאינו ממון כו' - כלומר שהענין אבוד, אבל מ"מ אין לו הפסד ממון, כגון השוכר את הפועל להביא לו חלילין ופרפרין לכלה ולא הביא לו, ועכשיו אין צריך לחלילין ופרפרין וכן מלמד שהענין אבוד ואין הפסד ממון (ש"ך), משמע דבדבר האבוד של ממון אף דחייב לשלם כל ההיזק, מ"מ אינו שוכר עליהן רק כדי שכרן בלא באתה חבילה לידו, דהא חשיב בסעיף ה' ג"כ להעלות פשתנו ממשרה דהוא דבר האבוד של ממון, ועלה קאי דאינו שוכר עליהן רק עד כדי שכרן בלא באתה חבילה לידו. והוא תמוה מאוד, כיון דאם יופסד הפועלים צריכין לשלם כל ההפסד מדינא דגרמי ודאי דיכול לשכור עליהן עד מ' ונ' כדי להצילו מההפסד. ולהמחבר אין חילוק בין דבר האבוד של ממון או שאינו של ממון ובכולם אינו שוכר עליהן רק עד כדי שכרן בלא באתה חבילה לידו, והיש אומרים חולקין וס"ל דבדבר האבוד של ממון חייב לשלם כל ההיזק מדינא דגרמי, וממילא שוכר עליהן אפילו בלא באתה חבילה לידו עד כדי שינצלו הפועלים מההיזק (נתה"מ).

²⁰ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שי ס"א): הוב"ד לקמן בהערה 22.

השובר את האומנין פרק ששי בבא מציעא

בא א מיי"פ מבלות
שירות הלכה ד
ועי' בהשגות וצמוד
משנה סג טען טע טור
ע"פ ח"מ ס"י זו טע"פ
ז :

בב ב מיי"פ מלי
מילה הלכה טו
סג טען ד טע"פ ח"מ
ס"י תלד טע"פ ז :

בג ג ד ה מיי"פ פ"ה
מלכות שירות
הלכה ח ועיין בהשגות
ובמ"מ סג טען טע"פ
ח"מ ס"י טי טע"פ ח :

הגהות הגר"א
[א] גמ' מגבת העיר
לאותה העיר ואין
מדקדקין בדבר (אבל כו'
עד לפורים) ת"מ וי"ב
ה"ר"ף ור"ש ורמב"ם
ל"ג כל זה וי"ב לקמן
קו ע"ב ועמ"ס רבינו
ב"ח ס"י תלד ז :

דפטור ה"ל לאשמועינן טפי ממה כדרכה דפטור דלא נימא אורחא דההוא אחרת קטלה כ"ס הוחמה בזה והחלקה בבקשה דודאי אילו לא שינה היתה ממה בענין זה ויש לומר דמשום דבחיובא דהר טני החלקה טני לה גמי בפטורא דבקשה ועוד נראה דפטורא דחומס בזה והחלקה בבקשה הוי רבותא טפי ממה כדרכה דאדם יכול לזוהר בזה טפי ויתר ממה כדרכה והוא לן למימר שפשע במה ששינה שלא היה מוליקה בזה היה מדקדק יפה ושומרה יפה שלא תחלוק בזה ושלל תתחמס בבקשה אבל מה ששינה גורם שלא דקדק ומיהו דוחק הוא שיחלוק אצ"י על כל האמוראים לכך נראה דלא חשיב הכא פשיעה במה ששינה דיכול לזוהר ולדקדק יפה שלא תחלוק בזה ושלל תתחמס בבקשה ומודה אצ"י הכא דפטור בממה כדרכה כיון דלא הוי תחילתו בפשיעה ורצה למשני כגון שהפשיעה נחש ז"ל שפעמים מנזי"ס נחשים כהרים מבקשה או איפכא להכי נקט הר ובקשה ואתי שפיר לרבה חפילו תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור: **מגבת פורים** לפורים. ואל"ת דאמרינן בערבין (ד' ו):

מעות של דקדק מותר לטעוק בכל מה שירצה ואפילו בצו לירי גבאי חפילו אמר מורה זו לדב"ה מותר לטעוקה למלוא אחרת וי"ל דדוקא בפורים אמרינן הכא דאין לשנות ומגבת העיר לאותה העיר מני דפורים דוקא: **רבי** אלעזר אומר מגבת פורים לפורים. ת"ק לא חיירי אלא בגבאי דלא ישינה ור' אלעזר חיירי בעני שנתנו לו מעות לנווד סעודה פורים שאינו רשאי העני לשנות: **במילתא** דמלכא. אי"ת דגרס במולתא פירוש הייט

פרסם כמו (שנת ד' יב) מולאות של בית רבי בטלי וזה או בטלי כסף כלומר פירות אדומות או לבנות ואין נראה לר"י דבלשון ארמי לא קרי להו אלא כורנייתא :

באנגריא חזרת. דיכול לעשות מלאתכו כשתחזור אע"פ שהתאחר במלאתכו שבעביל איחור אין חייב להעמיד לו חמור אחר כמו דברייה או נשתמטה שמתאחרת גמי במלאתכו ולא חיישין :

אם בדרך הליכתה עטלה אומר לו הרי שלך לפניך. פירש צוקנטרס שמוליכה בדרך שגם הוא רוצה לילך אומר לו משכיר הרי שלך לפניך ושכור בהמה אחרת עד שם ותימה דלמה ישכור בהמה אחרת ואם השוכר אין לר"ך החמור בהליכה אלא בחזרה הוי ח"ש אבל אם כן בגופה ה"ל לפלוגי בין לר"ך חמור לאלתר לאין לר"ך אלא בחזרה ונראה כפ' ר"ח דמפרש אם בדרך הליכה שהאנגריא אין מחפשין בבחים אלא כשפוגעים בדרך והייט דרך הליכתה אומר לו משכיר הרי שלך לפניך דמני

א"ל מולך גרם שאילו היתה בבית לא היתה עיטלה ואפילו אינה חזרת דלא שני ליה. ות"ק עדיף דהוי רביס לגבי יחיד :

דקרא גולן. וקמה ליה ברסותיה להתחייב בכל אונסיה וסיפא רבנן : וסון לו דמי למרו. בדמים שלמר לכן נמכר בשוק דקדייה בגזלו לשלם כשעת הגזילה: היליאה. דמי עלים וסאמנין ולא שטר שלם: בשינוי. ששינוהו מכמות שהיה ואיכא

נקרא גולן הי רבי מאיר אילימא ר"מ דצבע דתנן *הנותן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו ר' יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח ממאי דלמא שאני התם דקניא בשינוי מעשה אלא הא רבי מאיר דמגבת פורים דתניא *מגבת פורים לפורים [א] מגבת העיר לאותה העיר ואין מדקדקין בדבר אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלים אותן והמותר יפול לבים של צדקה רבי אליעזר אומר מגבת פורים לפורים ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו אלא אם כן התנה במעמד אנשי העיר דברי רבי יעקב שאמר משום ר"מ ורשב"ג מיקל דלמא התם נמי דאדעתא דפורים הוא דיהיב ליה אדעתא דמידי אדרינא לא יהיב ליה אלא הא ר' מאיר דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר משום ר"מ הנותן דינר לעני ליקח לו חלוק לא יקח בו מלית מלית לא יקח בו חלוק מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית ודלמא שאני התם דאחו למיחשדיה דאמרי אינשי אמר פלגיא זבנינא ליה לברשא לפלוני עניא ולא זבן ליה אי נמי זבנינא ליה גלימא ולא זבן ליה אם כן ליחני מפני החשד מאי מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית שמע מינה משום דשני הוא וכל המעביר על דעת של בעל הבית נקרא גולן: השוכר את החמור והבריקה: מאי והבריקה הכא תרגימו *נהוריתא רבא אמר אבוקת ההוא דאמר להו אבוקת במילתא דמלכא אמרו ליה במאי בטלי כסף או בטלי דהב איכא דאמרי בטלי כסף אמר וקמלואה איכא דאמרי בטלי דהב אמר ושבקהו:

או שנעשית אנגריא אומר לו הרי שלך לפניך: אמר רב לא שנו אלא באנגריא חזרת אבל אנגריא שאינה חזרת חייב להעמיד לו חמור ושמואל אמר 'בין אנגריא חזרת בין אנגריא שאינה חזרת אם בדרך הליכה נימלה אומר לו הרי שלך לפניך ואם לאו בדרך הליכתה נימלה חייב להעמיד לו חמור מיתבי השוכר את החמור והבריקה או שנשתמטה אומר לו הרי שלך לפניך ממה או שנעשית אנגריא חייב להעמיד לו חמור בשלמא לרב לא קשיא כאן באנגריא חזרת כאן באנגריא שאינה חזרת אלא לשמואל קשיא וכו' לשמואל גמי לא קשיא כאן שבדרך הליכתה נימלה כאן שלא בדרך הליכתה נימלה הא מדקתני סיפא רבי שמעון בן אלעזר אומר אם בדרך הליכתה נימלה אומר לו הרי שלך לפניך ואם לאו חייב להעמיד לו חמור מכלל דלחנא קמא לא שאני ליה אמר לך שמואל לאו מי איכא רבי שמעון בן אלעזר דקאי כוותי אנא דאמרי כרבי שמעון בן אלעזר איבעית אימא כולה רבי שמעון בן אלעזר היא וחסורי מחסרא והכי קתני השוכר את החמור והבריקה או שנשתמט אומר לו הרי שלך לפניך ממה או שנעשית אנגריא חייב להעמיד לו חמור "במה דברים אמורים שלא בדרך הליכתה נימלה אבל נימלה בדרך הליכתה אומר לו הרי שלך לפניך דברי

דברי חזרת האנגריא את החמור לכאן בעוד שפועיל חזרתה לשוכר אין לו לשוכר להחטב ממלאתכו ולא דמי להבריקה או נשתמטה: **מברל** דתנא קמא לא שני ליה. ות"ק עדיף דהוי רביס לגבי יחיד :

נקרא גולן. וקמה ליה ברסותיה להתחייב בכל אונסיה וסיפא רבנן : וסון לו דמי למרו. בדמים שלמר לכן נמכר בשוק דקדייה בגזלו לשלם כשעת הגזילה: היליאה. דמי עלים וסאמנין ולא שטר שלם: בשינוי. ששינוהו מכמות שהיה ואיכא

נקרא גולן הי רבי מאיר אילימא ר"מ דצבע דתנן *הנותן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו ר' יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח ממאי דלמא שאני התם דקניא בשינוי מעשה אלא הא רבי מאיר דמגבת פורים דתניא *מגבת פורים לפורים [א] מגבת העיר לאותה העיר ואין מדקדקין בדבר אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלים אותן והמותר יפול לבים של צדקה רבי אליעזר אומר מגבת פורים לפורים ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו אלא אם כן התנה במעמד אנשי העיר דברי רבי יעקב שאמר משום ר"מ ורשב"ג מיקל דלמא התם נמי דאדעתא דפורים הוא דיהיב ליה אדעתא דמידי אדרינא לא יהיב ליה אלא הא ר' מאיר דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר משום ר"מ הנותן דינר לעני ליקח לו חלוק לא יקח בו מלית מלית לא יקח בו חלוק מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית ודלמא שאני התם דאחו למיחשדיה דאמרי אינשי אמר פלגיא זבנינא ליה לברשא לפלוני עניא ולא זבן ליה אי נמי זבנינא ליה גלימא ולא זבן ליה אם כן ליחני מפני החשד מאי מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית שמע מינה משום דשני הוא וכל המעביר על דעת של בעל הבית נקרא גולן: השוכר את החמור והבריקה: מאי והבריקה הכא תרגימו *נהוריתא רבא אמר אבוקת ההוא דאמר להו אבוקת במילתא דמלכא אמרו ליה במאי בטלי כסף או בטלי דהב איכא דאמרי בטלי כסף אמר וקמלואה איכא דאמרי בטלי דהב אמר ושבקהו:

או שנעשית אנגריא אומר לו הרי שלך לפניך: אמר רב לא שנו אלא באנגריא חזרת אבל אנגריא שאינה חזרת חייב להעמיד לו חמור ושמואל אמר 'בין אנגריא חזרת בין אנגריא שאינה חזרת אם בדרך הליכה נימלה אומר לו הרי שלך לפניך ואם לאו בדרך הליכתה נימלה חייב להעמיד לו חמור מיתבי השוכר את החמור והבריקה או שנשתמטה אומר לו הרי שלך לפניך ממה או שנעשית אנגריא חייב להעמיד לו חמור בשלמא לרב לא קשיא כאן באנגריא חזרת כאן באנגריא שאינה חזרת אלא לשמואל קשיא וכו' לשמואל גמי לא קשיא כאן שבדרך הליכתה נימלה כאן שלא בדרך הליכתה נימלה הא מדקתני סיפא רבי שמעון בן אלעזר אומר אם בדרך הליכתה נימלה אומר לו הרי שלך לפניך ואם לאו חייב להעמיד לו חמור מכלל דלחנא קמא לא שאני ליה אמר לך שמואל לאו מי איכא רבי שמעון בן אלעזר דקאי כוותי אנא דאמרי כרבי שמעון בן אלעזר איבעית אימא כולה רבי שמעון בן אלעזר היא וחסורי מחסרא והכי קתני השוכר את החמור והבריקה או שנשתמט אומר לו הרי שלך לפניך ממה או שנעשית אנגריא חייב להעמיד לו חמור "במה דברים אמורים שלא בדרך הליכתה נימלה אבל נימלה בדרך הליכתה אומר לו הרי שלך לפניך דברי

או שנעשית אנגריא אומר לו הרי שלך לפניך: אמר רב לא שנו אלא באנגריא חזרת אבל אנגריא שאינה חזרת חייב להעמיד לו חמור ושמואל אמר 'בין אנגריא חזרת בין אנגריא שאינה חזרת אם בדרך הליכה נימלה אומר לו הרי שלך לפניך ואם לאו בדרך הליכתה נימלה חייב להעמיד לו חמור מיתבי השוכר את החמור והבריקה או שנשתמטה אומר לו הרי שלך לפניך ממה או שנעשית אנגריא חייב להעמיד לו חמור בשלמא לרב לא קשיא כאן באנגריא חזרת כאן באנגריא שאינה חזרת אלא לשמואל קשיא וכו' לשמואל גמי לא קשיא כאן שבדרך הליכתה נימלה כאן שלא בדרך הליכתה נימלה הא מדקתני סיפא רבי שמעון בן אלעזר אומר אם בדרך הליכתה נימלה אומר לו הרי שלך לפניך ואם לאו חייב להעמיד לו חמור מכלל דלחנא קמא לא שאני ליה אמר לך שמואל לאו מי איכא רבי שמעון בן אלעזר דקאי כוותי אנא דאמרי כרבי שמעון בן אלעזר איבעית אימא כולה רבי שמעון בן אלעזר היא וחסורי מחסרא והכי קתני השוכר את החמור והבריקה או שנשתמט אומר לו הרי שלך לפניך ממה או שנעשית אנגריא חייב להעמיד לו חמור "במה דברים אמורים שלא בדרך הליכתה נימלה אבל נימלה בדרך הליכתה אומר לו הרי שלך לפניך דברי

או שנעשית אנגריא אומר לו הרי שלך לפניך: אמר רב לא שנו אלא באנגריא חזרת אבל אנגריא שאינה חזרת חייב להעמיד לו חמור ושמואל אמר 'בין אנגריא חזרת בין אנגריא שאינה חזרת אם בדרך הליכה נימלה אומר לו הרי שלך לפניך ואם לאו בדרך הליכתה נימלה חייב להעמיד לו חמור מיתבי השוכר את החמור והבריקה או שנשתמטה אומר לו הרי שלך לפניך ממה או שנעשית אנגריא חייב להעמיד לו חמור בשלמא לרב לא קשיא כאן באנגריא חזרת כאן באנגריא שאינה חזרת אלא לשמואל קשיא וכו' לשמואל גמי לא קשיא כאן שבדרך הליכתה נימלה כאן שלא בדרך הליכתה נימלה הא מדקתני סיפא רבי שמעון בן אלעזר אומר אם בדרך הליכתה נימלה אומר לו הרי שלך לפניך ואם לאו חייב להעמיד לו חמור מכלל דלחנא קמא לא שאני ליה אמר לך שמואל לאו מי איכא רבי שמעון בן אלעזר דקאי כוותי אנא דאמרי כרבי שמעון בן אלעזר איבעית אימא כולה רבי שמעון בן אלעזר היא וחסורי מחסרא והכי קתני השוכר את החמור והבריקה או שנשתמט אומר לו הרי שלך לפניך ממה או שנעשית אנגריא חייב להעמיד לו חמור "במה דברים אמורים שלא בדרך הליכתה נימלה אבל נימלה בדרך הליכתה אומר לו הרי שלך לפניך דברי

ד"ק ק:
[ק]. כה.
לקמן ק"ו:
פ"ו.

לקמן ק"ו:
[פ"ט] חוספסא
דמילה פ"א

פ"י על דרך
סני סבור וכו'
והבריקה מלשון
ברק ועי' רש"י

נקרא גזלן [ומאז הוא עומד ברשותו להתחייב בכל אונסיה].

איה [הלכה של] רבי מאיר [מוכח כן]. אם תאמר רבי מאיר של צבע, שלמדנו: הנותן צמר לצבעי לצבוע לו אדום וצבעו שחור, [או שבעל הבית אמר לו לצבוע] שחור [במקום זה] צבעו אדום, רבי מאיר אומר: נותן לו דמי צמרו [בדמים שצמר לבן נמכר בשוק, שקנאו בזה שגזלו לשלם כשעת הגזילה]. רבי יהודה אומר: אם השבח [לצמר] יתר על היציאה [היינו דמי עצים וסממנים ולא שכר שלם], נותן לו את היציאה. ואם היציאה יתירה על השבח, נותן לו את השבח²¹ [ומחזיר לו את הצמר]. מאיפה? [ההוכחה שמשנתנו היא כדעת רבי מאיר], אולי שם שונה שקנאו בשינוי מעשה [ששינהו מכמות שהיה].

אלא זה [הלכה של] רבי מאיר של מגבת פורים, שלמדנו: מגבת פורים [מעות שגובין הגבאין מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים], לפורים²² [כולה יתנוה לעניים דפורים], מגבת העיר, לאותה העיר, ואין מודקדים בדבר [לומר: דיים בפחות, והמותר יפול לכיס של צדקה], אלא לוקחין עגלים ושוחטים ואוכלים אותן, והנשאר [שלא יספיקו לאכול בפורים ימכור] ויפול לכיס של צדקה. רבי אליעזר אומר: מגבת פורים לפורים, ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו, אלא אם כן התנה במעמד אנשי העיר, דברי רבי יעקב שאמר משום רבי מאיר. ורבן שמעון בן גמליאל מיקל [ומתיר] ליקח ממעות אלו לצרכיו. אומר הגמ', אין הוכחה שזה דומה למשנה שלנו] אולי גם שם [שונה], שלדעת פורים הוא שנתן לו [נמצא מעות בחזקת בעלים, חוץ מן היוצאין בסעודת פורים], ולדעת דבר אחר לא נתן לו.

אלא זה רבי מאיר שלמדנו, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר: הנותן דינר לעני ליקח לו חלוק, לא יקח בו טלית. [וכן אם נתן לו דינר כדי לקנות בו] טלית, לא יקח בו חלוק, מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית. ואולי שם שונה, שיבואו לחשוד בו [שנודר ואינו מקיים], שאנשים יאמרו, פלוני אמר שיקנה לבוש עבור עני פלוני, ולא קנה לו. או שקנה טלית ולא נתן לו. אם כן שילמדו [ויכתבו שאין עושים כן] מפני החשד, מהו [שכתוב] מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית, אלא לומדים מזה משום שהוא שינוי וכל המעביר על דעת של בעל הבית נקרא גזלן.

השוכר את החמור והבריקה. מהו "הבריקה". כאן [פי' בבבל] תרגמו כתם לבן בעין. רבא אמר: תולעת [שהתליעו רגליו]. מי שאמר [לשר המלך: ראיתי] תולעת [שאוכל] שיראים של [אוצר] המלך. אמרו לו: במה, בכלי כסף [פי' פשתן בצבע כסף] או בכלי זהב [צמר שצובעים אדום]. ויש אומרים: [שהוא] אמר בכלי כסף, והרגוהו [שאינן תולעת אוכל כלי פשתן]. ויש אומרים [שהוא] אמר בכלי זהב, ועזבוהו.

או שנעשית אנגריא אומר לו הרי שלך לפניך. אמר רב: לא למדנו [כך במשנה] אלא כשנטלוה לעבודת המלך החוזרת, אבל אם שנטלוה לעבודת המלך שאינה חוזרת, חייב להעמיד לו חמור [שזה כמו מתה או נשברה]. ושמואל אמר: גם שנטלוה לעבודת המלך החוזרת בין שנטלוה לעבודת

המלך שאינה חוזרת²², אם בדרך הליכה ניטלה [שעבדי המלך מוליכתה לדרך שהיה זה רוצה להלך], אומר לו: הרי שלך לפניך [שכן דרך של עבדי המלך, נוטלים חמורו של זה ומהלך בעליה אחריה, וכל חמור שפוגע בו ראשון - נוטלו, ומחזיר לו את שלו, והשני חוזר אחר חמורו עד שפוגע באחר, הלכך אומר לו: הואיל ואף מזלך גרם - שכור חמור אחר ולך אחרי, עד שיפגע בחמור אחר]. ואם נטלוה לא בדרך הליכה, חייב להעמיד לו חמור.

שאלו שאלה מברייתא: השוכר את החמור והבריקה או שנשתתה [ועדיין היא ראויה למשאן], אומר לו: הרי שלך לפניך. [אבל אם] מתה או שנלקחה לעבודת המלך, חייב להעמיד לו חמור. זה מובן לפי רב, אין קושי. זה [שיאמר לו הרי שלך לפניך מדובר] בלקוחה לעבודת המלך החוזרת, וזה [שצריך להעמיד לו חמור אחר מדובר] בלקוחה לעבודת המלך שאינה חוזרת. אלא לשמואל זה קשה. ואם תאמר: גם לשמואל אין קושי, כאן [שאומו לו הרי שלך לפניך מדובר] שלקוחה בדרך הליכה, וכאן [שצריך להעמיד לו חמור אחר מדובר] שלקוחה שלא בדרך הליכה.

[מקשה הגמ', התירוץ האחרונה לא מובן], שהרי מזה שכתוב בסוף: רבי שמעון בן אלעזר אומר: אם בדרך הליכה ניטלה, אומר לו: הרי שלך לפניך, ואם לא, חייב להעמיד לו חמור. משמע שלפי התנא הראשון, הוא לא מחלק ביניהם.

אמר לך שמואל: וכי אין רבי שמעון בן אלעזר שסובר כמוני, אני אמרתי כרבי שמעון בן אלעזר. ואם תרצה לומר: כל [המשנה] רבי שמעון בן אלעזר היא, וכתוב חסר, וכך [היה צריך להיות] כתוב: השוכר את החמור והבריקה או שנשתתה אומר לו: הרי שלך לפניך. מתה או שנלקחה לעבודת המלך, חייב להעמיד לו חמור [אחר]. במה דברים אמורים, כשניטלה שלא בדרך הליכה, אבל [אם] ניטלה בדרך הליכה, אומר לו: הרי שלך לפניך.

האונס בא על גופה של פרה רק על הפירות שלקח ממנו יכול לומר מזלך גרם [נתה"מ].

או נלקחה כו' - ר"ל או שאירע לבהמה זו ענין אחר, שאחד ממשרתי המלך לקחה מהשוכר לרכוב עליה על פי דרכו בעבודת המלך, ואז היה דבר רגיל לקרה [סמ"ע].

אף על פי שאין סופה לחזור - היינו דאינה חוזרת כלל, או שאינה חוזרת בעוד שהוא צריך לה למלאכתו, דגם זה מיקרי אין סופה לחזור דהא לאחר זמן החזרה היא שלא לתועלת לו, ואפ"ה אין צריך להעמיד לו בהמה אחרת כשלקח משרת המלך הבהמה דרך הליכתו [סמ"ע], ויש חולקים דכל שהאונס נעשה בגוף הבהמה מזל המשכיר גרם, ואפילו שנשברה מחמת המלאכה דומה למתה, אבל אם לא בא האונס רק במלאכת השוכר [היינו שנלקח לזמן וסופו לחזור], חייב ליתן לו שכרו משלם דמזליה דידיה גרם. והוא הדין בשוכר בית ונלקח לאנשי חיל, דאם אפשר לדור עמם הוי כראוי עדיין למלאכה ומשלם שכירות שלם, אבל אם נלקח כל הבית שאי אפשר לדור עמהם, אינו חייב רק כפי מה שדר בו, דזה דומה למחפשיין גם בבתיים [נתה"מ].

ונותן לו שכרו משלם - ונראה דאין חילוק בין שכרו בקבלנות ובין שכרו לימים, ואף דמחמת זה נתעכב צריך ליתן לו שכירות של כל יום ויום, וכיון דהמזל דהשוכר גרם דמי להא דסעיף ג' דנותן לו שכרו של כל יום ויום [נתה"מ]. בד"א ששכרה לשאת כו' - קאי אחלתה ונשתתה הני, ולא קאי אנלקחה לעבודת המלך [סמ"ע].

אפשר להשליכה בלא הקפדה - פירוש, ומשום הכי ליכא למיחש, דאע"פ שנפלה בהמה תחת משאה אין קפידא בכך, שלא תקלקל בזה המשוי, אלא הוספת טירחא ושהיה יש בדבר לחזור ולהטעינה, משא"כ כששכרה לרכוב עליה שיש לחוש שמא תפול בהיותו על הגשר ויפול למים או באחד מהפחתים, או שהמשוי ששכרו לצרכו הן כלי זכוכית והדומה לו שיתקלקלו כשיפלו מעל גבי בהמה, משום הכי חייב להעמיד לו בהמה אחרת [סמ"ע]. ע"י המשך בהערה כח.

²¹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' שו"ט) הוב"ד לעיל הערה 9.

²² ע"י ש"ע (ח"מ ס' שי"ט) הוב"ד לעיל הערה 9. למלאכה, או שנשתתה או נלקחה לעבודת המלך, אע"פ שאין סופה לחזור, אם נלקחה דרך הליכה, הרי המשכיר אומר לשוכר הרי שלך לפניך, ונותן לו שכרו משלם. במה דברים אמורים, כששכרה לשאת עליה משאוי, שאיפשר להשליכה בלא הקפדה. אבל אם שכרה לרכוב עליה או לשאת עליה כלי זכוכית וכיוצא בהם, חייב להעמיד לו בהמה אחרת. ואם לא העמיד, יחזיר השכר, ויהשוב עמו על שכר כמה שהלך בה. מתה הבהמה או נשברה, בין ששכרה לשאת, בין ששכרה לרכוב, אם אמר לו חמור סתם אני משכיר לך, חייב להעמיד לו בהמה אחרת. ואם לא העמיד, יש לשוכר למכור הבהמה וליקח בה בהמה אחרת. ואם אין בדמים ליקח בהמה אחרת, שוכר בדמים בהמה אחרת עד שיגיע למקום שפסק עמו:

ביאור: השוכר - ראובן השכיר בית לשמעון, ובאו גנבים ודרו בה וזרקו את שמעון מהבית, מאחר וזה לא דומה לדרך הליכתו, שהרי הוא עוד ברשותו של המשכיר, הוי הפסד של המשכיר, ואפילו אם שילם השכירות, צריך להחזיר כמה שלא יכול לדור בו [ש"ך בשם המב"ט].

וחלתה ועדיין ראויה למלאכה כו' - לדוגמא שנסתמו עיניו או התליעו רגליה או חולי אחר כיוצא בו שראויה עדיין למלאכה, אלא שנתוסף להשוכר טורח לישרה לילך בדרך, אפילו לא אמר לו "חמור זה" אלא אמר לו "חמור" סתם, יאמר לו הרי שלך לפניך, דאמרינן בכה מזלו גרם [סמ"ע], נראה דוקא כשחלתה אחר שבאה לרשותו, אבל לכתחילה אם יש לו חמורים רבים אינו יכול ליתן לו חמור חולה או נשתתה, ולא דמי לשור בין שוורים מכור לך שנותן לו הגרוע [ע"י לעיל סימן ר"ד סעיף ב'). כי גם במוכר עולמית אין יכול ליתן לו חמור שהיא חולה או נשתתה שלא תתרפא לעולם דהוי דמי מום במקח, והכא נמי בשוכר חלמה דהוי כלוקח פירות לזמן, כשהיא חולה או נשתתה בזמן ההוא הוי כמום במקח, רק שנחלתה אחר שבאה לרשותו אומר לו מזלך גרם, דכיון שאין

דברי רבי שמעון בן אלעזר. שהיה רבי שמעון בן אלעזר אומר: אם בדרך הילוכה ניטלה, אומר לו: הרי שלך לפניך, ואם לא, חייב להעמיד לו חמור. וכי אפשר להעמיד [את המשנה] כרבי שמעון בן אלעזר. והרי כתוב בהתחלה: השוכר את החמור והבריקה או שנשתתה, אומר לו: הרי שלך לפניך. ואילו רבי שמעון בן אלעזר אומר: השוכר את החמור לרכוב עליה והבריקה או שנשתתה, חייב להעמיד לו חמור [אחר]. אמר רבה בר רב הונא: [השוכר חמור] לרכוב עליה שונה [שמה תפול תחתיו בגשר או תשליכנו באחת הפחתים]. אמר רב פפא: [השוכר חמור לשאת] כלי זכוכית, דומה כמו לרכוב עליה.

אמר רבה בר רב הונא אמר רב: השוכר את החמור לרכוב עליה²³, ומתה לו בחצי הדרך, נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו [לשוכר] עליו [פי] על המשכיר] אלא תרעומות [שהשכיר לו חמור כחושה]. איך מדובר. אם שמצוי לשכור [חמור אחר, למה יש] תרעומות מה הוא עשה לו. [ואם שלא מצאוי לשכור [חמור אחר, למה הוא] צריך לתת לו שכר [של חצי דרך, הרי לא הועיל לו כלום בחמור זה, שהרי לא חפץ להגיע למקום זה]. באמת [מדובר] שלא שכח לשכור [חמור אחר], ומשום שאמר לו: אילו היתה רוצה לבא לכאן [היינו חצי הדרך, וכי] לא היתה צריך לתת שכר [על זה, אם כן הרווחת מעט במה שלכל הפחות התקרבת למחוז חפצך].

איך מדובר, אם שאמר לו: "חמור סתם", הרי [הוא] חייב להעמיד לו חמור אחר. אם שאמר לו: "חמור זה", אם יש בדמיה [של הנבילה] לקנות [בו חמור אחר], שיקנה [וישלים דרכו, שהרי שיעבד לו חמור זה]. לא [מדובר] בציוור כזה, אלא צריך [לומר שמדובר בציוור] שאין בדמיה לקנות [חמור אחר. ושואל הגמ' למה לא כתוב] אם יש בדמיה לשכור [חמור אחר], שישכור. [וזה] רב לשיטתו, שאמר רב: לא מכלים את הקרן [והרי אם הוא מוכרה ומוציא הדמים לשכור אחרת, לא ישאר לו כלום מהחמור]. שלמדנו: השוכר את החמור ומתה לו בחצי הדרך. אמר רב: אם יש בדמיה לקנות [חמור אחר] שקינה, [אבל אם אין בדמיה רך] לשכור, לא ישכור. ושואל אמר: אף [אם יש בדמיה] לשכור [חמור אחר], שישכור. במה חולקים. רב סבר: לא מכלים את הקרן, ושמואל סבר: מכלים את הקרן.

שאלו שאלה מברייא: [מי שלוה כסף מחבירו ומישכן לו אילן שבמקום לשלם לו כסף, הוא לוקח פירות של כמה שנים, אם נתייבש האילן או נקצץ, שניהם אסורים בו [לבקע עצים ולשרוף, שאם הלוח שורפו, מכלה קרן של המלוה, ואם המלוה שרפו, מכלה קרן דלוה]. כיצד יעשה. ילקח בו [בדמי העצים] קרקע, והוא אוכל פירות. והרי כאן, כיון שכאשר מגיע [שנת] היובל חוזר הקרקע לאדון, והוא מכלה את הקרן [של

²³ עיי' ש"ע (ח"מ סי' שי ס"ב): אמר לו חמור זה אני שוכר לך, אם שכרה לרכוב עליה או לכלי זכוכית ומתה בחצי הדרך, אם יש בדמיה ליקח בהמה אחרת יקח ואם אין בדמיה ליקח שוכר אפילו בדמי כולה עד שיגיע למקום שפסק עמו ואם אין בדמיה לא ליקח ולא לשכור נותן לו שכרו של חצי הדרך ואין לו עליו אלא תרעומות ואם שכרה למשא הואיל ואמר לו חמור זה ומת בחצי הדרך אינו חייב להעמיד לו אחר אלא נותן לו שכרו של חצי הדרך ומניח לו נבלתו הגה ויש חולקין וסבירא להו דאפילו שכרו למשא דינו כשכרו לרכיבה והא דאמרינן דנותן לו שכרו מחצי הדרך היינו שייכול למכור סחורתו שם או שייכול לשכור חמור אחר עד מקום שרוצה לילך אבל בלאו הכי אינו נותן לו כלום משכרו דהא לא מהני לו מיד.

ביאור: ואם אין בדמיה - וגם אם הנבילה שוה מעט ושוה לשיעור היוקר שנתייקר חצי המלאכה מהפסיקה אין ליקח הנבילה ולהוסיף על מה שהיה צריך ליתן לזה שכירות דאין לו זכות רק לשכור נבילה וליתן לו שכרו וכגון שהנבילה שוה הרבה אבל לא לשכור נבילה בלי ליתן לו שכירות ומכ"ש שאין יכול להוסיף מהשכר שכבר נתחייב בדרך שהלך בה (רע"א).

ואין לו עליו אלא תרעומות - התרעומות הוא שהשכיר לו בהמה כחושה כזו שמתה בחצי הדרך (סמ"ע).

ואם שכרה למשא הואיל כו' - לשון "זה" משמע ב' ענינים: א', לטובת המשכיר, דלא נתחייב להעמיד אחר במקומו. ב', לטובת השוכר, דחמור זה דקאמר ר"ל דיהא משועבד לו כל זמן שראוי למכור ולשכור. ולכן כי שכרו למשאוי, מסתמא כי אמר חמור זה אני משכיר לך, לאו לטובת השוכר אמרה, דאי משום שמת תמות, לזה ודאי לא עלה בדעתו להתנות, דלא שכח הוא שימות חמור שהוא עתה בריא, ואי משום שמת תסתמא או תעשה אנגריא [שנלקחה לעבודת המלך] שיעמיד לו חמור אחר, אין זה סברא שייחייב עצמו מה שאינו מחויב, שהרי עדיין ראויה היא לשאת עליה המשא, אלא ודאי לדקדק טובת המשכיר קאמר, ולפיכך הוא הדין כי מת אח"כ דקדוק של זה במקומו עומד, וכי מת או נשבר אח"כ תו לאו חמור זה הוא. אבל בשכרו לרכיבה, כיון שאם יסתמא ואינך, תו אין ראויה לרכיבה, ודברים כאלו הם הווים לבוא במקרה, מסתמא מה שאמר חמור זה היה לטובת השוכר (סמ"ע), ו"א דכל כמה דליכא הורחא אי נתכוין לטובת המשכיר או השוכר סברא הוא דנתכוין לטובת עצמו, כדמוכח בסיומן ש"ב סעיף י"ז, לכן נראה שכל שאמר לו בהדיא שכור לי חמור זה לרכוב

הלוה]. במה מדובר כאן, שמכר לו לששים שנה. שאמר רב חסדא אמר רב קטינא: מאיפה אנחנו יודעים שהמוכר שדהו לששים שנה שאינה חוזרת ביובל²⁴ [אלא רק אחרי ששים שנה], שנאמר "והארץ לא תמכר לצמיתות", מי שאין שם יובל, נצמתת, [אבל אם] יש שם יובל, אינה נצמתת, יצתה זו שאף על פי שאין שם יובל, אינה נצמתת. סוף סוף, כאשר מגיע ששים שנה חוזר הקרקע לאדון, ומכלה הקרן.

אלא, כאן במה מדובר, בזמן שאין היובל נוהג. וכן מסתבר, שאם תחשוב [שמדובר] בזמן שהיובל נוהג, ומכלים את הקרן, [ואם לא חוששים לכליון של הקרן, למה הוא לוקח קרקע בכלל] שיבקע [המלוה] העצים ויקח אותם [וישרפם]. אם משום זה, אין קושי, לפעמים שלמו שני המשכנתא [פי] השנים שהיה האילן ממושכן [ל] לפני היובל, או שהגיע לו כסף ופודה אותה ד' או ה' שנים לפני היובל [ואותן שנים יאכל לוח את הפירות קודם שתשוב לבעלים, ומכלים את הקרן].

הרבנים למדו: השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך, רבי נתן אומר: אם נתן [השוכר את השכר] לא יטול [בחזרה מבעל הספינה]. ואם לא נתן [השכר], לא יתן²⁵. איך מדובר. אם תאמר [שרצה לשכור] "ספינה זו", ויין סתם, אם נתן למה שלא יטול [בחזרה, הרי טענת התובע ברי וחזקה מטענת הנתבע]. שיאמר לו, תן לי את אותה הספינה [ששכרתי, שהרי אמרת לי "ספינה זו"], ואני אביא יין [ללכת למקום שהסכמנו להביאו, וכיון שבעל היין יכול להשלים תנאו, חייב הספן להעמיד לו ספינה אחר]²⁶.

אלא [צריך לומר שמדובר שהוא שכר] ספינה סתם וי"ן זה", אם לא נתן למה לא יתן.

עליו, דהוי תנאי דרכיבה לישנא יתירה, ודאי נתכוין שיהיה משועבד לעולם חמור זה אפילו לאחר מיתתו, משא"כ בסיפא דלמשוי אין שם לשון יתור, אלא דוקא למשאוי התנה עמו, אמרינן למיעוטא נתכוין, היינו למשאוי ולא לדבר אחר (ט"ז), ו"א דכשאומר "חמור זה" משמעותו למעט אחר, אמנם חמור שמת עומדת הנבילה למכור, נשתעבד גם הנשאר מחמור זה. ולכן בשכרו לרכוב, שהדין כשחלתה כשאמר לו חמור סתם, דכשיש לו חמור אחר מחויב להעמיד לו, א"כ ל"ל שמייעט במלת "זה" שלא ליתן חמור אחר, אבל אי מתה הבהמה, משועבדת הנבילה הנשארת מחמור זה לקנות חמור אחר, כיון דדרך הוא לקנות מהנבילה חמור אחר. משא"כ בשכרו למשא, דאז כשחלתה אפילו בחמור סתם אינו חייב להעמיד חמור אחר, ע"כ לא בא למעט במלת "זה" רק לענין אם תמות הבהמה שלא יצטרך ליתן בהמה אחרת, וממילא אינו מחויב למכור ג"כ הנבילה כדי לשכור, דאי היה יכול למכור הנבילה והעור לשכור אחרת, זה נקרא חייב להעמיד אחר (נתה"מ).

והא דאמרינן דנותן לו שכרו כו' - קאי אכל מקום שזכר בדינים הללו שמשלם לו שכר על מה שהביאו לכאן, וקאמר דהיינו דוקא שנהנה השוכר על מה שהביאו עד כאן, והיינו כשיכול למכור סחורתו גם כאן במעט ריוח. ואף על פי שאם הולכנו למקום מבוקשתו היה לו ריוח יתור, עכ"פ מיקרי זה הנאה, וכיון דהמשכיר לא פשע וגאנס במיתת הבהמה צריך לשלם שכירותו דעד הנה לפי ערך (סמ"ע).

²⁴ עיי' רמב"ם (שמיטה ויובל (פ"א ה"ב):

²⁵ עיי' ש"ע (ח"מ סי' שיא ס"ד): אמר לו ספינה זו אני משכיר לך ושכר השוכר להוליך בה יין זה, אם נתן השכר אינו יכול להחזירו ואם לא נתן לא יתן שאין זה יכול להביא הספינה עצמה ולא זה יכול להביא יין עצמו:

ביאור: אינו יכול להחזירו - הטעם, כיון שהוא מוחזק יכול לומר לבעל היין מזלך גרם כיון שאינך יכול לקיים תנאך להביא יין זה עצמו אין לך עלי כלום, ולא דמי ליין סתם וספינה זו דצריך בעל הספינה להחזיר השכירות אף שכבר קיבלו, דשם יכול בעל היין לומר הריני מוכן לקיים תנאי ליתן לך שכירותך כשתעביד ייני והמניעה היא מידך שספינתך זו טבעה, ויש לו מקום להקפיד כ"ל (ס"ק), משא"כ כאן דאין שום אחד יכול לקיים תנאו, משו"ה הולכין אחר המוחזק (סמ"ע), ואף לדעת ה"א ב"ס"ג שאני התם דהוא להוציא משא"כ הכא דמוחזק, ועיין לקמן סי' של"ד ס"א (רע"א).

השוכר את האומנין פרק ששי בבא מציעא

עמ' עין משופט נר מצוה

לרכוש שאני. שמה תפול תחתיו בנשר או שתשליכנו בלחם הפחמים: ואין לו עליו. אין לשוכר על המשכיר: אלא תרעומות. שהשכיר לו המור כחוסה: דשכיה למיגר. מולא חמור אחר כאל לשכור: אם יש בדמים. של נבילה: ליקח. בו חמור כל שהוא: יקח. וישלים דרבו דהא שיעבד לו חמור זה ותפן תורה אור

דברי ר"ש בן אלעזר שהיה ר"ש בן אלעזר אומר אם בדרך הילוכה נישלה אומר לו הרי שלך לפניך ואם לא חייב להעמיד לו חמור ומי מצית מוקמת לה כר"ש בן אלעזר והא קתני רישא השוכר את החמור והבריקה או שנשתמטה אומר לו הרי שלך לפניך ואילו ר"ש בן אלעזר אמר השוכר את החמור לרכוב עליה והבריקה או שנשתמטה חייב להעמיד לו חמור אמר רבה בר רב הונא לרכוב עליה שאני אמר רב פפא יוכלי וזכוית כלרכוב עליה דמי אמר רבה בר רב הונא אמר רב השוכר את החמור לרכוב עליה ומתה לו בחצי הדרך נתן לו שכרו של חצי הדרך ואין לו עליו אלא תרעומות היכי דמי אי דשכיה לאגורי תרעומות מאי עבידתיה אי דלא שכיה לאגורי אגרא בעי למיתב ליה לעולם דלא שכיה לאגורי ומשום דאמר ליה אילו בעית למיתב עד הכא לאו אגרא בעית למיתב היכי דמי אי דא"ל חמור סתם הוא חייב להעמיד לו חמור אחר אי דא"ל חמור זה האם יש בדמיה ליקח יקח לא צריכא בשאין בדמיה ליקח אם יש בדמיה לשכור ישכור רב למעמיה דאמר רב לא מכלינן קרנא דאתמר השוכר את החמור ומתה לו בחצי הדרך אמר רב אם יש בדמיה ליקח יקח לשכור אל ישכור ושמואל אמר ר' אף לשכור ישכור במאי קמפלגי רב סבר לא מכלינן קרנא ושמואל סבר מכלינן קרנא מיתבי כ"י בש האילן או נקצי שניהם אסורין בו כיצד יעשה ילקח בו קרקע והוא אוכל פירות והא הכא כיון דמי יוכל קא הדרא ארעא למרה וקא כליא קרנא הכא במאי עסקינן דובין דיה לשתין שנין דאמר רב חסדא אמר רב קמינא מנין למוכר שדהו ליששים שנה שאינה חוזרת ביוכל שנאמר ויהא ארץ לא תמכר לצמיחות מי שאין שם יוכל נצמחת יש שם יוכל אינה נצמחת יצתה זו שאע"פ שאין שם יוכל אינה נצמחת סוף סוף לבי ממו שיתין שנין קא הדרא ארעא למרה וקא כליא קרנא אלא הכא במאי עסקינן בזמן שאין היוכל נוהג ה"ג מסתברא דאי סלקא דעתך בזמן שהיוכל נוהג ומכלינן קרנא נצליה לציבי ונשקליה אי משום הא

במתניתין מתה חייב להעמיד לו חמור אחר ומשני בשאין בדמיה ליקח: ופרישין ואם יש בדמיה לשכור ימכור שוכר זה את הנבילה בלשך הוא שם וישכור חמור לנעמו דהא שיעבד לו חמור זה ותפן במתני' מתה חייב להעמיד לו חמור אחר: לא מכלינן קרנא. וכי תפן במתני' חייב להעמיד לו חמור [אחר] היכא דמתה בעורה צבית הבעלים דמוסיף ולוקח חמור ולא כליא קרנא אבל למוכרה ולהוציא הדמים לשכור אחרת לא: יבש האילן. מי שמשכן אילן לחבירו כי הני משכנתא דסורא דתבני במשלים שנייא אילין תיפוק ארעא דא בלא כסף לעיל (ד' סו:): שניהם אסורין בו. לבקע עלים ולשרוף דאי שריף ליה ליה כליא קרנא דלמנה ואי שריף ליה מלנה כליא קרנא דלוח: סדרא ארעא. דשהה זו שהן לוקחין בדמי העלים ושמה יפגע יוכל בחוק שני המשכנתא וקא כליא קרנא דלוח: שאינה חוזרת ביוכל. אלא ימתין עד ששים ותחזור לו: והארץ לא תמכר ללמיתות. כאן פירש לך טעמו של מלות יוכל אלמא אין היובל מולא אלא קרקע שאם לא הייתה מלות יוכל היתה נלמחת: ה"ג אלא הכא במאי עסקינן בזמן שאין היוכל נוהג. דלא כליא קרנא: גילגליה לציבי. אי לא למכליא קרנא חייש ל"ל ליקח בו קרקע יבקע המלוח את העלים וישרפם: וימנין דשלמו ליה ימי משכנתא. שנים שהיה האילן ממושכן לו יכלו לפני היוכל ארבע או חמש שנים ואוקן שנים יאכל לוח את הפירות קודם שתשוב לבעלים ולעולם מכלינן קרנא: אם נתן. את השכר ואפילו כולו: לא יעול. כדמפרש לקמן דהתובע ידו על התחתונה: אם נתן לא יעול. במתיה והלא טענת התובע בריא וחזקה ויורה מטענת הנתבע דאמר ליה הב לי היתא ספינתא גופא דהא אמרת לי ספינה זו ואנא מייחתיא כאל חמרא ואוליך למקום שהניתים דהא אנא יין סתם אמרי וכיון דבעל היין יכול להשלים תנאו חייב הספן להעמיד לו ספינה: נומא

לקמן ע"ב

אילו עד הכא בעית למיתב לאו אגרא בעית למיתב. תימה דהשתא מיהא דלחו עד הכא בעי למיתב למה יתן לו שכר וי"ל דהא דקאמר לעולם דלא שכיה לאגורי היינו לפי אוקן דמים שהשכיר מזה אבל בעמי פורתא ימלא להשכיר והרי נהנה כמה שכל עד כאן לך עותן לו חצי שכרו ואין לריך לפחות המשכיר משכרו מה שזה עותן עתה יותר מעט מאכאן ואוליך כיון דהא אנוס ח"כ כגון שיוכל למכור סחורו במקום שמת החמור ורמיח בה ויש סומרים הרבה שאין מצידין סחורין אלא עד כאן לך יתן חצי שכרו: ואם יש בדמיה לשכור ישכור רב לנעמיה. ה"ג לנעמיה דלחין בדמיה לשכור אלא רוב פעמים יש בדמיה לשכור והאלמת משני ליה והא דאמר בסוף פרק השואל. (לקמן דף קי.) אי דאמר בית זה וגפל אודא לה ולא אמר אם יש בדמיה לרב ליקח יקח ולשמואל אפילו לשכור ישכור דהתם אין הבית עומד לימכר אלא להוסיף עליו ולחזור ולנבנותו כבמתיה וכיון דל"ל בית זה וגפל אין למוכרו וגם לא קבל עליו להוסיף י"ראה בבנין בית זה אלא בית זה כמו שהיא השכיר לו לזר בו כל זמן שיוכל וכי נפל אודא אבל חמור שמת אין עומד אלא למכרו בדמים ולכך יש בדמיה ליקח יקח לשכור ישכור: והא הכא דמי ממי יוכל. והשתא נמי גופא ח"כ א"ע דהשתא נמי דליקח הקרקע קרי כליא קרנא מ"מ נפקא מינה ללוח דלא לילגח לציבי דזמנין דשכלו ימי משכנתא מקמי דלינטייה יוכל או איסתריה ליה וזו ופריק וחילי תרתי או תלת שנין קמי יוכל אבל לרב דאמר לא מכליא ליה קרנא קשה ליה דמי' כליא קרנא כיון שלכסוף לא תשאר הקרקע ביד הלוח: במזכר שדהו לס' שנה. קס"ד כיון דלזמן ארוך כ"כ מכר לו לא תשיב כליא קרנא: אי"ל ימא ביין סתם וספינה זו אם נתן אחי' לא יעול לימא ליה הב לי ספינתך ואנא מייחתיא חמרא. לא מביעי' אם לא נתן שלא יתן דקתני אלא אפילו אם נתן כבר יחזור ויעול כיון שזה יכול להביא יין והמשכיר אינו יכול להביא ספינה זו שהתנה ולא דמי להא דאמר לעיל אילו עד הכא בעית למיתב כו' דהתם מהני ליה שיכול בקל להשכיר מאכאן עד מקום שירצה או למכור שם סחורה דפרישית לעיל אבל הכא לא שייך למימר הכי שהיין נטבע ומה ימכור אבל אין לפרש דהכי פריך אחאי' לא יעול שכר חצי הדרך שלא הלך עדיין אבל שכר חצי הדרך שכבר הלך ימלא ליה שלא יעול דח"כ הא דקתני אם לא נתן לא יעול דמשמע שלא יתן כלל אפילו שכר חצי הדרך ה"ל לאקשו' אחאי' לא יתן כלל:

כד א ב מ"י פ"ה מה"ל שכיחות ה"א ושי' בהשגות וכמ"ת סג' עשין פ"ט קו"ט ח"מ ט"ו ט"ז ט"ח: ז"ל ששכר ז"ל לשכור
ב ה ד מ"י שם הלכה ז ועיין בהשגות ובמגיד פט"ה ט"ז ט"ח: ט"ז פ"ד ז:
כו ד מ"י שם קו"ט ט"ז ט"ח פ"ד ז:
כז ח ו מ"י שם ט"ז ט"ח פ"ד ז:
כח ז מ"י פ"ה מה"ל שכיחות הלכה ז סג' לאוין ערה:
כט ח מ"י פ"ה מה"ל שכיחות הלכה ז סג' עשין פ"ט קו"ט ט"ז ט"ח פ"ד ז:
ל ט מ"י שם קו"ט ט"ז ט"ח פ"ד ז:

אלא בספינה סתם ויין זה אם לא נתן אחי' לא יתן לימא ליה הב לי חמרא ואנא מייחתיא ספינה. לא מביעי' אם כבר נתן שלא יעול אלא אפילו לא נתן יש לו לתת כל השכירות שהרי קנה המשכיר כל השכירות במשיכת השוכר את הספינה כיון שזומוק המשכיר לקיים תנאו או אפילו בלא משיכה כיון שמשכיר יכול לקיים תנאו ושוכר אינו יכול לקיים ח"כ מולו גרם והוי כחומר בו ויתן לו מחצי הדרך שלא הלך כפועל בטל וקשה דלמאי יתן לו כלל מחצי הדרך שלא הלך אפילו כפועל בטל כיון שאירעו אונס הא אמרינן לעיל (דף ע"ג.) היכא דהשוכר אנוס דלמא מיער' דא"ל להשקירה דהוי פסידא דפועלים ומשמע לעיל דכל אונס שאירע לבעה"ב שלא היה לו לידע יותר מן הפועלים הוי פסידא דפועלים והכא נמי על כרחך פריך שיתן אפילו שכר חצי הדרך שלא הלך מדיחא ליה הא דקתני אם נתן לא יעול דמשמע אם נתן כל שכרו לא יעול כלל ויתירן ריבין דלעיל שהפועלים לא אבדו כלום רק שנתבטלו אין עותן להם כלום אבל הכא שהמשכיר הפסיד ספינתו כפועל בטל מיהא ח"כ ליה כיון שזומוק לקיים תנאו:

השובר את האומנין פרק ישי בבא מציעא

אי אתה מוצא אלא בין זה וספינה זו. והמחזיק יאמר לחבירו לית לך גבאי ולא מידי דקיים תנאך ואל"מ דמ"מ אם נתן כל השכירות אמאי לא יכול השוכר שטר דחיי הדרך שלא הלך ובי בטביל שמשכיר מוחזק ירווח ועוד דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף

נימא ליה הכי הוה סמא. גופיה ואלא מיייתנא ספינתא אחריית הוילי והספן יש צידו להשלים תנאו וזה מעכב ישלם כל השכר: לא משכחת. להא דר' נתן: אלא בין זה וספינה זו. ולא ציד זה וזה להשלים הלך יד תוצע על

ולמה יפסיד השוכר שטר חיי הדרך שלא הלך וי"ל כיון שנתן לו שכרו נתנה שיהא שלו לאלתר אע"ג דאינה משתלמת אלא לבסוף לדעת כן ונתנו שיהא שלו לאלתר אם לא יאמר צו וריב"ם פ"ה הא דרבין בספינה סתם ויין זה לא נתן דאמאי לא יתן לא פריך אלא אמאי לא יתן שכר חיי הדרך שכבר הלך אבל שכר חיי הדרך שלא הלך פשיטא שלא יתן כיון שהוא אטום מ"מ אהא דקתני אם נתן לא יכול דמשמע דלא יכול כלל אפילו שכר חיי הדרך שלא הלך לא קשה ליה דכיון שהוא מוחזק ומזומן לקיים תנאו יחזק ליה שלא יחזיר כלל ומשני בין זה וספינה זו דמאן דתפיס לא מפקינן מיניה דהמחזיק יאמר לחבירו כיון שאיך יכול לקיים תנאך מולך גרם המוליא מחבירו עליו הראיה: אכל ספינה סתם ויין סתם חולקין בהא מספקא ליה לריב"ם אם חולקין שכר חיי הדרך שהלך דוקא ונתן רביעית או חולקין כל השכירות ויתן שכר הדרך כיון שכבר הלך ועדיין מזומן לקיים תנאו: **בבא מציעא** אגרא בעי למיתב ליה. לאו דוקא כוליה אלא כלומר כפועל בטל:

"נימא ליה הב לי ההוא סמא ואנא מיייתנא ספינתא אמר רב פפא לא משכחת לה יאלא בספינה זו ויין זה יאבל בספינה סתם ויין סתם חולקין ת"ד השובר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך נתן לו שכרו של חצי הדרך ואין לו עליו אלא תרעומת היכי דמי אילימא דקא משבח לאגורה אמאי אית ליה תרעומת ואי דלא קא משבח לאגורה ה"בוליה אגרה בעי שלומי לעולם דקא משבח לאגורה אלא אמאי אית ליה תרעומת מושום *רפסתא דספינתא אי הכי טענתא מעלייתא הוא 'ומזונא אית ליה גביה אלא מאי פרכא דפרקה לטועניה בגויה אלא מאי תרעומת משום שינוי דעתא אי נמי לאשלא יתירא *תנו רבנן השובר את החמור לרכוב עליה שוכר מניח עליה כסותו ולגנותו ומזונות של אותה הדרך מבאן ואילך חמר מעכב עליו חמר מניח עליו שעורים ותבן ומזונותיו של אותו היום מבאן ואילך שוכר מעכב עליו היכי דמי אי דשביח למזבן חמר נמי ליעכב ואי דלא שביח למזבן שוכר נמי לא ליעכב אמר רב פפא לא צריכא דשביח לממרח ולמזבן מאוונא לאוונא דחמר דרכיה לממרח ולמזבן שוכר לאו דרכיה לממרח ולמזבן ת"ד השובר את החמור לרכוב עליה איש לא תרכב עליה אישה אישה רוכב עליה איש ואישה בין גדולה ובין קטנה אפילו מעוברת ואפילו מניקה השתא מניקה אמרת מעוברת מיבעיא אמר רב פפא מעוברת והיא מניקה קאמר אמר אביי שמע מינה ביניתא אברסה תקלה למאי נפקא מינה למקח וממכר: מתני'

ס"א רפסתא
כלל מ"ו וכן
צ"ע

ע"ז ס"ה ע"ז

דפרקיה לטועניה בגויה. פ"ה

בקונטרס שהוסיף המשא בחיי הדרך וקשה דהוה ליה למימר פריק לה כיון שממקום אחר היה פורק לטועניה ועוד דקאמר ושינוי דעתא מה מפסיד דכל שכן טוב לו שמרויח יותר ור"ח פירש דפרקיה לטועניה שמוכר סחורה שבספינה לאחר היינו שינוי דעת כי שמא זה אדם הקונה הוא אדם קשה

מטעם שהמטעם כבירה מן הרקיעית: הוה ביניתא. דג הממכר בשוק במשקל: אברסה תקלה. לפי כריסה כובדה אם כריסה גדול משקלה יותר: למקח וממכר. אם ראיית דג שכריסו גדול לא תקנהו במשקל אלא אם כן יזיח את מעויו: השוכר

[ע"ז תוס' ע"ז
ס"ה ד"ס ס"ג
ר"ח וכו'
האריז' יוסף]

א"כ לאשלא יתירא שר"ך חבלים להזיח כלים של ראשונים ולהכניסם של אחרונים ואל"מ ואמאי מוקי לה הכי לימא לעולם דשכיח לאוגורי וכו"מ מתי תרעומת איכא משום שינוי דעתא וי"ל כיון דמחזיק טעמא דרפסתא דספינה חו לא מני למימר הכי דטענתא מעלייתא הוא וריב"ם פ"ה דהכי קאמר לעולם דשכיח לאוגורי וליכא רפסתא דספינה דאיירי דפרקיה לטועניה בגויה כלומר שהתיר חבילה בתוך הספינה והזיח על יד על יד וכן אחרון שהכניס סחורה במטע מעט ולא רפסה ספינה ותרעומת הוי משום שינוי דעת שלא אורגל עם זה האחר ולא ידע להתנהג לפי דעתו אי נמי לאשלא יתירא שאם ירצה זה במשא יתערך לקנות כחן ציוקר בחבלים מוזקים כי אם היה יודע דביתו היה קונה עם בדמים מועטים וליכא אלא תרעומת דלאו טענה מעלייתא היא שכנגד זה מרויח שטר יותר מחבילה מחמת גדולה: **כסותו**. ר"ח גרים כסו כסת שמניח מראשותיו דכסת הוא הקטן וכו' הוא הגדול כדתנן במסכת [כלים] [פ"ח מ"ה] כר שעשאו סדין וכסת שעשאה מטפחת: **מאוונא** לאוונא. נקט הכי משום דא"י שכיח לממרח ולמזבן אפילו בחיי היום אם כן למה מניח חמר מזונות של כל היום ומעיקרא דקאמר אי דשכיח למזבן חמר נמי ליעכב ה"מ למימר שוכר נמי ליעכב לחמר להניח מזונות כלל של אחרון היום כיון דשכיח בכל מקום למזבן מדלל קאמר אי דשכיח מאוונא לאוונא אלא לא חש להלחץ כל כך: **אישה** בין גדולה ובין קטנה. בלאש לא רצה לשטות בין קטן בין גדול משום דגברי שכיח שהם גדולים ופשיטא דאדעתא דגדול נמי אגריה יבוליה: **השתא** מניקה אמרת דרכבה מעוברת מבעיא. כן גרסתא בספרים ואין גרסה לר"ח דאין זה פירכא דזו ואף זו קתני ועוד דאין מתיישב שפיר לפי גרסא זו הא דקאמר ש"מ ביניתא אגב כריסה תקלה וע"כ נראה לו כגירס' שמאל השתא מעוברת אמרת אין מניקה מבעיא דאשה מעוברת כבירה יותר ממניקה עם צנה לפי שהיא נושא את עלמו ומיקל אבל כשהוא במעי אמו מכבד ואצריה כבדים עליה וגם מליאה דם והשתא א"ש הא דקאמר שמע מינה ביניתא אגב כריסה תקלה שאם היה חולה לה לא יכבד כ"כ בין הכל ויש ליישב גירסתא הספרים ומכל מקום פריך שפיר דלא כה"כ למתני זו ואף זו כיון דאיתיה בכלל בחוק כמו גבי מפניו ארבע וחמש קופות (שנת ד' קטו) דפריך חמש מפניו ארבע מבעיא ארבע וחמש כדאמרי אינשי אבל אי גבי הכי אמרי אינשי חמש שפיר דזו ואף זו קתני כיון דארבע בכלל חמש אלא שמוסיף *הבא נמי מעוברת שהיא גוף אחד בכלל מניקה שהם שני גופים וקאמר ש"מ ביניתא אגב כריסה תקלה פ"ה מדקתני ברישא בין גדולה ובין קטנה ובכלל זה נמי יש במשמע בין גסה ובין דקה ולמאי אילתריך למתני ואפילו מעוברת דהיינו נמי גסה דגוף אחד הוא אפילו למ"ד עובר לאו ירך אמו הוא לענין לשון בני אדם במשא ובמתן חבובים הם גוף אחד אלא ודאי שמע מינה דגסה מחמת עיבור כבירה יותר מגסה מחמת עולמה כי העובר מכבד: היכא

[ע"ז תוס'
שנת ס' ד"ה
שנתא]

שנאמר לו: תן לי אותו היין [שהסכמתי להעביר לך], ואני אביא את ספינה [אחרת, והרי בידו של הספן להשלים תנאו ובעל היין מעכש, שיש לו שכר שלם]²⁶. אמר רב פפא: לא מצאנו [הלכה זו של רבי נתן] אלא ב[מקרה שהוא שכר] "ספינה זו" ו"יין זה"²⁷ [ואז אין ביד אף א' להשלים תנאי, לכן יד התובע על התחנותה], אבל ב[מקרה ששכר] ספינה סתם ויין סתם, חולקים²⁷ [ואפילו אם נתן לו שכרו, הוא חייב להחזיר לו חצי, וכן אם לא נתן לו כלום, מחזיר לו חצי, שכן ביד שניהם להשלים ואם יעכב הנתבע מלידתן החצי יעשהו השני תנאו].

הרבנים למדו: השוכר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך²⁸, נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו אלא תרעומת. איך מדובר. אם תאמר [שהמשכיר הסכים לקחת אותו דרך פלוני, ובאמצע הדרך, השוכר ירד, אז אם המשכיר] ימצא [מישהו] לשכור [אותו], למה יש לו תרעומת [עליו]. ואם [מדובר שהמשכיר] לא ימצא [מישהו] לשכור [אותו], צריך לשלם לו שכר שלם. באמת [מדובר שהמשכיר] ימצא [מישהו] לשכור [אותו], א"כ למה יש לו תרעומת, משום ריעוע הספינה [שמתרועעת בהוצאת חבילות והכנסת חבילות]. אם כן טענתו [טענה] מעולה, ויש לו [תביעה] ממנוני אצלו. אלא מהו פרקה, להכניס [עוד] חבילות בתוכו [של הספינה בחצי הדרך, והוא התנה מתחילה לכך ליתן בתוכה כאשר ירצה, והשכר לפי חשבון המשאות והדרך, הלכך נותן לו שכר תוספת המשאות של חצי הדרך]. אלא איזה תרעומת [ישיך כאן]. משום ששינה דעתו [הוספן טוען, הייתי סבור ללכת מהר ולחזור מהר], או [משום שהספן צריך לקנות] יותר

חבלים [ביוקר שכשהספינה מכבדת צריך להפליגה אל אמצעות הנהר למקום מים עמוקים שלא תהא גוששת, וצריך חבלים ארוכים, ואתה לא הודעתני שאכניס חבלים הצריכים לה].

הרבנים למדו: השוכר את החמור לרכוב עליה²⁹, שוכר מניח עליה כסותו ובקבוק מים שלו ומזונות של אותה הדרך, [אבל כל דבר] יותר מזה חמר יכול לעכב עליו. מותר לחמר להניח עליו שעורים ותבן ומזונותיו [רק] של אותו היום [ולא של כל הדרך, אבל כל דבר] יותר מזה שוכר מעכב עליו. איך מדובר. אם [מדובר שבדרך] מצוי לקנות [כל הדברים], החמר גם כן יכול לעכב [השוכר, שלא יניח עליה אלא מזונות של יום אחד], ואם לא מצוי לקנות [אותם], שוכר גם כן לא יכול לעכב. אמר רב פפא: לא [מדובר כך, אלא] צריך [לומר שמדובר] שמצוי לטרוח לקנות [לחזור ולשאל בעיר מי מוכר מזונות] ממלון לילה למלון לילה. זה דרכו של החמר לטרוח ולקנות, אבל זה לא דרכו של השוכר לטרוח ולקנות.

הרבנים למדו: השוכר את החמור לרכוב עליה איש³⁰, לא תרכב עליה אשה, [אבל אם שכרה לרכוב] אשה, רוכב עליה איש. [וכשפסק לרכוב עליה] אשה, [היינו] בין גדולה ובין קטנה אפילו מעוברת ואפילו מניקה³¹. עכשיו שאמר מניקה [שהיא שני גופים והוולד כבד, אמרת תרכב עם וולדה], וכי יש לשאול על מעוברת [הרי זה ודאי שזה רק גוף אף א']. אמר רב פפא: [הגמרא התכוון] לומר מעוברת והיא מניקה. אמר אביי: לומדים מזה שדג [הנמכר בשוק לפי משקל] לפי כריסה כובדה [אם כריסה גדולה משקלה יותר]. לאיזה [חילוק הלכתי] יוצא מזה, למקח וממכר.

ויש לבעל הספינה עליו תרעומות - התרעומת הוא שגרם לו לסבול דעת איש אחר שלא הורגל עמו וכדמסיק המחבר בסוף סעיף זה (סמ"ע).

נפסדת בהוצאת הסחורה של ראשון - כצ"ל דוק, שהרי לא השכיר עמו אלא הוצאה והכנסת הסחורה פעם אחת, וכאן ניתוסף לו הוצאה והכנסה יתירה, והיינו הוצאת סחורה של ראשון שלא היה ראוי להוציא סחורה של ראשון פה בחצי הדרך ולא להכניס סחורה שניה (סמ"ע).

²⁹ ע"י שו"ע (ח"מ סי' שח ס"ג): השוכר את החמור לרכוב עליה יש לו להניח עליה כסותו ולגינו מזונותיו של אותו הדרך לפי שאין דרך השוכר לחזור בכל מלון ומלון לקנות מזונות, יתר על זה הרי מעכב עליו בעל החמור. וכן יש לבעל החמור להניח עליה שעורים ותבן ומזונות של אותו היום. יתר על זה השוכר מעכב עליו מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון ומלון. לפיכך אם אין שם מאין יקנה מניח עליו מזונותיו ומזונות בהמתו של כל אותה הדרך. וכל אלו הדברים בשוכר סתם ובמקום שאין מנהג ידוע, אבל במקום שיש מנהג הכל לפי המנהג: ביאור: יש לו להניח כו' - פירוש, אפילו במקום שמצוי לקנות בכל מלון צורך ומזונותיו (סמ"ע).

כסותו ולגינו - יש גורסין כסותו בלא וי"ו, ופירושו מלשון כר וכסת. וקמ"ל דכסת ששוכב עליה מניח עליה, דאי בגדיה, הוא פשיטא (סמ"ע).

יתר על זה כו' - פירוש אם בא להניח עליה שאר דברים (סמ"ע). ובדיעבד אם הוסיף, תלוי במחלוקת הובא לעיל ברמ"א סעיף א' (נתה"מ).

שעורים ותבן ומזונות - פירוש, שעורים ותבן לבהמתו ומזונות לעצמו (סמ"ע).

אם אין שם מאין יקנה - בעינין שיהא מצוי בכל מלון ומלון, הא אם אין מצוי בכל מלון אף שבקצתן יש, מניח עליו (סמ"ע).

³⁰ ע"י שו"ע (ח"מ סי' שח ס"א): השוכר בהמה לרכוב עליה איש לא ירכיב עליה אשה והוא הדין לעכ"ם. מיהו יש אומרים דוקא לכתחילה אבל אם עבר והרכיב עליה אשה אע"פ שניזוקה הבהמה אינו חייב לשלם, ויש חולקין. ולכולי עלמא אם מנהג המקום להתייקר ברכיבת הנשים צריך להוסיף לו כפי המנהג לרכוב עליה אשה ירכיב עליה איש:

ביאור: לא ירכיב עליה אשה - שהיא כבידה (סמ"ע). וה"ה לגוי - דסתם גוי אינו מקפיד על ממונו של ישראל (סמ"ע), והוה פשיעה גמורה (ש"ך).

אינו חייב לשלם - כיון דבהמה עומדת לרכוב עליה ג"כ אשה, אף על גב דזה השוכר א"ל שירכיב עליה איש, מ"מ לאו פשיעה מיקרי, דאם א"ל לרכוב אשה היה ג"כ משכירה לו, אלא שהיה צריך להוסיף בשכירותו, גם זה יוסיף בשכירותו ופטור מאונסין (סמ"ע), מייירי שאמר המשכיר אני משכירה לך שירכוב עליה ישראל, ואילו המשכיר א"ל בפירוש אני משכירה לרכוב עליה איש חייב (ש"ך), כל שאין גילוי דעת מהמשכיר שרוצה דוקא למלאכה זו, הוי כאומדנא דמוכח שאילו היה אומר לו מתחילה למלאכה כבידה היה ג"כ משכירה, וכשוכר מדעת דמי, ואפילו מתה מחמת מלאכה פטור (נתה"מ).

ויש חולקים - וכן עיקר (ט"ז), כל מה שאירע בדרך חייב אפילו ליכא הוכחה, אמנם אם מתה אחר החזרה, אם יש הוכחה שזה מחמת השינוי, חייב כל שיש לתלות שאפשר מחמת שמלאכה זו כבידה הוזקה, אף שבשומר אין תולין, מכל מקום נגד שוכר למלאכה נחשב שינוי זה לפשיעה כשיש לתלות באיזה דבר (נתה"מ).

²⁶ ע"י שו"ע (ח"מ סי' שיא ס"ג): אמר לו ספינה סתם אני משכיר לך ושכרה השוכר להוליך בה יין זה אע"פ שלא נתן לו מהשכר כלום חייב ליתן כל השכר שהרי אומר לו הבא לי היין עצמו ואני אביא לך ספינה מכל מקום ואוליכנו, אבל צריך לנכות כדי הטורח של חצי הדרך שאינו דומה המטפל בהולכת הספינה ליושב ובטל ויש אומרים דאינו נותן לו אלא שכירות מחצי הדרך.

ביאור: ליושב ובטל - י"א דנותן לו שכרו משלם, דבבטילה דהאי שהפסיד ספינתו קשה לי טפי מהיכא דעבד מלאכה, ודמי לאוכלוסא דמחזא דלקמן סי' של"ה א' (רע"א).

שכירות מחצי הדרך - לאו דוקא מחצי דרך אלא כפי שיעור שהוליכו. וטעמייהו הוא, דכל פסידא דלא ה"ל לשוכר למידע יותר מן המשכיר, הוא פסידא דהמשכיר שהוא בא להוציא מן השוכר, מיהו אם כבר קיבל בעל הספינה כל דמי השכירות דהוא מוחזק, א"צ להחזיר כיון דמוכן לקיים תנאו. והמחבר חולק על הרמ"א משום שאין לדמות זה לשוכר ומשכיר או פועל ובעל הבית דעלמא, דשם אין להמשכיר או הפועל פסידא כי אם שכר טרחתו, משא"כ כאן דפסיד המשכיר בעל הספינה כל ספינתו, משו"ה כפועל בטל מיהו אית ליה, כיון דהוא מוכן לקיים תנאו (סמ"ע, וש"ך), ועיקר כמחבר (ש"ך).

²⁷ ע"י שו"ע (ח"מ סי' שיא ס"ה): שכר ספינה סתם ליין סתם הרי אלו חולקין השכר, ודוקא כשאין אחד מהם רוצה להשלים, אבל אם זה מביא יינו וזה אינו מביא ספינה הם נתן שכר נמי יטול ויוציא מתחת ידו:

ביאור: הרי אלו חולקין השכר - ולא דמי להשכיר חמור סתם ומת בחצי הדרך דצריך להעמיד לו אחר, ואי לא אינו משלם לו כלום, דשאני התם דאותה סחורה דשכר חמור לצורכה עדיין היא בעין, והרי זהו כמו הביא זה יינו וזה לא הביא ספינתו. ולכאורה נראה דבזה אפילו לא הוליכו עדיין חצי הדרך או שהוליכו טפי מחצי דרך, עכ"פ חולקין השכר כיון דאינו מועיל חזקתו של חד מנהוג, וצריך ליתן לשכנגדו החצי, כיון ששניהן שווין בקיום התנאי ואין אחד מהן עדיין קיימו משווין ביניהן לחלק השכר, ה"ג נאמר לענין אם הוליכו פחות או טפי מחצי הדרך. מיהו אינו מוכרע (סמ"ע), ויש חולקים שמשלים כפי מה שעשה (ש"ך).

אבל אם זה מביא יינו כו' - אבל בספינה סתם ויין זה, אפילו לא מוכן בעל הספינה להביא אחרת, צריך ליתן לו כל שכרו, משום דמצוי בעל הספינה לומר כיון דאין בעל היין מוכן לקיים תנאו למה לי להביא ספינתי חנם, וכן איפכא ביין סתם וספינה זו (סמ"ע).

אם נתן שכר נמי יטול - וה"ה נמי איפכא אם בעל הספינה מביא ספינה אחרת ואין בעל היין מביא יין אחר דצריך לשלם לו כל שכירותו (סמ"ע).

²⁸ ע"י שו"ע (ח"מ סי' שיא ס"ו): השוכר את הספינה ופרקה בחצי הדרך נותן לו שכר כל הדרך. ואם מצא השוכר מי שישכיר אותה לו עד המקום שפסק שוכר ויש לבעל הספינה עליו תרעומת (וצריך ליתן לבעל הספינה מה שהספינה נפסדת בהוצאת הסחורה הראשונה ובהכנסת השנייה), וכן אם מכר כל הסחורה שבספינה לאיש אחר בחצי הדרך וירד ועלה הלוקח נוטל שכר חצי הדרך מהראשון ושכר החצי מזה האחרון ויש לבעל הספינה עליו תרעומת מפני שגרם לו לסבול דעת איש אחר שעדיין לא הורגל בו וכן כל כיוצא בזה:

ביאור: נותן לו שכר כל הדרך - אבל עכ"פ מנכה לו, וכמ"ש לעיל סעיף ג', שאינו דומה המטפל בהולכת הספינה כו' ע"ש (סמ"ע, ש"ך), וי"א שאינו מנכה כמו חופרי אדמה לקמן (ספינה כו' ע"ש (סמ"ע, ש"ך), וי"א שאינו מנכה ואם מצא השוכר מי שישכיר כו' שוכר כו' - ר"ל, בין שניהן יתנו לבעל הספינה שכירות, ונוסף על זה יתן לו הראשון תוספת של הפסד ספינתו היציאה והכניסה היתירה (סמ"ע).

משנה. השוכר את הפרה [עם כלי המחרישה של בעל הקר, ונערוי הולכים עם בהמתו] לחרוש בהו [השוכר שניה ו] חרש בבקעה³¹, אם נשבר המחרישה, פטור. [אבל השוכר את הפרה לחרוש] בבקעה וחרש בהר, אם נשבר המחרישה, חייב [שכן הרים יותר קשים לחרוש שיש שם סלעים. השוכר את הפרה לחרוש] לרוש בקטנית ודש בתבואה, [אם החליקה הפרה ונזקה] פטור, [אבל השוכר את הפרה לחרוש] לרוש בתבואה ודש בקטנית, [החליקה הפרה ונזקה] חייב³², מפני שהקטנית מחלקת.

גמרא. במקום שהשוכר לא שונה בה [ממה שהסכימו] מי משלם [על הנזק, המנהיג או האוחז]. אמר רב פפא: מי שמחזיק במרדע משלם [שהוא פשע שלא כוון הפרה בדרך הנכונה, וזה גרם נזק המחרישה]. רב שישא בנו של רב אידי אמר: מי שמחזיק במחרישה משלם [שהעמיק יותר מדאי בארץ]. וההלכה היא שהמחזיק במחרישה משלם [שאילו לא העמיק יותר מדאי לא היה נשבר בעיות השורה]. ואם הוא מקום שידוע שמעלה אבנים שניהם משלמים [שהיה להם להזהר מאד, ובדבר מועט שעויות אף המנהיג הוא נשבר, והוי דבר המוטל בספק].

אמר רבי יוחנן: המוכר פרה לחבירו³³, ואמר לו: פרה זו נגחנית היא, [וגם] נשכנית היא, [וגם] בעטנית היא, רבצנית היא, והיה בה מום אחד [מן המומין הללו היה בה] וסנפו בין המומין [שלא היו בה], הרי זה מקח טעות [לפי שהכיר הלוקח בשאר מומין שאינן, וכסבור הוא ככולן משקר, אלא להשליך מעליו תרעומת הוא אומר, הילכך מקח טעות הוא, שכן לא על דעת כן קנה. אבל אם אמר לו שיש לו] מום זה ומום אחר [שפירש לו שם אותו מום לבדו, ואמר לו: מום זה בה, ועוד מומין אחרים], אין זה מקח טעות [דכיון דאותו המום הזכיר לו לבדו - בו היה לו לבדוק]. וכן למדנו: המוכר שפחה לחבירו³⁴, ואמר לו: שפחה זו שוטה היא, [וגם] נופלת מחולי היא, משוגעת היא, והיה בה מום אחד [מאלה המומים, והשאר אין לה] וחברו בין המומין, הרי זה מקח טעות. [אבל אם אמר לו שיש לה] מום זה ומום אחר, אין זה מקח טעות.

אמר רב אחא בנו של רבא לרב אשי: אם היו בה כל המומין הללו [ואינו מקפיד אלא על האחד, ובא וטוענו: כסבור הייתי שאתה כולל בה מה שאין בה ומה שיש בה, ואילו ידעתי שזה בה לא הייתי לוקחתי], מהו. אמר רב מרדכי לרב אשי: כך אומרים בשם רבא: היו בה כל המומין הללו, אין זה מקח טעות³⁵.

³¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שט ס"ד): השוכר את הפרה לחרוש בהר וחרש בבקעה ונשבר הקנקן והוא הכלי שחורש בו, הרי השוכר פטור, ודין בעל הפרה עם האומנין שחרשו. וכן אם לא שונה על דעת הבעלים ונשבר הקנקן, דין בעל הפרה עם האומנין. שכרה לחרוש בבקעה וחרשה בהר ונשבר הקנקן, השוכר חייב, ודינו של שוכר עם האומנין. הגה ויש אומרים דאם האומנין הם שכורין מן המשכיר, הרי הם פטורים מן השוכר, הואיל ושינה. והמשכיר צריך ליתן להן שכון. ומהו דין האומנין ששברו בעת חרישה שמשלמים, מי משלם, זה האוחז את הכלי בעת החרישה. ואם היתה השדה מעלות מעלות, שניהם חייבים בדמי הקנקן, המנהיג אותה במלמד והאוחז את הכלי: ביאור: השוכר פטור - שהרי שונה לטובה, שבהר קשה לחרוש טפי מבקעה, שהסלעים מצויים שם (סמ"ע).

עם האומנין - הם נערים שהם בעלי אומנות דמחרישה, וחייבים, שהיה להן לזהר במלאכתן כשאר אומנין החורשין בהר שלא תשבר המחרישה (סמ"ע), מיירי שהמשכיר שכר את האומנין. ואם שכרם השוכר, אז אם שכר למי שדרכו הפקיד, תלוי במחלוקת לעיל סי' רצ"א סכ"ד אם הראשון חייב כאשר פשע השני ואין לו לשלם, ואם שכר למי שאין רגיל, חייב. ומזה נלמד דאם שכר אצל בעל עגלה, עגלה עם סוסים ועם עבדו של המשכיר או עם פועל שלו, דפטור כשפשע הפועל או העבד, דלא גרע ממסר למי שרגיל הפקיד (נתה"מ).

פטורין מן השוכר - דא"ל אתה שנית גרמת הזיק, ואנו לא נשכרנו להמשכיר אלא לחרוש בבקעה (סמ"ע). וה"ה אם הבעל הבית בעצמו שכרם, ופירש בשעת שכירות בבקעה, ואחר כך ציוה אותן לחרוש בהר ונשבר פטורין, שיכולין לומר על שמירת הר שומרי חנם אנחנו, שהשכירות אתה חייב לנו על שמירת בקעה, אבל אם פשעו נגד שמירת הר חייבים (נתה"מ).

המשכיר צריך ליתן להם שכרם - פירוש, אף אם אין ביד המשכיר להוציא דבר מהשוכר מפני שהוא עני או אלם, אין לו לתפוס שכירות הנערים לומר להן למה שמעו לו לחרוש בהר, שיאמרו לו אף ששמענו מהשוכר ששכר ממך הפרה לחרוש בבקעה, מ"מ מדלא התנית עמנו שלא לשמוע לו לחרוש בהר, אמרנו שדעתך שנעשה בציווי השוכר עלינו ואין אתה מקפיד עמו (סמ"ע). והאומנין חייבין ליטעו ששמו כמו שוכרים בשמירת בקעה, ולא פשעו נגד שמירת הר, דמבואר הוא שהפועל צריך ליטעו לטעמו, ונגד תשלומי שכר הבעל הבית הוי כאיני יודע אם נתחייבתי (נתה"מ).

האוחז את הכלי - שהוא העמיק יותר מדאי בארץ (סמ"ע).

מעלות - פירוש, שמעלה אבנים (סמ"ע).

שניהן חייבים - מפני שבדבר זה בקלות נשבר, והיה לבעל הדבר ג"כ לזהר מאד בהליכת הבהמה, דכשהבהמה מעוותת התלם מעט נשבר הקנקן, ואמרין

משנה. השוכר את החמור³² להביא עליה חטים והביא עליה שעורין שהם קלים יותר מחטים, וניזק הפרה] חייב [השוכר בקלקולה אם הוסיף שלשה קבין, ולא אמרינן הואיל והשעורין קלים, יש לו להוסיף עד כדי כובד לתך חטין, שמשא החמור לתך חטין חצי כור. והשוכר להביא] תבואה והביא תבן, חייב [בקלקולה], מפני שהנפח קשה כמשא [וכיון דנפח לתך שעורים כנפח לתך חטין, קשה לה התוספת. השוכר] להביא לתך חטים והביא לתך שעורין, פטור [אם מתה], ואם מוסיף על משאו, חייב. וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב³³. סומכוס אומר בשם רבי מאיר: סאה לגמל, שלשה קבין לחמור.

גמרא. למדנו, אביי אמר: למדנו במשנה קשה "כ"משא. רבא אמר: למדנו קשה "ל"משא. אביי אמר: למדנו במשנה קשה "כ"משא, שהנפח [קשה] כמו משקל, ואם הוא מוסיף שלשה קבין [שהוא שיעור תוספת לחמור לקלקל], חייב. רבא אמר: למדנו קשה "ל"משא [אם הושה כובד השעורין לכובד החטין, כגון שהוסיף סאה שלמה על הלתך, הרי הרבה הנפח, ורוב הנפח קשה למשאו, והוי נפח זה תוספת לקלקול החמור], משקל כמשקל [פי' אינו חייב עד שישוה כובד השעורים לכובד החטין]. ו[אז] הנפח הוא תוספת [אבל נפח שוה ומשקל חסר - לא אמרינן נפח הושה הרי היא כמשקל וליחייב בתוספת של שלשת קבין].

למדנו במשנה: להביא לתך חטים והביא לתך שעורין, פטור, ואם הוסיף על משאו, חייב. במה [מדובר, וכי] לא [מדובר, שהוא חייב שכן הוא הוסיף] שלשת קבין [כדברי אביי]. לא [מדובר שהוסיף רק] סאה [וכן נאמר השוכר פרה להביא לתך חטין והביא לתך שעורין, פטור, ואף על פי ששינה שהרי שונה להקל, ואם הוסיף עד כדי משקל החטין, חייב משום תוספת הנפח]. ו[קשה] הרי למדנו על זה: וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב. סומכוס אומר משום רבי מאיר: סאה לגמל, שלשה קבין לחמור. כך נאמר: במקום שלא שונה, [ששכרה להביא] חטים והביא חטים, [או שכרה להביא] שעורין והביא שעורין, כמה יוסיף על משאו ויהא חייב. סומכוס אומר בשם רבי מאיר: סאה לגמל, שלשה קבין לחמור. [אבל אם שינה אפילו הוסיף רק סאה חייב]

בא ושמע: [השוכר פרה] להביא לתך חטים והביא

דנשבר מכה שניה (סמ"ע), עיין מ"ש בסימן שפ"ג סק" וביסימן שפ"ח סק" (קצה"ח).

³² עי' שו"ע (ח"מ סי' שט ס"ה): שכרה לרוש בקטנית ודש בתבואה והוחלקה פטור, בתבואה ודש בקטנית חייב שהקטנית מחלקת: ביאור: והוחלקה פטור - דטפי היתה מוחלקת אם דשה בקטנית וכדמסיק (סמ"ע).

³³ עי' שו"ע (ח"מ סי' רלב ס"ח): המוכר לחבירו פרה וא"ל יש בה מום פלוני ופלוני הניכרים ובכללם הזכיר מום שאינו ניכר ונמצא בה אותו שאינו ניכר ולא האחרים הרי זה מקח טעות, כגון שא"ל פרה זו חגרת ועוורת נשכנית ורבצנית ונמצאת נשכנית בלבד הרי זה מקח טעות שיאמר הלוקח כשראיתי שלא היתה לא חגרת ולא עוורת אמרתי כשם שאין בה אלו המומין כך אין בה מומין אחרים ואינו אומר אלא להשביח דעתי, אבל אם יש בה מומים הניכרים בין כולם בין מקצתם ויש בה גם המום שאינו ניכר כגון שהיא חגרת וגם נשכנית או שהיא עוורת וגם נשכנית אין זה מקח טעות דכמו שמחל על הניכר כך מחל על שאינו ניכר:

ביאור: שהיא חגרת וגם נשכנית - פירוש, ואינה עיוורת. ולא מצי הלוקח לומר כשראיתי שאינה עיוורת סברתי כמו שבא להשביח דעתי בזה דאין בה, כך הוא בא להשביח דעתי במום דנשכנית שהזכיר שאינו ניכר, אלא אמרינן אדרבה כשראית שאמר המוכר אמת בזה שהיא חגרת היה לך להעלות על דעתך שגם היא נשכנית, ומדלא חששת ודאי מחלת עליהן (סמ"ע).

³⁴ עי' רמב"ם (מכירה פט"ו ה"י): וכן המוכר שפחה לחבירו ואמר לו גדמת היא חגרת היא סומא היא שוטה היא נכפית היא ולא היה בה מום מאלו המומין שמהם ונמצאת נכפית הרי זה מקח טעות וכן כל כיוצא בזה.

³⁵ עי' שו"ע (ח"מ סי' רלב ס"ט): היה בה מום אחד ניכר והראהו לו, וא"ל יש בה מום פלוני ופלוני שאינם ניכרים, ונמצאו בה אותם המומים שהזכיר שאינם ניכרים, אין זה מקח טעות, אפילו היה בה כל המומין שהזכיר, שהרי לא הטעהו, שלא הזכיר לו אלא מומין שבה:

ביאור: אבל אם הזכיר לו גם מומין גלויים שאין בה הוה מקח טעות, וכאן שונה מלעיל סעיף ח' שנמצאו בה הרבה מומין שאינן גלויין, ואם הזכיר במומין הגלויין מומין שאין בה, היה יכול לומר סברתי כשם שמומין הגלויין שהזכיר לי קצתם אין בה כך נמי המומין שאינן גלויין ודאי קצתם אין בה, וכשימצא אח"כ שכולן בה הוא מקח טעות (סמ"ע), ולי"א שאם הזכיר גם מומין גלויים שאין בה אינה מקח טעות (ש"ך).

סו א מ"י פ"ד מהלכות
שכירות הלכה ז סמג
ענין פט טו"ע ח"מ סי'
שם סעיף ז :

סח ב מ"י שם הלכה ו
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

סצ ב מ"י שם הלכה ז
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף ז :

עד ד מ"י שם הלכה ו
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עא ה ו מ"י שם פ"י
הלכה ג סמג ענין
פט טו"ע ח"מ סי' טו
סעיף א :

עב ז מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף ו :

עג ח מ"י שם פ"ב
הלכה ה טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף ב :

עד ט מ"י שם פ"י
הלכה א סמג ענין
פט טו"ע ח"מ סי' עב
סעיף ב :

עה י מ"י פ"ג מהלכות
ולוה הלכה ה
סמג ענין ז טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עז ב מ"י פ"א מהלכות
שכירות הלכה ב
סמג ענין פט טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזג ל מ"י פ"ג מהלכות
שאלה ופקדון הלכה
א סמג ענין ז טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזח ז מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזט ח מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזז ט מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזחא י מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזחב י"א מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזחג י"ב מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזחד י"ג מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזחז י"ד מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזחט י"ה מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזחזא י"ו מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזחזב י"ז מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזחזג י"ח מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

עזחזד י"ט מ"י שם הלכה ב
סמג שם טו"ע ח"מ
סי' ט"ז סעיף א :

תרומה חז"י במחיקתה. מה שהקשה בקונטרס לפי תשובת הגאונים נראה דלאו פירכא היא דכי אם התנה עמו להוליך ברזל או אצנים והולך סובין או גולה ה"ל דאם יוסיף יהא חייב: **סתם** ספינה בת תלתין כורין. משמע דתוספת אחד משלטים ואם כן מדהנת סאה לגמל משמע דמטא גמל כור וק' לריב"ם דכ"פ מ"ו שסתקין (שנת ד' קנה:) אמר רב ירמיה מדפתי לדידי חזי לי הווא עייעא דלובלה כורא ואטענה כורא משמע דשאר גמלים אין טוענים כל כך אלא הווא שיהי משונה וי"ל כד"פ"ה התם דאטענה כורא למונות אוחו הדך לבד שאר המשאוי וכן נראה דאין סברא שיוכל להאכיל לגמל אפילו ע"י אביסה כדי משאו בפעם אחת: **נימא** חנן סתמא דלא כר' מאיר. מדמני ליה חומן לשובר דכי היכי דחומן הוי שומר שבר אט"פ שאינו נוטל שבר על השמירה אלא שבר טורחיו ה"ל שובר הוי כשומר שבר חף על פי שאינו נוטל שבר שמירה אלא כיון שנהנה ממנה בשכר שנותן: **דקא** יתיב ליה [טפ"י] פורתא הוי עליה שומר שבר. וזהו מ"י לאקשיו מ"ו לא עסקין דלא יתיב טפי פורתא אלא בלאו הכי פריך ליה שפיר: **דקא** תפיס ליה אלאריה הוי שומר שבר. וז"ל הוא דתן במתני' הלוהו על המשכון שומר שבר דחיק לאשכחיה טעמא בגמ' דהוי שומר שבר כדשמואל או כרז יוסף לימא טעמא דבהיה הגאה דתפיס ליה אחוזה הוי שומר שבר וי"ל דהתם לא אחוזה מלוה מיד דאין מרווח במה שהלוה ממנו שלא היה מלוה ולא היה לו משכון וא"ל שובר נמי בהיה הגאה דתפיס ליה לאשכרו ליהויה שומר שבר וי"ל דחומן ודחי הוי שומר שבר במאי דתפיס אלאריה לפי שרוב אומנים עושין מלאכה בבית בעל הבית ואינם תופסים כלום בשכרם וזה שטענה בביתו ותפוס בכלי הנגה הרבה אבל שובר אין לו הגאה שכל שוכרים תפוסים בדבר ששכרו דאין יכולין לעשות מלאכתם אף לא שיהא ברשותם: **הא**

שש עשרה שעורים חייב הא שלשת קבין פטור *תרומה אביי במחיקתא ת"ר *קב לבתף ארדיב לעריבה כבור לספינה שלשת כורים לבורני גדולה אמר מר קב לבתף אם איתא דלא מצי ביה בר דעת הוא לשריה אמר אביי בשחבמו לאלתר רבא אמר אפילו תימא בשלא חבמו לאלתר לא צריכא אלא לאגרא יתירא רב אשי אמר כבור חולשא הוא דנקיש ליה כור לספינה שלשת כורין לבורני גדולה אמר רב פפא ש"מ סתם ספינות יבת תלתין כורין למאי נפקא מינה למקח וממכר: **מתני'** הכל האומנין שומרי שבר הן וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר חנם ישמור לי ואשמור לך שומר שבר ישמור לי ואל הנח לפני שומר חנם הלוהו על המשכון שומר שבר ר' יהודה אומר הלוהו מעות שומר חנם הלוהו פירות שומר שבר אבא שאול אומר רשאי אדם להשכיר משכונו של עני להיות פוסק והולך עליו מפני שהוא כמושיב אבידה: **גמ'** לימא מתניתין דלא כרבי מאיר דתניא *שובר כיצד משלם רבי מאיר אומר בשומר חנם ר' יהודה אומר כשומר שבר אפילו תימא רבי מאיר בהדיא הנאה דקא שביק כולי עלמא ואגיד ליה לדידיה הוי עילוייה שומר שבר אי הכי שובר נמי בהדיא הנאה דקא שביק כולי עלמא ומוגר ליה לדידיה הוי עילוייה שומר שבר אלא אפילו תימא ר' מאיר בהדיא הנאה דקא יתיב ליה טפי פורתא הוי עילוייה שומר שבר שובר נמי מ"ו לא עסקין דקא משוי ליה טפי פורתא אלא אפילו תימא ר"מ בהדיא הנאה דתפיש ליה אאגריה דלא בעי למויעל ולמיפק אוזוי הוי עליה ש"ש איבעית אימא *בדמחליף רבה בר אבוב ותני שובר כיצד משלם ר' מאיר אומר בשומר שבר רבי יהודה אומר כשומר חנם: וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר חנם: *תנן התם אמר לו שואל שלח ושלחה ומתה חייב יוכן בשעה שמחזירה אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא לא שנו אלא שהחזירה בתוך ימי שאילתה אבל לאחר ימי שאילתה פטור מתיב רב נחמן בר פפא וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר חנם **הא**

שש עשרה. תוספת סאה להסותן למשאוי החטין: חייב. בשביל הפסח: הא שלשת קבין פטור. כדרכא: במחיקתא. אפי שומטי שעורין שהתלעו וכן (ח) צפי' תשובת הגאונים אבל לדידי קשיא לי מה לי התלעו ומה לי לא התלעו והרי יש כאן נפח של לתך ושלשת קבין וקחני פטור ולאזביי נפח כמשאוי דהא לאו התלעו נמי שעורין קלים הם ומחייב להו חז"י משום כיפתא ונראה לי משמא התמור לתך ומעידתן טפופות מ"ו סאין ולא מחוקות ומוקי לה חז"י מחוקות שהמק פחות ג' קבין ואלו כלן אלא תוספת נפח שלם קבין של לתך טפופות. טפופות לא מחוקות ולא גרוש: מחוקות. מ"ו סאין אלא תוספת קב קב ר"ש"ש: קב הוי תוספת לאדם הנושא בכתף ומייב המוסף בקלקולו מכאן אתה למד שמשא חנם ביטוי שלשים קב שהן חמש סאין דתנן תוספת החמור שלשה קבין שהן חזי סאה ומשאוי לתך מ"ו סאין אלא תוספת אחד משלשים במשא הוא ואשמעינן דאם הוסיף עליו קב חייב לקמן פריך והרי הוא בן דעת אי לא מלי ביה לשדייה ארעא: **ארדיב לעריבה.** לתך הוי תוספת למשאוי ספינה קטנה: פור. הוי תוספת לספינה ביטויית: **בשחבמו לאלתר.** לא הספיק לפרק המשא מעל כתפו עד שרבו תחת משאוי: **בתלתין כורין.** לריכה סתמא [גדולה ותאה] כך הולכת על פני המים דהא תוספת אחד מ"ו הוא ומדקחני כור לספינה ש"מ ספינה בת שלשים: ה"ג ח"ר פפא ש"מ סתם ספינה וכו' למאי כ"מ למקח וממכר: **מתני' כל האומנין.** קבלנין התקבלין עליהן לעשות המלאכה בצתייהם: **שומרי שבר.** להתחייב בגניבה ואבידה וטעמא מפרש בגמרא: **ויכולן שאמרו טול את שלך.** שכבר גמרתו ומשחולאטו הבא מעות שאיני מעכבו לתופסו על שכרי הרי הוא מעתה ש"ח: **הלוהו מעות על המשכון: שומר שבר.** שבר מלוה: **הלוהו מעות שומר חנם.** לית ליה לר' יהודה שבר מלוה לענין דינא: **הלוהו פירות שומר שבר.** דדרך פירות להרקיב: **מותר אדם להשכיר.** לאתריים: **משכונו של עני.** שבידו: **להיות פוסק עליו.** כדכר: **ובגמרא מפרש** אלוה משכון קורא חומר: **וכבר** אלוה משכון קורא חומר: **גמ' שוכר.** בהמה: **כילד משלם.** לשומר חנם ושומר שבר ושואל כתיבי שוכר לא כתיבי ומתה דין חיובו לענין

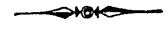
[שבת נכ: וכו']

לקמן ג. אפי
כ"ק מהי מ"ו
שעורות מ"ו

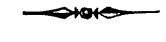
בס זה שם

לקמן זח:

[ג' גביה
משאל יעב"ז
[ופסחים ג.]

הגהות הב"ח
(ה) רש"י ד"ה במחיקתא
וכו' וכן פירש
בתשובת הגאונים:

גליון הש"ס
רש"י ד"ה קב לבתף וכו'
לקמן פריך. ע"י תשובת
הר"ם הלוי ח"מ סי' כ :

שש עשרה שעורים [תוספת סאה, להשוותן למשאו החטיף], חייב [משום תוספת הנפח], הרי [אפשר לדייק מזה שהוא הביא רק] שלשת קבין, פטור [כדעת רבא, וקשה לאביי]. אביי הסביר [את דברי הברייתא הזה] במחוקות [פי' משא החמור לתך, ומדידתן טפופות חמש עשרה סאין ולא מחוקות, ומוקי לה אביי בשש עשרה מחוקות שהמחך פחות שלשה קבין, ואין כאן אלא תוספת נפח שלש קבין של לתך טפופות, טפופות - לא מחוק ולא גדוש].

הרבנים למדו: קב [הוא שיעור תוספת] [למשא שהאדם לוקח על] כתפו³⁶ [וחייב המוסיף בקלקולו]. לתך [הוא שיעור תוספת] [למשא] ספינה קטנה [וחייב המוסיף בקלקולו]. כור [הוא שיעור תוספת] [למשא] לספינה [בינונית]³⁷ [וחייב המוסיף בקלקולו]. שלשת כורים [הוא שיעור תוספת] [למשא] ספינה גדולה [וחייב המוסיף בקלקולו].

אמר מר: קב [הוא שיעור תוספת] [למשא שהאדם לוקח על] כתפו [וחייב המוסיף בקלקולו]. אם נמצא ש[האדם הסבל] לא יכול [לשאת אותו, הרי] הוא בר דעת, ושישלך את זה [מעל כתפו, ולמה מחייבים את המוסיף]. אמר אביי: [כאן שהמוסיף חייב מדובר] שנחבט [האדם לארץ] מיד [בהנחת המשא, שלא הספיק לפרק המשא מעל כתפו עד שרבץ תחת משאו]. רבא אמר: אפילו אפשר לומר [שחייב המניח] בשלא נחבט מיד, ולא צריכים [את דברי הברייתא] אלא [לחייב את המשכר] שכן יתירה. רב אשי אמר: [אפשר להעמיד את המקרה לא שנחבט מיד, אלא הסבל] הוא חשב שנחלש [וזה יעבור לו, ולכן חייב המניח].

[מה שכתוב בברייתא לעיל] כור [הוא תוספת המזיל] לספינה, שלשת כורין לבורני גדולה. אמר רב פפא [הרי כל תוספת המזיק היא א' מל]: לומדים מזה שסתם ספינות בת [פי' מחזיקות] שלשים כורים. לאיזה [חילוק הלכתין] יוצא מזה. למקח וממכר [שהקונה סתם ספינה, ומחזיק פחות מל' הוא מקח טעות].

משנה. כל האומנים [קבלנים המקבלים עליהם לעשות המלאכה בבתיהם] הם שומרי שכר³⁸ [להתחייב בגניבה ואבידה], ו[אחרי ש]אמרו טול את שלך [שגרתית] והבא מעות [ואיני מעכבו לתופסו על שכרי, מאז הוא רק] שומר חנם. [האומר לחבירו] "שומר לי [דבר זה] ואשמור לך [דבר שלך]", כל א' שומר שכר³⁹ [א' השומר]. האומר לחבירו] "שומר לי [דבר זה]" ו[השני] אמר לו "הנח לפני", [הוא רק] שומר חנם⁴⁰. המלוה [חבירו] על המשכון, [הוא] שומר שכר⁴¹ [על המשכון, שהרי קיים בהלוואתו מצות "פתוח תפתח את ידך", וכיון שנהנה מכך, שומר שכר הוא]. רבי יהודה אומר: המלוה [חבירו] מעות [על המשכון הוא] שומר חנם [ששכר מצוה לא נחשב כהנאה, אבל אם] הלוה לו פירות, [הוא] שומר שכר. אבא שאול אומר: מותר לאדם להשכיר משכונו של עני [שבידו לאחרים] עבור שכר [כדי למעט החוב], מפני שהוא כמשיב אבידה⁴².

גמרא. אולי נאמר שהמשנה שלנו שלא כרבי מאיר [רוצים להעמיד את המשנה כר"מ שכן סתם משנה ר"מ], שלמדנו: שוכר כיצד משלם. רבי מאיר אומר: כשומר חנם [ופטור מגניבה ואבידה, שהרי הוא נותן שכר מלאכתו, ואינו נוטל שכר על שמירתו, ואומן דומה לשוכר, שכן להנאת שכר ואומנותו היה אצלו, אבל הוא לא נוטל שכר שמירה, אלא שכר פעולה], רבי יהודה אומר: כשומר שכר⁴³ [וחייב בגניבה ואבידה, שהרי

הוא אצלו להנאתו, ואף על פי שנותן שכר פעולתו, הוא שומר שכר, שכן לולא השכר, הוא היה שואל וחייב באונסין, ועכשיו שנותן שכר לא הוי שואל אלא שומר שכר].

אפילו אפשר לומר [שמחבר של המשנה כמון] רבי מאיר, שבאותו ההנאה שהוא עוזב את כולם ושוכר אותו, הוי עליו כשומר שכר. אם כן, גם שוכר [צריך להיות דינו כן, שכן] באותו ההנאה שעוזב את כולם, ושוכר את שלו, הוי עליו כשומר שכר. אלא, אפילו אפשר לומר [שמחבר המשנה הוא] רבי מאיר: ובאותו ההנאה שנותן לו עוד קצת [שאי אפשר לצמצם שכר קבלנות לשכר דמי פעולה, שלא יטול יותר], הוא שומר שכר עליו. שוכר גם כן [צריך להיות דינו כן], וכי לא מדובר שהוא מזויל קצת [ומשכיר בשוה].

אלא, אפילו אפשר לומר [שהמחבר המשנה הוא] רבי מאיר: ובאותו ההנאה שהוא תופס [החפץ שהוא עבד עליו] עבור שכרו [ולא מחזירו לו עד שישלם, שכן בגלל זה הוא] לא צריך לרדוף אחריו על כספו, הוי עליו שומר שכר.

ואם תרצה לומר כמו שרבה בר אבוה מחליף ומלמד: שוכר כיצד משלם. רבי מאיר אומר כשומר שכר, רבי יהודה אומר: כשומר חנם [ונכון אומן דומה לשוכר].

וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר חנם. תנן התם: אמר השואל [למשאל] שלח לי את החפץ שאני רוצה לשאול ביד עבדך או שלוחך], והוא שלחה [כדבריו] ומתה [בדרך], חייב⁴⁴ [השואל באונסים שמשעה שמסרה לשלוחו במצות השואל נתחייב השואל באונסיה, ואם לא אמר לו שלח, אלא המשאל שלחה לו כשאמר לו זה השאלני פרתך, אמר לו הן, ועמד ושלחה ומתה בדרך, פטור], וכן בשעה שמחזירה⁴⁵ [למשאל, אם מסרה השואל ליד השליח להשיבה לבעלה, ולא אמר המשאל שלחה לי ביד פלוני ומתה, חייב, שאינה עומדת ברשותו של המשאל]. אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: לא למדנו [שזה נחשב ברשות השואל עד שיגיע לרשות המשאל] אלא שהחזירה בתוך ימי שאילתה [פי' שהסכים להשאיל לחדש, ותוך החדש, זה ברשות השואל עד שמגיע לרשות המשאל], אבל לאחר ימי שאילתה, פטור [אפילו בכיתו של שואל, שכן אינו שואל עליו עוד].

רב נחמן בר פפא שאל: **וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות, שומר חנם.**

בשיעור הקצוב, והטעהו שסבר שלא הוסיף. וכן במקום שיש שיעור ידוע למשא אדם חייב גם כן לשלם כל התוספת אם הוא חלק ל' (ט"ז). וצריך לשלם לו תוספת אפילו בפחות מזה השיעור כנ"ל ס"ה (רע"א).

והרי הוא מרגיש בכובד המשא - פירוש, וה"ל להשליכו כשראה שהיה כבד עליו, ומדלא השליכו ידע ומחיל, מ"מ חייב השוכר, דאמרינן דפועל זה כיון דלא ידע שהטעינו יותר משיעורו, אף שהרגיש שהוא כבד עליו, סבר מכדי אני רגיל לישא משא כזה, ודאי חולשא לפי שעה באה עלי ותעבור ממני מיד, ומש"ה לא השליך המשא מעליו וביני ביני הוזק מהמשא, מש"ה חייב עליה השוכר (סמ"ע). ואם החמור עומד לישראל לא הוי גזלן - היינו להתחייב באונסין, אבל בכחש או מתה מחמת מלאכה, לא הוי דינו כשוכר וחייב לשלם (קצה"ח), עי' ס' ש"ג ס"ה, וטעם הוא, דאף שלא נתכוין לגזול הגוף, רבנן שווינהו כגזלן, ומ"מ לא חייבוהו לשלם השברים רק אם הכחישה מחמת מלאכה (נתה"מ).

להציל את שלו - בכאן נראה דאפילו במתה מחמת מלאכה פטור, דכיון דתנאי בית דין הוא ודעת רחמנא איכא, כשוכר מדעת דמי דפטור מחמת מלאכה (נתה"מ), ודוקא דאמר כן מיד כשלקחו, שלקחו להציל את שלו, אבל לא עתה כשמתה הבהמה (רע"א).

דתנאי בית דין הוא כו' - פירוש, כל שפגע בו היזק פתאום, התנה בית דין שרשות בידו ליקח כליו של חבירו ולהציל את שלו, ונותן לחבירו שכר הכלי וכל כיוצא בזה, ועיין לעיל סימן רס"ד סעיף ה' ורס"ה פרטי דינן אלו (סמ"ע).

³⁷ עי' ש"ע (ח"מ סי' שיא ס"א): ספינה שהוסיף בה אחד משלשים על משאה וטערה חייב לשלם דמיה:

ביאור: אחד משלשים על משאה - כנ"ל סי' ש"ח (סעיף ה' - ז') לענין משא אדם ומשא בהמה (סמ"ע).

³⁶ עי' ש"ע (ח"מ סי' שח ס"ז): הכתף שהוסיף על משאו קב אחד והוזק במשא זה חייב בנזקיו שאע"פ שהוא בן דעת והרי הוא מרגיש בכובד המשא, יעלה על לבו שמה מחמת חוליו הוא זה הכובד. הגה: הלוקח חמורו של חבירו שלא מדעתו ועושה מלאכתו וכוונתו ליתן לו שכרו הוי כשואל שלא מדעת והוי גזלן, ואם החמור עומד לשכור לא הוי גזלן, ומיהו אם מיחו בו בני ביתו ואומרים שבעל החמור צריך לחמורו, הוי כשלא מדעת והוי גזלן. ואם לקחו להציל את שלו, ורוצה ליתן לבעל החמור הפסדו, לא הוי גזלן דתנאי בית דין הוא, כדלעיל סימן רסד סעיף ה' ועיין לקמן סימן שס"ג סעיף ה' מדינים אלו.

ביאור: חייב בנזקיו - פירוש, אם שכר אדם פועל אחד לשאת לו משא בכתף למקום פלוני, והטעינו חלק אחד מל' יותר ממה שרגיל להטעין בפעם אחת, והפועל סבר שהטעינו כפי המנהג, שחייב באונסין (סמ"ע). קשה, וכי שומר הוא על גופו שישלם לו, מ"ל מפני שהוא גרם לו הטעות שהיה סבור שאמר לו אמת, וכיון שעל פיו ועל סמך שלו ניזוק, הרי זה גריה, כמראה דינר לשולחני (סי' ש"ו סעיף ו) ואמר לו שהוא יפה ונמצא שאינו יפה, וכיון דזה אינו נזק בידיים אלא משום דינא דגרמי, ולא מחייב בדינא דגרמי אלא בנזק ולא בד' דברים, אבל בחבסו לאלתר ורבץ תחת משאו בד' דברים נמי מחייב, ועיין מ"ש בסימן ש"ג סק" (קצה"ח). ו"א שגם בחבסו לאלתר פטור, דלא הוי רק כממונו שהיזקו דפטור מד' דברים, ואף שעי' גרמא שלו בא לו שהטעהו, מ"מ לא הוי רק גורם דפטור מד' דברים (נתה"מ). זה מיירי דוקא בשכרו סתם ל' קבין, בזה אמרינן דאם לא הגיע לו נזק ונשא עם התוספת אינו צריך להוסיף לו שכר, דזה חזין דמשאו היה אצלו, אבל אם שכרו לשיעור ידוע והוסיף לו במשאו חלק ל', חייב להוסיף לו שכר אף אם לא הגיע לו נזק, דלא שייך כאן לומר היה לו להשליכו, דבאמת יש לו כח להוליק זה הסך אלא שלא רצה להטריח עצמו אלא

הרי [אפשר לדייק מזה, שאם הוא אמר] גמרתיו, [הוא] שומר שכו' ולא אומרים, כיון שידעו הבעלים שכלו ימי האומנות ולא שלחו והביאום פטור השומר, וכן הדין בשואל, אף על פי שידעו הבעלים שכלו ימי השאילה, הוא שואל עוד]. אל [תדייק כך, אלא תדייק שאם אמר] הבא מעות וטול את שלך, [שהוא גילה את דעתו, שהוא תופס לו החפץ על שכרו, הוא] שומר שכר³⁸. אבל [אם הוא רק אמר] גמרתיו מה [דינו], שומר חנם [שכן כלתה שמירת שכר הפעולה, וכל זמן שלא גילה דעתו ושומר עובר השכר, אינו אלא שומר חנם]. אם כן, במקום ללמד: וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר חנם, שילמדו אותנו [אם אמר] "גמרתיו", וכל שכן [אם אמר] "טול את שלך [והבא מעות]". צריכים את [המקרה של] "טול את שלך". הייתי חושב לומר: הוא אינו אפילו שומר חנם [שזה כאילו אמר לו, אינני שומר אותו עוד], לכן לומדים [שלא, אלא הוא נשאר כשומר חנם].

יש אומרים, אמר רב נחמן בר פפא: גם אנחנו למדו: וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות, שומר חנם. במה [מדובר, וכי] לא [מדובר], הוא הדין גמרתיו. לא, "טול את שלך" שונה. הונא מר בן מרימר שאל סתירה במשניות שלו, ותיריך אותם. למדנו במשנה: וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות, [אם הוא שומר חנם, והוא הדין [אם הוא אמר] "גמרתיו". ושאלו סתירה: אמר לו שואל שלא, ושלחה פלא, חייב, וכן בשעה שמחזירה. ומתוך, אמר פרסם בר פפא, אמר רב חסדא: לא למדנו אלא שהחזיר בתוך ימי שאילתה, אבל לאחר ימי שאילתה, פטור.

שאלו: פטור משואל [פי' אונסים] וחייב כשומר שכר [בגניבה ואבידה], או אולי: אינו שומר שכר [אלא שומר חנם]. אמר אמיר: מסתבר [לומר שהוא] פטור משואל וחייב כשומר שכר, הואיל ונהנה [בשאלה, לכן הוא] מהנה³⁹ [למשאל להישאר כשומר שומר].

למדנו בברייתא כמו דברי אמיר: הלוקח כלים מבית האומן לשלחם לבית חמיו⁴⁰ [כמתנה לכלה], ואמר לו: אם מקבלים אותן ממני, אני נותן לך דמיהם, ואם לא, אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן [שיחזיקו לי טובה ששלחי להם את אלה]. ונאנסו בהליכה, חייב [הואיל וקצץ דמיהן, ומשכן לשם לקיחה - הרי הם לקוחין בידו עד שידע שאינה לקוחה. אבל אם נאנסו] בחזירה, פטור, מפני שהוא כנושא שכר [בחזרה, והשכר הוא שהתפאר בהם, כדברי אמיר].

איש אחד קנה חמור מחבירו²², ואמר לו: כאשר אגיע למקום פלוני אם אמכר אותו טוב, ואם לא, אני מחזיר לך [שאינני רוצה לקנותו אלא למכרו שם, והמוכר הסכים]. הלך ולא נמכר, ודרך חזרה נאנס. בא לפני רב נחמן, וחייבו. רבה שאל לרב נחמן מברייטא: נאנסו, בהליכה, חייב, ובחזרה, פטור, מפני שהוא כנושא שכר. אמר לו: חזרה שזה הוא הליכה. למה, הוא חשב, אם אמצא למכרו בחזרתו, וכי לא אמכור אותו.

שומר לי ואשומר לך, שומר שכר. ולמה [הוא חייב, הרי] זה שמירה בבעלים⁴¹ [הרי הבעלים של החפץ שנגנב היתה בשעת מעשה במלאכתו של שומר, וזה פוטר השומר מכל חיובים מגזירת הכתוב]. אמר רב פפא: [מדובר] שאמר לו "שומר לי היום ואשומר לך למחר" [שאינו במלאכתו כעת].

הרבנים למדו: [א' שאמר לחבירו] "שומר לי ואשומר לך", [או אם אמר] "השאינני ואשאלך", [או אם אמר] "שומר לי ואשאלך", [או אם אמר] "השאינני ואשומר לך", כולם נעשו שומרי שכר זה לזה [ואין זה שואל להתחייב באונסים, שאין כל הנאה שלו, שאף הוא משאלו]. ולמה [יש חיוב במקרה של שומר לי ואשומר לך, הרי] זה שמירה בבעלים [שכן שניהם במלאכתו של השני, אבל בג' מקרים אחרים אין כאן בעלים של חפץ במלאכתו של שומר]. אמר רב פפא: [מדובר] שאמר לו שומר לי היום ואשומר לך למחר.

היו מוכרי אהל [מין עשב שמכבדים בו בגדים], שכל יום א' מהם אופה אותה. יום א' אמרו לו א' מהם, לך ואני אאפה לנו. אמר לו: [בתנאי] שתשמור לי את הטלית שלי. עד שהגיע, הוא פשע בה [ולא שמר את הטלית כראוי] ונגנב. באו לפני רב פפא, והוא חייב אותם. אמרו התלמידים לרב פפא: למה. זה פשיעה בבעלים [שכן הוא במלאכתם]. הוא התבייש [שחשב שאמר הלכה לא נכונה]. לסוף נתגלה שאותו השעה, הוא היה שותה שכר [ועוד לא התחילה לאפות, ולא היה במלאכתו של הבעלים, ולכן חייב. אבל אם נתעסק מיד ואפה, ולאחר שאפה שתי שכרא, ובאותה שעה אבדה טליתו - פשיעה בבעלים נמי הויא, הואיל וכשנעשו שומרין היה במלאכתן]. זה מובן לפי מי שאמר פשיעה בבעלים פטור²², לכן הוא התבייש, אבל לפי מי שאמר [פשיעה בבעלים] חייב, למה הוא התבייש. אלא, אותו היום לא היה יומו [לבשל את האהל], ואמרו לו: לך תאפה לנו אתה. ואמר להם: באותו השכר שאפיתי לכם, תשמור לי את הטלית שלי [ולכן הם שומרי שכר שלו].

ומ"ש ואם שלח ספק אם חייב כו' - עי' לעיל קכ"ב סעיף א', דגם בהרשאה אם לא הקנהו ע"ג קרקע נתבטלה ההרשאה אם מת המפקיד (סמ"ע).

⁴⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' קפו ס"א): הלוקח כלים מבית האומן לשגור לבית חמיו, ואמר לו אם מקבלים אותן ממני אתן לך דמיהם, ואם לאו אתן לך שכר מועט, ונאנסו בהליכה חייב, ואם נאנסו בחזרה פטור, אבל אם נגנבו או אבדו חייב:

ביאור: אתן לך שכר מועט - היינו אתן לך שכר כפי מה שנהנה בו, שהראה בבית חמיו שהיה חפץ לשלוח להן דורון (סמ"ע).

בהליכה חייב - דהואיל שקצץ עם המוכר דמיו ולקח, הרי הם לקוחין בידו עד שידע שלא יקבלו ממנו בבית חמיו (סמ"ע ונתה"מ), אבל כל זה רק אם מכרם בכדי שיוס, אבל אם מכרם בפחות, אז כל הנאה של הלוקח, והוא שואל, וחייב באחריותו עד שיגיעו לידי של המוכר (נתה"מ), וי"א היכא שפסק הדמים בפירוש בשעת המכירה אפילו דלהוי זבינא דרמא על אפיה הויא ברשות לוקח, וה"ה בזבינא חריפא ולא קץ (ש"ך □ מהריב"ל).

בחזרה פטור - פירוש, מן האונסין, דהרי גילה דעתו מתחילה שבאם לא ירצה לקבלו ממנו יחזירו ליד האומן, והרי לא קיבלו, ואי משום ההנאה שהראה בו בבית חמיו, הרי הוא על כל פנים נותן להאומן כפי ההנאה, משום הכי אין לו דין שואל אלא דין שוכר שחייב בגניבה ואבידה כמו שכיר כדלקמן ש"ז ס"א (סמ"ע).

⁴¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שה ס"ו): הוב"ד לעיל הערה לה. עי' שו"ע (ח"מ סי' שמו ס"ה): אמר לזה שומר לי ואשומר לך או שומר לי היום ואשומר לך למחר, נתבאר בסימן שה:

ביאור: נתבאר בסימן שה - ע"ש סעיף ו', דשומר לי ואשומר לך מיד הוי שמירה בבעלים ופטור מכל דבר, ובשומר לי היום ואשומר לך למחר לא הוי שמירה בבעלים, ודין שומר שכר עליה, דאם נגנב מיד השומר היום מחויב לשלם לו דהא מקבל הנאה על שמירתו דישמרנו לו בעל הפרה או של הכלי למחר. וע"ש דנתבאר נמי דין שואל לי ואשאל לך אי הוי שאלה בבעלים ופטור או לא, ויש פלוגתא בזה, ומש"ה לא כתב כאן דין שואל לי ואשאלך, ובסמ"ע סעיף ח' כתב דין השאינני היום ואשאלך למחר דלא הוי שאלה בבעלים, דנקט דינים הברורים, ומפלוגתא לא איירי (סמ"ע).

עי' שו"ע (ח"מ סי' שמו ס"ח): האומר לחבירו השאינני היום ואשאלך למחר, אינו שאלה בבעלים:

ביאור: השאינני היום כו' אינה שאלה בבעלים - ור"ל דאינו פטור, אבל מ"מ אינו עליה אלא שומר שכר, וכמ"ש לעיל סימן שה סעיף ו' (סמ"ע).

³⁸ עי' שו"ע (ח"מ סי' שו ס"א): הוב"ד לעיל הערה לד.

³⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שמ ס"ח): וכן בשעה שמחזירה השואל לבעלים, אם שלחה ביד אחר ומתה קודם שתגיע לרשות המשאל, הרי זה חייב שעדיין היא באחריות השואל, ויש אומרים דהוא הדין אם החזירה ליד אשת המשאל ונאנסה חייב (וע"ל בסימן עב ס"א) ובס"ס קכ"ב מ"ש מזה. ועיין לעיל סימן רצא סעיף כא), ואם שלחה מדעת המשאל על ידי אחר ומתה פטור. שלחה ביד עבדו הכנעני, אע"פ שאמר לו המשאל שלח אם מתה בדרך חייב, שיד העבד כיד רבו ועדיין לא יצאה מיד השואל, במה דברים אמורים כשהחזירה תוך ימי שאלתה, אבל אם החזירה אחר ימי שאלתה יצתה מדין שאלה והרי הוא כשומר שכר, והוא הדין אם היא עדיין בביתו של שואל, כיון שעברו ימי שאלתה יצא מדין שואל והרי הוא כשומר שכר. הגה: ואם אמר לו שלח ועד שלא הספיק לשלוח מת, לא ישלח דהא נפל קמי יתמי, ואם שלח ספק אם חייב באחריותו.

ביאור: ליד אשת המשאל כו' - אף על גב דכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד וכמ"ש סימן רצ"א ס"א, שואל דכל הנאה שלו שאני (סמ"ע וט"ז). ועיין מ"ש שם סק", ועי' לעיל סי' עב ס"א ד"ה שמעון פושע (סמ"ע), עי' ש"ך סי' ע"ב דל"א ד"ה שמעון פושע, דלא נפטר רק בנושאת ונותנת, ע"ש. והנה בנושאת ונותנת גמורה שמיחה לעסוק בנכסיו ודאי פטור אפילו בהחזיר תוך זמן שאלה, דהוה האשה כקונה איזה דבר שמקחה קיים, וה"נ הרי נתרצתה לקנות הדבר המושאל שיהיה ברשות הבעל להשתמש בו ונגד זה פטרה אותו מאחריות, ובנושאת ונותנת אפילו בהלוואה פטור כמבואר בסימן ק"ך (ע"ש סמ"ע ס"ב ד"ה אם היא בת דעת). אבל באינו מניחה לעסוק בנכסיו רק שמאמינה בנכסיו, לא הוי רק כמסרו למי שרגיל להפקיד דהשואל נשאר בחיובו על האונסין, אבל בפקדון אפילו בכי האי גוונא פטור כיון שמסרו למי שרגיל להפקיד (נתה"מ).

שלחה ביד עבדו - יש לחלק בין שאלה להלוואה, דלאחר ששיעבד נפשיה לא מצוי לאתנויי בדברים בעלמא (עי' רמ"א לקמן סי' שד"מ ס"א, ודברינו שם סק"), אלמא דלא דמי שאלה להלוואה, דבשומרים בעינן קנין ואינו מועיל והפטר לסלק שמירה, משא"כ בהלוואה דמועיל והפטר לחוד, ועי' סמ"ע סי' רצ"ג סק" (נתה"מ). והרי הוא כשומר שכר - הואיל ונהנה ממנה בימי שאלתה תיקנו שישאר עליה לפחות כשומר שכר עד שתבוא ליד בעליה (סמ"ע, וט"ז), היינו דווקא היכא דשלחה בלי רשות המשאל ומתה בדרך, או מתה בביתו לאחר שכלו ימי השאלה, בכל גוונא מקרי לא יצאה מרשותו, וכל שאלה לזמן כמו אומן שהודיע שנגמר מלאכתו, ועוד דבר שיש בו אצל השואל פירצה וחשש גניבה, והמשאר משאר צדו, הוה קובע עליו שמירה כזו (ש"ך בשם המהרש"ך). דהא נפל קמי יתמי כו' - עיין סימן קכ"ב ס"א בדין שליחות, דלא יתן אפילו לשלוחו בעדים בלא הרשאה מה"ט דילמא ימות כו' (סמ"ע).

השובר את האומנין

פרק ששי

בבא מציעא

פא

עין משפט
ג'ר מצוה

הא גמרתיו שומר שטר . ולא אמרינן כיון שידעו הבעלים שכלו ימי האומנות ולא שלחו והביאום פטור השומר וגבי השואל נמי אף על פי שידעו הבעלים שכלו ימי השאלה שואל הוא : לא . תידק הא גמרתיו שומר שטר הא אלא הכי דייק מינה : הא הכא מעוט . דגלי אדעתא דתפיס ליה אלגריה שומר שטר הא :

אבל גמרתיו מאי שומר חנם . דכל כמה דלא גלי דעתיה ולית לן למימר דתפס ליה אלגריה כלתה שמירת שטר פעולה מדגמריה ואלודיעה וגבי שואל נמי כלתה שמירת שאלה מדידעו הבעלים שכלו ימי השאלה דתתם לאו לאודועי צעי דהא ידע שלך ודך ימים השאלה לו : שומר חנם נמי לא הוי . דלינו שומרו לו עוד קאמר ליה : קמ"ל . דלינו תופסו על שטר הא דקאמר ליה אבל מדין פקדון לא סליק נפשיה : מאי לאו הא הדין לגמרי . והאי דנקט טול את שך לא משמעין מינה דשומר חנם מיהת הוי כדאמרן : וכן נשעט שמהורה . כל כמה דלא אמר ליה משאל שלח קמה ברשותיה דשואל כי היכי דנשעט שאלה קיימא ברשות משאל עד דאמר ליה שואל שלח וקס"ד דמשכלו ימי שאלה קאמר דמי לגמרתיו : פטור משאל . מלונסין : וחיוב כשומר שטר . בגיבנה ואבידה : הואיל ונהנה בשאלה : מהני . להיות עליה שומר שטר עד שחגיג ליד הבעלים : לנגרן לביס חמי . סבלנות לארוסכו :

מדיס גא :

כפי טובה הנאה . שיחיקו לי טובה שפקדתיים בסבלנות : ונאנסו בהליכה חייב . דהואיל וקצן דמיין ומשכן לשם לקימה הכי הם לקוחין בידו עד שידע שלינה לקומה והכי נמי אמרינן בהמוכר את הספינה (ב"ב ד' סו) :

[סס ע"ט]

אמר שמואל הלוקח כלי מן האומן על מנת לבקרו ואם אין לו מוס יקחנו ונאנסו בידו חייב והוא דקילי דמיה : בחזירה פטור . מלונסין מפני שהא כנושא שטר בחזירה ולא כשואל ומהו נשירות שטר הואיל ונהנה שנתפטר בהו ויטעו כותיה דלמימר דאע"ג דיהיב ליה כפי טובת הנאה שבהו הוי עליהו שומר שטר אחר שכלתה שמירת המקח הואיל ונהנה כל שכן גבי שאלה דלא יהיב ליה מידי : שומר לי ואשומר לך שומר שטר . וחיוב אם נגנבה : ואמאי שמירה צבעלים היא .

[צ"ל רבא וכו' כריף והאי' וכך איתא בגמריס גא:]

ב"ב טג :

[לקמן ט"ז .א.]

צבעלו של חפץ זה שנגנב במלאתו של שומר היה שאף הוא משמר היה לו וכתבי חס צבעלו עמו לא יטלם ודרשינן לקמן עמו במלאתו וכו' :

דשואל כתיב לקמן דרשינן ליה נמי אכולהו שומרין בפרק השואל (לקמן ד' טז) : ואני אשומר לך למחר . ללאו במלאתו הוא השתא : השאילני ואשאיל לך . אין זה שואל להחייב צארכסין שאין כל הנאה שלו שאף הוא משאילני : שמירה צבעלים היא . אשומר לי ואשומר לך קאי שניהם זה במלאתו של זה אבל השאילני כלך ואני אשאיל לך כלני שומר לי ואשאילך או השאילני ואשומר לך אין כאן צבעלים של חפץ במלאתו של שומר : אהלוי . מוכרי אהל שמכבסין צו בגדים והוא עשב ואיכא דאמרי אלהות והוא מין בושם : זיל ואפי לן . קס"ד יומא דידיה הוא דהשתא לא הו איהו בשמירת טעיתו אלא כשומרי חס ואלטרין למימר פשעו צה דאי לא לא מייחיבי : פשיעה צבעלים . שאף הוא במלאתו היה : איגלאי מילתא דהיה עתה שטר הא הוה שטי . ולא היה במלאתו שערדין לא התחיל לאפות ונמאל שצעה שנגעשו הן צבעלים לא מחר עלמו להיות מלאתו עליו אבל אם נתעסק מיד ופשה ולאחר שצעה שטי שטר א וצלותה שעה אצרה טעיות פשיעה צבעלים נמי הויה הואיל וכשנגעשו שומרין היה במלאתו דלמרינן לקמן (ד' טז) היה עמו בשעת שאלה איט נריך להיות עמו בשעת שצורה ומתה : הניחא למאן דאמר . בפרק השואל (סס) פשיעה צבעלים פטור היינו דליכסיף : אלא למאן דאמר פשיעה צבעלים חייב . שלא נאמרה פטור צבעלים אלא בשואל ושומר שטר שחויבן בלא פשיעה אבל שומר חנם שחויבו אינו אלא בפשיעה אינו פטור משום צבעלו עמו הואיל ופשע אמאי איכסיף : צהסוא אגרא וכו' . והו להו שומרי שטר :

הא גמרתיו שומר שטר . וא"ת ומאי פריך הכא דלכתי תפיס ליה אלגריה ולכך הוי שומר שטר אף על פי שגמר מלאתו ומיהו לטעמיה דלעיל דדמרינן לומן לשומר ולא אמרינן שאני לומן דתפיס ליה אלגריה פריך הכא שפיר וי"ל דלא מהני תפיס ליה אלגריה אלא דוקא בעוד שמשחקר צארכסו דתרתיו צעינן שמשחקר ותפיס ליה אלגריה : לא הא הכא מעוט וטול את שך שומר שטר . וכו' דגמרתיו לא הוי אלא שומר חס לפי שנגמרה מלאתו מ"מ הכא שמשטר צהדיח שלא יכול עד שיתן מעות הוי שומר שטר : אתא לקמיה דרב נחמן וחיביה . וסימה מדלא אשכח לצובא משמע דלא הוי צבינא חריפא ואם כן אמאי חיביה והלא הגאח שניהם היטה ואמרינן בגמריס (ד' גא) דאין לחייב הלוקח אלא צבינא חריפא שכל הנאה שלו וי"ל דצבינא חריפא היה והא היה רוצה לתת צדמים שנקט לו המוכר היה מוצא הרבה אלא היה רוצה למוכרו ביוקר ומה שלא מכרו כמו שהיה יכול משום שאף אצבא דביטיה קשיחור יתנו לו לומן דמיס או יותר :

הניחא למ"ד פשיעה צבעלים פטור . וקשיח למ"ד חייב מעובדא דרב פפא דרב אחא ורבינא איפליגו צה לקמן* שהיו אחר רב פפא : דברי

ההוא חסר . וקשיח למ"ד חייב מעובדא דרב פפא דרב אחא ורבינא איפליגו צה לקמן* שהיו אחר רב פפא : דברי

ההוא חסר . וקשיח למ"ד חייב מעובדא דרב פפא דרב אחא ורבינא איפליגו צה לקמן* שהיו אחר רב פפא : דברי

ההוא חסר . וקשיח למ"ד חייב מעובדא דרב פפא דרב אחא ורבינא איפליגו צה לקמן* שהיו אחר רב פפא : דברי

עד

עד

ע"א אב מ"י ס"י מה"ל
שכיות הלכה ג
סג עשין סט ע"ט
ח"ט ס"י שו סע"ף ח :

פ ג מ"י ס"ג מהלכות
שאלה ופקדון הלכה ג
סג עשין כג ע"ט
ח"ט ס"י שט סע"ף ח :

פא ד מ"י ס"ג מהלכות
שחוקין ושותפין
הלכה ח ופיין במשה
למך סג עשין פכ טור
ט"ט ח"ט ס"י קפו סע"ף
ח :

פב ה ו מ"י ס"ג
טור ט"ט
סע"ף ג [כל זה וכן מה
שנמנה א כ ג ד הוה
כרב אלפס פיק ח דכ"ט
דף קכב.]

פג ח ס"י בל מ"י ס"י
מהלכות
הלכה ג ועיין במ"מ
ובכ"מ ונלחם משה סג
עשין פכ ע"ט ח"ט
ס"י שט סע"ף ו ס"י שטו
סע"ף ח וסע"ף ח :

פד ח מ"י ס"ג
הלכה ג סג ט"ט
וכ"מ פט ע"ט ח"ט ס"י
שטו סע"ף יע :

הגהות הבית
(פ) גמ' הואיל ונהנה .
כ"ב ע"ל כדף מג
ט"ז :

הגהות הבית
(פ) גמ' הואיל ונהנה .
כ"ב ע"ל כדף מג
ט"ז :

הגהות הבית
(פ) גמ' הואיל ונהנה .
כ"ב ע"ל כדף מג
ט"ז :

הגהות הבית
(פ) גמ' הואיל ונהנה .
כ"ב ע"ל כדף מג
ט"ז :

הגהות הבית
(פ) גמ' הואיל ונהנה .
כ"ב ע"ל כדף מג
ט"ז :

הגהות הבית
(פ) גמ' הואיל ונהנה .
כ"ב ע"ל כדף מג
ט"ז :

הגהות הבית
(פ) גמ' הואיל ונהנה .
כ"ב ע"ל כדף מג
ט"ז :

הגהות הבית
(פ) גמ' הואיל ונהנה .
כ"ב ע"ל כדף מג
ט"ז :

הגהות הבית
(פ) גמ' הואיל ונהנה .
כ"ב ע"ל כדף מג
ט"ז :

הגהות הבית
(פ) גמ' הואיל ונהנה .
כ"ב ע"ל כדף מג
ט"ז :

השוכר את האומנין פרק ששי בבא מציעא

פ"ה א ב מ"י פ"ד מהל' ש"ס
ש"ס הלכה ג
המט עשין פט :

פ"ו ג ד מ"י פ"ב ש"ס
הלכה ח סמנ ש"ס
עוש"ע ח"מ ס"י ר"ח
סעיף ב :

פ"ה ז מ"י פ"ג מהלכות
עין ממון הלכה י"ד
ועיין בהגות ונמ"מ
פ"ו א' ש"ס הלכה ו סמנ
עשין סח עוש"ע ח"מ
ס"י ש"ס סעיף ה ועיין
בהג"מ וכו' ש"ס סעיף א
ס"י ר"ח סעיף ג :

פ"ח ו עוש"ע ס"ה ס"י ר"ח
סעיף ב בהג"מ :

פ"ט ז מ"י פ"י מהלכות
ש"ס הלכה חו"ט
בהגות ובמנין משה
סמנ עשין פט עוש"ע
ח"מ ס"י עב סעיף ב :

דברי הכל אבד המשכון אבדו מעותיו. פירושו לך מודה רבי אליעזר משום דהוי שלא בשעת הלוואה וקני משכון ושטר דקנינו לאו דוקא אלא לומר דליירי שלא בשעת הלוואה דכיון שעשה שטר מסתמא לא לקח משכון בשעת הלוואה [עד] אחרי כן אבד רישא דפליגי היינו בשעת הלוואה ולמאי דמיקי לה דפליגי דכרבי יתחב היה סבור דרבי יתחב איירי אף בשעת הלוואה ורבי אליעזר פליגי עליה בהא אבד בסופא דליירי שלא בשעת הלוואה מודה דקני דעיקר קרא דולך תימיה דקנה איירי שלא בשעת הלוואה ועל פיה דפי' שלהי שבועות הדיינים (שבועות ד' מד. ושם ד"ה מאי) דמשום שטר מודה ר' אליעזר בסופא דכיון דיט שטר לשם משכון קבל ולא לזכרון דברים בעלמא כמו ברש"א תימיה דאי ברש"א לא קני משכון אלא לזכרון דברים בעלמא משום דליכא שטר א"כ אמאי לא יהיה משמט אפילו שיה המשכון כנגד מעותיו כדמשמע בהזהב (לשל ומנ). דהיכא דלא קנינו אלא לזכרון דברים בעלמא דמשמט והתם משמט דלס' אינו משמט ועוד אמאי קאמר (ה) מתניתין מחזורתא דלא קרבי אליעזר לוקמה בשטר דמורה ר' אליעזר אלא ק"מ דאף ר' אליעזר אינו מודה אלא שלא בשעת הלוואה ומיניה יש לתרץ דהלווה על המשכון משמע בלא שטר ועוד דאי מתני' מיירי בשטר לא הוה פליגי ר' יהודה דלמך הלווה מעות שומר חנם דלא יתלוק רבי אליעזר ורבי עקיבא ובה"ג דרבי יהודה גאון כמי משמע דסיפא דהלווה בשטר איירי שלא בשעת הלוואה דמקוץ הוה דלמך רבי יתחב דכ"ח קונה משכון היינו דוקא שלא בשעת הלוואה אבל בשעת הלוואה לא קני היינו דוקא בשטר דכיון דליכא שטר לא כמנין המשכון אלא אשטר לאבד בלא שטר אפילו בשעת הלוואה קני והוי שומר שטר ושלא בשעת הלוואה הוי שומר שטר אע"ג דליכא שטר דודאי המשכון סמך ור"כ סיפא דהלווה בשטר איירי שלא בשעת הלוואה דבשעת הלוואה לא חיב מעותיו דלמך סמך ומה שר"ל דהיכא דליכא שטר קני אפילו בשעת הלוואה לא מטעם דר' יתחב א] דקראלל איירי אלא שלא בשעת הלוואה אלא קני מדשמואל וסברי דהלכה כשמואל ואין הלכה כרבי יוסף :

עד דאתא אגניב. בלא פשיעה ומייבינהו משום גניבה דשומר שטר : סדינא. של פשטן ואין מים מכזידין אותו כל כך : סרבלא. גלופקרא שקרין קו"ף והוא של למד והרבה מים כבלעין בו ומכזידין אותו לפיכך פשט הסרבל ונתכסה בסדין : שאלה בצעלים היא. שבשעת השאלה היה המשאל במלכותו של שואל ונשא סרבל שלו על המורו ומעביר לו על אמת המים : במקום עדים. דאין סהדי שאין אותו הדרך בלא מים : הנח לפניך אינו לא שומר חנם כו'. כיון דלמך ליה לפניך תיב ונערך כך קא"ל : לימא. [הני] סתמא תנאי היא : אם הכנים ברשות. ומשה היא דבפרק שור שנגח את הפרה (ב"ק ד' מנ). בקדר שהכנים קדירותיו ושכרן שורו של בעל הבית או הכנים שורו ונמנו שורו של בעל הבית או שהכנים פירותיו ואלתלן בהמתו : בעל חצר חייב. בזמן דכי אמר ליה עול עול ולאמך כך קאמר ליה וה"ה הנח סתמא בשוק : רבי אומר כטולן אינו חייב. דעול ותיב ונערך כך קאמר ליה וה"ה להנח סתמא בשוק : דכה נעורי היא. שאין אדם מכנים דבר לתוכה אלא להסתמר בה לזין טורח בשמירתה : עול דליעזר כך קאמר ליה. שאין שמירה : קשה עליו : דאי לאותובי רשותא כתי למישקל מיניה. בהמיה : ישבע. שלא פשע דשומר חנם הוא עליו דאין אדם נוטל משכנו לגוביינא אלא להיות בטוח במעותיו שלא יוכל לפסוד ולעולם שומר חנם הוא עליו שאם אבד יגבה ממקום אחר : אבל הלווה אף זו בשטר והניח לו משכון עליהם דכרי הכל אבדו מעותיו. דהא משכון ודאי לגוביינא שקל לגבות הימנה דכסם שטר יש על שבעוד קרקעות ויש לו מהיכן לגבות ובטוח הוא וגם לכפור אינו יכול דהא קאי שטר לאו לזכרון דברים נקמיה : כלן שמשכנו בשעת הלוואה. קאמר ר' אליעזר שומר חנם ומתני' כשמשכנו שלא בשעת הלוואה אלא לאחר זמן כשבענו מעותיו בב"ד ולא שילם ומשכנו על פי בית דין דההוא ודאי לגוביינא שקליה :

ז"ל המ

כתובות כו :
כתובות לו.

[קדושין סד :
ז"ל]

פ"ח ו עוש"ע ס"ה ס"י ר"ח
סעיף ב בהג"מ :

פ"ט ז מ"י פ"י מהלכות
ש"ס הלכה חו"ט
בהגות ובמנין משה
סמנ עשין פט עוש"ע
ח"מ ס"י עב סעיף ב :

ז"ל רבה וכן הוא בקריף
ועי' בספר ת"ח

הגהות הב"ח
(ה) תוס' ד"ה דברי וכו'
אמאי קאמר מחזורתא
מתני' דלא :

הגהות מהר"ב
רשב"ר
[א תוס' ד"ה דברי הכל
וכו' עד לבסוף דקרא
לא איירי אלא שלא בשעת
הלוואה אלא קני מדשמואל
וסברי דהלכה כשמואל
ואין הלכה כרבי יוסף. מן.
תיב מדשמואל עד גמילה
נמחק ור"כ מדרב יוסף
וסברי דהלכה כרבי יוסף
ואין הלכה כשמואל כ"ל
דהירא ספק בה"ג בב"ק
פת ע"א כרבי יוסף ור"כ
תוס' לעיל כע"א וכו'
ז"ל ע"כ כסם בה"ג דהלכה
כרבי יוסף וגם כתבו
תוס' בשבועות מג ע"ג
כסם בה"ג דאין הלכה
כשמואל וכן הוא בה"ג
כה"ל שבועות דף ק"ז ע"א
דליכא לנשמואל גם הא
דרי' יתחב דמייתי תוס'
הכא כסם בה"ג הוא ס"ה
בבה"ג ק"ז ע"א :

עד דאתא אגניב אתו לקמיה דרב פפא חייבינהו אמרו ליה רבנן לרב פפא הא שמירה בבעלים היא אכסיף לסוף איגלאי מילתא דההיא שעתא שברא הוה שתי הנהו בי תרי דהוו קא מסגו באורחא חד אריך וחד גוצא אריכא רכיב חמרא והוה ליה סדינא גוצא מוכסי סרבלא וקא מסגי בברעיה כי מפי לנתרא שקליה לסרבליה ואותביה עילוי חמרא ושקליה לסדיניה דההוא ואיכסי ביה שטמיה מיה לסדיניה אתא לקמיה דרבא חייביה אמרו ליה רבנן לרבא אמאי שאלה בבעלים היא אכסיף לסוף איגלאי מילתא דבלא דעתיה שקליה ובלא דעתיה אותביה *ההוא גברא דאוגר ליה חמרא לחבריה אמר ליה חוי לא תיזול באורחא דנהר פקוד דאיכא מיה זיל באורחא דנרש דליכא מיה אזיל באורחא דנהר פקוד ומיה חמרא כי אתא אמר אין באורחא דנהר פקוד אזיל ומיה ליכא מיה א"ל *רבא מה ליה *לשקך אי בעי אמר ליה אנא באורחא דנרש אזיל אמר ליה אביי *מה לי לשקך במקום עדים לא אמרינן : שמור לי ואמר לו הנח לפני שומר חנם : אמר רב הונא *אמר לו הנח לפני אינו לא שומר חנם ולא שומר שבר איבעיא להו הנח סתמא מאי ת"ש שמור לי ואמר לו הנח לפני שומר חנם *הא סתמא ולא בלום אדרבה מדאמר רב הונא הנח לפניך הוא דאינו לא שומר חנם ולא שומר שבר הא סתמא ש"ח הוי אלא *מהא ליכא למשמע מינה לימא כתנאי *אם הכנים ברשות בעל חצר חייב רבי אומר *בכולם אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור ממואי דלמא עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא בחצר דבת נטורי היא ובי קאמר ליה עייל עייל דאינמר לך קאמר ליה אבל הכא שוקא לאו בר נטורי הוא אנה ותיב נטר לך קאמר ליה אי נמי עד כאן לא קאמר רבי התם אלא *בחצרו דלעילוי רשותא קא בעי למשקל מיניה וכי יהיב ליה רשותא לעילוי תיב ונטר לך קאמר ליה אבל הכא הנח ואנא כנטרנא קאמר ליה דאי סלקא דעתך הנח ותיב ונטר קאמר ליה אי לאותבה רשותא בעי למשקל מיניה : הלווה על המשכון שומר שטר : לימא מתניתין דלא כר' אליעזר *דתניא המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע וימול מעותיו דברי רבי אליעזר רבי עקיבא אומר *יכול לומר דו בלום הלויחני אלא על המשכון אבד המשכון אבדו מעותיו אבל הלווה אף זו בשטר והניח לו משכון עליהם ד"ה אבד המשכון אבדו מעותיו אפילו תימא רבי אליעזר ולא קשיא כאן שמישכנו בשעת הלוואה כאן שמישכנו שלא בשעת הלוואה והא אידי ואידי הלוחו

[כתובות כה :
ז"ל]
ב"ק מ"ז ע"ג
ב"ה מ.

שבועות מג :

על המשכון אינו משמט משום דקני ליה מדר' יתחב והא לא קאמר רבי יתחב אלא שלא בשעת הלוואה ועל המשכון משמט דאפילו בשעת הלוואה אינו משמט ויש לומר דכיון שלא בשעת הלוואה קני ליה לגמרי מדרבי יתחב בשעת הלוואה נמי דליכא קנין אלא שבעוד אלים שעבודיה ליתשב ולא של אחיך בידך וכן בפרק כל שעתה (פסחים ד' ל' ושם ד"ה גדל"י) גבי ישראל שהלוה לנכרי על חמנו עובר עליו משום דרבי יתחב כדאמרינן התם חנם נמי כיון דלא בשעת הלוואה קני אהני שעבודיה בשעת הלוואה ליתשב כשל ישראל וכן נכרי שהלוה לישראל על חמנו לא קני לא היה נכסר אף משכנו בשעת הלוואה דלא קני כיון דלא בשעת הלוואה הוה קני בשעת הלוואה נמי הוה אלים שעבודיה דנכרי שלא ימךר לבערו ואף על גב דהוי דישאל וקרינא ביה שקל מ"מ מדרשפיקה קרא מלא ימלא לא מחייב אלא כשמטו לו לגמרי וכיון דאליס שעבודיה דנכרי לא חשיב מזוי והכי נמי אמרינן בפרק קמא דפסחים (ד' א. ושם ד"ה יחד) יחד לו בית אין זוקק לבער אט"ג דחשיב לגמרי כשל ישראל כיון דקבל אחריות מ"מ כיון דיחד לו בית אינו מזוי אללו : כימא

ועד שהגיע, נגנב [הטלית, ללא פשיעה]. באו לפני דרב פפא וחיב אותם [כשומר שטר]. התלמידים אמרו לרב פפא: [למה אתה מחייב] הרי זה שמירה בבעלים. [רב פפא] התבייש. לסוף התגלה שבאותו שעה, היה שותה שטר.

שנים הלכו בדרך, א' גבוה וא' נמוך. הגבוה רכב על חמור, והיה לו סדין [שם פשתן, ואין מים מכבידים אותו כל כך], והנמוך היה מוכסה בבגד צמר [שנים נכנסים בו ומכבידים אותו] והלך ברגליו. כאשר הגיעו לנהר [הנמוך] לקח בגדו, ושם אותו על החמור, ולקח הסדין של [הרוכב הגבוה] והתכסה בו. המים שטפו את הסדין. [והגבוה] בא לפני רבא, [והוא] חייב אותו [הנמוך] לשלם על הסדין. התלמידים אמרו לרבא: למה [חייבת אותו, הרי] זה שאלה בבעלים [שבשעת השאלה היה המשאיל במלאכתו של שואל, ונשא סרבול שלו על חמורו, ומעביר לו על אמת המים. רבא] התבייש. לסוף התגלה שהוא לקח [את הסדין] ללא ידיעתו, ושם [את הבגד הצמר על החמור] ללא ידיעתו [ולכן אין כאן שאלה בבעלים].

איש א' השכיר חמור לחבירו⁴², אמר לו: תראה, אל תלך בדרך נהר פקוד, שיש מים, תלך בדרך דנרש, שאין מים. [השוכר] הלך בדרך נהר פקוד, ומת החמור. כאשר הגיע אמר: נכון הלכתי בדרך נהר פקוד, אבל לא היה מים. אמר רבא: מה לו לשקר, אם הוא רצה, היה אומר אני הלכתי בדרך דנרש. אמר לו אביי: לא אומרם "מה לי לשקר" במקום עדים [שכולנו עדים שיש מים באותו הדרך של נהר פקוד].

שומר לי ואמר לו הנח לפני שומר חנם. אמר רב הונא: [אם ראובן אמר שומר לי, ושמעון] אמר לו "הנח לפניך", [שמעון] אינו לא שומר חנם ולא שומר שטר⁴³ [שזה כאילו הוא אמר לו, שאתה תשמור אותו]. שאלו: [אם שמעון אמר] רק "הנח", מה [ההלכה]. בא ושמעון: [א' שאמר לחבירו] "שומר לי" ואמר לו [חבירו] "הנח לפני", [הוא] שומר חנם. הרי [אפשר לדייק מכאן, שאם הוא אמר] רק [הנח], אינו [שומר של] כלום. [אומר הגמ'] אדרבה, מזה שאמר רב הונא: "הנח לפניך", הוא אינו לא שומר חנם ולא שומר שטר, הרי [יש לדייק, שאם אמר] רק [הנח], הוא שומר חנם. אלא, מזה אין ללמוד [פ' לדייק לצד א' או השני].

⁴² עי' רמב"ם (שכירות פ"ד ה"א): שכרה לדוש בקטנית ודש בתבואה והחלקה פטור בתבואה ודש בקטנית חייב שהקטנית מחלקת, מעשה באחד שהשכיר חמור לחבירו ואמר לו לא תלך בו בדרך נהר פקוד שהמים מצויין שם אלא בדרך נרש שאין בה מים הלך בדרך נהר פקוד ומת החמור ולא היו שם עדים שמעידים באי זה דרך הלך אלא הוא מעצמו אמר בנהר פקוד הלכתי ולא היו שם מים ומחמת עצמו מת ואמרו חכמים הואיל ויש עדים שהמים בנהר פקוד מצויין חייב לשלם שהרי שינה על דעת הבעלים ואין אומרים מה לי לשקר במקום עדים.

⁴³ עי' שו"ע (ח"מ סי' רצא ס"ב): הוב"ד לעיל הערה.

⁴⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצח ס"ה): אם הכניסו ברשות בעל החצר, פטור בעל השור. ואם הזיק שור בעל (החצר) לשור הנכנס ברשות, פטור, אלא אם כן קבל עליו בעל החצר שמירתו: הגה ו"א דכיון דנתן לו רשות ליכנס הוא כאלו קבל עליו שמירתו, ודוקא בניזקין דאתו ליה מבעל החצר, אבל בניזקין דאתו ליה מעלמא, אינו חייב עד שיקבל עליו שמירתו:

ביאור: ברשות בעל החצר - פירוש, שבעל החצר נתן רשות לראובן להכניס שורו לחצירו והזיק שור ראובן לשור בעל החצר, בזה כו"ע מודים דפטור ראובן מההזיק, ואם הוא איפכא דשור בעל החצר הזיק לשור ראובן הנכנס, בזה פליגי, דהמחבר פסק דאף שנתן לו רשות לראובן להכניס שורו, מ"מ לא קיבל עליו שמירת שורו, והרמ"א ס"ל דמסתמא קיבל עליו שמירת שורו, דכיון דבעל החצר הוא מסתמא הוא ובני ביתו הן בחצירו, משא"כ זה שהכניס שורו דלא נשאר עומד שם לשומר שורו שלא יזיק לבעל החצר (סמ"ע), ו"א שאין שום פטור בהזיק שורו לרכוש בעל הבית, אפילו כאשר הבעל הבית הכניסו ברשות, ועוד דאם הזיק שור בעל הבית לשור הנכנס ברשות פטור רק בגלל שזה ספק, אבל דאם תפס הניזק לא מוציאין ממנו (שו"ע בשם המהרש"ך).

ואם הזיק שור בעל החצר כו' פטור - דקדק וכתב "שור" כו', דאילו הזיק בעל החצר בעצמו לשור הנכנס היה חייב וכמ"ש המחבר בסעיף א' דאם הזיק לדעת חייב (סמ"ע).

ויש אומרים דכיון כו' - ולענין הלכה אין לנו להוציא ממון מאחר שהוא ספק (ט"ז).

דאתי ליה מעלמא אינו חייב כו' - ו"א כגון שנכנסו שוורים לחצרו והזיקו לזה אבל אם יצא לחוץ והזיק חייב בעל החצר, וה"ה אם חנק עצמו בחצר דחייב, ואף אם יצא והזיק לאחרים חייב בעל החצר (שו"ע).

עי' שו"ע (ח"מ סי' שצג ס"א): הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור, ואפי' היה בעל החצר טוחן והביא זה חטים לטחון ושישתכר בהן בעל החצר, אפילו הכי מקרי שלא ברשות, ואם הוחלקה בהם והזיקה בעל הפירות חייב, ואם הכניס ברשות פטור, ויש חולקין כמו שיתבאר לקמן סוף סימן שצ"ח. ואם קבל עליו בעל הבית לשומר את הפירות, בעל הבית חייב:

אולי נאמר שזה [הספק אם רק "הנח" הוא קבלת שמירה או לא] מחלוקת תנאים: אם [קדר] הכניס [קדורתין] ברשות בעל חצר, [ושורו של בעל הבית שברם, בעל הבית] חייב. רבי אומר: אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור⁴⁴. מאיפה [אתה יודע, שזה תלוי במחלוקת זו]. אולי הרבנים לא אמרו [שבעל הבית חייב] אלא בחצר, שהיא בת שמירה [שאיין אדם מכניס דבר לתוכה אלא להשתמר בה, דאין טורח בשמירתה]. וכאשר הוא אמר לו, תכניס, [זה כאילו] אמר לו, תכניס ואני אשמור [את קדירותיך, שאין השמירה קשה עליך]. אבל כאן, השוק אינו [מקום] בת שמירה, [לכן כאשר הוא אמר לו רק "הנח", זה כאילו] הוא אמר לו תניח ותשב ותשמור לך. או, עד כאן לא אמר רבי שם אלא בחצירו, שצריך לבקש רשות כדי להיכנס. וכאשר [בעל החצר] נותן לו רשות להיכנס, [זה כאילו הוא] אמר לו תשב ותשמור לך. אבל כאן, [כאילו] אמר לו "הנח ואני אשמור [לך]", שאם תחשוב הוא אמר לו "הנח ותשב ותשמור", [וכן] הוא צריך לבקש רשות להניח אותו.

הלווה על המשכון שומר שטר. אולי נאמר המשנה שלנו לא כרבי אליעזר. שלמדנו: המלוה את חבירו על המשכון ונאבד המשכון, ישבע [השומר שלא פשע, כשומר חנם] ויטול מעותיו, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר: יכול לומר לו: כלום הלויתני אלא על המשכון⁴⁵. [אם נ]אבד המשכון, אבדת מעותיך. אבל הלווה אלף זוז בשטר, והניח לו משכון עליהם, לפי כולם: נאבד המשכון נאבדו מעותיו [שהמשכון ודאי לקח עבור גביית החוב, שסתם שטר יש בו שעבוד קרקעות, ויש לו מאיפה לגבות ובטוח הוא, וגם לכפור אינו יכול, שיש לו שטר, אם כן אין צד לומר שלקח המשכון רק לזכרון דברים].

אפילו אפשר לומר [שהמשנה שלנו כדעת] רבי אליעזר, ואין קושי, כאן, שמשכנו בשעת הלוואתו [ואז הוא שומר חנם], וכאן [פ' המשנה שלנו] שמשכנו שלא בשעת הלוואתו [אלא לאחר זמן, תבעו מעותי בבית דין ולא שלם ומשכנו על פי בי תדין, שזה ודאי לקח לשם גבייה. ומקשה הגמ', איך אפשר לחלק כך] הרי בשניהם

הכניס פירותיו לחצר בעל הבית [שלא ברשות] ואכלתן כו' - כצ"ל, דלא כגירסא שלא גורסים "שלא ברשות". וכלל דבריו הן, דבעל החצר פטור בהזיק פירותיו כיון דשלא ברשות הכניסו, ומה"ט אם הוזקה בהן פרה של בעל הבית אז בעל הפירות חייב לשלם לו הזיקו. מיהו ה"מ שהוזקה בהן מכה שהוחלקה בהפירות, אבל אם הוזקה מכה רוב האכילה, פטור בעל הפירות מהזיקה, דעל בעל הבית מוטל לשומרה מאכילה יתירא כדמסיק המחבר בסעיף שאחר זה (סמ"ע).

שישתכר בהן בעל החצר - שיתן לו שכירות המטחינה (סמ"ע).

ואם הכניס ברשות פטור - אף דפסק המחבר דסתם נתנית רשות לא הוי כקיבל עליו שמירת הפירות, מ"מ בעל הפירות אינו חייב באשר הוזק בהן שורו דבעל החצר. וקשה על הרמ"א שכתב כאן על דברי המחבר דיש חולקין כמ"ש בסימן שצ"ח, דהא שם לא פליגי אלא אם נתחייב בעל החצר בהזיק דבעל הפירות, ומזה לא איירי המחבר כאן אלא בפטור דבעל הפירות בהזיק דבעל החצר. וצריכין לדחוק ולומר דס"ל לרמ"א דמדסיים המחבר וכתב ז"ל, ואם קיבל עליו בעל הבית לשומר את הפירות בעל הבית חייב, ולפני זה לא נזכר שום פטור בהבעל הבית והוצרך לכתוב דבקבלת עליו השמירה דחייב, צ"ל דמ"ש המחבר אם הכניס ברשות פטור, שכל אחד פטור משילום הזיקו דחבירו, ונשמע מיניה דס"ל למחבר דגם בעל הבית פטור משילום הזיקו דהנכנס אם הזיק שורו לשורו דהנכנס, ועל זה כתב הרמ"א דיש חולקין. אבל פירוש זה דוחק כיון דלא נזכר לפני זה מחיובו דבעל הבית (סמ"ע).

בעל הבית חייב כו' - נ"ל דכאן שייך ה"ח וק"ל (ש"ך).

עי' שו"ע (ח"מ סי' רצא ס"ג): בקש מחבירו שיתן רשות להכניס בהמתו או פירותיו לחצירו ונתן לו רשות ולא פירש כלום בשמירתו, אינו חייב בשמירתו כלל:

ביאור: לחצרו כו' - דוקא בחצר אבל אם הכניס ענינו לבית בעל הבית ברשות, סתמא דמילתא קיבל עליה בעל הבית שמירתו (ש"ך), ואם בעל הבית משתכר בו, הוה שומר שטר (ש"ך בשם הרמ"ע מפאנו), עי' לעיל ס"ק וס"ק (נתה"מ), אם טען הנפקד כי בעת שביקשו ממנו להצניע אמר בפירוש בזה"ל, למה לא אקבלנו הלא לא מזיק לי דבר, הוי שומר חנם, ומה שטען דבמה שאמר "הלא לא מזיק לי דבר" התנה שלא יקבל שום אחריות ושיהיה פטור אפילו משבועה, לשון זה לא משמע תנאי כלל אלא פטומי מילי, שהבטיח לנפשו שלא יקרה לו שום הפסד ע"י זה באשר שלא עלה על דעתו שיגנב מעמו, דאם היתה דעתו לתנאי היה לו לומר בלשון תנאי ע"מ שלא יקרני שום הפסד (פ"ת).

אינו חייב בשמירתו כלל - השומר פטור אפילו מהזיק דאתא לפירות דהמפקיד מבהמתו דהנפקד כנ"ל ס"ק (סמ"ע), ויש חולקים דחייב בהזיק דאתי ליה מיניה והוה בעיא היא ולא איפשטא, ואי תפס לא מפקינן מיניה (ש"ך).

⁴⁵ עי' שו"ע (ח"מ סי' עב ס"ב): הוב"ד לקמן הערה 46.

כתוב "הלוהו על המשכון" [משמע דווקא בשעת ההלוואה].

אלא, אין קושי, כאן [מדובר] שהלוהו מעות [ולכן הוא שומר חנם והמלוה לא נהנה מהלוואתו שהרי יכול היה להתירם בידו], כאן [במשנה שלנו], שהלוהו פירות [ונהנה המלוה בהלוואתו, שאם היה מותרם ברשותו הם היו נרקבים ונפסדים ולכן שומר שכר הוא על המשכון שנטל על הלוואת הפירות. ומקשה הגמ' הרי כתוב בסוף, רבי יהודה אומר: הלוהו מעות, שומר חנם, הלוהו פירות, שומר שכר. משמע שלפי התנא הראשון, הוא לא מחלק [בין הלוואת מעות להלוואת פירות].

[מתרין הגמ'] כל [המשנה] היא רבי יהודה, וכתוב חסר, וכך כתוב: הלוהו על המשכון, שומר שכר. כמה דברים אמורים, שהלוהו פירות, אבל הלוהו מעות, שומר חנם. שרבי יהודה אומר: הלוהו מעות, שומר חנם, הלוהו פירות, שומר שכר. אם כן, המשנה שלנו שלא כרבי עקיבא [וסתם משנה ר"מ לפי ר"ע]. אלא יותר טוב [לומר] המשנה שלנו שלא כרבי אליעזר.

אולי נאמר [שדברי רבי אליעזר מדבר] כשהמשכון לא שוה כשיעור הכסף [הלוואה, אבל אם המשכון שוה ככמות ההלוואה, ודאי לקח המשכון לגביית ההלוואה], וחולקים על שמואל. ששמואל אמר: מי שהלוה אלף כסף לחבירו, והניח לו קת המגל? עליו [כמשכון, פי' דבר זול שלא שוה ככמות ההלוואה], נאבד הקת המגל, ונאבדו האלף זוז. אם [מדובר] שהמשכון לא שוה כשיעור הכסף, שכולם לא סוברים כשמואל⁴⁶ [שלפי רבי אליעזר לא מפסיד כלום, ולרבי עקיבא אינו מפסיד אלא כנגד המשכון], וכאן [מדובר שהמשכון] שוה כשיעור כסף [ההלוואה], וחולקים ב[הלכה של] רבי יצחק, שרבי יצחק אמר: מאיפה אנחנו יודעים לבעל חוב שקונה משכון [לכל דבר, וחייב באונסים], שנאמר "ולך תהיה צדקה", אם אינו קונה משכון, מאיפה יש צדקה, מכאן לבעל חוב שקונה משכון.

וכי אתה סובר [שנחלק בדברי רבי יצחק]. רבי יצחק אמר [דבריו] במשכנו שלא בשעת הלוואתו, אבל משכנו בשעת הלוואתו, מי אמר [שבעל חוב קונה משכון]. אלא, [כש]משכנו שלא בשעת הלוואתו, כולם סוברים כרבי יצחק, וכאן, [מדובר] שמשכנו בשעת הלוואתו, וחולקים בשומר אבידה [שכן טעמו של רבי עקיבא משום שהוא שומר שכר מצוה, והעוסק במצוה, פטור מן המצוה, לכן לא צריך לתת צדקה לעני]. שלמדנו, שומר אבידה [שמצא אבידה והכניסה אל תוך ביתו], רבה אמר: כשומר חנם, רב יוסף אמר: כשומר שכר.

אולי נאמר ש[ההלכה של] רב יוסף היא מחלוקת תנאים. לא, בשומר אבידה, כולם סוברים כרב יוסף, וכאן

השוכר את האומנין פרק ששי בבא מציעא פב

על המשכון • בשעת הלוואה משמע: ומתני' • שהלווה פירות: אי
הכי קמה ליה מהני' דלא כרבי עקיבא • דקתני אבל אם הלווה
מעות שומר חנם ואזן קיימא לן דקתני סנהדרין (דף פו)
בבבולא סתמי חסם משנה רבי מאיר • סתם ספירה ר' יהודה סתם
ספרי ר' שמעון וכולהו אליבא דר' תורה אור
עקיבא: לימא • ר' אליעזר ור' עקיבא:
בדלא שוי שיעור זוזי קא מפלגי
בדשמואל פליגי • דאי בדשוי מודה
ר' אליעזר לגוביינא שקליה ובדלא
שוי פליגי לרבי אליעזר ליה ליה
דשמואל דאמר אבדו אלפא זוזי
וסבר דקביל לגוביינא הא ליה ליה
לרבי אליעזר דכיון דלא שוי לזכרון
דברים בעלמא הוא דקטיט ליה
ושומר חנם הוא ור' עקיבא אית ליה
דשמואל ואמר סבר וקביל בחורת
משכון וכל כמה דלא מהדרי ליה
לא לגבי: דכולי עלמא ליה ליה
דשמואל • לרבי אליעזר לא מפסיד
כלום ולר' עקיבא אית מפסיד אלף
כנגד המשכון: שקונה משכון • לכל
מילי להחטיב באונסין: אימור
דאמר ר' יתחק במשכנו שלא בשעת
הלוואה • דהא קרא במשכנו ע"י
שליח ב"ד כתיב דכתיב לעיל מיניה
בחזן העמוד ומוקמינן לה לקמן
(דף קיג) בשליח ב"ד וההוא והאי
קני לגוביינא שקליה וליכא לדמויה
למשכנו בשעת הלוואה ובהך פלוגתא^{דברים}
דרי אליעזר המלוה על המשכון
קתני • והכא בשומר אבידה קא
מפלגי • דטעמא דר' עקיבא משום
דשומר שטר מלוה הוא והעוסק
במלוה פטור מן המלוה דאי בני לא
יהי ריפחא לעינא: שומר אבידה •
שמאל אבידה והכניסה אל תוך ביתו
כדכתיב (דברים כג) ואספתו אל
תוך ביתך: בשומר שטר • מלוה:
לימא דרב יוסף תנאי • דהא רבה
ודאי תנאי היא דהא ר' עקיבא ליה
ליה דרבה וליה ליה לאוקמי
פלוגתייהו בטעמא אחרינא דהא
אחרון כמה טעמי ולא אחוקמא

שמועות מג:

סם מדי
פסחים לא:
גיטין לו:
קדושין ט:

[ע' תוס' ע"ג]

לעיל כתי ב"ק
טו: שמועות
מדי דרבי לג:

נימא בדלא שוי שיעור זוזי ובדשמואל קמפלגי • פי' בקונט' אבל
בדשוי הוי לכ"ע ש"ס וסליה שבועת הדיינים (שמועות דף
מג: ושם מדי ד"ה מא) י"ס
זוזי מ"ט דרבי אליעזר אלף

הלווה על המשכון קתני אלא לא קשיא כאן
שהלווה מעות כאן שהלווה פירות והא
מדקתני סיפא ר' יהודה אומר הלווה מעות
שומר חנם הלווה פירות שומר שטר מכלל
דלחנא קמא לא שני ליה כולה רבי יהודה
היא וחסורי מיחסרא והכי קתני הלווה על
המשכון שומר שטר במה דברים אמורים
שהלווה פירות אבל הלווה מעות שומר חנם
שרבי יהודה אומר הלווה מעות שומר חנם
הלווה פירות שומר שטר אי הכי קמה לה
מתניתין דלא בר' אליעזר לימא ברלא שוי
משכון שיעור זוזי ובדשמואל קא מפלגי
*דאמר שמואל האי מאן דאזופיה אלפא זוזי
לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא עילויהו
אבד קתא דמגלא אבדו אלפא זוזי אי
ברלא שוי משכון שיעור זוזי דכולי עלמא
*לית להו דשמואל והכא בדשוי שיעור
זוזי וקא מפלגי בדר' יצחק *דאמר ר'
יצחק ימנן לבעל חוב שקונה משכון
שנאמר *ולך תהיה צדקה אם אינו קונה
משכון צדקה מנא ליה מכאן לבעל חוב
שקונה משכון ותסברא *אימור דאמר ר'
יצחק במשכנו שלא בשעת הלוואה אבל
משכנו בשעת הלוואה מי אמר אלא
משכנו שלא בשעת הלוואה כולי עלמא
אית להו דרבי יצחק והכא במשכנו
בשעת הלוואה ובשומר אבידה קא
מפלגי *דאיתמר שומר אבידה רבה אמר
בשומר חנם רב יוסף אמר בשומר שטר לימא
דרב יוסף תנאי היא לא בשומר אבידה
דכולי עלמא אית להו דרב יוסף והכא
במלוה

אבל
בדשוי הוי לכ"ע ש"ס וסליה שבועת הדיינים (שמועות דף
מג: ושם מדי ד"ה מא) י"ס
זוזי מ"ט דרבי אליעזר אלף

הלווה על המשכון קתני אלא לא קשיא כאן
שהלווה מעות כאן שהלווה פירות והא
מדקתני סיפא ר' יהודה אומר הלווה מעות
שומר חנם הלווה פירות שומר שטר מכלל
דלחנא קמא לא שני ליה כולה רבי יהודה
היא וחסורי מיחסרא והכי קתני הלווה על
המשכון שומר שטר במה דברים אמורים
שהלווה פירות אבל הלווה מעות שומר חנם
שרבי יהודה אומר הלווה מעות שומר חנם
הלווה פירות שומר שטר אי הכי קמה לה
מתניתין דלא בר' אליעזר לימא ברלא שוי
משכון שיעור זוזי ובדשמואל קא מפלגי
*דאמר שמואל האי מאן דאזופיה אלפא זוזי
לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא עילויהו
אבד קתא דמגלא אבדו אלפא זוזי אי
ברלא שוי משכון שיעור זוזי דכולי עלמא
*לית להו דשמואל והכא בדשוי שיעור
זוזי וקא מפלגי בדר' יצחק *דאמר ר'
יצחק ימנן לבעל חוב שקונה משכון
שנאמר *ולך תהיה צדקה אם אינו קונה
משכון צדקה מנא ליה מכאן לבעל חוב
שקונה משכון ותסברא *אימור דאמר ר'
יצחק במשכנו שלא בשעת הלוואה אבל
משכנו בשעת הלוואה מי אמר אלא
משכנו שלא בשעת הלוואה כולי עלמא
אית להו דרבי יצחק והכא במשכנו
בשעת הלוואה ובשומר אבידה קא
מפלגי *דאיתמר שומר אבידה רבה אמר
בשומר חנם רב יוסף אמר בשומר שטר לימא
דרב יוסף תנאי היא לא בשומר אבידה
דכולי עלמא אית להו דרב יוסף והכא
במלוה

דשמואל דחשיב כאלו פירש אבדו משעותיך וכו' לא שוי
שיעור זוזי בשעת הלוואה לא נקיים ליה אלף לזכרון דברים בעלמא
ואפילו כנגד המשכון לא חשיב כאלו פירש אליבא דרבי אליעזר
מ"ט דומק הוא ונראה לפרש לימא בדלא שוי ובדשמואל קמפלגי
פי' אף בדלא שוי ובדשמואל קמפלגי ולא בדר' יתחק ורב יוסף
דבטעמייהו לא מני פליגי אלף בדשוי ועוד דלפי האמת לא פליגי
בין דשמואל ורבי אליעזר ליה ליה דשמואל ולהכי לא איבד
אף מה שנגד המשכון דמאזיה טעם יפסיד כיון דלית ליה דשמואל ואבדו מעותיו אפילו היתירים על
המשכון והא דקתני משכנו שומר שטר לאו דוקא דהא האי לישא לא שייך אמעות יתירים על המשכון אלא כלומר כיון ש"ד דמפסיד הכל
בגניבה ואבידה ולא באונסין א"כ מתניתין איירי בדשוי לסתם משכון שוה כנגד כל החוב ולכך קרי ליה ש"ס:

לא דכולי עלמא ליה להו דשמואל • דפרק שבועת הדיינים (שמועות דף מג: ושם ד"ה מתני') פריך לשמואל מדתנן סלע הלוייתך עליו
ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא שלשה דגירים היה שוה חייב ואמאי לימא הא קבלתיה וגרם בספרים וכן פי' בקונטרס
מתניתין בדפריש כי קאמר שמואל בדלא פירש להאי גירסא א"ש דלא מני למימר הכא כולה אית להו דשמואל דאי ר' אליעזר אית
ליה דשמואל למה ישבע ויטול נהי דלית ליה דרבי יתחק מטעמא דשמואל יפסיד הכל אפי' לא פירש ולא שוי כ"ס בדשוי ואי איירי
בדפריש שלא יפסיד ליה הוי חולק ר' עקיבא אבל לפי גרסת ר"ח דגרים הסתם מתני' בדלא פירש ושמואל בדפריש שיאבד כל מעותיו
וכן נראה לר"ת עיקר דלא סברא שיאבד כל מעותיו בדלא פירש א"כ נראה דמוקי פלוגתייהו בדשמואל דר' אליעזר ליה ליה דשמואל
ואף על גב דפריש לא יועיל דאסמכתא היא וכיון דלא איבד משום היתירים על המשכון גם מה שנגד המשכון לא הפסיד כדאמר
בחיזיה נשך (נעיל דף סו: ושם) דמי קאמר ליה קני לגוביינא ור"ע סבר דלא מקרי אסמכתא אלף היכא שאמר להסמך חבירו על דבריו
כיון אם אוצרו ולא אעבדו אלפא זוזי אבל הכא המלוה מחל כל חובו אם יפסד המשכון וקשה דלפי גירסא זו אמאי לא קאמר
הכא כולי עלמא אית להו דשמואל היכא דפריש והכא בדשוי שיעור זוזי ולא פירש ובר' יתחק קמפלגי דהא הלכתא כוותיה דשמואל
דרב נחמן ונראה ס"ל כוותיה הסתם ויש לומר דסבר גמרא דאי בדפריש מפסיד כל החוב בדלא פירש נמי מפסיד כנגד המשכון דמה
שנגד המשכון בדפריש דמי וליה ליה לוימר כולי עלמא אית להו דשמואל דא"כ לר' אליעזר אית ליה לוימר יטול כל מעותיו דמה
שנגד המשכון יש לו להפסיד כיון דאית ליה דשמואל ומכל מקום הלכתא כשמואל בדפריש ור"ח פירש דלפין הלכה כשמואל ועמא דמסוס
דקאמר הכא כולי עלמא ליה להו דשמואל ואין זו ראייה שכן דרך הגמרא לדמות דכולי עלמא ליה להו אפי' דכן הלכה כיון דלא מני
לוימר כולי עלמא אית להו ועוד דלפי האמת דק"ל כרבה פליגי בדשמואל וקאי רבי עקיבא ומתניתין בדשמואל ופי' ק"ל כדשמואל ואפי' ג
דרב פליגי עליה דהא דפרק הובב (נעיל דף מג: ושם) מדמי פלוגתא דרב דערבון לפלוגתא דרבש"ג ורבין גבי ואיתו שוה אלף פלג
ובשבועות (דף מד: ושם) מדמי פלוגתא דרבש"ג ורבין לדשמואל א"כ פלוגתא דשמואל ורב לענין מי שפרע דאיסורא איתמר והלכה כרב
באיסורי' ה"כ דשמואל לענין דינא איתמר והלכתא כשמואל בדיני ועוד דר' יוחנן פליגי אדרב בערבון וסבר כשמואל וקיימא לן *רב
ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן וכרב נחמן קיימא ר' בדיני לגבי כולי עלמא וסבר כשמואל.

[כ"ה ע"ג]

לימא דרב יוסף תנאי היא רבה ודאי תנאי היא ולעיל פירשתי בפרק שני (דף פ"ג ושם ד"ה וכו') דרבה ודאי לאו
תנאי ומוקי פלוגתייהו בדשמואל וכולי עלמא אית להו דרבה אבל לרב יוסף כי נמי פליגי בדשמואל ר' אליעזר ללאו כוותיה:
במלוה

צ א ב מו"י פי מהל'
שכירות ה"א ועיין
בשמות ומ"מ וכל"מ
סג עיין פט טו"ע
ח"מ פי' עב סע"ב
וע"ש כה"כ:

ל"ג שוה

צ"א א מיי" פ"י מהל' שכיחות ה"ל א סמג
שם טו"ש"ע ח"מ ט"ו עב
ט"ו ט"ז
צ"ב ב מיי" פ"ג מהל'
מלוה ולוה ה"ל ה
סמג עשין ד' טו"ש"ע שם
ט"ו ט"ז
צ"ג ג מיי" פ"ג מהל'
שכיחות ה"ל ב סמג
עשין פט טו"ש"ע ח"מ ט"ו
ד"ש טע"ו ט'
צ"ד ד מיי" פ"ג מהל'
נזקי ממון ה"ל ז'
ז' ופ"י מהל' חובל ומזיק
ה"ל ח סמג עשין סה
טו"ש"ע ח"מ ט"ו ח"ב
טע"ו ד'
צ"ה ה מיי" פ"ג מהל'
נזקי ממון ה"ל ז'
סמג שם טו"ש"ע ח"מ
שם ופ"י ח"ב טע"ו ז'

במלוה לר"ד למשכון - פי' בקונטרס להשתמש ואין להקשות לפירושו דלמאי קאמר לעיל (דף פ"א): מתניתין ללא כרבי אליעזר נוקי מתניתין באין לר"ד למשכון דסוגיא דמשעתין לעיל לחיוב ארביא לרביה דקימא לן כווסיה אי נמי אי מתני' איירי באין לר"ד לא הוה פליג רבי יהודה ור"ח פירש לר"ד למשכון היינו שאינו רואה להלוות לו בלא משכון ולפירושו ח"ש ללא מני לאוקמי מתני' באין לר"ד אכל אין נראה פירושו דליטא לר"ד למשכון לא משמע הכי ועוד דלע"ג דאין רואה להלוות אלא על המשכון מלוה קעביד שכלא משכון אין לו להלוות כיון שירא להפסיד ואפשר במשכון: (ע"ל) **אימור** דלמאי ר' יוחנן שלא בשעת הלואתו -

במלוה צריך למושכון קמיפליגי מר סבר מצוה קא עביד שהלוהו והוי שומר שכר ומר סבר לאו מצוה קא עביד שלהנאתו מתכוין והוי שומר חנם: אבא שאול אומר מותר לאדם להשכיר משכונו של עני להיות פוחת והולך: אמר רב חנן בר אמי אמר שמואל הלכה כאבא שאול יא"ף אבא שאול לא אמר אלא במרא ופסל וקרדום הואיל ונפיש אגרייהו וזומר פחתייהו: **מתני'** המעביד הבית ממקום למקום ושברה בין ש"ח בין שומר שכר ישבע *רבי אליעזר אומר זה וזה ישבע ותמיה אני אם יכולין זה וזה לישבע: **גמ'** תנו רבנן המעביד הבית לחבירו ממקום למקום ושברה בין שומר חנם בין שומר שכר ישבע דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר שומר חנם ישבע נושא שכר ישלם: רבי אליעזר אומר זה וזה ישבע ותמיה אני אם יכולין זה וזה לישבע: למימרא דסבר ר' מאיר והתניא *נשברה כדו ולא סילקו נפלה גמלו ולא לעמודה רבי מאיר *מחייב בהויקן והכמים אומרים *פמור מדיני אדם והייב בדיני שמים וקיימא לן *דבנתקל פושע פליגי *אמר ר' אלעזר תברה מי ששנה זו לא שנה זו ואתא ר' יהודה למימר שומר חנם ישבע נושא שכר ישלם האי כי דיניה והאי כי דיניה ואתא רבי אליעזר למימר *אין גמרא כר' מאיר ומיהו תמיה אני אם יכולין זה וזה לישבע בשלמא שומר חנם משתבע דלא פושע בה אלא שומר שכר אמאי משתבע כי לא פושע נמי שלומו בעי ואפילו שומר חנם נמי חתינה במקום מדרון שלא במקום מדרון מי מצוי משתבע דלא פושע ואפילו

ז"ל רבי אלעזר
והוא ר' אלעזר
בן שמוע

[ע' תוס' לקמן
קמי' ד"ה זמן
ב"ד]
[ב"ק כ"ט ע"ג]

[ע"י פ"ה
דף פ"ג]

הג"ה והא דלמאי כיון
דלילו מנייב ומתני'
ממיינתו כו' היינו פי'
דמנינו או מתני' באונס
רע"ל
ב"ק כה' נו' ט"ז

פי' בקונטרס דשלא בשעת הלואתו קני ליה להחייב אף באונסין ולפירושו הא דלמאי בפ"ק דפסחים (דף ה:) דחייב לבצר פקדונות של פותים ששקבל עליו ישראל אחריות היינו דוקא שקבל עליו אחריות ולאונסין *הא מלוה על המשכון של חמץ בשעת הלואה אע"ג דאחריות המשכון עליו מנייבה ואבידה משתמאל ואפי' בללא פריש כפ"ל דמה סענדד המשכון כמפורש דמי אפי' ליה חייב לבצר אם לא מטעם דקני אין לגמרי שלא בשעת הלואתו כדרי' יתקן ומיהו נראה דשלא בשעת הלואתו לא קני להחייב באונסין אלא דהוי שומר שכר דהא מדמה מתניתין דקתני שומר שכר לרבי יוחנן וכו' פי' בדיחא ב"ה"ג שהבאתי לעיל וכן פירש בשערים דרב האי גאון בשער מ"ב ולר"ד לפרש מאיזה טעם יהיה שומר שכר דאי חשיב קנין גמור אפילו באונסין יתחייב ואי לא חשיב קנין גמור לא יהיה אפילו שומר שכר וי"ל דבההיא הנאה שיכול לקדש בו את האשה כדאמרי' בפ"ק דקדושין (דף ה' וס') דקדשה במשכון דאחרים מקודשת ולקנות בו עבדים וקרקעות הוי עליה שומר שכר ולפי זה הא דלמאי קדשה במשכון מקודשת היינו דוקא במשכון שמשכנו שלא בשעת הלואתו ואל"ת ולמה יתשב שומר שכר בשביל כך והלא כך היה יכול לקדש במעותיו וי"ל דכיון דעכשיו שנוטל משכון אין מעותיו בידו חשיב שומר שכר לפי שיכול לעשות בו קדושין או קנין ועוד דחליפין יכול לעשות במשכון מה שלא היה יכול לעשות במעות דאין מעובע נעשה חליפין וקשה דבפרק כל שעה (פסחים דף ל"א וס') פליגי רבנן אר"מ דלמאי ישראל שגולה לכותי על חמנו עובר עליו ומפריש הסם דפליגי דרבי יוחנן דרבנן לית להו דר' יוחנן א"כ כ"ע אית להו דרבי יוחנן וטעמא דרבנן דלמאי אינו עובר משום דסברי דישתאל מכותי לא קני והסתא דרבנן דלמאי אינו עובר והא ק"ל כשמואל והוי שומר שכר א"כ בללא פריש כדפרישית דא משום דר' יוחנן לא הוי אלא ש"ס ואפי' מיקרי חמנו וי"ל דמשום חיוב דשומר שכר לא מיקרי חמנו אי לא משום דלמאי הכחוב דקני ליה והוי שלו כדר' יוחנן*:

וסבר רבי מאיר כו' - אכל דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא ואל"ת דתכמים דפטרי בנשברה כדו ולא סילקה הווי ר' יהודה כדמוכח בהמניח (ב"ק דף ק"ח: ושם ד"ה אמר) דסבר רבי יהודה נתקן לאו פושע הוא וכיון דלא הוי פושע אע"ג דלא הוי אונס גמור פטור בנשברה כדו ולא סילקה ללא חשיב צור אלא שנעשה בפשיעה אכל בשנעשה באונס דכעין גניבה ואבידה כמו רוח שאינה מלויה פטור כדקתני בסיפא דברייתא דנשברה כדו ועודה רבי מאיר לתכמים במעלה קנקין על הגג לנגבן ונפלו ברוח שאינה מלויה והויקו שהוא פטור ואל"ת כי נמי סבר רבי מאיר דנתקן לאו פושע הוא אלא אונס אלא רוח המזיק מרביבין (ב"ק דף ק"ח: ושם) מפלע תחת פלע לחייב על אונס כעין וי"ל דלאו בכל אונס חייב אלא באונס דפטור גניבה והא דר' יהודה כמו רוח שאינה מלויה דלמאי כן פסק רבי יוחנן (דף מ"ו) דנפל ברוח שאינה מלויה מן הגג כזו רוח שאינה מלויה הוי אבידה כדאמרינן סוף פרק ד' וה' (שם ד' מהי') וכולן חייבים להחזיר דמי השור לבעליו חוץ מש"ח ומוקי לה הסם דנמריה שמירה פחותה ולא נמריה שמירה מעולה ש"ח כלהתא שמירתו כו' ושמירה פחותה היינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מלויה ואינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מלויה כדמשמע בריש הבובס (שם דף ק"ח: ושם) והוי כעין גניבה ואבידה דש"ח פטור וש"ס חייב אכל באונס גמור פטור ארס המזיק כדמשמע בירושלמי דאם היה יסן וכל חבירו וישן אללו והויקו זה את זה הרשעון פטור והשני חייב ובהגוזל בתרא (שם דף ק"ב:) טבחהו ואכלהו משלמין דמי בשל בזול דכיון שלא היה להם לידע שהיה שאולה אין משלמים מה שהויקו אלא מה שנתהו ובריש המניח (שם דף ק"ח: ושם ד"ה ושמואל) לפי שאין דרכן של בני אדם להחזיקו בדרכים ושאר שיעוי דתת דפטור ליה לפי שלא היה לו לידע וכן מתניתין דתת (דף ל"ג) לפי שכל חבית ראשון כו' ואם עמד בעל חבית פטור בעל קורה והרבה כיוצא באלו ואל"ת ורבי יהודה דלמאי נתקן לאו אונס הוא ומחייב שומר שכר דלמאי פטור מעביד בחנם והלא הוא ארס המזיק וי"ל דנתקן הוי לרבי יהודה כעין גניבה דהוי קרוב לאונס ולכן פטור ארס המזיק ולא מחייב ארס המזיק אלא בדבר שהוא כעין אבידה דהוי קרוב לפשיעה כדלמאי בהשואל (לקמן דף ק"ח: ושם) דלמאי קרובה לפשיעה וגניבה קרובה לאונס ורוח שאינה מלויה תשובע כעין אבידה ולהכי חייב זה ארס המזיק וכן משמע בהגוזל קמא (ב"ק דף ק"ח: ושם ד"ה אימא) דפריך למאי דפטור טבח אומן שקלקל היכל דעביד בחנם מברייתא דקתני בהמה לטבח ויבילה חייב מפני שהוא כעושא שכר השתא מה היה סברתו של מקשה שהוא כעושא שכר אע"פ שעושא בחנם אי סבר דחשיב פושע אלא חולה אורו בנושא שכר היה לו לומר מפני שהוא פושע ופי' סבר שדומה לגניבה ואבידה אע"פ חייב ארס המזיק אלא כן מה מוצאן אימא מפני שהוא נושא שכר ופי' דומה לגניבה ואבידה בלא שכר נמי לייחייב כיון דאם המזיק ואי המתקן מומה לה לאונס גמור א"כ נושא שכר נמי ליפטר אלא ודאי ארס המזיק חייב בכעין אבידה ופטור בכעין גניבה והוא מדמי ליה המקשה קלקול שמיטה דלומן לכעין אבידה ומסי' אימא מפני שהוא נושא שכר אכל בחנם פטור דהוי כעין גניבה*:

הג"ה - אכל שומר שכר
בלא קבלת אונס לא מחייב
לבער והוא דפרק קמא
דפסחים
באונס ומתני' באונס
כדפי' לעיל ובהלכות
גדולות בהלכות פסחים
כתב דחייב לבער אפילו
לא קבל עליו אונסין
ע"ב בה"ס - ורמז"ל
ורא"ש הוסיפו אפילו
שומר חנם שחייב רק
בפשיעה וכן בעור ארס
פי' חמ' ט"ז

גליון הש"ס
גמ' אמר ר' י' כהנא
שם ע"ב ע"ג ו' :

מאי משתבע - מעיקרא הוה אחי ליה שפיר גשבע שלא שיה מן המנהג אכל השתא דהרלת דכי נמי לא שיה דהוי פושע ואפילו הכי פטור משום תקנת חכמים אם כן אפילו שיה ממנהגו נמי פטור מכת ארסה תקנה דמה לי פשיעה רבה ומה לי פשיעה זוטא ומשני שבעה שלא בכונה שברתי:

הדרן עלך השובר את האומנין

[ע' תוס' לקמן
ב"ק ד"ה
ומשאל]

חולקים ב[מקרה שה]מלוה צריך את המשכון [להשתמש בו, ורק אז מותר לו להשכיר אותו להוריד מסכום ההלוואה]. אחד סובר: [המלוה] עשה מצוה בזה שהלוהו, והוא שומר שכר⁴⁷. ואחד סובר: [המלוה] לא עשה מצוה, שהוא התכוין להנאתו, והוא שומר חנם.

אבא שאול אומר מותר לאדם להשכיר משכונו של עני להיות פוחת והולך. אמר רב חנן בר אמי אמר שמואל: הלכה כאבא שאול. ואף אבא שאול לא אמר אלא במעדר או מפסלת או קרדום, הואיל ושכרם הרבה, ומעט פחיתותם⁴⁸.

משנה. המעביר חבית ממקום למקום ונשברה, בין שומר חנם בין שומר שכר, יכולים לישבע [שלא פשעו ופטורים משלומים]⁴⁹. רבי אליעזר אומר: שניהם יכולים לישבע, ותמיה אני אם יכולין שניהם לישבע.

גמרא. הרבנים למדו: המעביר חבית לחבירו ממקום למקום ונשברה, בין שומר חנם בין שומר שכר, ישבע, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: שומר חנם ישבע [ופטור משלומים, אבל] נושא שכר משלם. רבי אליעזר אומר זה וזה ישבע, ותמיה אני אם יכולין זה וזה לישבע משמע שר"מ סובר הנתקל אינו פושע⁵⁰ [שהוא אמר ישבע שלא פשע פשיעה אחרת, שכן ודאי הוא אינו פחות מנתקל, והרי הוא פוטר אפילו שומר שכר, אם כן הוא נחשב כאונס]. ו[קשה] הרי למדנו [הפוך: ההולך ברחוב עם כד] ונשברה כדו ולא סילק [את השברים], או נפלה גמלו [ברה"ר] ולא העמידה, רבי מאיר מחייב בהזיק שלהם, וחכמים אומרים: פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים⁵¹. ולמדנו שהם חולקים אם נתקל פושע.

אמר ר' אלעזר: תשבור [את המשנה ?], מי שלימד את זה לא לימד את זה. ובא רבי יהודה לומר: שומר חנם ישבע, נושא שכר ישלם, זה כדין שלו, וזה כדין שלו [ונתקל אינו פושע, אבל נושא שכר משלם, שהוא איננו אונס]. ובא רבי אליעזר לומר: כן, הגמרא [פי' שמעתי מרבתי] כרבי מאיר. ומיהו, תמיה אני אם יכולין שניהם לישבע.

זה מובן שומר חנם, נשבע שלא פשע בה, אלא שומר שכר למה שהוא ישבע, אפילו שלא פשע הוא צריך לשלם. ואפילו שומר חנם גם כן [קשה], זה מובן במקום מדרון [שיש לומר שהוא לא פושע אלא קרוב לאונס, אבל] שלא במקום מדרון, וכי הוא יכול לישבע שלא פשע [הרי הוא ודאי פושע].

שירת החבית כמיתת הבהמה - כלומר ובמתה פטור השומר שכר דהוא אונס גמור (סמ"ע).

⁵⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' תיב ס"ד): מי שהיה טעון כד ונתקל ונשבר הכד והזיק לאחרים בשעת נפילה, פטור דנתקל לאו פושע הוא ע"ל טור סי' שד, לפיכך אם לאחר שנחו שברי הכד בארץ הזקק בהם אדם או שהוחלק במים שנשפכו מהכד, פטור מדיני אדם דהוה ליה מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס, וחייב בדיני שמים אם היה לו פנאי לסלקם. ואם נתכוין לזכות בשברי החרס, חייב בנזקים שיזיקו אחר כך דהשתא הוה ליה בור, ופטור בהם על הכלים. ואם פשע בנפילתו ונשבר הכד, חייב על מה שיזיק, בין בשעת נפילה בין על אחר שנחו השברים, אפילו דאפקרינהו:

ביאור: דה"ל מפקיר נזקיו כו' - דמסתמא אדם מפקיר החרסים מן הכלי שנשבר לו בדרך והמים שנשפכו ממנו להארץ (סמ"ע).

אפילו דאפקרינהו - דה"ל מפקיר נזקיו אחר שהונחו במקום שלא היה להן רשות להניח, כגון זה שפשע בנפילתו (סמ"ע).

⁵¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' תיא ס"ב): ואם נפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו בשעת נפילה או אפילו אחר נפילה, כל זמן שלא היה לו פנאי לסלקם פטור, אבל לאחר מכאן חייב, ואי אפקרינהו פטור אפילו לאחר מכאן:

ביאור: ואי אפקרינהו פטור - דה"ל מפקיר נזקיו קודם שמזיקים אחר נפילת אונס דפטור (סמ"ע).

⁴⁷ עי' שו"ע (ח"מ סי' עב ס"ב): הוב"ד לקמן הערה 46.

⁴⁸ עי' שו"ע (ח"מ סי' עב ס"א):

⁴⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שד ס"א): המעביר חבית ממקום למקום בשכר, ונשברה, דין תורה הוא שישלם, שאין זה אונס גדול, והרי השבירה כגניבה ואבידה שהוא חייב בהן, אבל תקנו חכמים שיהיה חייב שבועה שלא פשע בה, שאם אתה אומר ישלם, אין לך אדם שיעביר חבית לחבירו. ולפיכך עשו בו שירת החבית כמיתת הבהמה ושירתה:

המעביר חבית - דוקא כשנשא שיעור משא כל שיכול לישא, תיקנו חז"ל שיפטור מתשלומין משום דנקל ליכשל, אבל מי שנשא דבר קל ונתקל ושבירו חייב דבקל אפשר לזיזהו (נתה"מ).

דין תורה הוא שישלם כו' - ו"א דדוקא אם נתקל במקום מדרון לא חשיב פושע ויש לו דין שכתב המחבר, אבל בנתקל במקום שאינו מדרון הוה פושע וחייב מדינא אפילו שומר חנם, ואינו נפטור בשבועה דלא פשע בה, דמחשבינן ליה לודאי פשע דה"ל לזיזהו מלהיות נתקל כיון שהלכו במקום הישר. אלא שמ"מ מצוה לכנס עם הפועלים לפני משורת הדין, כל שלא ידענו שפשע במזיד, ולא עוד, אלא מצוה על בעל הבית ליתן להם גם שכרם אם הם עניים ואין להם מה יאכלו (סמ"ע), ועיקר כמחבר (ש"ך).

הרי השבירה כגניבה ואבידה כו' - ר"ל שאינו פשיעה גמורה ואינו אונס גמור, וחייב בו השומר שכר ולא שומר חנם (סמ"ע).

אבל תקנו חכמים כו' - ר"ל חכמים תיקנו שלא יצטרך לשלם אלא יהיה פטור בשבועה שלא פשע בה, וגם צריך לשלם לפועלים שכירתן (סמ"ע), ו"א שאין להם שכרם (ט"ז).

ואפילו במקום מדרון [איך נפטר בשבועה במקום שבני אדם רגילים להיות, כשלא מביא עדים], זה מובן במקום שאין ראייה, אבל במקום שיש ראייה [במקום שעדים מצויין], שיביא ראייה ויפטר [ולא נפטר בשבועה, אבל לר"מ נתקל אנוס, ואין הלכה כאיסי, ולכן פטור]. שלמדנו, איסי בן יהודה אומר: "נאמר: כי יתן אישר אל רעהו וכו' ומת וכו' אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם [וכו']", הרי [אם] יש רואה, שיביא ראייה ויפטר. ורבי חייא בר אבא אמר בשם רבי יוחנן: שבועה זו תקנת חכמים היא⁵² [שכן מעיקר הדין לא נפטר בשבועה, שנתקל הוא פושע], שאם אתה לא אומר כן [שהוא פטור מן התשלומים כשנתקל], אין לך אדם המעביר חבית לחבירו ממקום למקום [שדוגא שלא ישל ותשבר]. איך הוא נשבע [הרי הוא פושע]. אמר רבא: שבועה שלא כוונה שברתי.

ובא רבי יהודה לומר [שנתקל אינו פושע, אלא קרוב לאנוס ולפשיעה, וכמו גניבה ואבידה, ואין תקנת חכמים]: שומר חנם ישבע, נושא שכר ישלם, זה כדינו, וזה כדינו. ובא רבי אלעזר לומר: כן, הגמרא [פי' כך שמעתי מרבתי] כרבי מאיר, ומיהו, תמיה אני אם יכולים זה וזה לישבע [בשלמא שומר חנם נתבע שלא פשע, כרבי יהודה דנתקל לאו פושע הוא, ולא אנוס]. זה מובן שומר חנם, נשבע שלא פשע בה, אלא שומר שכר למה נשבע. הרי גם כאשר לא פשע, צריך לשלם. ואפילו שומר חנם, זה מובן במקום מדרון, שלא במקום מדרון איך אפשר לישבע שלא פשע. ואפילו במקום מדרון, זה מובן, במקום שאין ראייה, במקום שיש ראייה, שיביא ראייה ויפטר. שלמדנו, איסי בן יהודה אומר: "נאמר: כי יתן אישר אל רעהו וכו' ומת וכו' אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם [וכו']", הרי [אם] יש רואה, שיביא ראייה ויפטר.

איש א' העביר חבית של יין ברחבה של מחוזה ונשבר [כשנתקל ב]קורה [היוצא מן הכותל ובולטת לרשות הרבים] במחוזא. בא לפני רבא, אמר לו: ברחבה של מחוזה אנשים מצויים, לך תביא ראייה, ותפטר [ולולא זה אתה חייב]. אמר לו רב יוסף בנו: כמו מי, כאיסי. אמר לו: כן, כאיסי, ואנחנו סוברים כמותו⁵³.

איש א' שאמר לחבירו⁵⁴: לך תקנה לי ארבע מאה כדי יין. הלך וקנה. לסוף בא לפניו, אמר לו: קניתי לך ד' מאה כדי יין ונהיו חמץ. בא לפני רבא. אמר לו: ארבע מאה כדי יין שיהמיצו יש לו לדרב קול [מתאי החמיצו, ואין מי היו ושל מי היו, שמא שלך היו או קניתי חומץ בדמים פחותים, ולא אצלך החמיצו], לך תביא ראייה שמתחילה כשקניתי, היתה יין מעולה, ותפטר [ולולא זה אתה חייב]. אמר לו רב יוסף בנו: אמר לו רב יוסף בנו: כמו מי, כאיסי. אמר לו: כן, כאיסי, ואנחנו סוברים כמותו.

רב חייא בר יוסף תיקן ב"סיכרא"⁵⁵: [פועלים] שנשאו [חביות מוט כפוף באמצעו ונתנו על כתפו, ונושא שני בדין בשני ראשיו, ונושא בו

משא כבד] ונשכר, משלם חצי [הנזק]. למה, שזה מדי הרבה ל[אדם, ולא היה לשאתו לברון] אחד, ומדאי מעט לשנים [וכיון דאינו ראוי לשני משאות - דרך בני אדם להתחזק ולטוענו כאחד, לכן הוא גם דומה לאנוס, ולכן הוא] קרוב לאנוס וקרוב לפשיעה.

[אבל פועלים שנשאו] ב"דיגלא" [הוא עץ מפוצל בראשו, וקושר בו משא שני בני אדם ומכניס צוארו בין שני פצליו, ומוטל על שתי כתפיו, וראשו של מטה ארוך, וכשעומד לפוש מציגו בקרקע], משלם נזק שלם [שזה פשיעה, שזה יותר מדאי עבור אדם א'].

[פועלים] נושאי משאות [נשאות עבור] רבה בר בר חנן חבית יין, ושברוהו [שלא במקום מדרון, ובפשיעה, או ב"דיגלא"]. לכן רבה בר בר חנן לקח בגדיהם [תמורת הנזק שעשו לו]. באו ואמרו לרב [מה שקרה]. [רב] אמר לו [לרבב"ח]: תן להם בגדיהם. אמר לו: [וכי] הדין כך. אמר לו: כן, [שנאמר] "למען תלך בדרך טובים" [שיש לעשות לפנים משורת הדין. רבב"ח] נתן להם בגדיהם. אמרו ליו: אנחנו עניים, וטרחנו יום שלם, ואנחנו רעבים, ואין לנו כלום. [עניי אנן, וטרחינן כולה יומא, וכפינן, ולית לן מידי. [רב] אמר לו [לרבב"ח]: לך ותן להם שכרם. אמר לו: [וכי] הדין כך. אמר לו: כן, [שנאמר] "וארחות צדיקים תשמרו" [שהוא סוף הפסוק הנ"ל].

הדרן עלך השוכר את האומנים.

[משה]./ השוכר הפועלים ואמר להם [שהוא שוכר אותם בתנאי] שיקדימו [מהשעה הרגיל] ושיאחרו [מהשעה הרגיל]. במקום שנהגו שלא להקדים ושלא לאחר, אינו רשאי לכופין⁵⁶. מקום שנהגו [שהבעל הבית] יזון [את הפועלים], יזון. [ואם המנהג שהבעל הבית] יספק [לפועלים בדברין] ליפתן?, יספק, הכל כמנהג המדינה⁵⁷. מעשה ברבי יוחנן בן מתאי שאמר לבנו: צא שכור לנו פועלין. הלך ופסק להם מזונות. וכשבא אצל אביו, אמר לו: בני, אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו [בעת מלכותו] לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב [וסעודתו של אברהם גדולה משל שלמה]. אלא, טרם שיתחילו במלאכה [דאין כאן לא דברים, ודברים אין בהם משום מחוסרי אמנה, דאילו משהתחילו, לא תוכל לחזור] צא ואמור להם: על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא היה צריך לומר [את זה שכן] הכל כמנהג המדינה.

גמרא. [מה שכתוב במשנה שהסכימו להקדים לעבודה, במקום שאין המנהג כן, ואין הבעל הבית יכול לחייבם] זה פשוט. [זה] לא [פשוט, אלא] צריכים [להעמיד את המקרה] שהוסיף להם על שכרם [של שאר הפועלים]. מה הייתי אומר, אמר להם: זה שהוסיפתים לכם שכרם, על דעת שתקדימו ותאחרו אתי², לכן לומדים [שהפועלים] יאמרו לו: זה שהוספת לנו על דעת שנעבוד לך עבודה טובה [מרגיל]. אמר ריש לקיש:

ולעשות מלאכה עד צאת הכוכבים. ובערב שבת, מקדים עצמו לביתו שיוכל למלאות לו חבית של מים ולצלול לו דג קטן ולהדליק את הנר. לא היה מנהג בעיר, אבל רוב אנשי העיר באו במקום שיש שם מנהג, אזלינן בתר מנהג העיר שבאו משם. הלך במקום שנהגו להשכים ולהעירב למקום שנהגו שלא להשכים ולהעירב או איפכא, אזלינן בתר המקום ששכר שם הפועלים. ואינו קרוי מנהג אלא דבר השכיח ונעשה הרבה פעמים, אבל דבר שאינו נעשה רק פעם אחת או שני פעמים אינו קרוי מנהג.

ביאור: אפילו הוסיף על שכרן - שיכול לומר הא דאוספת לן כדי לעשות עבודתך שפיר וכן עשינו (סמ"ע). הכא שהבעל הבית בעצמו אמר שיוסיף להם על דעת שיעשו מלאכה יפה כיוונו שיעשו לו על צד היותר טוב שהם יכולים, ובא לאפוקי שלא יתעצלו במלאכתן. משא"כ במקרה שלא אמר להם בעל הבית כלום, רק הפועלים אטעו אהדי ואמר פועל לחבירו שהבעל הבית יתן לו ד' ושכרם על הבעל הבית ואז אין זכות לפועל לתבוע ד' רק מכח שאומר שעושה לו מלאכה יותר יפה משאר פועלים, ע"כ צריך שיהיה באמת יותר יפה (ט"ז). אם הבעל הבית אמר להשכים, והפועלים מכחישים, ועוד לא שילם, אין בעל הבית נאמן אף על פי שהוא מוחזק, כיון דטענתו נגד המנהג (רע"א).

כיון שלא התנה - והא דטפי להו בשכרם, הוא כדי שיעשו עבודה יותר טוב, וכאן שונה מס' של"ב ס"א שכאן הבעל הבית בעצמו אמר שיוסיף להם, על דעת שיעשו מלאכה יפה כיוונו שיעשו לו על צד היותר טוב שהם יכולים, ובא לאפוקי שלא יתעצלו במלאכתן, ולא יקדימו ויאחרו (ט"ז).

⁵⁷ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שלא ס"ב): מקום שנהגו לזון, יזון. לספק בגרוגרות או בתמרים וכיוצא בהם, יספק. הכל כמנהג המדינה:

ביאור: מקום שנהגו לזון - "א שהודעת דמים מהני נגד מנהג, והעיקר שלא מהני [קצה"ח].

הכל כמנהג המדינה - ואפי' היה המנהג בעיר ליתן להם מזונות והוא שכר פועלים ופסק להן מזונות לא אמרינן שדעתו היה להוסיף להם על המזונות שנהגו (סמ"ע), ואע"פ שבדרך כלל תנאי נוסף לא בא לקיים החיוב הקיים אלא להוסיף, אמנם כאן שונה שאין לדבר סוף מה היא ההוספה, והיה לו לפרש, אלא ודאי לא נתכוין להוסיף (ט"ז).

⁵² ע"י ש"ע (ח"מ סי' שד ס"א): הוב"ד לעיל הערה 49.

⁵³ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שה ס"א): הוב"ד לעיל הערה.

⁵⁴ ע"י ש"ע (ח"מ סי' קפז ס"ב): מעשה באחד שאמר לשלוה קנה לי ארבע מאות גרבי יין ממעות שהיו לו בידו, וקנה לו ונמצא חומץ, אמרו חכמים מנין גדול כזה שהחמיץ קול יש לו, הואיל ואפשר להביא ראייה יביא ראייה שלא היה היין חומץ בשעה שלקח ויפטר, ואם לא יביא ראייה ישלם, וכן כיוצא בזה מדברים שהראיה מצוייה בהן, אבל דבר הנעלם שאין ראייתו מצוייה ישבע עליו:

ביאור: יביא ראייה שלא היה היין חומץ - כיון דמיירי שהיו מעות פקדון אצלו ואמר לו לקנות במעותי יין, ואמרינן שמא מעותי עדיין אצלו ויין שלו הוא ההחמיץ, ונשבע על המעות פקדון דתו לא היה כוז ששואל ממנו המפקיד ואכתי צ"ע (קצה"ח), ו"א דחמרא שהחמיץ קלא אית ליה, הוי כאנן סהדי שלא נאנס בידו מאומה, דאפילו אם היה אירע לו אנוס בשלו, גם כן קלא אית ליה, משום הכי חייב לשלם (נתה"מ).

וכן כל כיוצא בה כו' שהראיה מצוייה בהן - לקמן בסימן רצ"ד ט"ג: הני מילי דבר דשילטא ביה עינא, אבל מאן דנקט חפצא בידיה, דאפשר שאע"פ שרבים מצויים שם ליתרע בו אנוסא ולא ירגישו בני אדם, דינו כבמקום שאין עדים מצויים (סמ"ע).

⁵⁵ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שד ס"ב): ועוד תקנו בדבר זה שאם נשאו אותה שנים במוט ונשברה משלמים החצי דמיה, הואיל ומשוי זה גדול לגבי אחד וקל לגבי שנים הוי כאנוס ואינו אנוס, ומשלמים מחצה אם יש עדים שלא פשעו בה:

ביאור: הואיל ומשוי כו' - כיון דמשא זה אינו ניתן לשאת לאחד מפני כבדותו, א"כ יש על משא זה שם פטיעה לאדם אחד הבא לנשואו, ואף שנתחבר אחד עמו וסייעו לשאת אותו, כיון שאין מדרך להתחבר בענין זה הוי כאילו נשאו אחד דמי, מיהו הואיל וקל לשנים אינו חייב אלא החצי (סמ"ע).

אם יש עדים שלא פשעו בה - ואינו נפטר בשבועה עד שיביא עדים, וע"י לעיל רצ"ד ט"ב, ורצ"ו ט"ג (סמ"ע).

⁵⁶ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שלא ס"א): השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעירב, מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעירב אינו יכול לכופין, אפילו הוסיף על שכרן, כיון שלא התנה כן בשעה ששכרן: הגה לא היה מנהג בעיר, או שאמר להן: אני שוכר אתכם כדין תורה, חייבין לצאת מביתם בזריחת השמש

ואפי' במקום מדרון נמי הי"ך נפטר בשבועה במקום שבני אדם רגילין להלך אל"כ מביא עדים : היכא דליכא ראייה . במקום שעדים מרובין : נייטי ראייה . ולא יפטר בשבועה בראייה ור' מאיר אית ליה נתקל אמוס הוא הלךך שומר שכר נמי פטור ודאיסי לית ליה : ה"ג ור' חייה בר אבא וכו' ולא גרסינן אלא ופילתא באפי' נפשיה מתוך הא דרמינן לעיל דר"מ אדר' מאיר נתקל ואמר ר' אלעזר תברא וכו' ור' חייה בר אבא פליג אדר' אלעזר ואמר לעולם חד תנא הוא ונתקל ודאי פושע הוא והכא היינו טעמא דמיפטר בשבועה : שבועה זו תקנת חכמים . להיפטר בה ולקמיה מפרש תורה אור

מאי משתבע הא פשע : שאם אי אסה . פטורו מן התשלומין כשתקל אין לך אדם וכו' שדוגא שלא יבשל ותשבר : היכי משתבע . לרבי חייה בר אבא אליבא דר"מ הא ודאי פושע הוא : ואתא רבי יהודה . לחיפולני ולמימר נתקל לאו פושע הוא אלא קרוב לאונס ולפשיעה ודמי לגביה ואצריה ותקנת חכמים אין כאלו אלא האי כי דיניה והאי כי דיניה : א"ן גמרא רבי מאיר . דשניהן פטורין בשבועה שמעתי אף אני ומיהו תמיה אני דשלאמא שומר חנם משתבע דלא פשע דלאה צבטלמא כר' יהודה סבירא לי דנתקל לאו פושע הוא ולאו אמוס אלא שומר שכר כו' : ברספתא . רחבה : זינא . קורה הוולא מן הכותל וכולתא לרשות הרבים : אייתי ראייה . ואינו גלמן בשבועה אלא בעדים : וזביני לך . קניתי לך : ותקיפו נסו . החמינו : קלא אים נסו . אימת החמינו ואלל מי היו ושל מי היו שמא שלך היו או קניתי חומץ בדמים פחותים ולא אלנך החמינו : דדרי צאגרא . מוט כסוף באמננו וטחנו על כספו (6) ונשקא שני דבין צשי ראשו ונשקא בו משא כבד : משלם פלגא . פועל שקבל עליו להוליך חצויה ממקום למקום וכשאלם באתו מוט וכשר משלם פלגא : מאי טעמא נפיש למד . ולא היה להטעינו לבדו : וווער למרי . וכיון דאיתו ראוי לשני משאות דרך בני אדם להתחזקתו ולטוענו כאלה הלךך דמי נמי כו' לאונס : דדרו צדיגלא . עץ מופלל בראשו וקשר בו משא שני בני אדם ומכניס לאורו בין שני פללו ומוטל על צ' כתפיו וקורין אוהו בלשון אשכנז גבלא וראשו של משה ארוך וכשעומד לכוש מליגו בקרקע : משלם כוליה . שפשיעה היא שהרבה במשא שני בני אדם : שקולא . נוסחי משאות ותכרו ליה שלא במקום מדרון ובפשיעה אי נמי צדיגלא : צדיך עובים . לפניס משרת הדין : וארחות לדיקים תשומר . ספיה דקרא הוא :

[ע' תוס' לעיל
ו' ר"ה שבוש']

[שייך לעמוד
הקודם]

[צ"ל הנה
וגי' ר"ף
וראש' רבה
בר רב הונא]

התחזקתו

דמי נמי

עץ מופלל

בשעתו

בשעתו

בשעתו

בשעתו

בשעתו

בשעתו

בשעתו

בשעתו

בשעתו

בשעתו

ואפילו במקום מדרון נמי התינה היכא דליכא ראייה אבל היכא דאיכא ראייה ניתי ראייה ונפטר דתניא איסי בן יהודה אומר אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם *הא יש רואה יביא ראייה ויפטר ור' חייה בר אבא א"ר יוהנן *שבועה זו תקנת חכמים היא שאם אי

אתה אומר כן אין לך אדם המעביר חבית לחבירו ממקום למקום היכי משתבע אמר רבא שבועה שלא בכונה שברתיה ואתא ר' יהודה למימר שומר חנם ישבע נושא שכר ישלם האי כדנייה והאי כדנייה ואתא ר' אלעזר למימר אין גמרא כר"מ ומיהו תמיה אני אם יכולים זה וזה לישבע בשלמא שומר חנם משתבע שלא פשע בה אלא שומר שכר אמאי משתבע כי לא פשע נמי בעי שלומי ואפילו שומר חנם נמי הא תינה במקום מדרון שלא במקום מדרון מי מצי משתבע שלא פשע ואפילו במקום מדרון נמי הא תינה היכא דליכא ראייה היכא דאיכא ראייה ניתי ראייה ויפטר דתניא איסי בן יהודה אומר אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם הא יש רואה יביא ראייה ויפטר ההוא גברא דהוה קא מעבר חביתא דחמרא בריסתקא דמחזא ותברה בזיזא דמחזא אתא לקמיה דרבא א"ל ריסתקא דמחזא שביחי בה אינשי זיל אייתי ראייה [א] ואיפטר א"ל רב יוסף בריה כמאן כאיסי א"ל אין כאיסי יסבירא לן כוותיה יהוה גברא דא"ל לחבריה זיל זבין לי ארבע מאה דני חמרא אול זבן ליה לסוף אתא לקמיה א"ל זביני לך ארבע מאה דני חמרא ותקיפו להו אתא לקמיה דרבא א"ל ארבע מאה דני חמרא תקיפי קלא אית לה למילתא זיל אייתי ראייה דמעיקרא כי מזבנת להו חמרא מעליא הוה ואיפטר א"ל רב יוסף בריה כמאן כאיסי א"ל אין איסי יסבירא לן כוותיה ר' אתקין רב חייה בר יוסף בסיכרא הני דדרו באגרא ואיתבר נשלם פלגא מאי טעמא נפיש לחד וווער לתרי קרוב לאונס וקרוב לפשיעה בדיגלא משלם כולה רבה בר בר *חנן תברו ליה הגהו שקולאי חביהא דחמרא שקל לגלימיהו אתו אמרו לרב אמר ליה הב להו גלימיהו אמר ליה דינא הכי אמר ליה אין *למען תלך בדרך טובים יהיב להו גלימיהו אמרו ליה עניי אנן וטרחינן כולה יומא וכפינן ולית לן מידי אמר ליה זיל הב אגריהו א"ל דינא הכי אמר ליה אין *וארחות צדיקים תשומר :

השובר את הפועלי' ואמר להם להשכים ולהעריב . פי' ר"י צשכרן כממא ואמר להם אחר שהשכינכר להשכים ולהעריב אבל אם התנה מעיקרא הכל לפי תנאו : פועל

אתה אומר כן אין לך אדם המעביר חבית לחבירו ממקום למקום היכי משתבע אמר רבא שבועה שלא בכונה שברתיה ואתא ר' יהודה למימר שומר חנם ישבע נושא שכר ישלם האי כדנייה והאי כדנייה ואתא ר' אלעזר למימר אין גמרא כר"מ ומיהו תמיה אני אם יכולים זה וזה לישבע בשלמא שומר חנם משתבע שלא פשע בה אלא שומר שכר אמאי משתבע כי לא פשע נמי בעי שלומי ואפילו שומר חנם נמי הא תינה במקום מדרון שלא במקום מדרון מי מצי משתבע שלא פשע ואפילו במקום מדרון נמי הא תינה היכא דליכא ראייה היכא דאיכא ראייה ניתי ראייה ויפטר דתניא איסי בן יהודה אומר אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם הא יש רואה יביא ראייה ויפטר ההוא גברא דהוה קא מעבר חביתא דחמרא בריסתקא דמחזא ותברה בזיזא דמחזא אתא לקמיה דרבא א"ל ריסתקא דמחזא שביחי בה אינשי זיל אייתי ראייה [א] ואיפטר א"ל רב יוסף בריה כמאן כאיסי א"ל אין כאיסי יסבירא לן כוותיה יהוה גברא דא"ל לחבריה זיל זבין לי ארבע מאה דני חמרא אול זבן ליה לסוף אתא לקמיה א"ל זביני לך ארבע מאה דני חמרא ותקיפו להו אתא לקמיה דרבא א"ל ארבע מאה דני חמרא תקיפי קלא אית לה למילתא זיל אייתי ראייה דמעיקרא כי מזבנת להו חמרא מעליא הוה ואיפטר א"ל רב יוסף בריה כמאן כאיסי א"ל אין איסי יסבירא לן כוותיה ר' אתקין רב חייה בר יוסף בסיכרא הני דדרו באגרא ואיתבר נשלם פלגא מאי טעמא נפיש לחד וווער לתרי קרוב לאונס וקרוב לפשיעה בדיגלא משלם כולה רבה בר בר *חנן תברו ליה הגהו שקולאי חביהא דחמרא שקל לגלימיהו אתו אמרו לרב אמר ליה הב להו גלימיהו אמר ליה דינא הכי אמר ליה אין *למען תלך בדרך טובים יהיב להו גלימיהו אמרו ליה עניי אנן וטרחינן כולה יומא וכפינן ולית לן מידי אמר ליה זיל הב אגריהו א"ל דינא הכי אמר ליה אין *וארחות צדיקים תשומר :

הדרן עלך השוכר את האומנין

השובר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב 'מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו רשאי לכופן 'מקום שנהגו לזון יזון לספק במתיקה יספק הכל כמנהג המדינה *מעשה בר' יוחנן בן מתאי שאמר לבנו צא שבור לנו פועלין הלך ופסק להם מזונות וכשבא אצל אביו אמר לו בני אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתך לא יצאת ידי חובתך עמהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב אלא עד שלא יהיו יתחילו במלאכה צא ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד רבן שמעון בן גמליאל אומר לא היה צריך לומר הכל כמנהג המדינה : גמ' פשיטא לא צריכא דטפא להו אאגרייהו מהו דתימא אמר להו הא דטפאי לכו אאגריכו אדעתא דמקדמיתו ומחשכיתו בהדאי קא משמע לן דאמרו ליה האי דטפת לן אדעתא דעבדינן לך עבידתא שפירתא אמר ריש לקיש פועל

לאין כלן
הוא משל
גדולה משל
שלמה כדמפרש בגמרא : עד שלא הסתילו במלאכה . ואין כלן אלא דברים ודברים אין בהם (ב) משום מחוסרי אמנה דאיתו משהתחילו לא הוולא לחזור : גמ' דטפא . הוסיף על שכן משאר פועלין : ככניסו

צו א מיי' פ"ג מהל' שכיכות ה"ג ב ועי' בהשגות ובמ"מ סמג עשין פט עוש"ע ח"מ סי' דט סעי' א : צו ב מיי' טס הלכה א סמג טס עוש"ע טס וסימן טס סעי' א :

צו ג ד ה מיי' פ"ב מהל' שכיכות ה"ג ב סמג עשין פט עוש"ע ח"מ סי' קפז סעי' ב : צו ו מיי' פ"ג מהל' שכיכות ה"ג ב סמג עשין פט עוש"ע ח"מ סי' דט סעי' ג :

ה ה מיי' פ"ט עוש"ע טס סעי' ב : ה ח מיי' פ"ט עוש"ע טס סעי' א :

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה דדרו וכו' על כספו וכו' בני דבין : (ב) ר"ה עד שלא וכו' אין כסס' י"ב מיהא דכ"פ הוסיף דף מט מנאור ד"ש בדברים משום מחוסרי אמנה :

הגהות הנ"ר
[א] גמ' זיל אייתי ראייה : כ"ב גי' ה"ף ור"ה דלא פשעת כה ועי' במלמט :

גיליון הש"ס
גמ' טס פלגא . עיין כ"ב דף סב ע"ב תוס' ד"ה איתמר :

גיליון הש"ס
גמ' טס פלגא . עיין כ"ב דף סב ע"ב תוס' ד"ה איתמר :

גיליון הש"ס
גמ' טס פלגא . עיין כ"ב דף סב ע"ב תוס' ד"ה איתמר :

גיליון הש"ס
גמ' טס פלגא . עיין כ"ב דף סב ע"ב תוס' ד"ה איתמר :

גיליון הש"ס
גמ' טס פלגא . עיין כ"ב דף סב ע"ב תוס' ד"ה איתמר :

שעבר האונס סתם וחזרו ועשו אחר כך מלאכתן, צריך לשלם בהן כל מלאכתן ואינו מנכה להן כלום, אבל בלאו הכי מנכה לו כל ימי חליו או אנסו אע"פ שלא חזר בו הפועל, והוא הדין למלמד שחלה שמנכין לו דמי חליו. ומיהו אם כבר קבל הפועל או המלמד שכרו, יש אומרים דאינו צריך להחזיר. ומלמד החוזר בו מקרי דבר האבוד, וכן סופר המקבל לכתוב ספר אחד וחוזר בו מקרי דבר האבוד. מלמד דין כשאר פועלים שצריכין לעשות כמנהג להשכים או להעריב כמו שנתבאר סימן שלא, ואסור לעשות מלאכתו עם הלמוד או לנעור בלילה יותר מדאי או להרבות במאכל, וכל המשנה ידו על התחונה ומעברין ליה. שכר עצמו לזמן יש לו דין פועל, אבל אם שכר עצמו ללמוד ספר או חצי ספר יש לו דין קבלן, ועיין לקמן סימן שלד ושלה מדיני מלמד. ואם לא נאנס וחזר בו, אם היה מוצא פועלים אחרים לשכור כששכר את אלו ועכשיו אינו מוצא, שוכר עליהם או מטען. הגה: ואם מצא פועלים אחרים [לשכור] והטעה את אלו, צריך ליתן להם כפי מה שפסק להן באחרונה. כיצד מטען, אומר להם סלע קצצתי לכם בואו וטלו שתיים עד שיגמרו מלאכתן ולא יתן להם אלא מה שפסק תחילה, ואפילו נתן להם השתים מחזיר מהם התוספת. הגה: פועל שעושה בחנם עם בעל הבית, יכול לחזור אפילו בדבר האבוד:

ביאור: בדבר שאינו אבוד - פי' שאינו צורך שעה בו כי אף שיחזור בו הפועל ולא ימצא פועל אחר לשכור כי אם בדמים יקרים הרבה יכול להמתין עד שימצאו פועלים לשכור לפי דרך שכירות הפועלים או מעט יותר (סמ"ע). אבל בדבר האבוד כו' - שהוא צורך שעה ויתקלקל אם לא יוגמר מלאכתו מיד (סמ"ע).

משרתת כו' - מאחר ושורש הלכה זו נשאר בצ"ע, א"כ הדין עם השכיר דהמוציא מחבירו צריך להוכיח ולא המחזיק, ונראה דהכל הוא לפי הענין לפי ראות עיני הדיין (ש"ך), ו"א שלגבי הוציא ממון המשרת לא יכול להוציא מספק, אבל ודאי השכיר לא יכול לחזור באמצע הזמן מספק (רע"א בשם ושב הכהן), ו"א שכל הספק רק אם חשוב כדבר האבוד של ממון ולענין שיהיה יכול לשכור עליהן אפילו לא באתה חבילה לידו, אבל ודאי דחשיב כדבר האבוד שאינו של ממון, דודאי יש דברים שאי אפשר להבעל הבית לעשות בלי משרתת (נתה"מ).

א"כ נאנס כגון שחלה - המוסר דבר לחבירו לארוג וכדומה בקבלנות ואירע אונס להאומן. אין הבעל הבית יכול לטלו ממנו, דיכול לומר לא שכיר יום אנא ואעשה לך הפעולה אחר עבור האונס, אם לא שרואים שצריך לזה לאותו הזמן כגון לצורך הרגל וכדומה (רע"א). וידם על העליונה - דינו בכל דבר כדין פועל החוזר כנ"ל סק"ס (ש"ך).

ואם חזר בעל הבית וקבלן כו' - אם חלה, בכל ענין אינו נוטל אלא כפי מה שלמד אפילו אם כבר קיבל הכסף, שהוא כשכיר יום ואין נותנין לו שכר מאשר לא עשה אע"ג דנאנס. ונראה דפועל אפי' השכיר עצמו לכל מלאכות, מ"מ כיון דאין גופו קנוי לו שהרי לא נקנה לו בכסף ושטר וחזקה כקנין העבדים, אין לו אלא לפי חשבון (ש"ך), ויש חולקים שהכל תלוי במוחזקות כיון שזה ספק ולא מוציאין, ולכן אם שילם לא מוציאין ממנו, ואם לא שילם לא צריך לשלם, ועצם זה שהיה חיוב, ונתבטל מחמת החולי, ואחר כך עבד בשתיקה, אינו נחשב כעל דעת הסכמה הראשונה (ט"ז).

והוא הדין למלמד שחלה כו' - ונראה דגם במלמד, אם חזר בעל הבית וקיבלו בסתם ולא אמר לנכות לו, דצריך לשלם כל שכרו, דזיל בתר טעם דעבד דאמרין מדלא התנה מחל לו, ה"ה במלמד (סמ"ע).

ומלמד החוזר בו כו' - פי' מלמד נקרא דבר האבוד מטעם שכל עת ורגע שהתינוק הולך ובטל הוא פסידא דלא הדר, ולפ"ז במלמד אם מעמיד לו מיד מלמד אחר יכול לחזור בו, וכן אם התינוק הולך בטל בזמן שרגילים התינוקות לילך

א עי' שו"ע (חו"מ סי' ע ס"א): אסור להלוות בלא עדים, ואפילו לתלמיד חכם, אלא אם כן הלוהו על המשכון. והמלוה בשטר משובח יותר. וכל המלוה בלא עדים, עובר משום לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד), וגורם קללה לעצמו. המלוה את חבירו בעדים, בלא קנין ובלא שטר, אין צריך לפרעו בעדים, אלא נאמן בשבועת היסת, לומר: פרעתיך. הגה: אבל אם קבל קנין, אפילו בלא שטר, לא יוכל לומר: פרעתי, דהוי כשטר, דכל קנין לכתובה עומד. ויש חולקין ועיין לעיל סי' ל"ט סעיף ה'. וכל מקום שנאמן לומר: פרעתי, נאמן לומר: מחלת לי, אעפ"י שמחילה טענה גרועה היא.

ביאור: אסור להלוות בלא עדים כו' - דעובר אלפני עור לא תתן מכשול, שיבוא הלוה לכפור מדעתו, וגם המלוה גורם קללה לעצמו, שהבריות יאמרו שתובע לחבירו מה שלא חייב לו (סמ"ע).

ואפילו לת"ח - פירוש, אף דמסתמא הת"ח לא יכפרנו מדעתו ולית ביה משום לפני עור לא תתן מכשול, ואז ג"כ לא יבוא לידי שיגרום קללה לעצמו. מ"מ יש לחשוש שמחמת טירדת לימודו ישכחנו וישבע שאינו חייב ויגרום לעצמו קללה וכנ"ל (סמ"ע וש"ך).

א"כ הלוהו על המשכון - דאז לא שייך בו הני טעמי (סמ"ע).

משובח יותר - משום דבהלוואתו על המשכון אכתי יש קללה קצת כשהן חלוקין כמה הלוה עליו, משא"כ כשהלוה בשטר דהכל רואין הסך שכתב בו ויודעין ברור שחייב לו, והפרעון הוא טענה גרועה דא"כ שטרו בידו מאי בעי (סמ"ע), לפי דברי הסמ"ע משמע דה"ה כתב יד, אבל י"א דדוקא שטר אבל לא כתב יד (ש"ך).

נאמן בשבועת היסת לומר פרעתיך - היינו דוקא לאחר זמן שקבע להלוואתו, אבל תוך הזמן אינו נאמן, וכנ"ל (סי' לט ס"ה) (סמ"ע).

דכל קנין לכתובה עומד - פירוש, והיה לו לחשוש שיש בידו שטר או יקח עוד שטר מעדי קנין, דהא כותבין שטר קנין אפילו זמן מרובה אחר ההלוואה וכנ"ל (סי' לט ס"ג), ולא היה לו לפרוע עד שיתן לו השטר או שובר (סמ"ע).

ויש חולקין - והעיקר כסברא הראשונה, עי' לעיל (סי' לט ס"ג, סי' נא ס"א? סי' עה ס"ד ברמ"א) (ש"ך).

מחלת לי כו' - עיין לקמן (סי' פב ס"א) (סמ"ע).

ג' צועקין ואינן נענין כו'. פי' דבר זה כי אלו שלשה אין מרחמין עליו כאשר יצעק על החמס שנעשה לו כי מי שגורם לעצמו דבר אין מרחמין בפרט כאשר עשה [שלא] כדרך העולם, כי כל אדם רוצה שלא יהיה מושל עליו וזה קונה אדון לעצמו, ואין כמנהגו של עולם כי תמשל האשה על בעלה וכן אין כמנהגו של עולם להלוות ממון שלא בעדים דאולי יכפור. ואלו שלשה דברים כל אחד יותר, כי הקונה אדון לעצמו ועושה עצמו עבד שעליו נאמר שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור זהו מדריגה פחותה יותר, שעושה עצמו כחמור. ומי שאשתו מושלת עליו מבטל ממנו מה שנקרא איש עד שאין לו חשיבות הצורה שהיא מושלת בחומר, וזה מבטל ממנו שם צורה. ומי שמלוה מעותיו שלא בעדים בטל ממנו שם אדם שכלי כי האדם ראוי שיהיה משא ומתן שלו בשכל ואין זה משא ומתן שכלי ולכך כאשר עושה ג' דברים לעצמו צועקים ואינם נענים וזה מבואר (מהר"ל).

עי' שו"ע (חו"מ סי' שלג ס"ה): במה דברים אמורים: בדבר שאינו אבוד, אבל בדבר האבוד כגון פשתן להעלות מהמשרה, או ששכר חמור להביא חלילין למת או לכלה וכיוצא בהם, אחד פועל ואחד קבלן אינו יכול לחזור בו (משרתת או עבד של בעל הבית מקרי דבר האבוד, דבעל הבית לא יכול לעשות מלאכה בעצמו ועל ידי זה נאבד שלו), אלא אם כן נאנס כגון שחלה הוא או אשתו ובניו או ששמע שמת לו מת. ומיהו אינו צריך לשלם להן כל שכרם רק מה שעשו וידם על העליונה, ואם חזר בעל הבית וקבלן לאחר

אך יש לחלק בין קנין לקנין, דודאי כל הקנינים שבעולם לא מהני בזה דהוי קנין דברים, אך קנין כסף ושטר דמהני לקנות בו עבד עברי מהני ג"כ כאן (פ"ת"ש).

ואין בידו לשלם כו' - לא נחשב כאן כדבר האבוד כיון דאפשר שיהא לו (ש"ך), וי"א דהוה דבר האבוד, ולכן אינו יכול לחזור (קצה"ח).

ומה"ט אסור כו' - נ"ל דהיינו דוקא כשיש לו פרנסה וכסות דבכי האי גוונא אסור למכור עצמו לעבד עברי, אבל אם הוא עני ביותר שאין לו אפי' כסות, דמותר למכור את עצמו ופשיטא דהיכא דמותר למכור את עצמו מותר להשכיר את עצמו בקבע ליותר משלש שנים (ש"ך).

בקבע שלשה שנים - דג' שנים שם עבד ושכיר עליו שנאמר (ישעיה טז יד) מקצה שלש שנים כשני שכיר כו' (סמ"ע). וי"א דפי' יותר מג' שנים (ש"ך וט"ז). וי"א שמוותר אפי' יותר מג' שנים, דדוקא עבד עברי שאינו יכול לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור עובר משום עבדי הם (ש"ך), חזן שנתקשר עם הקהל בתקיעת כף לששה שנים והחזן רוצה לחזור. י"א שאינו יכול לחזור, שאינו כפועל, אבל חזן שכל עצמו אינו רק להוציא ציבור ולעבדו כפלחן הראוי ואפי' נכלל בשכרו מה שמשורר ובכי האי גוונא, מכל מקום הואיל שמכבד בקול ה' מהונו ממה שחננו ומשמח אלקים ואנשים לא נקרא בכך עבד לעבדים. וצ"ע ברב פוסק ושמש העושה צורכי בית הכנסת ע"ש. וי"א דמלמד חוזר, דאע"ג דהוא עושה עבדות ה' עבד ה' מיקרי, אבל מה שהתקשר לאחרים אינו עבד שלהם ויכול לחזור, וא"כ ה"ה בחזן. אמנם בנשבע לא לחזור צריך לקיים שבועתו, דאדם אסור להשכיר עצמו ביותר משלש אינו אלא מדרבנן, ובדרבנן לא הוי מושבע ועומד מהר סיני. ועוד דכיון דכבר השכיר עצמו ביותר משלש, א"כ איסורא דעבד עבד ועכשיו שבא לחזור אחר שלש אין לו לחזור מחמת השבועה (קצה"ח). כל זה ג"כ ברב העיר, ואסור לקהל להתנות עם הרב באם יזוז מהם צריך להחזיר להם ההוצאות (פ"ת). נוהגין ברוב תפוצות ישראל לכתוב שטר הרבנות על זמן, יש על שלשה שנים ויש על חמש' שנים, אבל סתם אין כותבים. ומה דכותבין זמן בשטר הרבנות היינו לטובת הרב המשכיר עצמו ושיהי' יכול לחזור אחר כלות הזמן, אבל הקהל אין בידם לחזור אפי' ככלות הזמן אלא במקום שנהגו (פ"ת), י"א דאם הולך מבה"ב זה ונשכר אצל אחר שנשאר עבד לעבדים, דינו כדן קבלן שידו על התחתונה ולא יפסיד בה"ב דבר (פ"ת).

ה' עי' שר"ע (ח"מ ס' שלג ס"ד): כיצד דין הפועל שחזר בו אחר שהתחיל, שמין לו מה שעשה ונוטל, בין הוקרה המלאכה או הוזלה, ודוקא שחזר סתם, אבל אם חזר מכח יוקר אין שומעין לו, ואם קבלן הוא שמין לו את שעתיד לעשות, בין שהוזלה בעת ששכרו בין שלא הוזלה, בין שהוזלה המלאכה אחר כך בין שלא הוזלה, שמין לו מה שעתיד לעשות. כיצד: קבל ממנו קמה לקצור בשתי סלעים, או שקבל על עצמו לעשות כך וכך חביות של יין, קצר חציה והניח חציה, בגד לארוג בשתי סלעים ארג חציו והניח חציו, שמין לו מה שעתיד לעשות. אם היה שוה ו' דינרים נותן לו שקל או יגמרו את מלאכתן, ואם היה הנשאר יפה שני דינרים, אינו נותן אלא סלע שהרי לא עשו אלא חצי מלאכה. הגה: ובעל הבית החוזר בו דינו כקבלן שידו על התחתונה:

ביאור: כיצד דין הפועל שחזר כו' - הפועל אם הוא שכיר יום יכול לחזור בו אפי' בחצי יום וידו על העליונה, כגון ששכרו בעד ח' דינרים ליום ועשה עמו חצי היום, ואפי' אם נתיקרו שצריך ליתן לפועל אחר על חצי יום הנשאר ו' דינרים, אפי' צריך ליתן להראשון ד' דינרים מחצי היום שעשה (סמ"ע ש"ך).

שמין לו - ואף אם הולך מבה"ב זה ונשכר אצל אחר (רע"א).

או הוזלה - וכן אם הוזלה שיכול לגמור חצי היום הנשאר בב' דינרין, צריך ליתן ו' דינרין ואינו מעכב בידו אלא ב' דינרין כדי שתגמר מלאכת היום בח' דינרין כפי מה שהתנה (סמ"ע), וי"א שאין נותן לפועל יותר מקביעות

בטלים ובין כך יכול למצוא מלמד אחר אינו דבר האבד. אמנם מלמד שנשכר בעת שהיו מלמדין מצויין יותר מעכשיו מ"מ לא יצטרך התינוק להתבטל בכך רק דבר מועט כגון שידוע שימצא מלמד בקרוב, לא הוי דבר האבוד כ"א לפי אותו זמן. ואם התינוק יכול לקרות בתורה ונביאים וכתובים בלא מלמד באותו זמן מועט, וגם בלא למוד פעמים שהוא בריאות לתינוק שנותנים לו מעט ריוח מן הלימוד ואין כופין אותו אלא לרצונו, ואם אין האב רגיל לדחוק עצמו על שכירות מלמד בזמן מועט כזה עד שיזדמן לו לא הוי דבר האבוד, אבל אם דרך האב לדחוק עצמו על שכירות בנו מחמת פסידא דלא הדר הוי דבר האבוד (ש"ך).

לכתוב ספר אחד - דספר הנכתב בכתובת יד שני סופרים הוא מנומר ומיקרי מקולקל (סמ"ע וש"ך), ואם ידוע דלית קפידא בכתובת ידי ב' סופרים כגון שמתחילה שכר ב' סופרים לכתוב הספר וכי האי גוונא יכול לחזור בו (ש"ך), ולפי מש"כ לקמן ס"ו ברמ"א כיון דידוע שא"א לתקן הוי כקבל עליו לשלם גוף הדבר הנאבד וצ"ע לדינא (רע"א). ה"ג אם היה מוצא פועלים אחרים לשכור כו' - ור"ל לאפוקי אם גם מתחילה כששכרן לא היה מוצא פועלים אחרים לשוכרן למלאכה זו, דלא מיקרי גורמי היזק דהא זולתן ג"כ נעשה לו ההיזק (סמ"ע), וי"א אפי' לא היה בעל הבית מוצא פועלים אחרים, הם צריכים לעשות את העבודה, או שוכר עליהם או מטען (ש"ך).

שוכר עליהן או מטען - אפי' אם עדיין לא התחילו במלאכה כיון שהוא דבר האבוד שוכר עליהן או מטען, וי"א דבקבלן אפי' אינו דבר האבוד יכול להטעותו אף על פי שלא התחיל עדיין במלאכה (ש"ך). וי"א דכל שלא התחיל במלאכה ואינו דבר האבוד, בין פועל בין קבלן יכול לחזור ואינו שוכר עליו ואינו מטעהו כיון שבדין יכול לחזור ואין לבעל הבית אלא תרעומת, ואף על גב שבעל הבית לא היה יכול למצוא פועלים אינו היזק כיון דאינו דבר האבוד (קצה"ח). וי"א, דהא בארג חציה יכולין לחזור ורק ידן על התחתונה, הוא דוקא בשלא משך רק חצי צמר מה שארג וחוזר ממה שלא משך עדיין, אבל אם משך כל הצמר שוב אינם יכולים לחזור בהן לא הבעל הבית ולא האומן דמשיכה קונה בפועלים, ואז שפיר יכול להטעותו, דכיון שאינם יכולים לחזור בהן דמי לדבר האבד (נתה"מ).

ואם מצא פועלים אחרים כו' - כיון שעכשיו בשעה שבא להטעותו נמצאו אחרים, לא היה לו להטעותו כיון שמלאכתו יוגמר עתה על ידי אחרים (סמ"ע). י"ל דדוקא כשהפועל יודע שיש כאן אחרים וא"ל לבעל הבית הרי לפניך אחרים לשכור דה"ל כמעמיד לו אחר במקומו. ולפ"ז ניחא דקבלן שחוזר יכול להטעותו אף אם היה מוצא פועל אחר, דהתם מיירי שאין הפועל אומר לו שכור מאלו, אבל הרמ"א שלא כתבו דא"ל שכור מאלו משמע דס"ל דאין חילוק בזה (ש"ך).

פועל שעושה בחנם כו' יכול לחזור כו' - נלפע"ד דהיינו שיכול לחזור ולומר איני עושה בחנם אלא בשכר, ואפי' הוא דבר האבוד יכול לומר כן, אבל פשיטא דאם זה רוצה ליתן לו שכר ואינו רוצה לעשות עוד אפי' בשכר, והוא דבר האבוד, כגון שהיו מתחלה פועלים אחרים ועתה אין כאן פועלים, צריך לשלם לו כל הזיקו מדינא דגרמי (ש"ך).

ה' עי' שר"ע (ח"מ ס' שלג ס"ג): התחיל הפועל במלאכה וחזר בו בחצי היום חוזר, ואפילו קבל כבר דמי שכירותו ואין בידו לשלם לבעל הבית, יכול לחזור בו והמעות חוב עליו, שנאמר (ויקרא כה נה) כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים. הגה: ומהאי טעמא אסור לפועל אפילו מלמד או סופר להשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית בקבע שלשה שנים:

ביאור: התחיל הפועל כו' - בעל הבית אסור לחזור בו מאחר שהתחיל הפועל ואפי' לא הלכו ממקומו (סמ"ע).

חוזר כו' - ואפילו קבל להיות פועל בקנין (ש"ך וט"ז), אבל בקבלן שקבל קנין אינו יכול לחזור בו בשום ממון וכמו שכתבתי לעיל ס"ק (ש"ך), וי"א שבקנין אינו יכול לחזור בו

ירא לנפשו שמא תתגלה רעתה וידחנו בדמים, וגם לאו כל אדם דיני גמירי (סמ"ע).

אף על פי שמשך - ו"א שבמשך נגמר הקנין אף אי עייל ונפיק אזוזי (רע"א).

אא"כ מכר מפני רעת ממכרו - כל מכירות יין הוי כמוכר מפני רעתה (פ"ת).

י עי' שו"ע (ח"מ סי' שלב ס"א): אמר לשלוחו צא ושכור לי פועלים בשלשה והלך ושכרן בארבעה, אם אמר להם השליח שכרכם עלי, נותן להם ארבעה ונוטל מבעל הבית שלשה ומפסיד אחד מכיסו, ויש אומרים אם כל הפועלים אינן נשכרים רק בארבע, הבעל הבית נותן לשליח כפי מה שההנהו, ואם אמר להם שכרכם על בעל הבית, נותן להם בעל הבית כמנהג המדינה. היה במדינה מי שנשכר בג' ומי שנשכר בד', אינו נותן להם אלא ג' ויש להם תרעומת על השליח. במה דברים אמורים: כשאין מלאכתן ניכרת, אבל אם היתה מלאכתן ניכרת והרי שוה ד', נותן להם בעל הבית ד', שאילו לא אמר להם שלוחו ארבעה לא טרחו ועשו שוה ארבעה:

ביאור: פועלים בשלשה - פי' בשלשה דינרים (סמ"ע). ומפסיד א' מכיסו - ו"א שאם כל הפועלים נשכרים בד' או בג' וחצי או שעשאו מלאכה ששוה ד' שחוזר השליח ונוטל מבעל הבית כמו שהיה צריך לשכור פועלים או כפי שיווי המלאכה. ואע"ג דבעל הבית א"ל לשכור בשלשה וגילה דעתו שאינו רוצה ליתן יותר מג'. אמנם אם עשה עבודה ששוה יותר מד' לא חייב לשלם יותר מד' (סמ"ע, וש"ך), ויש חולקים שבעל הבית רק נותן ג' שכמו שאמר (רע"א).

שם - השולח אדם לשכור מלמד לבנו, ושכרו, ואירע אונס שהשוכר ידע ממנו, פטור גם הבעל הבית, וגם השליח, ואפילו אם השליח אמר שכרך עלי, כיון דהבעל הבית פטור מטעם דלעיל, אז לא חל החיוב על המשכיר מטעם דאמר שכרך עלי' ואפי' הזיד בידיים (ש"ך בשם המהר"ם מיינץ).

כפי מה שההנהו - ופשיטא דאין חילוק בין הוסיף להם השליח רביעית או יותר (ש"ך).

ואם אמר להם שכרכם על בעל הבית כו' - ואם שכרם סתם ואין הפועלים יודעים שאין המלאכה שלו דינו כאומר שכרכם עלי כדלקמן סי' של"ט סעיף ז' (ש"ך).

אינו נותן להם אלא שלשה - דמסתמא דעת הבעל הבית אשער הזול, והפועלים צריכים להתנות שאינן נשכרין אלא בד' ולא ה"ל לסמוך אדברי השליח שא"ל בד' מאחר שא"ל ג"כ שכרכם על הבעל הבית (סמ"ע וש"ך), ואפי' יש פועלים שאינם נשכרים רק בד', אינו נוטל אלא ג' אף שהפועל עצמו בעל הבית. ואם הפועל עצמו הוא בעל הבית יש לו תרעומות על השליח אפי' כל הפועלים נשכרים בג', משום דא"ל דאי לאו דאמרת לי בד' היה זלזול לי הדבר להיות נשכר (ש"ך). עי' דבריו לעיל סי' של"א סק" (קצה"ח).

ויש להן תרעומות כו' - דיאמרו לו לולי שאמרת לנו בד' הווי טרחנו עצמינו להשכיר נפשינו בד' שהרי יש שוכרין בד' (סמ"ע וש"ך), ואם כל הפועלים נשכרים בג' אין להם עליו אפי' תרעומות (ש"ך).

כשאין מלאכתן ניכרת - כמה היא שוה (ש"ך), ומפרש בגמ' כגון ששכרן לחפור חפירה עמוקה סביב השדה ונתמלא החפירה מים ואינן יכולין לשער מה שבתוך המים (סמ"ע, וש"ך), וכן כל כיוצא בזה (ש"ך).

והרי שוה ארבע נותן להם כו' - אפי' כל הפועלים נשכרים בג' כיון ששוה מלאכתן ד' נותן ד', והיינו דוקא כשיש נשכרים בד' לעשות מלאכה יפה כזו שעשו (ש"ך).

י עי' שו"ע (ח"מ סי' שלו ס"א): השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו, נותן לו שכרו משלם וחוזר ונוטל מחבירו מה שההנהו, ואינו יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך, אפילו לא אמר לו שכרך עלי אלא שכרו סתם, אבל אם שכרו לעשות בשל חבירו סתם, יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך, ואם אמר לו שכרך עלי אינו יכול לומר לו כן. הגה: שכרו בפני חבירו ושתק חבירו, שתיקה כהודאה וחייב לתת לו שכרו, והוא הדין בשוכר מלמד לבן

הראשונה, היינו ד', וכאלו שכרו לחצי יום בד' דינרים (ש"ך), ועיקר שנותן לו ו', ואין לחלק בין היכא שהכניס פועל הראשון לשני דאז הוי משום שליחות, ובין היכא דבעל הבית צריך לשכור את השני (קצה"ח).

ואם הוא קבלן - ואם הוא קבלן שקבל עליו מלאכה בכך וכך (פי' ואינו כעבד דמלאכת רבו מוטלת עליו לעשות בו כל היום בלי הפסק, אבל זה גומר מלאכה שקיבל עליו איזה שעה ביום שירצה וכדרך כל בעל הבית העושה במלאכה שלו למכור ולהשתכר בה), משום הכי גם הוא א"י לחזור בו ואם חזר בו ידו על התחתונה, שאם קיבל עליו המלאכה בח' דינרין ועשה חציה וחזר בו ונתיקרה המלאכה שא"א לגומרה אלא בו' דינרין, לא יתן לו אלא ב' דינרין כדי שתגמר מלאכתו בח' כפי מה שהתנה, ואם א"י לגמרו בפחות מח' דינרין אינו נותן לו כלום. ומיהו אם נתיקרה הרבה שצריך ליתן עליה יותר ממה שפסק עמו אינו צריך לשלם לו מכיסו כלום. ואם לא התחיל עדיין בהמלאכה רק הלך לעשות מלאכתו ונתיקרה המלאכה וחזר בו הקבלן, נמצא דאין ביד הבעל הבית שכירות משל קבלן כלום שהרי עדיין לא התחיל כלל בעשיית המלאכה, אין הקבלן מפסיד אלא טורח הליכתו כיון שאינו תופס משלו והוא א"צ לשלם מכיסו, אבל אם תפס הבעל הבית משל קבלן אפי' דבר שאינו מכלי אומנתו יכול לשכור עליו מאותו תפיסה באופן שיגמור מלאכתו כפי תנאו. אמנם אם הבעל הבית חוזר בו אפי' בקבלן ידו על התחתונה שאם הוזלה המלאכה ויכול לגומרה בב' דינרין צריך ליתן לו ו' דינרין על מה שעשה ולא ישאר בידו אלא ב' כדי שיוכל לגמור בהם מלאכתו כפי תנאו, ואם הוקרה צריך ליתן לו ד' דינרין (סמ"ע), ו"א שתפיסת רכוש הקבלן דווקא כשבאת כלי אומנתו ליד הבעל הבית, אבל שאר דבר לא (ש"ך).

או שקבל על עצמו לעשות לו כך וכך חביות של יין - אע"ג דימי הבציר קצבתן ידוע ואינו משועבד רק לזמן הזה, מ"מ הואיל ואינו קוצב לו שכר לפי הימים או לפי השבועות או החדשים חשוב קבלנות כמו קמה לקצור דימי הקציר נמי ידועים הם (ש"ך).

ובעל הבית החוזר בו דינו כקבלן - וכן בעל הבית השוכר מלמד ומצא אח"כ מלמד אחר טוב מזה, אינו יכול לחזור בתוך שנה כיון שהתחיל זה במלאכתו ואינו פושע, ואם הוא חוזר צריך לשלם שכר שלם מטעם דאי לא עבדו חלשי וע"ל סי' של"ה ס"א בהג"ה שנייה (סמ"ע). משמע שאם הוקרה שהבעל הבית יצטרך ליתן בעד הגמר ו' דינרין, שנותן להפועל ד' דינרין בעד החצי, וקשה אמאי לא קאמר שאם אין לפועל פעולה אחרת לעשות דצריך לשלם לו כל דמי מלאכתו רק לנכות כפועל בטל כמו בפועל בסעיף ב'. אבל פועל שבעל הבית חוזר בו, ותובע כל שכרו מטעם מזיק, יש ביד הבעל הבית להטיל עליו עבודה באותו רמה, או אפילו יותר קשה אם יוסף לשכרו (עי' לקמן סי' שלה ס"א), אבל כשהפועל לא תובע שכרו רק על מה שעשה, מחויב ליתן לו שכירותו על מה שעשה ואינו יכול לכופו שיעשה אצלו אפילו מלאכה כיוצא בו, וכ"ש דקשה ממנו, כיון שהשכירו בפירוש ואמר מלאכה זו, אינו יכול לשנותו למלאכה אחרת (נתה"מ).

עי' שו"ע (ח"מ סי' קצ ס"י): הוב"ד לעיל הערה.

עי' שו"ע (ח"מ סי' קצ ס"א): מכר שדהו מפני רעתה, אע"פ שהוא יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים, קנה הכל ואין הלוקח יכול לחזור בו, שזה שתובע ורודף, לא מפני שעדיין לא גמר והקנה, אלא כדי שלא יחזור בו הלוקח. וכן הדין במוכר מטלטלים, אע"ג שמשך הלוקח הפירות והוציאן לרשותו והמוכר נכנס ויוצא על שאר הדמים לא קנה ויד החוזר בו על התחתונה כמו שנתבאר אלא אם כן מכר מפני רעת ממכרו שאז קנה הכל.

ביאור: מכר שדהו כו' - עי' ראנ"ח הובא לעיל סק" (ש"ך).

אלא כדי שלא יחזור בו הלוקח - ואף על גב דאי לא עייל ונפיק אזוזי כל שכן דלא הוה מצי מיהדר בו, מ"מ הוא

הגה: ואם אמר השליח שכרכם עלי, בכל ענין נותן להם ארבעה, וכן אם לא היו פועלים נשכרים רק בארבעה:

ביאור: אין דעתם אלא שיתן כו' - פי' ולא תאמר כיון שאמרו בפי' כמו שאומר הבעל הבית לא יתן להם הבעל הבית אלא שלשה אפי' מלאכתן שוה ד' או שכל הפועלים אינן נשכרין אלא בד' שהרי סברו וקבלו אנפשים בפי' כמ"ש הבעל הבית, אלא דודאי לא לגרוע חלקן ממה שאמר להן השליח אלא כוונתן הי' שאם אמר בעל הבית יותר מד' אזי יתן להן יותר כפי מה שאמר (סמ"ע), דמים מודיעים מועיל בשכירות פועלים להבחין אם השכירות כולל הוצאות הדרך (סמ"ע). נראה שדמים מודיעים הוא רק כאשר לפי דברי הפועל יש בו שינוי מהמנהג, שכולם מפשרין עצמן על ההוצאה ונותנין קודם השליחות, והכא שלא תבע ליתן ההוצאה קודם ולפי דברי שניהם יש בו שינוי מהמנהג, לזה אמרין הדמים מודיעין (נתה"מ).

לפיכך שמין כו' - כלומר הרי הדין הזה כאלו לא אמרו הרינו כמו שאמר בעל הבית והוה לו כאילו אמר השליח שכרכם עלי דנותן להם ד' ונוטל מבעל הבית מה שהנהגו, ואם אמר שכרכם על בעל הבית שמין מה שעשו, אם שוה ד' נוטלים ד' מבעל הבית (אע"פ שכולם נשכרים רק בג', רק שפועל שעושה מלאכה יפה כזו אינו נשכר רק בד'), ואם אינו שוה ד' אע"פ שיש נשכרים בד' אינו נותן בעל הבית רק ג' כיון שמקצתן נשכרים בג'. ואם כולם נשכרים דוקא בד' נותן להם ד' (ש"ך).

אין להם אלא שלשה כו' - גם בזה דינם כאילו לא חזרו ואמרו כמו שאמר בעל הבית דנתבאר דינו לעיל בס"ב דבכל ענין אין להן אלא ג' משום דסברו וקבלו, ואיבעיא דלא איפשטא הוא בגמ' והולכין בה לקולת הנתבע ואין מוציאין מידו (סמ"ע).

ע' שר"ע (ח"מ סי' שלב ס"ד): אמר לו בעל הבית בארבעה והלך השליח ואמר להם בג' ואמרו לו כמו שאמר בעל הבית, אע"פ שמלאכתן שוה ארבעה אין להם אלא ג', שהרי שמעו ג' וקבלו עליהם. הגה: בעל הבית שאמר לפועלים עשה עמי מלאכה בארבעה כמו שעשו חביריכם, ואמרו כמו שעשו חבירינו, ואשתכח דיהיב להו יותר, צריך ליתן לאלו כמו לחביריהם. בעל הבית שהטעה פועלים ואמר להם עשו עמי בד' כמו ששאר פועלים נשכרים, ונמצאו שנשכרים ביותר, או שהפועלים הטעו בעל הבית בכי האי גוונא, הוי כאלו לא שכרו זה את זה כלל, ונותן להם כפחות שבפועלים. בעל הבית ששכר פועלים וא"ל ליתן לו חפץ בשכרו, יכול ליתן לו אחר כך דמיו, הואיל ולא משך החפץ לא קנאו:

ביאור: אין להם אלא שלשה כו' - כאשר השליח אומר מחיר שונה מהבעל הבית, וגם אמר "כמו שאמר בעל הבית" יש מח' בגמ' אם הפועלים עשו על דעת השליח או על דעת הבעל הבית, ולכן נוהגים לקולא לנתבע, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ולפי"ז אם תפסו פועלים ד' לא מוציאין מידם, ואפי' אין מלאכתן שוה ד' תפיסתן מועילה, מאחר שאמר בעל הבית ד' ואמרו כמו שאמר בעל הבית, ואפי' כולם נשכרים רק בג' הדין כך (ש"ך). ואם הפועל ידע מזה שאמר בעל הבית בד' ואינו רוצה להשלים פעולתו עד שיתן לו ד', אע"ג דכבר התחיל במלאכה, אינו צריך להשלים את הפעולה עד שיתן לו ד', כיון דפועל מוחזק בגופו. ומזה נראה דאם ראובן שלח שלוחו לשמיעון להשכיר לו ביתו בשלשה אדומים לשנה ואזל שלוחו ואמר לו בשנים ואמר שמיעון כמו שאמר השוכר, אפי' אם כבר דר בו ראובן כל השנה צריך לשלם שלשה אדומים כיון דהוא ספק והדירה בחזקת שמיעון (קצה"ח). וי"א דזה דוקא כשהודיע השליח לראובן השוכר שהמשכיר אמר כמו שאמר השוכר וכבר ידע מהספק קודם שנכנס, וכיון שנכנס שלא ברשות, הוי כתפס מספק דחייב להחזיר, אבל אם השליח לא הגיד דברי המשכיר להשוכר ולא אמר לו רק ששכר בארבעים ונכנס על דעת ארבעים, אע"פ שאמר שהמשכיר לא נתרצה רק מחיר הגבוה דהשוכר, מ"מ כיון דהשוכר לא היה לו פיסוק דמים גמור עם המשכיר,

חבירו. אחד שאמר לחתנו תלמוד עם בנך ואני אשלם לך, פטור מלשלם לו:

ביאור: וחוזר ונוטל מבעל הבית מה שהנהגו - עיין לעיל ריש סימן של"ב ומש"כ שם ס"ק (סמ"ע).

ואינו יכול לומר טול מה שעשית בשכרך - היינו דוקא בתבן וקש לא יוכל לומר טול מה שעשית בשכרך, אבל במידי דאכילה כגון חיטין ושעורין שומעין לו (סמ"ע), ויש חולקים (ש"ך). אף על גב דכל שוה כסף ככסף, הכא גבי פועל כתיב לא תלין שכר שכיר, מה דאתני בהדיה משמע (ט"ז), ואולי דוקא בחטין ושעורין דאינן ראויין לאכילה כמות שהן, אבל פת אפוי וכיוצא גם הש"ך יודה (פ"ת).

אבל אם שכרו לעשות בשל חבירו סתם כו' - פירוש, שאמר לו עשה מלאכה בשדה זו והפועל ידע שהיא של חבירו, ואף על פי שלא אמר לו בפירוש עשה בשדה של חבירי, כיון שלא אמר לו שכרך עלי וג"כ ידע שהיא של חבירו אין שכרו מוטל על השוכר. וכל שלא ידע הפועל שהשדה היא של חבירו, אף על גב דלא אמר לו השוכר עשה עמי בשדה שלי, מ"מ בכלל השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו הוא, כיון שהפועל סבר שהוא שלו (סמ"ע).

וה"ה השוכר מלמד לבן חבירו - פירוש, בפני חבירו אבי הבן ואבי הבן שותק, ועי' לעיל רמ"א סי' פ"א ס"ז [ז"ל: שתיקה כהודאה דמיא ואף על פי שלא דבר האב כלום, דהוי לו לאב לאסוקי אדעתיה ולמחות] (סמ"ע), אם אשה השכירה מלמד, והתחיל הנער ללמוד, אין יכול בעלה לומר לא אחוש על שכירות שלה כלום, דודאי אמרה קמיה בעלה וניחא ליה, אם לא שהוא נותן אמתלא ורגלים לדבר למה לא מיחה או לא ידע (ש"ך בשם היש"ש).

אחד שאמר לחתנו תלמוד כו' - כיון דלאו עני הוא ובלאו הכי חייב ללמוד עם בנו, יכול לומר משטה הייתי בך כו' (סמ"ע).

שם - ראובן ששכר מלמד לבנו ולבן חבירו ונתרצה חבירו לתת חלקו, ואח"כ בחצי הזמן קם חבירו ושכר לאחר, חייב לפרוע לראשון, ומה שטען חבירו שלא שכרו לשנה אלא על תנאי אם יעשה מלאכתו כראוי ושלא ימשוך זמן השכירות אלא עד הפסח, הרי מודה מקצת וחייב שבועה דאורייתא (סמ"ע).

ע' שר"ע (ח"מ סי' שלב ס"ב): אמר לו בעל הבית שכור לי בארבעה והלך השליח ושכר בשלשה, אע"פ שמלאכתן שוה ארבע אין להם אלא שלשה שהרי קבלו על עצמם, ויש להם תרעומת על השליח, ולא שנא אמר שכרכם עלי או שאמר להם שכרכם על בעל הבית:

ביאור: אע"פ שמלאכתן שוה כו' - היינו אע"פ שלפנינו ברור שמלאכתן שוה ד' (סמ"ע וש"ך).

אין להם אלא שלשה - ונראה שהבעל הבית אין צריך ליתן הדינר הד' אף להשליח (ש"ך), ראובן השכיר לשמעון בית אחד בסתם ולא פורש ביניהם דמי השכירות כמה הם, ועמד בבית ההוא כמה חדשים ובתוך הזמן הנז' פרע לראובן דמי השכירות מכמה חדשים לערך שהיו פורעים אליו שאר השכנים משאר הבתים כיוצא באותה בית, כיון שלא התנה ראובן עמו בשעת השכירות אין לכופו שיפרע יותר משאר השכנים, וכ"ש אם ראובן שתק שהיא הוכחה גדולה שכן היתה כוונתו (ש"ך בשם הרשד"ם).

תרעומות על השליח - דאמרי לו וכי לית לך מאי דכתיב אל תמנע טוב מבעליו, ור"ל דכיון שבעל הבית אמר לך לשכור בד' לא היה לך לימנע אותה טובה מאתנו (סמ"ע), היכא שלא א"ל בעל הבית כלום אלא א"ל סתם שכור לי פועלים והוא שכרם סתם ועביד עבידתא שפירתא שוה ד' נותן להם ד' (ש"ך).

ע' שר"ע (ח"מ סי' שלב ס"ג): אמר לו בעל הבית בג' והלך השליח ואמר להם בד', ואמרו הרינו כמו שאמר בעל הבית, אין דעתם אלא שיתן בעל הבית יתר על ארבעה, לפיכך שמין מה שעשו, אם שוה ארבעה נוטלין ארבעה מבעל הבית, ואם אינו שוה או שאינו ידוע, אין להם אלא שלשה.

גזל הוא וכתפס שלא ברשות דמי, דחייב ליתן להם כפי תפיסת הלשון שהוא לטובתם. ולפמ"ש יש לקיים דברי שניהם, דינא דרמ"א כשאמר דברים אלו בתוך פיסוק דמים, ודברי הש"ך בלא אמר לו בפיסוק דמים רק בד', ובפיתוי השכירות שישכיר עצמו בסך זה אמר לו שגם שאר פועלים משכירין עצמן בסך כזה, ובזה אין לו רק דין אונאה ופועל אין בו דין אונאה (נתה"מ). ולפי דבריהם אם באמת הזכיר בעל הבית רוב שוכרין בד', היה צריך ליתן כפי שנשכרים רוב הפועלים ולא כפחות, ויש חולקים על זה שאי אפשר לדמות הטעה בעל הבית להטעו הפועלים, שפועלים שהטעו לבעל הבית ונתרצה ליתן להם 'אך שהטעו אותו שאמרו שרובן ב' ואעפ"כ נתרצה באם רובן בט' ליתן להם ט', לכך נותן להם ט', אבל בהטעה את הפועלים ואמר שרובן בה' דרוצה ליתן רק ה' ולא יותר, אף דלא נתרצה אלא על הרוב, מ"מ הוי כלא התנה, ורק חייב כפי המיעוט ולא כפי הרוב (פ"ת בשם רע"א), וי"א שאם אמר לפועלים תעשו עמי מלאכה בד' כמו שנשכרים אחרים והפועלים שותקין, אומרים סבר וקיבל בקציצה שזכר בעל הבית, דבעינן גילוי מילתא שסמך עצמו על שכירות אחרים, דדוקא אז תלוי בשכירתם (ט"ז). ליתן לו חפץ בשכרו - ודוקא בחפץ דינא הכי ולא בשטר חוב (סמ"ע וקצה"ח), שהרי שטר נקנה רק בכתיבה ומסירה, ולא היה כאן כתיבה ומסירה (קצה"ח), אבל חייב ליתן לו מה ששווה השט"ח כפי מה שהוא שווה למכור, כמו גבי מוחל שט"ח לעיל סי' סו סל"ב (ש"ך), וי"א ששמין את השט"ח בגמר המלאכה, ולא בשעת פיסוק השכירות (נתה"מ).

שם - ואם פסק עמו חטים סתם, אינו חייב לתת לו חטים אלא נותן לו שכרו במעות. ואע"ג שמובא (לקמן סי' של"ו ס"ב) דאינו יכול לומר קח חטים בשכרך, אלא חייב ליתן לו מעות כמו שהתנה עמו ולא שויו, התם הוא דסתם שכירות במעות הוא שכל השוכרים על דעת כן שוכרים פועליהן (ש"ך), יכול לחזור בו מאחר שלא משכו, ששכירות לא קונה חפץ. אמנם דמי החפץ ודאי צריך ליתן ומשום דשכירות אפי' אלף זוז קונה בדיבור, אבל אם השוכר רוצה ליתן לפועל את החפץ אין הפועל יכול לומר תן לי דמי החפץ, אע"ג דמעות דאינו קונה שניהם חוזרין הלוקח והמוכר ואפי' רוצה המוכר ליתן לו החפץ הלוקח יכול לחזור וליקח את כספו, היינו משום דמעות אפשר להחזירם אבל הפעולה אי אפשר להחזירו, וכיון דרוצה ליתן החפץ בשכרו כאשר הבטיחו אינו יכול לומר תן לי דמים כיון שלא שכרו אלא בחפץ. היכא דנשרף החפץ אינו יכול לומר שלך נאבד, כיון דטעמא דאינו צריך ליתן החפץ משום דמחסרה משיכה, וכיון דק"ל דבר תורה מעות קונות ומשום שלא יאמר נשרף חפצך בעליה, וצ"ע (קצה"ח). עיין מ"ש לעיל (סימן רג ס"ד [שחייב לקבל מי שפרע]), ולפמ"ש שם נראה דדינו כאפותיקי מפורש שאף שיכול לסלק בדמים, אם נשרף פטור מליתן דמים אחרים (נתה"מ).

שם - אם חוזר בו השוכר הוא במי שפרע (עי' לעיל סי' רא ס"א) כיון דשכירות ה"ל כמו כסף, אם לא שהמכוש אחרון אינו שווה פרוטה דאז הוה מלוה, ואין במלוה מי שפרע (קצה"ח).

שם - אם הבטיח לשכיר בשכרו דבר שלא בא לעולם כגון פירות דקל ולא אמר דקל לפירות, מחויב נמי ליתן שכרו, דלא גרע מהבטיח לו חפץ דלא קנה החפץ ואפ"ה בדמיו מיהו נתחייב, ואין שמין כמה שווה עכשיו קודם שגדלו הפירות שהוא בזול אלא צריך ליתן פירות דקל אחר שגדלו או דמי הפירות אחר שגדלו (קצה"ח), ויש חולקים שנותן לו כפי מה ששוין למכור בשעת גמר פעולה דאז הוא פרעון השכירות (נתה"מ), עי' מש"כ בגליון ריש סימן קצח [שאם התנה עמו ליתן לו כור חטים, כיון דמשך החפץ צריך ליתן החיטים כפי שפסק] (רע"א).

א" עי' שו"ע (אה"ע סי' קמ ס"ח):

ב" עי' רמב"ם (גירושין פ"ו ה"ב): אמר השליח לבעל שליח הבאה אני ואמר לו הבעל הא לך כמו שאמרה והביא

ודומה לדר בחצר חבירו בלא פיסוק דמים, אינו נותן רק שיווי (נתה"מ).

כמו לחבריהם - דמה שחזרו ואמרו כמו שעשו חברינו, לא היה דעתן שמאמינים לו שלא נתן להן אלא ד' וסברו וקבלו, אלא דעתם היה על המחיר הגבוה שהם קבלו, שאם נתן להן יותר יתן גם להם יותר, והרי נתן להם יותר. ואע"ג דיש פועלים דנשכרין בפחות, וגם מלאכתן אינו שווה כל כך. ושונה ממקרה הקודם שהפועלים לא תלו עצמם בדבר אחר חוץ מדברי השליח, ולכן הסכימו לדברי השליח (סמ"ע, וקצה"ח). וי"א שזה כאלו לא שכרו זה את זה כלל, ונותן לפועלים כמחיר הנמוך ביותר, ולפחות ד' כמו שאמר, מאחר ואמר כמו חברכם שהוא יותר מד' וגם אמר בפירוש בד', ולכן לא הסכים ליותר (ש"ך). וי"א שהחילוק הוא שגם בבעל הבית אמר ד' והשליח אמר ג' ואמרו כמו שאמר בעל הבית, אם אמרו בפירוש כמו שאמרו בעל הבית אם זה יותר, ודאי שחייב ד', כיון שדעתם על המחיר הגבוה, ולפ"ז הכא דהטעה אותן הבעל הבית בשער שכירות פועלים הוה אונאה, ואונאה בכלל גזל הוא, וכיון דגזל הוא הוי כתפסן שלא ברשות לעשות מלאכתן וחייב לשלם כמשכורת חבריהם (עי' סימן שי"ב סעיף ט"ו), שהרי הפועל הוא מוחזק בעצמו, משא"כ בשליח שהטען ושינה בדברי הבעל הבית, מה לו להבעל הבית בכך, שהוא לא הטען וסמכו עצמן על השליח ולהכי לא הוי כתפיסה שלא ברשות. ועוד דמה שהטעה אותן שליח באמירת בעל הבית אין הטעות בענין שיווי השכירות, ואפשר שאפילו היו יודעין שהבעל הבית אמר ד' והשליח לא היה רוצה לשוכרן רק בג' היו ג"כ משכירין עצמן, דהבעל הבית שאמר ד' היה כוונתו שאם לא ימצא בפחות יתן ד' וסמך עצמו אהשליח (נתה"מ).

בעל הבית שהטעה פועלים כו' - כשהפועלים הטעו לבעל הבית אין לו עליהן אלא תרעומות, אבל כשהבעל הבית הטעה את הפועלים, כיון ששמעו וקבלו הפחות ועשו מלאכה יוכל הבעל הבית לומר אילו לא נתרציתם לשכירותי לא הייתי שוכר אתכם. ואף בהטעו פועלים את הבעל הבית, אם כבר נתן להם הבעל הבית השכירות ואח"כ נודע לו שנשכרים בפחות א"י להוציא מידן (ש"ך). ויש חולקים, דאדרבה דגם בעל הבית שהטעה לפועלים אין להם רק תרעומת משום דבלא תנאי ג"כ צריך לשלם הפחות, משמע דלולי זה כגון דאף הפחות הוא ה' או ו' צריך לשלם (רע"א). ונמצאו שנשכרים ביותר - פי' כל הפועלים נשכרין ביותר, רק שאותו יותר אינו בשוה, כגון שיש שנשכרין בה' ויש בו' ויש בז' ויש בח' כו' ע"ז מסיק ג"כ וכתב שנותן להן בפחות שבפועלים, ור"ל מה ששכרן בד' עכ"פ בטל הואיל וכולן נשכרים ביותר, אלא משלם להן בה' דהוא הפחות נגד מה שנשכרים באמת דהיינו בה'. אבל אם נמצא דהמועט נשכרין בד', א"צ ליתן להם אלא ד', שכל אדם דעתו על הכי זול שאפשר. גם מה שמסיק הרמ"א, או שהפועלים הטעו להבעל הבית בכי האי גוונא כו', היינו שהפועלים א"ל סתם תן לנו ' שגם שאר פועלים נשכרים ב', ונמצא שכולם נשכרים בפחות ואותו פחות אינו שווה רק קצת בט' וקצתם בח' ז' ו', וקאמר דנותן להן בפחות כיון דקציצת שכירתן בטלה שכל אדם דעתו על ההכי זול שאפשר. וכל זה אם אמר סתם, אבל אם אמר הפועלים "אנו רוצים ' שרובם נשכרים ב'", ובאמת רובם נשכרים בו', ומיעוט בה', צריך לשלם ו' שהוא הרוב (סמ"ע), וי"א שכך דרך בעלי הבתים לשכור כפי הרוב (ש"ך). נראה ברור שבמקרה הקודם של "עשה עימי כמו חברכם" שעיקר השכירות ופיסוק דמים היה על המקח שעשו חבריהם, רק אחר ששאלו אותו בכמה, הטעה אותו, וכיון דבגוף השכירות נגמר הפיסוק על המקח של חבריהם נתקיים השכירות כן, ומה בכך שהטעה אותו אח"כ י"ל שסמכו עצמם שיבררו אח"כ. ועוד דאפילו בלשון שכתב ברמ"א "בד' כמו ששאר פועלים נשכרים", נראה שלשון השכירות מוסב על זה ג"כ ששוכר אותן על הסך שנשכרו שאר פועלין, והוי כאומר שתי לשונות הסותרות, וכיון שהטעה אותן בסך השער הוי כאונאה בשיווי המקח דבכלל

והוא פסידא דפועל או מלמד - עיין מ"ש בסק" (סמ"ע), וה"ה באחד שהיה משכיר בית לחבירו ונתתוהו שינוי אויר בר מינן שצריכים הכל לברוח, נראה פשוט שההפסד של בעל הבית, חדא דזה הוה מכת מדינה דאי אפשר לדור בבתיים שבעיר, ואין לומר דהא בבית גופא ליתא שום מכה, דהא בגזירות המושל שלא ללמוד לא הוי מכת מדינה כיון דרוב העיר לא ברחו, מ"מ משמע במקום שצריכים הרוב לברוח ודאי הוה מכת מדינה. ועוד, דעכ"פ הוה שם אונס על מכת דבר ח"ו, וכיון דבעל הבית ושוכר שניהם לא ידעו הוה ההפסד על המוציא שהוא הבעל הבית שהוא המשכיר (ט"ז).
כ עי' שר"ע (ח"מ סי' שלה ס"א): השוכר את הפועל למלאכה ידועה ונשלמה בחצי היום, אם יש לו מלאכה כמותה או קלה ממנה עושה, ואם אין לו נותן לו שכרו כפועל בטל. הגה: ואם רוצה ליקח מחבירו מלאכה כזו וליתן לפועל הרשות בידו, ויש אומרים דאם רוצה להוסיף בשכרו, צריך לעשות אפילו מלאכה כבידה מן הראשונה, ואם היה מהחופרים או עובדי אדמה וכיוצא בהם שדרכם לטרוח הרבה ואם לא יעשה מלאכה יחלה, נותן לו כל שכרו משלם, ודוקא שלא הראה לו אותה מלאכה תחלה, אבל אם הראה אותה לו וראה שלא היה בה מלאכת יום ולא התנה, אינו נותן לו כלום לאחר ששלמה כמו שנתבאר בסימן שקודם זה, דכל מה ששניהם יודעים יש לפועל להתנות. ואם שכרו סתם למלאכת יום אחד, יכול לשנותו ממלאכה קלה לכבדה. הגה: מלמד שחלה התלמיד נתבאר בסוף סימן שלד. מקום שהוא פסידא דבעל הבית צריך ליתן לו שכרו משלם, ולא כפועל בטל דאי לא עבדי חלשי, ואפילו יש לו תלמידים אחרים שלומד עמהם דדבורא לאחד דבור למאה. ואין בעל הבית יכול ליתן לו נער אחר ללמוד עמו, ויש אומרים דיוכל ליתן לו נער אחר, המבין וחרף כראשון, אבל לא קשה ממנו וכן נראה לי להורות. והא דצריכין ליתן למלמד שכרו משלם, היינו דוקא אם נראה לבית דין שנהנה בלמודו יותר מביטולו, אבל אם נראה לבית דין שנוח לו בביטול אינו נותן לו אלא כשאר פועל בטל. המלמד עם בן חבירו שלא מדעת האב, יש אומרים דחייב לשלם לו כדין היורד לתוך שדה של חבירו שלא ברשות שיתבאר לקמן סימן שעה, ויש חולקין ואם אחד אומר למלמד למוד עם בני ולא קצב לו שכירות, צריך ליתן לו כפי מה שנותנים אחרים. בעל הבית ששכר מלמד ואמר שילך אצל קרובו לנסותו אם יוכל ללמוד עם הנער ולא הלך, ואחר שלמד עמו אומר שיינסנו עדיין, ועד מעיד שלא ידע ללמוד עמו הדין עם המלמד, מאחר שיודע עכשיו מוקמינן לו אחזקה שידע כבר, ונשבע נגד העד ונוטל שכרו. רב שהיה בעיר כמה שנים והורה לקהל ואח"כ קצבו עמו שכר להבא, לא יוכל לתבוע מה שעבר דודאי מחל להם. פועל שקבל עליו כל אונס ובא אונס דלא שכיח כלל, פטור שעל מנת כן לא התנה, וכן הוא בש"ס פרק מי שאחזו. אחד ששכר סוס על שמונה ימים לילך למקום אחד וכאשר הלך ב' ימים נמלך וחזר למקומו, יכול לעשות באלו י' ימים עם הסוס מה שירצה להשכירו בעיר להביא עצים או שאר מלאכות המיוחדות לסוסים באותה עיר, אע"פ שזו המלאכה כבידה מן הראשונה, דניחא לו שתהא בהמתו בעירו ועושה מלאכה כבידה ממה שתלך למקום רחוק:

ביאור: למלאכה ידועה כו' - היינו דווקא שמשכיר למלאכת היום לאותה מלאכה, אבל כשאינו משכירו לימים אלא לאותה מלאכה, כל שא"א להתקיים באותה מלאכה, אינו נותן לו מלאכה אחרת (ש"ך בשם הראנ"ח), וי"א שאם שכרו והראהו המלאכה שיעשה ליום אחד, כיון ששניהם ידעו, אי אפשר לתת לו מלאכה אחרת מבעלים אחרים, ויתכן שעיקר השכירות על המלאכה והיא נגמרה, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ודלא כסמ"ע ס"ק (ט"ז).

ויש אומרים דאם רוצה להוסיף לו בשכרו כו' - עי' סי' שלג ס"ג ברמ"א שבעל הבית יכול לחזור בפועל אף אחר שהתחיל לעשות לו מלאכה, אם הפועלים יכולים להשכיר נפשם במקום אחר אפי' למלאכה כבידה מזו, ורוצים להוסיף להן שם בשכרן כפי כבידות המלאכה (סמ"ע).

את הגט ואמרה לו שליח קבלה שמתוך, כיון שהגיע הגט לידה מגורשת, שהרי לא עקר שליחות שאמרה אלא גרע אותה שהרי היא אומרת לקבלה והוא אומר לבעל להבאה בלבד.

י" נותן להם שכרן - כיון דבעל הבית פושע וההליכה היא כהתחלה במלאכה, משום הכי אין בעל הבית יכול לחזור בו, ואם חוזר צריך לשלם להם כפועל בטל, ואף שאין לפועל פסידא דממון מכח חזרה זו משום דאף שלא היה משכירן, מ"מ לא היה להם אצל מי להשתכר כו' (סמ"ע וש"ך), השולח אדם לשכור מלמד לבנו, ושכרו, ואירע אונס שהשוכר ידע ממנו, פטור גם הבעל הבית וגם השליח, ואפילו אם השליח אמר שכרך עלי, דכיון דבעל הבית פטור מטעם דלעיל, אז לא חל החיוב על המשכיר מטעם דאמר שכרך עלי ואפי' הזיד בידים (ש"ך בשם המהר"ם מינץ).

כפועל בטל שאינו דומה כו' - שמין מי שהשכיר עצמו למלאכה זו, וכן חמר שהשכיר חמורו להביא משוי כמה היה רוצה לפחות משכרו לישב בטל ולבא ריקן וכן ינכה לו משכרו (סמ"ע, וש"ך), וי"א חצי שכרו (ט"ז).

י" עי' שר"ע (ח"מ סי' שלג ס"ד): הוב"ד לעיל הערה ה.

י"ו שקל (גירסת הגר"א).

י"ז שקל (גירסת הגר"א).

י"ח עי' שר"ע (ח"מ סי' שלג ס"ה): הוב"ד בהערה ג.

י"ח עי' שר"ע (ח"מ סי' שלג ס"ז): במה דברים אמורים: שאין שם פועלים לשכור בשכרן להשלים המלאכה, אבל אם יש פועלים לשכור בשכרן ואמר לו צא ושכור מאלו והשלם מלאכתך, בין שכיר בין קבלן אין לו עליהם אלא תרעומת, ושמין לשכיר מה שעשה ולקבלן מה שעתיד לעשות:

ביאור: שאין שם פועלים לשכור בשכרם - פי' שאינם נמצאים פועלים לשוכרן אפי' אם יוסיפו להן כפי כל הפיסוק שפסק להראשונים, כגון ששכרן בשני סלעים ועשו חציה או יותר ולחציה השניה לא ימצאו פועלים לגמרן אפי' יתן להן שני סלעים, ובזה אמר ששוכר עליהן עד כדי שכרן דהיינו עד ד' סלעים, ומוציא מיד הפועלים שני סלעים או מ' ונ' אם יש בידו משלהן, וגם מה שעשו כבר א"צ לשלם להן (סמ"ע). אבל אם יש פועלים לשכרן בשכרן - דהיינו כפי מה שפסק עמהן (סמ"ע).

ושמין לשוכר כו' - פי' בכי האי גוונא שנמצאו שוכרים אחרים, בזה דינו כאילו לא הוה דבר האבוד, לכן פועל שניתן לו רשות לחזור ואם חוזר ידו על העליונה, גם כאן הדין כן, ואין מנכין לו ממה שעשה כלום, אלא צריך לשלם שכרו. וקבלן שדינו כשחוזר בדבר שאינו אבוד דידו על התחתונה גם כאן הדין כן (סמ"ע).

י" דבעל הבית הוי כפועל כו' - פי' כמו דבפועל אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה כך הבעל הבית הבא להוציא מיורשיו דהמת. והחולקין ס"ל שאני שכירות בתים, שזה כאילו מכר לו הבית כל אותו שנה (סמ"ע), אחד שקנה מצוה לשנה כגון גלילה ובתוך השנה גירש המלך היהודים מן המקום אם בשעת קנין כבר נשמע דבר המלך אף על פי שהיו משתדלין לבטל הגזירה מ"מ ה"ל להתנות ואם לא התנה צריך לשלם וכשהתנה בעיני תנאי קודם למעשה וכל דיני תנאי דאל"כ התנאי בטל והמעשה קיים וצריך לשלם. ואפשר דהקדש שאני דיד הקדש על העליונה (רע"א בשם מג"א).

מיהו יש חולקין כו' - ועיקר כדעה הראשונה, אמנם אם כבר קיבל השכירות כולו א"צ להחזיר, רק שצריך להחזיר לו כפועל בטל מה שהבית פנוי לו לעשות בו מה שירצה, מטעם דכיון דנתן לו שכרו נתרצה לו שיהיה שלו אפי' יארע אונס (ש"ך וט"ז), וי"א שעיקר הדעה החולקים, ששכירות ליום כמכר (רע"א בשם המחנ"א).

מחמת שינוי כו' - דוקא כשהמועט ברחו אבל אם הדבר חזק, לא עלינו, שהרוב ברחו, הוי מכת מדינה ונותן לו כל שכרו (ש"ך), אם שכרו ללמד לב' נערים, וא' מת, לא מוריד מהמשכורת בגלל זה, אבל יכול להביא לו עוד נער באותו רמה (ש"ך בשם המהר"ם).

לקמן סי' של"ג סעיף א' וסעיף ה' ד"ה ואם מצא פועלים (ש"ך). עי' דברי סי' רכא (נתה"מ).

אלא ע"ד להוסיף לכם אכילה ושתייה - לשון הש"ס על דעת שטרך לכם באכילה ושתייה (ש"ך).

כ" עי' שו"ע (ח"מ סי' שלב ס"ו): אם המלאכה שוה ה' ושכרם בד' והזולה ועמדה על ד', נותן להם ד', ולא יוכל לומר להם גם עתה תקחו דינר פחות ממה ששוה, וכן אם שכרן ביותר דינר מהראוי והוקרה המלאכה, אינם יכולים לומר גם עתה תוסיף לנו דינר יותר מהראוי לפי היוקר של עכשיו:

ביאור: ולא יוכל לומר - בגמ' מפרש הטעם, שיאמרו הפועלים מתחלה לא נתרצינו בפחות אלא מפני שראינו שאינך יודע דרך שכירות הפועלים ולדעתך גם שאר פועלים לקחו כן ואנו היינו דחוקים למעות ונתפייסנו בפחות מהראוי לנו, מה שאין כן עתה שאתה רואה שכל הפועלים נשכרין בכך. וכן הטעם בסוף הסעיף דהבעל הבית אומר על דרך זה להפועלים (סמ"ע).

כ" עי' שו"ע (ח"מ סי' שלג ס"ה): הוב"ד בהערה ג.

כ" עי' שו"ע (ח"מ סי' שלג ס"ה): הוב"ד בהערה ג.

כ" עי' שו"ע (ח"מ סי' שט ס"א): השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה אם הוחלקה פטור אע"פ שעבר על דעת הבעלים, ואם הוחמה חייב:

ביאור: השוכר את החמור כו' - ראובן שכר משמעון פרה בששה כסף לשבת, ואם תמות אצלך נתחייבת לי פרה אחרת, ומתה. וראובן החזיר לו פרה, פטור משכירות, ולא משום רבית, אלא משום שלא קצב שכירות אלא בחזרת הפרה (ש"ך). השוכר פרה להוליכה בבקעה והוליכה בהר ומתה, קודם שנאנסה היה שכירות גמור, ואין חיוב אונסין על שעת משיכה אלא על שעת האונס, ולכן חייב הוא בשכרו וגם בהחזרת גוף הפרה, ומכל מקום אינו נותן שכר כפי מה שקצץ, אלא כפי מה שנהנה, שכבר בטל הקציצה, וה"ה במקרה של הש"ך (קצה"ח). וי"א שזה דוקא במקרה ששם הפרה באחרת כמו שהיא שוה בשעת שכירות, שאז אף אם תפחת מחמת מלאכה או תזול מ"מ מחויב לשלם כזה, ואין איסור רבית, ומש"ה פסק שפיר דכשמתה ומשלם הקרן כפי מה ששוה בשעת משיכה דא"צ לשלם השכר, דכיון דמשלם כפי מה ששוה בשעת המשיכה ע"כ צ"ל דהוי כמכירה מאותה שעה, מש"ה א"צ לשלם השכירות, משא"כ בשוכר סתם, דאז אם תזול או תפחת מחמת מלאכה אפילו עד החצי, שייך להמשכיר, ואינו חייב לשלם רק כפי מה ששוה בשעת מיתה, א"כ מהיכא תיתי לא ישלם השכירות כיון שהיתה עומדת ברשות המשכיר לפחת שמחמת מלאכה. אמנם במקרה של הש"ך אפילו מה שנהנה לא משלם, כיון שקצץ לו דמי שיוויה של פרה של שעת שכירות כמכירה דמיא למפרע, וכל משכיר הוי כמוכר הכחש שמחמת מלאכה בעד פיסוק השכירות, וכששינה הוי כנתבטל הפיסוק ומשלם מה שנהנה (נתה"מ).

אם הוחלקה פטור כו' ואם הוחמה חייב - וכ"ש אם מתה כדרכה דפטור. ולא עוד, אלא אם מתה מחמת אויר או שהכיש נחש ס"ל דפטור, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, דאמרינן דגם אם לא שינה היתה מתה מחמת זה (סמ"ע), ואפילו אם היה שמירה בבעלים חייב, דהרי שינה מדעת בעלים וכאלו התנה באם ישנה ויארע דבר שנוכל לתלות שלא היה נארע אם לא היה משנה יהיה כאלו נטלה שלא ברשות ונאנס, ואפילו אם החיוב דהוחמה והוחלקה רק מדין פשיעה מ"מ יש לדון לחייב גם בשמירה בבעליו, דכיון דפשע בידים הוי כמזיק בידים (רע"א).

כ" עי' שו"ע (ח"מ סי' שט ס"ב): שכרה להוליכה בבקעה והוליכה בהר, אם הוחלקה חייב, שהחלקות יותר בהר מבבקעה. ואם הוחמה פטור, שבבקעה חמימות יותר מבהר, מפני הרוח שמשנת בראש ההרים. ואם הוחמה מחמת המעלה, חייב, וכן כל כיוצא בזה. הגה שינה מהר לבקעה ומבקעה להר ונתייגעה ומתה, חייב. וכן אם שכרה להוליכה למקום אחד והוליכה למקום אחר, ואויר הדרך משונה במקום אחר, חייב, וכן כל כיוצא בזה.

אבל אם הראה אותו לו כו' - היינו דוקא כשלא שכרו לאותו מלאכה על יום א' אלא א"ל סתם עשה עמי במלאכה זו, אבל אם שכרו על יום א' אע"ג דהראה לו אותה המלאכה יכול הפועל לומר מדשכרת לי על יום א' אמרתי ודאי יש לך עוד מלאכה כיוצא בזה במקום אחר לעשות בה כשתגמור מלאכה זו שהראיתני (סמ"ע).

יכול לשנותו ממלאכה קלה לכבדה - דמדשכרו סתם הרשות ביד בעל הבית ליתן לו מתחלה מלאכה כבדה, ומשום דנתן לו מתחלה קלה לא גרע (סמ"ע).

דאי לא עבדי חלשי - דפקודי ה' ישרים משמחי לב, גם משום דסתם מלמדים רגילים לעסוק במלאכת למוד הנערים כל היום, ואי לא מיעסקי ה"ל כשינוי וחלשי דומיא דפועל הנ"ל (סמ"ע).

ואין בעל הבית יכול ליתן לו נער אחר - יש כמה ענינים שדעת המלמד נוח בנער א' מחבירו אף שאינו מענין הלימוד, ואם שכרוהו מתחילה סתם ללמוד עם הנערים ה' ו' או כמו שפרט עמו, דלכ"ע יכול ליתן לו אחר במקום הראשון אף בלא אונס ודומה לשכרוהו למלאכה סתם דיכול להחליפו מקלה לכבדה (סמ"ע).

המבין וחרף כראשון - בכל תנאי שאדם מתנה עם חבירו אין לומר הולך אחר לשון התנאי דוקא עד שלא נלמד ממנו לחייב המתנה כי אם באותו תנאי שהוזכר דוקא ולא בכיוצא בו, אלא יתחייב המתנה אפילו בדבר שאינו יוצא מתוך לשון התנאי כלל רק שלא יקשה עליו יותר ממה שהתנה עם חבירו, אפילו היכא שהשכירו לנער אחד מיוחד והזכיר שמו (ש"ך בשם המהר"ק).

המלמד עם בן חבירו שלא מדעת י"א דחייב כו' - ועיקר כ"ח (ש"ך), אם היה למלמד בידו משל האב ולמד עם בנו לכ"ע יכול לעכב עבור שכר לימודו, ועי' יו"ד סי' רמ"ה ס"ד: חייב להשכיר מלמד לבנו ללמוד, אבל לבן חבירו אינו חייב להשכיר: הגה והיו כופין לו לשכור לבנו מלמד, ואם אינו בעיר ויש לו נכסים אם אפשר לאודועי לו מודיעים לו ואם לאו יורדים לנכסיו ושוכרים מלמד לבנו, ועיי"ש בבית הלל שהקשה שאם יורדים לתוך נכסיו, א"כ איך אפשר לפטור אותו מלשלם (פ"ת).

ויש חולקין - נראה טעמם, דאפשר משום מצוה קעביד הלה שלומד עמו ולא משום תשלומין, ופשוט דקיי"ל כיש חולקין דהמוציא מחבירו עליו הראיה (ט"ז).

הדין עם המלמד כו' - וצריך לשלם למלמד (ש"ך). ונשבע נגד העד כו' - ואם לא היה העד היה נוטל בלא שבועה (ש"ך).

פועל שקיבל עליו כל אונסים כו' - עי' לעיל רכה ס"ג וס"ד (סמ"ע).

כ" עי' שו"ע (ח"מ סי' שלב ס"ה): שכר בעל הבית בעצמו בסלע ונזדלזלה המלאכה והראה להם בעל הבית פנים זועפות ופייסוהו בדברים, אינו יכול לומר לא נתפייסתי אלא על דעת שתפחתו משכרם כפי הזול, שהם יאמרו לא פייסנוך אלא על דעת שנעשה המלאכה טובה וכן עשינו. הגה: ויש מחלקין דאם בעל הבית אמר בפירוש איני נותן לכם אלא כך והיה יכול לחזור בלא תרעומות, אע"ג דחזרו ופייסוהו אינו נותן אלא כמו שאמר, וכן אם הוקרה המלאכה והם הראו לו פנים זועפות ופייסם בדברים, אינם יכולים לומר לא נתפייסנו אלא על דעת שתוסיף על שכרנו כפי היוקר, שהוא ישיב לא פייסתי אלא על דעת להוסיף לכם אכילה ושתייה וכן עשיתי:

ביאור: לא פייסנוך כו' - עיין מ"ש בסימן רכ"א מזה (ט"ז).

אלא כך - כלומר סך פלוני, לאפוקי חזר בו בסתם (ש"ך).

והיה יכול לחזור בלא תרעומות - כגון שחזרו בהן הפועלים תחלה ובטלה שכירותם אלא שמנכה להם וכדלקמן (סימן שלג ס"ד), ואח"כ נמלכו ורוצים לגמור המלאכה וחזר בו בעל הבית, ואמר בפירוש איני נותן לכם אלא סך פלוני ופייסוהו, יכולים לומר, רק על תנאי זה עבדיתן (ועיין מ"ש

שוכר בדמים בהמה אחרת - לא מיבעיא דאם יש בדמיה לקנות אחרת אפילו פחותה שקונה, דהא לא מכליא קרנא דהראשון, אלא אפילו אם אין בדמיה אלא לשכור אפ"ה ימכור הנבילה וישכור לו אחרת. ואם אין בדמים לשכור, אין צריך להחזיר לו כל שכרו, אלא כמה ששילם פחות כמה שעולה להגיע לאן שהוא הגיע. דלא נשתעבדו שאר נכסים לשכירות החמור, רק החמור שמשך נשתעבד לו ולא יותר (נתה"מ).

ט ע"י שו"ע (ח"מ סי' שיא ס"ב): השוכר את הספינה וטבעה בחצי הדרך, אם אמר לו ספינה זו אני משכיר [לך] ושכרה השוכר להוליך בה יין סתם, אע"פ שנתן לו השכר יחזיר כל השכר, שהרי זה אומר לו הבא לי הספינה עצמה ששכרתי שהקפדה גדולה יש בספינה זו ואני אביא יין מכל מקום ואוליך בה. הגה ואם אפשר להוציא הספינה מן המים ולהשכיר ספינה אחרת בדמיו או בכל מה ששייך לספינה צריך להשכיר כמו שנתבאר לעיל סימן שי לענין חמור.

ביאור: שהקפדה גדולה יש בספינה כו' - כל מקום שהמשא ששכר עליו עדיין לפנינו, יכול השוכר להחליפו באחר ובכלל מדת סדום, משא"כ כשמשא הראשונה אינה בעולם בזה לא הכריחו להמשכיר לקבל מהשוכר משא אחר, ואין בזה משום מדת סדום (סמ"ע), וי"א דדוקא תרתי בעינן, כיון שנטבע ספינתו ואין יין זה לפנינו, יכול להקפיד כי יכול לומר הואיל ונזקתי ונטבע ספינתי למה לי להשתדל ספינה אחרת כיון שאין לך יין זה, ולפ"ז אם לא נטבע ספינתו רק היין לבדו נטבע יכול לטעון עליו יין אחר אף על פי שאמר ספינה סתם ויין זה, כי אין סברא כיון שיינו נטבע יקפיד זה יותר משאם לא ה' יכול להניח עליו יין אחר. מיהו כשאמ' יין סתם וספינה זו אפשר דאפי' היין לא נטבע יכול לעכב ול' איני רוצה ספינה אחרת (ש"ך), ועיקר כדברי הש"ך, ואין לחלק בין שכיר יום לקבלו, מיהו כשאומר יין סתם וספינה זו, ודאי יכול לומר איני רוצה ספינה אחרת, דכיון דשכירות ליומא ממכר הוא וקנה ספינה זו, אינו יכול לכופו למכור לו אחרת, ודוקא במשא ידוע הוא דיכול לשנותה לדכותה, דכיון דאינו אלא שעבוד, יכול לשנותו לשעבוד דכותה, אבל בשוכר חמור זה או ספינה זו דקניא לשכירות אין לו אלא מה שקנה (קצה"ח). וי"א דכל היכא שחייב להעמיד לו חמור אחר, כגון דא"ל חמור סתם או חמור זה ויש בדמיו לשכור, אם מת כו', וכן אם ימצא השוכר לשכור בזול לא יוכל לומר אשכור לעצמי כו'. הרי שכתב דאף בחמור זה אינו יכול לומר אשכור לעצמי, וצריך לקבל ממנו חמור אחר, ע"כ מ"ש בספינה שטבעה שמצא כאן מקום קפידא לנוח, היינו כיון ששניהם נטבעו ואין ביד אחד להשלים, ועכ"פ יפסיד שכירות, משא"כ אם מת החמור לחוד דאפשר להעמיד לו חמור, וכן אם נטבעה סחורה לחוד, דלא יפסיד כלום אם יתן לו יין אחר מאם לא היה נטבע כלל, אין לו להרויח בטענתו רק שלא יפסיד (פ"ת), ע"י לעיל סי' ש"י ס"ק, ויש אומרים דאף בחמור שנטבע והיין לא נטבע דיכול ליתן לו חמור אחר (רע"א).

ואני אביא יין כו' מכל מקום - לא דמי למש"כ סי' ש"י סעיף ב' בשוכר חמור זה ומת בחצי הדרך ואין בדמיו לשכור אחר דעכ"פ צריך לשלם השכירות לפי ערך המגיע עד כאן, דשם איירי דנהנה במה שהביאו עד אותו המקום, דיכול למכור שם הסחורה או לשכור חמור אחר, משא"כ כאן דנטבע היין ולא נהנה כלל במה שהביאו עד כאן (סמ"ע).

להוציא הספינה מהמים כו', עד צריך להשכיר - פירוש, אין המשכיר יכול לעכב על השוכר מלעשות כן, אבל הטיפול עכ"פ הוא על השוכר (סמ"ע). היינו לשיטת היש חולקין שהביא הרב בהג"ה בסימן ש"י סעיף ב', אבל לדעת המחבר שם כיון ששכרו למשא אינו שוכר בדמים (נתה"מ).

ל ע"י שו"ע (ח"מ סי' שיא ס"ד): הוב"ד לעיל הערה 25. לא ע"י שו"ע (ח"מ סי' שח ס"ב): שכרה לרכוב עליה אשה מרכיב עליה כל אשה בין גדולה בין קטנה ואפילו מעוברת ומניקה:

ביאור: ואם הוחמה מחמת המעלה כו' - והיינו, שראינו שמיד בשעה שעלתה הוחמה, משא"כ כשלאחר זמן עלייתה ראינו הוחמה ומתה דפטור (סמ"ע).

ונתייגעה ומתה חייב - שמא מטורח העליה נתייגעה, ואפילו לא מתה מיד עד שבאתה למישור או תולין אותה בטורח העליה ואילו הוליכה בבקעה לא היתה מתייגעת, ואם שינה והוליכה בבקעה, שמא אם הוליכה בהר היה האויר שולט ולא היתה מתייגעת (סמ"ע).

ואויר הדרך משונה - ודוקא שהוא ידוע שהוא משונה, דאל"כ היה פטור (סמ"ע).

כ ע"י שו"ע (או"ח סי' תרצד ס"ב): אין משנין מעות פורים לצדקה אחרת: הגה - ודוקא הגבאים, אבל העני יכול לעשות בו מה שירצה:

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצד סעיף ב

(ו) אין משנין מעות פורים - היינו מעות שגבה אותן הגבאי לחלקם לעניים לסעודת פורים אין יכול לשנותן לומר דיין בפחות והמותר יפול לכיס של צדקה אבל לוקחין עגלים לרוב בכל המעות והמותר שלא יספיקו לאכול בפורים ימכר ויפול לכיס של צדקה [גמרא]. כתב ב"י בשם הגהת אשרי דמעות שחשב בלבו לחלקם לעניים ביום פורים אינו רשאי לשנותו והטעם דס"ל דצדקה יש לו דין הקדש וחייב לקיים מחשבתו אף שלא הוציא בשפתיו:

(ז) לצדקה אחרת - אם יש מנהג באותה העיר לתת מעות פורים לחזן אין איסור בדבר דכל הנותן אדעתא דמנהגא נותן אבל לא נפקי בזה ידי מתנות לאביונים אפילו אם החזן הוא עני [דכיון דהוא בכלל שכירות החזן הו"ל פורע חובו במתנות לאביונים] אא"כ מחלקים מהם לעניים:

(ח) ודוקא הגבאים - ואם בני העיר יכולים לשנות יש דיעות בפוסקים עיין במ"א:

(ט) מה שירצה - ר"ל אף דהגובים גבו המעות לצורך סעודת פורים מ"מ יש לעני רשות להוציאן לשאר צרכיו:

כח יחזיר השכר כו' - היינו בדוקא כשאמר חמור סתם, אבל כשאמר חמור זה, כל שלא מת אף ששכרו לרכוב, אין החמור משועבד לו לשכור או לקנות אחר בדמיו [היינו שיטת המחבר], וי"א דאם שכרו לרכיבה או לנושא זכוכית והתליע או נשתטה הדין כאילו מתה הבהמה, ועי' לקמן (סעיף ב) שבמתה הבהמה, אפילו אם ירצה המשכיר להחזיר לו השכר, יכול השוכר לומר איני חפץ בשכרי כי אם בבהמה, והוי דינו דאם שכרו לבהמה סתם ונתיקרו בשכירות מתחייב המשכיר להוסיף כמה וכמה מביתו להעמיד לו בהמה אחרת, ואם א"ל חמור זה ויש בדמיה לקנות או לשכור בהמה אחרת מוכרין את זו וקונין או שוכרין לו אחרת (סמ"ע), טעמו של דבר, שחמור שמת עומד שימכור הנבילה ולקנות אחר, ולפי זה בחלתה ועומדת להתרפא, אינה עומדת למכור רק להמתין עד שתתרפא, משו"ה אין מוכרין החמור כשחלתה לקנות או לשכור אחרת, אמנם בחמור סתם, לא נשתעבדו לו נכסיו לקנות בהמה אחרת, כיון דדבר שאינו ברשותו הקנה לו, ולפ"ז אם יש לו חמור אחר באמת מחויב ליתן לו חמור כשהשכיר לו חמור סתם, אמנם בחמור זה ודאי דאין שום חיוב עליו ליתן חמור אחר (נתה"מ), ה"ה דאם השוכר יכול למצוא לשוכר בזול א"י לומר אשכור לעצמי בזול ואתן לך שכר חצי הדרך שהלכתי בה ואפילו אמר חמור "זה", דיכול להכריח להשוכר ליקח חמור אחר משלו. עמ"ש בגליון לקמן סי' שיא ס"ק" (רע"א).

חייב להעמיד לו בהמה אחרת - דבמשיכת החמור נשתעבדו נכסי המשכיר להעמיד לו חמור עד אותו המקום (סמ"ע), וי"א שרק חייב להעמיד לו בהמה אחרת משלו, ולא צריך לטרוח אחרי בהמה של אחר לשכור עבורו (ש"ך בשם הראנ"ח), קשה שזה נגד המחבר, שלמחבר אין משועבד רק חמור זה, והוא נקנית במשיכת השוכר, וצ"ע (נתה"מ), ומ"מ יכול לעכב השכירות מהדרך שהלך בה עד שיעמוד לו חמור אחר (רע"א).

כזו אינה שייכא כי אם בקבלן שמניח אותה המלאכה בידו עד גמרו ונתנו לו שכרו, משא"כ שכיר יום שהיום נותן לזה ומחר לאחר וכל כהאי גוונא, אין שייך לומר בו בהנאה שנתנו לו כו', דהא לא נתנו לו אלא עבור שנזדמן לפניו זה, והא ראייה שלמחר יתנהו לאחר. ועוד יש לחלק, דסתם קבלן עושה המלאכה בביתו ושייך בו שמירת הכלי מגנבים מביתו, משא"כ בשכיר יום דמסתמא הוא עושה המלאכה בבית הבעלים ואין השמירה עליו (סמ"ע), ויש חולקים שכל אומן בין בקבלנות ובין בשכיר יום, בין בביתו בין אצל בעל הבית, דינו כשומר שכר מטעם שזהו שכרו שמשתכר במה שנותן לו מלאכה ליטול שכרו (ש"ך), עיין מ"ש בסימן ע"ב ס"ב ד"ה הרי זה (קצה"ח). אף דבעינן משיכה בשומרין (עי' סימן רצ"א סעיף ה'), מ"מ נראה דבשוכר הוי התחלת השימוש קנין הן לענין חזרה הן לענין חיוב אונסין (נתה"מ), ויש שלא מחלקים בין קבלן לשכיר יום (הש"ך הנ"ל), עכ"ז אם עושה מלאכה אצל בעל הבית לא חשיב שומר שכר, דלאו משום הנאתו קאי שם, דבלא"ה ברשותיה דבעל הבית הוה קאי ועומד, וכהאי גוונא לא הוי אפילו שומר חנם. והא דאומן כשומר שכר, ל"ד משום דתפיס לו אאגריה, אלא אפילו שהקדים לו שכרו דתו לא שייך לומר דתפיס לו אאגריה, אפ"ה חייב כשומר שכר כיון שמשתכר במה שהוא עומד אצלו, ויש חולקים שכל שהקדים לו שכרו אינו כשומר שכר, ודוקא גבי אומן אינו כשומר שכר באם הקדים לו שכרו, מטעם דלא חשיב שלהנאתו עומד אצלו, שהרי היה יכול לעשות המלאכה בבית בעל הבית, אבל בעל עגלה שכל אומנותו להוליך הסחורה על עגלה שלו ממקום למקום וע"י זה משתכר, בודאי דחשיב שלהנאתו עומד אצלו כמו גבי שוכר, ולכן הוי כשומר שכר גם בהקדים לו שכרו. וי"א דבאומן ממש, אם הקדימו לו שכרו אחר שמשך החפץ, פשוט ג"כ דחייב כדן שומר שכר, אך אם הקדימו לו שכרו קודם שמשך החפץ יש להסתפק בזה אי הוי כשומר שכר (פ"ת).

שם - ראובן הביא לשמעון חפץ אחד כדי לראות צורתו ולעשות לו חפץ כמותו, ולקחו מידו ונשאר בידו כמו ה' ימים, ואח"כ בא ראובן ואמר לו שיתן לו החפץ שבעליו רוצים אותו, וא"ל שמעון שכבר ראהו וידע צורתו ושיטולו שלו. וא"ל ראובן שיניחנו אצלו עד שילך למקום פלוני ויחזור, והלך ולא חזר עד עבור שני ימים ובין כך ובין כך נאבד החפץ, האומן פטור כדן שומר חנם שפטור מגנבה ואבדה. ואף על פי שהאומן שומרי שכר הן, דוקא אם לא הודיע האומן לבעל הכלי שכבר נגמר מלאכתו, אבל אם אמר האומן לבעל הכלי טול את שלך והבא מעות או גמרתיו לבד ולא בא בעל הכלי ונטלו, אינו עליו מכאן ולהבא אלא שומר חנם. ובכל מקום שאמרו נעשה שומר שכר על שמירת הדבר, הוא בשביל איזה הנאה שתבא ליד השומר מצד החפץ שבירד ולא בעינן הנאה גדולה רק הנאה מועטת כל שהוא, בההיא הנאה בלבד נעשה ש"ש. ובנדון דידן אילו לא היה מראה החפץ ההוא לשמעון, לא היה שמעון יודע לעשות אחר כמותו ונמצא שהשכר שקבל בעשיית הכלי לראובן הוא בשביל הכלי ההוא שהביא לו ראובן ובההוא הנאה נעשה עליו ש"ש, וא"כ הוה לו החפץ ההוא כמו החפץ עצמו שנוטל שכר על עשייתו מאחר שבשבילו הוא עושה החפץ של ראובן ונמצא שזהו שוין וחזר הדין (רע"א בשם התשב"ץ, ופ"ת בשמו).

הבא מעות וטול כו' - דבזה גילה דעתו שרוצה לעכב הכלי בידו עד שיתן לו תחילה שכרו (סמ"ע).

ואיני שומרו עוד כו' - פירוש, ואפילו שומר חנם לא הוי, דהא גילה דעתו שאינו רוצה להיות בשמירתו כלל. אבל אם הקדים לומר הבא מעות וטול את שלך ואיני שומרו עוד, מזה לא איירי כאן, אלא גם בזה אמרינן דלא אמר טול את שלך ואיני שומרו עוד אלא אחר שיביא המעות, ובזה הוה שומר שכר (סמ"ע).

ה' עי' שו"ע (ח"מ סי' שה ס"ו): האומר לחבירו: שמור לי ואשמור לך (י"א דהוא הדין השאילני ואשאילך), הרי זה שמירה בבעלים. אמר ליה: שמור לי היום ואשמור לך למחר,

ביאור: מרכיב עליה כל אשה כו' - דוקא שכרה לאשה סתמא, אבל לאשה זו אינו יכול לשנות לאשה אחרת, וכן למשא זה אינו יכול לשנות למשא אחר אפי' אינו כבד ממנו, וי"א שיכול לשנותו אם אינו כבד ממנו. ודוקא כשהשוכר או הבעלים הולכים עמם, דאם לא כן אפילו מכבד לקל לא ישנה, שאין השוכר רשאי להשכיר. ונראה דאם הוא אחד מבני ביתו, יכול לשנות אפילו אינו הולך עמה, דכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד (לעיל סי' רצא סכ"ד) (ש"ך), ומש"כ הש"ך "לשנות לאשה אחרת", היינו דוקא שבעלה השכיר את הבהמה, אמנם אם שכרה האשה לעצמה, כגון שאמרה השכר לי בהמתך, יכולה לשנותה לאשה אחרת, ובלבד שלא תהי' כבידה ממנה (רע"א).

ואפילו מעוברת ומניקה - פירוש, אפילו תרווייהו אית בה, שהיא מעוברת וג"כ מניקה וולדה עמה, והטעם, כיון דא"ל אשה סתם כל אשה בכלל, וולד המניקה נגרר אחריה (סמ"ע).

ל' עי' שו"ע (ח"מ סי' שח ס"ד): השוכר את הבהמה להביא עליה ק"ק ליטרין של חטים והביא ק"ק ליטרין של שעורים ומתה חייב מפני שהנפח קשה למשוי והשעורים יש להם נפח, וכן אם שכרה להביא תבואה והביא במשקלה תבן, אבל אם שכרה להביא עליה שעורים והביא במשקלן חטים ומתה פטור וכן כל כיוצא בזה:

ביאור: ק"ק ליטרין של שעורים - פירוש, השעורים קלים מהחטים, וכשמניח עליה שעורים במשקל החטים, יתוסף המדה והוא עושה נפח, והוא כבד לבהמה אף על פי שאין במשקלו יותר (סמ"ע).

ל' עי' שו"ע (ח"מ סי' שח ס"ה): השוכר את הבהמה לשאת עליה משקל ידוע והוסיף על משאו, אם הוסיף חלק משלשים על השיעור שפסק עמו ומתה חייב, פחות מכאן פטור אבל נותן הוא שכר התוספת וע"ל סימן שלה ס"א:

ביאור: לשאת עליה משקל ידוע כו' חייב - פירוש, אף על פי ששאר בהמות נושאות במשא זו שהניח עליה השוכר ויותר, מ"מ כיון דמשכיר זה קצב עמו כמה יטעון עליה, ואף על פי שלא הזהירו לומר אם תניח עליה יותר תתחייב באונסין, מ"מ אמרינן שבקי היה בהמתו שלא תוכל לשאת יותר מזה ולא היה לו לעבור על דעתו, והיינו דוקא אם המשכיר קצב עמו שיעור הטעינה. אבל אם בא אל המשכיר וא"ל השכיר לי בהמתך ואשא עליה למקום פלוני כך וכך סאין, בזה אמרינן דאפילו אם הוסיף השוכר חלק אחד מל' או יותר ממה שפרט לו השוכר, אם שאר הבהמות נושאות כשיעור זה שהטעין עליה, גם שוכר זה פטור מאונסין, אלא שחייב ליתן שכר ג"כ מהתוספת, דאין כאן גילוי דעת מהמשכיר דאין בהמתו יכולה לשאת יותר (סמ"ע), אם הביא יותר ומתה כדרכה פטור, שאף על גב דמעביר על דעת בעל הבית לא הוי גזלן להתחייב באונסין, ואם הוסיף משאו במה שאין דרך חמור כיוצא בו בכך הו"ל גזלן וחייב באונסין, אפילו ידוע שמתה כדרכה משום דהוי שולח יד וגזלן. אמנם אם יש הוכחה שמתה מחמת התוספת, חייב אפילו אם מתה כמה ימים אחרי החזרת הבהמה (קצה"ח).

עי' שו"ע (ח"מ סי' שח ס"ו): שכר סתם אינו נושא אלא משקל הידוע במדינה לאותה בהמה, ואם הוסיף חלק משלשים כגון שדרכה לשאת שלשים וטען עליה שלשים ואחד ומתה או נשברה חייב:

ל' עי' שו"ע (ח"מ סי' שו ס"א): כל האומנים שומרי שכר הם. וכולם שאמרו: טול את שלך והבא מעות, או שאמר לו האומן: גמרתיו, ולא לקחו הבעלים הכלי, הרי האומן שומר חנם. אבל אם אמר האומן: הבא מעות וטול את שלך, עדיין הוא שומר שכר כמו שהיה. (ואם אמר: טול את שלך ואיני שומרו עוד, פטור):

ביאור: כל האומן שומרי שכר הן - דוקא באומן דקבלנות קאמר דהוי שומר שכר, משא"כ פועל שכיר יום, כיון דהשכירות שנותנין להן אינה בשביל השמירה אלא עבור המלאכה שמתקנין ועוסקין בו, אלא שבהנאה שנתנו לו לתקן ולא, לאחר באותה הנאה מחשב לשומר שכר, והנאה

לך, הוי השאלה כמו שומר שכר ופטור מאונסין, דהא אין כל הנאה שלו כמו שאר שואל (ט"ז), וי"א שדין זה קשה לכאורה, דהא שמירה בבעלים הוא, וע"כ צ"ל דמיירי ששאל ואח"כ הניח לו המשכון דלא נשתעבד בשמירה בשעת מעשה (נתה"מ).

ויש אומרים דהשאלני ואשאיך - י"א [בדעת הרמ"א וכך גרסתו] דדוקא השאלני ואשמור לך, או שמור לי ואשאיך הוה שומר שכר, אבל השאלני ואשאיך או שמור לי ואשמור לך הוה שמירה בבעלים (ש"ך בשם אגודות אזוב), ולא צריך להיות השאלני ואשאיך בבת אחת ממש, רק לא בימים שונים (ש"ך בשם הרשד"ם). והטעם, כיון דמה ששמרו הוא רק לעצמו דהרי כל הנאה שלו (נתה"מ), וי"א שכל שאלה תמורת דבר הוה שומר שכר, ואפילו בשומר לי בשכר היום ואשמור לך בחנם למחר ונגנבה או נאבדה פרה דחנם, מיקרי שכר מה שחבירו ישמור לו בשכר שהרי לא היה מסכים תמורת השכר ללא השאלה (קצה"ח).

ל' עי' שו"ע (ח"מ סי' רצ"ב): הוב"ד לעיל הערה.
ל" עי' שו"ע (ח"מ סי' ע"ב): הוב"ד לקמן הערה 46.
ל" עי' שו"ע (ח"מ סי' ע"ב): הוב"ד לקמן הערה 48.

ל" עי' שו"ע (ח"מ סי' שז"א): השוכר מחבירו בהמה או כלים דינו כשומר שכר להתחייב בגניבה ואבידה וליפטור מאונסין.

מ' עי' שו"ע (ח"מ סי' שמ"ה): השואל פרה מחבירו ושלחה לו המשאיל ביד בנו או ביד שלוחו או ביד עבדו, אפילו שלחו לו ביד בנו או ביד עבדו או ביד שלוחו של שואל ומתה קודם שתכנס לרשות השואל, הרי זה פטור, ואם אמר לו השואל שלחה לי ביד בני או ביד עבדי או ביד שלוחי, או ביד בנך או ביד עבדך העברי או ביד שלוחך, או שאמר לו המשאיל הריני משלחה לך ביד בנך או עבדך או ביד שלוחך, או ביד בני או ביד עבדי העברי או ביד שלוחי, ואמר לו השואל שלח ושלחה ומתה בדרך, הרי זה חייב:

ביאור: ביד שלוחו של שואל - היינו שכירו ולקטו. ושליח שעשאו בעדים עי' סימן קכ"א ס"ב ונתה"מ שם ד"ה לך ואמור (נתה"מ).

ואם אמר לו השואל שלחה לי - והוה שלוחו של שואל ולא של משאיל, דהוי כאילו אמר לו אמור לו בשמי שיביאה לי, וכיון שאמר לו וקיבל על עצמו שלוחו של שואל הוא שעשאו שליח ע"י בעל הפרה, ועוד דהכא מטעם ערב חייב, דהוי כאילו אמר לו תן מנה לפלוני ואתחייב לך, דכל מי שמוציא ממון מרשותו על פי חבירו נתחייב לו חבירו כדן ערב. ונ"מ בין שני הטעמים, דלטעם הראשון שנעשה שלוחו של שואל קני לו השואל ג"כ ואין המשאיל יכול לחזור בו אחר שהגיע ליד השליח, וגם בעינן שיהיה בר שליחות אבל אם אמר שלח לי ע"י חש"ו או על ידי גוי לא נתחייב באונסין, ולטעם השני דחייב מטעם ערב אפילו ע"י מי שאינו בר שליחות חייב באונסין והמשאיל יכול לחזור בו אפילו שלחו ע"י בר שליחות (נתה"מ).

או ביד עבדך העברי - לאפוקי כנעני, וכמ"ש בסעיף שאחר זה (סמ"ע).

ושלחה ומתה בדרך - היינו שאמר לו זכה לפלוני או שאמר לו פלוני אמר לי שאשלח לו על ידך (רע"א).

מ" עי' שו"ע (ח"מ סי' שמ"ח): הוב"ד לקמן הערה 39.

מ"ב עי' שו"ע (ח"מ סי' קפו"ב): נטלם על מנת למכרם, וא"ל אם ימכרו במקום פלוני או עד זמן פלוני אתן לך דמים כך וכך, ואם לא ימכרו אחזירם לך, ונאנסו, בין בהליכה בין בחזרה חייב לשלם, ויש אומרים דהני מילי בדבר שיש לו קונים הרבה, ויכול למכרו מיד בדמים שקצב אלא שמחזיר למכרו ביותר כדי שישתכר בו, דאם לא כן פטור מאונסים, ואינו חייב אלא בגניבה ואבידה כדן סרסור. הגה: ואם קצב לו דמים ואמר לו כל הריחוק מזה נחלוק בינינו, אין לו אלא דין סרסור ואינו חייב באונסים.

השאלני היום ואני אשאיך למחר, שמור לי היום ואשאיך למחר, השאלני היום ואשמור לך למחר, כולם נעשו שומרי שכר זה לזה: הגה וי"א (דהשאלני ואשאיך) ושמור לי ואשאיך או השאלני ואשמור לך, אפילו בחד יומא, הוי השומר שכר ולא מקרי שמירה בבעלים.

ביאור: ויש אומרים דהוא הדין השאלני ואשאיך - הטעם, דהמשאיל הוא במלאכת השואל לשמור לו כלי המושאל לו (סמ"ע), קשה למה מובא בשם י"א, הרי גם המחבר סובר כן ממ"ש אח"כ השאלני היום ואני אשאיך למחר נעשה ש"ש אלמא דבבת אחת הוי שמירה בבעלים (ש"ך), הכלל בכל שמירה בבעלים, באם יש לו איזה הנאה להשומר מהבעלים בשעת התחלת השמירה מיקרי שמירה בבעלים (ט"ז).

הרי זה שמירה בבעלים - ראובן הביא לו שמעון זהב שיעשה לו מהם אצעדה אחת וכו', ושמעון מסייע בהתכתו כו', ובבואו ליקח האצעדה לא נמצאת ולא נודע מה היה לו מצד מה שנתעסק עמו במלאכה נראה פשוט דהוי שמירה בבעלים וכו', א"כ דבר פשוט הוא דהוי פשיעה בבעלים לפטור. ונראה דאע"ג דשמירה בבעלים פטור אפילו מפשיעה, אבל שכרו מיהא מפסיד, היינו דוקא היכא דנתן לו שכר לשמור א"כ כל שלא שמר כראוי אפילו שאין בו דין שמירה אבל שכרו מיהא מפסיד כיון שלא עשה מלאכתו ששכרו לך לשומרו כתורת שומר שכר, אבל אומן שנוטל שכר עבור מלאכתו אלא דהוא ממילא שומר שכר כמו שוכר כיון דנהנה, א"כ כיון דעשה מלאכתו מלאכת אומן ונאבד בענין שהוא פטור כגון שהיה בעלים עמו, הו"ל כמו חזרה ליד בעלים וכאלו נאנס דהו"ל כמו חזרה ליד בעלים וצריכין לשלם שכרן (קצה"ח), וי"א שאין צריך לשלם דמי שכירות, שהרי שכירות אינה משתלמת רק לבסוף כשנתנו לו, והרי לא גמר מלאכתו כשלא החזירו מחמת שלא שמרו מגניבה (נתה"מ).

ואשמור כו' - עי' לעיל ס"ק, דבעינן שיהא עמו בתחילת השמירה של זה שאבד (סמ"ע), וה"ה ביום א' ושעות מחולקות (ש"ך).

שמור לי היום ואשאיך למחר כו' - הא אמר לו שמור לי היום ואשאיך מיד או השאלני ואשמור לך מיד הוה שמירה בבעלים, וכן כל שתלה השמירה או השאלה בענין אחר שאמר אשאיך בתנאי שתשמור לי או השאלני בתנאי שאשמור לך כנגדו, מיהו באומר לו השאלני היום ואשמור לך למחר, לאו עמו מיקרי, דעמו משמע מיד בשעת התחלת שאלה (סמ"ע), השאלני ואשאיך ודאי אתי כפשוטו בבת אחת דומיא דשמור לי ואשמור לך, וא"כ בשעה שזה מחויב לשמור לו כלי השואל גם חברו מחויב לשמור כלי משאיל והוה שאלה בבעלים, ושמור לי ואשאיך נמי מובן שהרי מיד שזה מקבל הכלי לשמור, זה מחויב להשאל לו הכלי, נמצא שזה הכלי של משאיל, הרי הוא כאלו הוא של השומר, וכל היכא דאיתיה ברשותא דהשומר איתיה, ובעל הכלי צריך לשומרו לו כדי להשאילו, נמצא נעשה בעל הכלי שהוא המשאיל, שומר. וכן בהשאלני ואשמור לך מיירי שמשאילו אח"כ, דאילו היה מוסר לו כלי השואל מיד א"כ אינו שוב עמו במלאכתו, וזה בכלל היום ולמחר. מיהו בשמור לי היום ואשאיך למחר כיון דאינו חייב להעמיד לו כלי השואל עד למחר, לא חל על המשאיל תורת שמירה עד למחר, שהרי הכלי הוא שלו ולא הוי שמירה בבעלים (ש"ך, וט"ז), ויש חולקים, דמה הפרש בין מיד בין למחר, דלמחר ג"כ מחויב המשאיל לשמור לו עד למחר כדי להשאילו. לכן נראה דהיינו טעמא, ד"ואשאיך מיד" הכין עצמו למלאכה להושיט לו דבר הנשאל כמו בהשקיני מים, משא"כ ב"ואשאיך למחר" שלא הכין עצמו למלאכה עד למחר. אמנם לכו"ע לא נפטר מטעם בבעלים רק השומר, אבל השואל ודאי דחייב כשאמר השאלני ואשמור לך, דנגדו לא הוי השומר בעליו עמו דהא הבעלים אינן עושין להשומר מאומה (נתה"מ).

השאלני היום כו' - ואם א"ל השאלני ואניח לך משכון הוי שואל וחייב באונסים (ש"ך). בהשאלני ואשמור

מד לא היה מנהג בעיר כו' - אין המנהג מבטל הלכה
אפילו לענין ממון אלא דוקא מנהג ותיקין, ולא מספיק שכך
הוא מנהג החמרים או הספנים, אמנם זה לא מטעם ודאי
אלא הוא מחלוקת, ולכן המוציא מחבירו עליו הראיה. אמנם
עניני מסים וכן צרכי חמרים וספנים וכל כי האי גוונא שבאו
רבים להשתתף בו, אין צריך מנהג ותיקין, דאי מצרכת להו
למיזל בתר דין תורה בכל דבר לעולם תהא מריבה ביניהם,
משום הכי מעיקרא מחלו אהדדי לוותר על דין תורה וגמרי
ומקני למיזל בתר סדר מנהג דידהו. והא דבעינן מנהג ותיקין,
קאי על שכירות פועלים ועל חילוק חצרות ובתים ובנין
שלהם וכן שכירות בתים וחצרות, וכל כי האי גוונא דאין
רבים מצרפים יחד וגם לא מצרפי למהוי צייתי אהדדי, לכך
צריך שיהיה מנהג ותיקין דוקא ותו לא מידי (ש"ך בשם הבאר
שב"ע).

חייבים לצאת מביתם בזריחת כו' - ילפינן לה מדכתיב
תזרח השמש יאספון וגו' יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי
ערב, ובהליכתו היא צורך העבודה משום הכי סגי ביציאתו
מביתו כשתזרח השמש, משא"כ חזרתו לביתו שהוא לצורכו
(סמ"ע).

ולצלות לו דג קטן - י"א ל"ד קטן (סמ"ע).

בתר המקום ששכר - אם הלך השדכן למקום אחר,
ושידך שם בן עם הבת במקום אחד, אזלינן בתר המקום
שנגמר השידוך, דמסתמא נתרצו לשלם כמו פועל במקום
ששוכרים אותו בין ביוקרא ובין בזולא, אבל בנידון שהחתן
היה דר במקום הזול והכלה במקום היוקר, והשדכן היה דר
ג"כ במקום הזול, וא"כ עשה להכלה פעולה טובה במקום
הזול ולהחתן עשה פעולה במקום היוקר, אם כן מצד החתן
היה צריך ליתן כפי מקום היוקר ומצד הכלה היה צריך ליתן
כפי מקום הזול (רע"א בשם הפנים מאירות).

אינו קרוי מנהג - דווקא היכי שאנו רואים נוהגים
פעמים ושלש אבל היכי דידיעי בבירור שעל פי הסכמת
וותיקים נהגו כן, אפילו שאינו מצוי רק פעם א' ביובל שייך
לומר ונהגו כן (רע"א).

ביאור: בין בחזרה חייב כו' - הטעם, משום דחזרה
דהאי הליכה היא, דגם בחזרתו הוא בודק אחר לוקחין למכור
להן בריות, נמצא שלא גמר בדעתו להחזירו לבעליו האומן
עד שיחזור לביתו ולא ימצא קונים, והרי הוא ברשותו בעת
שנאנס מידו קודם חזרתו לביתו (סמ"ע), וי"א דדוקא בשאלה
לזמן, אז פטור אחר שכלה ימי שאילתו, כיון דהזמן ידוע, הוי
כהודיעו מתחלה שבסוף ימי שאילתו יבוא ויטול שלו, ודמי
כאילו אמר לו בסוף הזמן טול שלך, וכן הדין בשוכר אחר
שכלה ימי שכירותו, דשואל ושוכר שווין, דהא שם דומים
שואל ושוכר אהדדי, אבל בשואל או שוכר לחרוש שדה
פלוגית ודאי דהוי שואל עד שמחזירו, או עד שיאמר לו טול
את שלך, או שמודיעו שגמר המלאכה, אבל בשואל אחר
שכלה זמנו, אף שהודיעו חייב, כדן שומר שכר, מטעם
דהואיל ונהנה מהנה (נתה"מ).

מיד בדמים שקצב - נמצא דכל ההנאה של הלוקח
(דדומיא דהשואל בעינן להיות כל הנאה שלו, דאז דוקא
מיחייב באונסין) למוכרו ביוקר יותר ממה שקצבו לו, דגם
המוכר היה מוצא קונים אחרים בכל עת שרצה למוכרו
בקצבה זו שקצב עמו (סמ"ע).

דאם לא כן פטור כו' - שהרי אין כל הנאה שלו, אלא
גם האומן יש לו הנאה מזה, במה שמוכר לו סחורה שאין לה
קונים (סמ"ע).

ואינו חייב אלא בגניבה ואבידה - לפי דברי ה"א, אם
נטלם ע"מ לשגרם לבית חמיו, אם אינו זבינא חריפה, בדרך
חזור אינו אלא ש"ח ולא ש"ש (נתה"מ).

ואם קצב לו דמים כו' - אפילו אם יש לו קונים הרבה,
אמנם אם כאשר השליח הגיע ליעד למכרם שם, ירד המחיר,
הנה אין לו לשליח בהפסד זולא כלל, כי היוקר והזול אינו
ביד האדם ואין לך אונס גדול מזה, שאינו ביד האדם (ש"ך
הרשד"ם).

ואינו חייב באונסים - שהרי אין כל הנאה שלו (סמ"ע).

מג עי' שו"ע (ח"מ סי' שמו ס"ט): כל אלו החלוקים

של שאלה בבעלים נוהגים גם כן בכל השומרים